

Regeringens proposition

1986/87:72

om ändring i räntelagen (1975:635) m. m.

Prop.
1986/87:72

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 8 januari 1987.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Sten Wickbom

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås vissa ändringar i räntelagen (1975:635). Ett förslag innebär att det i lagen skall föras in en möjlighet att jämka en dröjsmålsränta, om gäldenären på grund av sjukdom, arbetslöshet eller någon annan liknande omständighet som han inte har kunnat råda över har varit förhindrad att betala sin skuld i rätt tid och det med hänsyn härtill skulle vara oskäligt med full ränta. Ett annat förslag är att ränta på en skadeståndsfordran som grundas på ett uppsåtligt brott och som inte skall utges i form av livränta alltid skall utgå från den dag då skadan uppkom.

I propositionen föreslås även att reglerna i rättegångsbalken och vattenlagen (1983:291) om ränta på rättegångskostnad skall anpassas till räntelagens regler. Det innebär att räntesatsen i stället för nuvarande fasta sex procent skall vara den som följer av räntelagen, dvs. motsvara riksbankens diskonto med tillägg av åtta procentenheter.

Slutligen föreslås en mindre ändring i avtalslagens ockerparagraf. Genom ändringen anpassas denna paragraf i ett visst avseende till brottsbalkens ockerparagraf.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1987.

1 Förslag till

Lag om ändring i räntelagen (1975:635)

Härigenom föreskrivs i fråga om räntelagen (1975:635)

dels att 1 och 4 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 8 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Denna lag är tillämplig på penningfordran inom förmögenhetsrätts område. Lagen gäller i den mån ej annat är avtalat eller utfäst eller särskilt föreskrivet.

Denna lag är tillämplig på penningfordran inom förmögenhetsrätts område.

Lagen gäller i den mån ej annat är avtalat eller utfäst eller särskilt föreskrivet. *Avtalsvillkor som inskränker gäldenärens rätt till jämkning enligt 8 § är dock utan verkan mot denne.*

4 §

I annat fall än som avses i 3 § utgår ränta på förfallen fordran, för vilken betalningstiden försittes, från den dag som infaller en månad efter det borgenären har avsänt räkning eller på annat sätt framställt krav på betalning av bestämt belopp med angivande att underlåtenhet att betala medför skyldighet att utge ränta. Gäldenären är dock ej skyldig att erlagga ränta för tid innan räkningen eller kravet har kommit honom till handa.

Avser fordringen skadestånd eller annan liknande ersättning som ej kan fastställas utan särskild utredning, utgår ränta på förfallet belopp från den dag som infaller en månad efter det borgenären har framställt krav på ersättning och lagt fram utredning som med hänsyn till omständigheterna skäligen kan begäras av honom. Gäldenären är dock ej skyldig att erlagga ränta för tid innan kravet och utredningen har kommit honom till handa.

Oavsett vad som föreskrives i första och andra styckena utgår ränta på förfallen fordran senast från dagen för delgivning av ansökan om lagsökning eller betalningsföreläggande eller av stämning i mål om utgivande av betalning.

Utan hinder av bestämmelserna i andra och tredje styckena utgår ränta på en fordran, som avser skadestånd med anledning av ett uppsåtligt brott och inte skall utges som livränta, alltid från den dag då skadan uppkom.

8 §

Har en gäldenär på grund av sjukdom, arbetslöshet eller annan liknande omständighet som han inte har kunnat råda över varit förhindrad att betala i rätt tid och

skulle en skyldighet att utge full ränta med anledning av dröjsmålet med hänsyn härtill vara oskälig, får den ränta som annars skulle utgå jämkas.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1987.
 2. Den nya bestämmelsen i 8 § tillämpas endast på ränta för tid efter ikraftträdandet.
 3. I fråga om ränta på skadeståndsfordran med anledning av brott som har utförts före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

2 Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Häri genom föreskrivs att 18 kap. 8 § rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 kap.

8 §¹

Ersättning för rättegångskostnad skall fullt motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Ersättning skall ock utgå för partens arbete och tidspillan i anledning av rättegången. Såsom åtgärd för rättegångens förberedande anses förhandling för biläggande av tvistefråga som har omedelbar betydelse för partens talan.

Ersättning för rättegångskostnad skall även innefatta ränta *efter sex procent* från dagen då målet *avgöres* till dess betalning sker.

Ersättning för rättegångskostnad skall även innefatta ränta *enligt 6 § räntelagen (1975:635)* från dagen då målet *avgöres* till dess betalning sker.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1987. Lagen gäller dock ej i fall då ränta har börjat löpa före ikraftträdandet.

¹ Senaste lydelse 1981:741.

Lag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område

Härigenom föreskrivs att 31 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

31 §¹

Har någon begagnat sig av annans trångmål, oförstånd, lättsinne eller beroende ställning *i förhållande till honom* till att taga eller betinga sig förmåner, vilka stå i uppenbart missförhållande till det vederlag, som må hava blivit erlagt eller utfäst, eller för vilka något vederlag icke skall utgå, vare rättshandling, som sålunda tillkommit, icke gällande mot den förfördelade.

Har någon begagnat sig av annans trångmål, oförstånd, lättsinne eller beroende ställning till att taga eller betinga sig förmåner, vilka stå i uppenbart missförhållande till det vederlag, som må hava blivit erlagt eller utfäst, eller för vilka något vederlag icke skall utgå, vare rättshandling, som sålunda tillkommit, icke gällande mot den förfördelade.

Lag samma vare, där sådant otillbörligt förfarande, som i första stycket avses, ligger annan till last än den, gent emot vilken rättshandlingen företogs, och denne ägde eller bort äga kunskap därom.

Om avtal rörande bärgning gälle vad särskilt är stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1987. Har en rättshandling tillkommit före ikraftträdandet tillämpas 31 § i dess äldre lydelse.

4 Förslag till

Lag om ändring i vattenlagen (1983:291)

Härigenom föreskrivs att 20 kap. 5 § vattenlagen (1983:291) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 kap.

5 §

I ansökningsmål får sökanden åläggas att betala ersättning för motparters rättegångskostnader även om deras talan inte har blivit prövad slutligt vid domstolen. Ersättningen skall även innefatta ränta *efter sex procent* från dagen för beslutet till dess betalning sker.

I ansökningsmål får sökanden åläggas att betala ersättning för motparters rättegångskostnader även om deras talan inte har blivit prövad slutligt vid domstolen. Ersättningen skall även innefatta ränta *enligt 6 § räntelagen (1975:635)* från dagen för beslutet till dess betalning sker.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1987. Lagen gäller dock ej i fall då ränta har börjat löpa före ikraftträdandet.

¹ Senaste lydelse 1955:231.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 11 december 1986

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Hjelm-Wallén, Peterson, S. Andersson, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Wickbom, Johansson, Hultström, G. Andersson

Föredragande: statsrådet Wickbom

Lagrådsremiss om ändring i räntelagen (1975:635) m. m.

1 Inledning

I räntelagen (1975:635) finns regler om skyldighet att betala dröjsmålsränta m. m. på penningfordringar inom förmögenhetsrättens område.

I samband med att vissa ändringar gjordes i lagen år 1984, varvid bl. a. dröjsmålsräntan höjdes (se prop. 1983/84:138, LU 32, rskr 294, SFS 1984:291), aktualiserades frågan om en mera allmän översyn av räntelagen. Denna uppgift anförtroddes i mars 1984 åt en särskild utredare (numera chefsrådmannen Leif Carbell). Utredaren har bedrivit sitt arbete under namnet räntelagsutredningen.

Utredningen överlämnade i juni 1985 betänkandet (SOU 1985:11) Ny räntelag. Betänkandet har remissbehandlats.

Till protokollet i detta ärende bör fogas dels en sammanfattning av betänkandet som *bilaga 1*, dels de lagförslag som läggs fram i betänkandet som *bilaga 2*, dels en sammanställning av remissyttrandena som *bilaga 3*.

Beträffande nuvarande svenska och nordiska förhållanden samt utredningens närmare överväganden hänvisas till betänkandet.

I lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (avtalslagen) finns en paragraf, 31 §, som anger när ett avtal är ogiltigt på grund av ocker. I förevarande lagstiftningsärende behandlas även frågan om bestämmelserna i den paragrafen bör anpassas till brottsbalkens bestämmelser i 9 kap. 5 § om ocker.

Under lagstiftningsärendets beredning har samråd skett med företrädare för justitiedepartementen i de övriga nordiska länderna.

2 Allmän motivering

2.1 Allmänna utgångspunkter

Räntelagen är tillämplig på penningfordringar inom förmögenhetsrättens område. Lagen är dispositiv, dvs. den gäller bara i den mån inte annat är

avtalat eller utfäst eller särskilt föreskrivet. Lagen innehåller i första hand regler om dröjsmålsränta. Denna ränta motsvarar riksbankens diskonto med tillägg av åtta procentenheter. Vidare finns en bestämmelse om s.k. avkastningsränta, som utgår vid återbetalning i samband med hävning av avtal på grund av kontraktsbrott eller av liknande anledning. Avkastningsräntan motsvarar diskontot med tillägg av två procentenheter. Denna ränta skall under vissa förhållanden utgå också på skadestånd för personskada. I lagen preciseras vidare den tidpunkt från vilken ränta i olika fall skall börja utgå.

En av rätelagsutredningens huvuduppgifter har varit att överväga om rätelagens regler bör göras tvingande till förmån för konsumenter. En annan huvuduppgift har varit att undersöka om det går att förenkla lagen, framför allt när det gäller reglerna om dröjsmålsränta i konsumentförhållanden men också mera allmänt.

Utredningen har i det förut nämnda betänkandet (SOU 1985:11) Ny rätelag föreslagit att rätelagens nuvarande bestämmelser behålls i stort sett oförändrade men att lagen kompletteras med fyra nya paragrafer med särskilda bestämmelser för privatpersoner och konsumenter.

Utredningen har inte lagt fram något förslag till förenkling av de nuvarande reglerna i rätelagen, vare sig när det gäller konsumentförhållanden eller mera allmänt. Utredningens förslag innebär tvärtom att lagen, som redan i sitt nuvarande skick är tämligen komplicerad, skulle bli än mer svårtillämpad genom den särreglering för privatpersoner och konsumenter som förslaget innehåller. Bl.a. av detta skäl har förslaget också fått ett i stor utsträckning negativt mottagande under remissbehandlingen.

Många av de problem och missförhållanden som utredningen har önskat komma till rätta med genom sitt förslag till nya konsumenträttsliga regler torde ha sin grund i bristande kunskaper om gällande rätt hos såväl näringsidkare som konsumenter. Jag anser därför att åtgärder i form av ökad information och ökat samarbete mellan näringsliv och konsumentorganisationer i dessa fall har större konsumentpolitisk effekt än lagstiftningsåtgärder av det slag som utredningen har föreslagit.

Av vad jag nu har anfört framgår att jag inte är beredd att ställa mig bakom utredningens förslag till ny rätelag. Och eftersom ett underlag saknas för att bedöma om de nuvarande reglerna kan förenklas i olika avseenden, får den frågan övervägas i ett senare sammanhang. Det återstår emellertid att pröva om olika enskildheter i utredningens förslag bör genomföras nu.

I det följande avser jag att närmare behandla frågorna om tvingande regler i konsumentförhållanden m. m. i avsnitt 2.2, jämkning av dröjsmålsräntan i avsnitt 2.3, ränta på skadestånd vid uppsåtligt brott i avsnitt 2.4, ogrundade krav på dröjsmålsränta, faktureringsavgift m. m. i avsnitt 2.5, ränta på ersättning för rättegångskostnad i avsnitt 2.6, avtalslagens ockerparagraf i avsnitt 2.7, ikraftträdande i avsnitt 2.8, och kostnader i avsnitt 2.9.

Mina kommentarer till de enskilda lagbestämmelserna återfinns i specialmotiveringen (avsnitt 4).

Min bedömning: Räntelagen bör alltså i princip vara dispositiv och inte göras tvingande i konsumentförhållanden. Det finns inte heller skäl att införa en lägre dröjsmålsränta för privatpersoner än för andra.

Utredningens förslag: I fordringsförhållanden där en privatperson är gäldenär eller borgenär skall dröjsmålsränta utgå med två i stället som för närvarande åtta procentenheter över diskontot. Denna regel skall liksom räntelagen i sin helhet vara tvingande till konsumentens förmån när denne har en näringsidkare som motpart (se betänkandet s. 74–113 och s. 119–130). Tre av utredningens experter har dock i ett särskilt yttrande ställt sig kritiska till detta förslag (se betänkandet s. 215–218 och 220–225).

Remissinstanserna: De remissinstanser som representerar näringslivet har starkt kritiserat utredningens förslag. Enligt dem skulle förslaget om särskilda regler för privatpersoner och konsumenter medföra avsevärda praktiska problem och stora administrativa kostnader. De har vidare framhållit att kreditgivarna skulle komma att drabbas av ökade kapitalkostnader, om dröjsmålsräntan skulle sättas avsevärt lägre än marknadsräntan. Dessa kostnadsökningar skulle enligt dessa remissinstanser i sista hand komma att drabba konsumentkollektivet. Även flera andra remissinstanser har varit negativa till utredningens förslag.

Ett mindre antal remissinstanser har varit positiva till utredningens förslag. Bland dem som i och för sig ställer sig positiva till en tvingande reglering i konsumentförhållanden har dock flera uttryckt tveksamhet till utredningens lagförslag och då framför allt till den föreslagna låga nivån på dröjsmålsräntan för privatpersoner.

Skälen för min bedömning: Utredningen har konstaterat att räntelagen i stor utsträckning, inte minst i konsumentförhållanden, har satts ur kraft genom avtal. I förhållande till konsumenter sker detta regelmässigt genom klausuler som har utformats ensidigt av näringsidkarsidan i olika standardformulär.

Att sådana avtal i vissa fall kan innehålla villkor som väsentligt skiljer sig från räntelagens är givetvis inte tillfredsställande. Såväl lagen (1971:112) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden som 36 § avtalslagen ger emellertid möjligheter att ingripa mot oskäligen räntekrav. Av förarbetena till räntelagen framgår också klart att räntevillkor som inte helt obetydligt avviker från räntelagens ofta måste kunna stämplas som oskäligen (se prop. 1975:102 s. 83).

I sammanhanget bör beaktas att det i dag inte finns någon tvingande reglering av den löpande räntan i konsumentförhållanden. Det finns då knappast någon anledning att införa en tvingande reglering av just dröjsmålsräntan. Om det i framtiden skulle bli aktuellt med tvingande reglering i något fall när det gäller den löpande räntan (t. ex. vid kreditköp), finns det däremot anledning att i det sammanhanget också ta ställning till behovet av en tvingande reglering i motsvarande grad av dröjsmålsräntan.

Med hänsyn till det skydd mot oskäligen räntekrav som sålunda finns

redan i dag anser jag att man inte i första hand bör söka komma till rätta med förekommande missförhållanden genom nya lagregler utan genom en bättre information om vad som gäller i fråga om reglerna om dröjsmålsränta. Det är en viktig uppgift för näringslivet att genom sina branschorganisationer se till att de standardformulär som används står i huvudsaklig överensstämmelse med räntelagens regler och inte innehåller villkor som är oskäligen för konsumenterna. Det är också angeläget att konsumentverket och andra som bevakar konsumenternas intressen ingriper, om sådana oskäligen villkor används, och att de förbättrar informationen till konsumenterna om vilka regler om dröjsmålsränta som gäller enligt räntelagen.

Att räntelagen dock i ett visst avseende bör innehålla regler som skyddar konsumenterna mot oskäligen konsekvenser av en dröjsmålsränta återkommer jag till i nästa avsnitt.

Utredningens förslag om en särskild dröjsmålsränta för privatpersoner, som skall motsvara diskontot med tillägg av två procentenheter, har mött starkt motstånd från remissinstanserna. Inte heller jag anser att utredningens förslag om en särskild dröjsmålsränta för privatpersoner bör genomföras. En differentiering av dröjsmålsräntan på detta sätt skulle enligt min uppfattning leda till stora praktiska problem för kreditlivet. Bl. a. skulle det bli nödvändigt för kreditgivarna att inhämta och registrera uppgifter om sina kunders förhållanden för att kunna dela upp dessa i de olika kategorierna. Det skulle inte kunna undvikas att detta skulle medföra stora administrativa kostnader.

När man skall ta ställning till vilken nivå som dröjsmålsräntan för privatpersoner bör ligga på finns det vidare skäl att beakta dröjsmålsräntans funktion. Denna ränta bör dels verka så att den innebär en påtryckning på en gäldenär att betala sin skuld på förfallodagen, dels innebära att fordringsägaren får en viss kompensation om gäldenären trots allt kommer i dröjsmål med betalningen. Detta måste enligt min mening gälla även när en privatperson är gäldenär. Det bör också beaktas att en alltför låg nivå på dröjsmålsräntan skulle kunna medföra att det blev lönsamt för en privatperson som behöver en kredit att underlåta att betala en skuld i rätt tid i stället för att skaffa en bankkredit. En dröjsmålsränta för privatpersoner som är lägre än räntan på checkräkningskredit i bank bör enligt min mening inte komma i fråga.

På grund av vad jag nu har anfört anser jag att utredningens förslag om tvingande reglering i konsumentförhållanden och lägre dröjsmålsränta för privatpersoner än för andra inte bör genomföras.

2.3 Jämkning av dröjsmålsräntan

Mitt förslag: Dröjsmålsräntan skall kunna jämkas, om gäldenären på grund av sjukdom, arbetslöshet eller annan liknande omständighet som han inte har kunnat råda över har varit förhindrad att betala sin skuld i rätt tid och en skyldighet att utge full dröjsmålsränta med hänsyn härtill skulle vara oskäligen.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag. Utredningen har dessutom föreslagit att dröjsmålsräntan skall kunna jämkas i det fallet att gäldenären, på grund av att det har förelegat oklarhet om rättsläget eller något förhållande av avgörande betydelse för betalningsskyldigheten, har haft skälig anledning att tills vidare innehålla betalningen (se betänkandet s. 113–119).

Remissinstanserna: De remissinstanser som representerar konsumentintressen, liksom många andra remissinstanser, är i stort sett positiva till en möjlighet att jämkna dröjsmålsräntan. Flera av dessa remissinstanser uttrycker dock en viss tveksamhet till utredningens förslag om jämkning av dröjsmålsräntan på grund av oklarhet om rättsläget eller något annat förhållande. Från näringslivshåll framhålls vidare att det sociala skyddsnätet numera är så väl utformat att det inte föreligger något behov av jämkning på grund av sociala omständigheter och att 36 § avtalslagen under alla förhållanden lämnar möjlighet till den jämkning som kan anses vara påkallad.

Skälen för mitt förslag: Dröjsmålsräntans syfte är bl. a. att fungera som påtryckningsmedel på gäldenären att betala sin skuld i tid. Hotet om att tvingas erlægga en dröjsmålsränta är dock verkningslöst mot den gäldenär som utan egen förskyllan, t. ex. till följd av sjukdom eller ofrivillig arbetslöshet, har kommit i betalningssvårigheter eller av annan liknande anledning är förhindrad att betala i rätt tid.

Liksom gäller i Danmark, Finland och Norge bör en möjlighet att jämkna dröjsmålsräntan införas i räntelagen för sådana fall då en gäldenär till följd av sjukdom, arbetslöshet eller annan liknande omständighet som han inte själv har kunnat råda över har varit förhindrad att betala i rätt tid. En förutsättning bör dock vara att skyldigheten att betala full dröjsmålsränta av dessa skäl framstår som oskälig. Härigenom utesluts de flesta fall när en näringsidkare har råkat i betalningssvårigheter. I dessa fall får en skyldighet att utge dröjsmålsränta, oavsett anledningen till att den utgår, normalt ingå i de affärsmässiga risker som näringsidkaren har anledning att räkna med.

En särskild fråga är om dröjsmålsräntan skall kunna jämkas även i fall då gäldenären har hållit inne betalningen vid oklarhet om rättsläget eller på grund av något annat förhållande som är avgörande för hans betalningsskyldighet.

För närvarande kan en gäldenär endast i vissa fall fullgöra sin betalning genom att deponera pengarna hos länsstyrelsen enligt lagen (1927:56) om nedsättning av pengar hos myndighet. En sådan deponeringsrätt föreligger bara om gäldenären är förhindrad att betala på grund av någon omständighet som är hänförlig till borgenären, exempelvis dennes bortovaro eller sjukdom. Deponering kan också ske om oklarhet råder om vem som är rätt borgenär. Vid andra fall av rättslig oklarhet kan gäldenären inte med befriande verkan betala genom att deponera pengarna hos länsstyrelsen (se bl. a. NJA 1986 s. 40). Den gäldenär som i ett sådant fall bestrider betalningsskyldighet och låter frågan bli föremål för domstolsprövning riskerar därför att få erlægga dröjsmålsränta, om han förlorar processen. Eftersom domstolarnas handläggningstider ofta är långa, kan den ränta som gäldenären kan bli skyldig att erlægga komma att bli mycket hög.

Det är naturligtvis otillfredsställande om en rädsla för att drabbas av höga räntekostnader leder till att den som har ett berättigat intresse av att få sin sak prövad av domstol tvekar att processa och i stället betalar trots att någon betalningsskyldighet kanske inte alls föreligger.

Att dröjsmålsrättan kan bli betungande där betalningsskyldigheten är föremål för domstolsprövning beror huvudsakligen på att handläggningstiderna vid våra domstolar av olika skäl kommit att bli alltför långa. Rättegångsreglerna är emellertid föremål för översyn inom justitiedepartementet och inom ramen för rättegångsutredningen (Ju 1977:06). Bl. a. eftersträvas att genom snabbare domstolsprocesser förkorta handläggningstiderna. Problemet med de höga dröjsmålsrätterna vid eventuella processer kommer då att minska, vilket bör kunna leda till att en gäldenär inte skall behöva avstå från att få en tveksam fordran prövad i domstol av rädsla för höga räntekostnader.

Skulle problemet trots allt kvarstå får man överväga att utöka möjligheten att fullgöra betalning genom nedsättning. Någon sådan jämningsregel som utredningen har föreslagit anser jag däremot inte bör införas. Jag delar den uppfattning som framkommit under remissbehandlingen att en sådan regel skulle kunna skapa tillämpningssvårigheter och leda till att domstolarna belastas i onödan.

2.4 Ränta på skadestånd vid uppsåtligt brott

Mitt förslag: Ränta på skadestånd med anledning av uppsåtligt brott skall utgå från den dag då skadan uppkom.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag (se betänkandet s. 142–153).

Remissinstanserna: Nära nog samtliga remissinstanser som har yttrat sig i denna del tillstyrker utredningens förslag eller lämnar det utan erinran.

Skälen för mitt förslag: Varken skadeståndslagen, räntelagen eller någon annan författning innehåller särskilda bestämmelser om dröjsmålsränta på skadestånd med anledning av brott. Rätten till sådan ränta får fastställas utifrån räntelagens allmänna regler. Det innebär att målsägandens möjlighet att få ränta på sin skadeståndsfordran blir beroende av den art av brott som han har blivit utsatt för. I fråga om brott där ett redovisningsansvar kan anses föreligga kan sålunda ränta utgå från den dag då redovisningen borde ha skett. I fråga om skadestånd i anledning av brott i andra fall utgår dröjsmålsränta på förfallna belopp tidigast en månad efter det att krav har framställts och tillfredsställande utredning har presenterats.

Det finns alltså inte någon enhetlig beräkningsgrund för dröjsmålsrättan vid skadestånd i anledning av brott. Vidare kan det i vissa fall råda oklarhet om ränteberäkningen. Det är därför förklarligt att ränteyrkandet i många fall av praktiska skäl utformas i enlighet med sådana rättsregler som är tillämpliga under alla förhållanden. Ränta yrkas sålunda i många fall först från den dag då stämningsansökan i brottmålet har kunnat delges

gärningsmannen. Särskilt gäller detta när åklågaren utför den skadelidandes talan.

Det är inte tillfredsställande att den skadelidande inte generellt kan få ränta på skadeståndsbeloppet redan från den dag då skadan uppkom. Visserligen kan man under vissa förutsättningar skönsmässigt ta hänsyn till ränteförluster när skadeståndet bestäms. För att skapa klarhet bör det emellertid i räntelagen föras in en uttrycklig regel som ger den skadelidande rätt till ränta från den tidpunkten. Härigenom stärks brottsoffrens ställning. Samtidigt medför en regel av detta slag att alla fall av skadestånd i anledning av uppsåtligt brott kommer att få en enhetlig behandling när det gäller rätten till ränta på skadeståndsbeloppet.

Enligt min mening bör en sådan regel begränsas till att avse ersättning med anledning av uppsåtligt brott. Så är fallet i den finska räntelagen vars bestämmelse om ränta på skadestånd med anledning av brott i viss mån kan tjäna som mönster för den nu förordade regeln.

Det kan i och för sig diskuteras huruvida det finns någon anledning att göra en skillnad mellan gärningar som är straffbara redan vid oaktsamhet och gärningar som bestraffas bara när de har utförts avsiktligt. En sådan åtskillnad kan bl. a. framstå som omotiverad vid exempelvis ett brott som häleri, där lagstiftaren i vissa fall har bedömt oaktsamma former av brottet som lika straffvärda som uppsåtsfallen. För den händelse det – såsom normalt är fallet – föreligger en olikhet med avseende på straffvärdet mellan uppsåtliga och oaktsamma gärningar, synes emellertid denna olikhet trots allt vara en omständighet som bör spela in vid bedömningen av räntefrågan.

Oaktsamhetsbrotten innefattar generellt sett inte ett lika klandervärt beteende som uppsåtsbrotten. Oftast blir det inte heller officiellt fastslaget om ett visst vårdslöst beteende i det enskilda fallet har utgjort ett brott. Härtill kommer att det i allmänhet är svårt att överblicka hela det straffbara området för oaktsamma gärningar. I periferien kan detta sträcka sig till att omfatta även de obetydligaste förseelser. Det kan vara svårt att skapa sig en rättvisande bild av hur en regel om obligatorisk ränta även vid oaktsamma brott skulle komma att fungera i praktiken. Liksom utredningens anser jag därför att det är lämpligast att begränsa regelns tillämplighet till fall då det skadeståndsgrundande brottet är uppsåtligt.

2.5 Ogrundade krav på dröjsmålsränta, faktureringsavgift m. m.

Min bedömning: Ogrundade krav på dröjsmålsränta, faktureringsavgifter eller liknande bör även i fortsättningen bedömas efter allmänna avtalsrättsliga principer. Någon särskild bestämmelse om sådana krav bör alltså inte föras in i räntelagen.

Utredningens förslag: Om en näringsidkare kräver en konsument på högre ränta än räntelagen medger, skall det anses som en otillbörlig hand-

ling enligt marknadsföringslagen. Det innebär att frågan skall kunna prövas av konsumentombudsmannen eller marknadsdomstolen. Detsamma skall gälla för krav på avgift för fakturering, avisering eller annan betalningspåminnelse som inte är inkassoåtgärd enligt inkassolagen och inte heller har särskilt avtalats (se betänkandet s. 131–141). En av utredningens experter är dock kritisk (se betänkandet s. 219).

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna ställer sig bakom utredningens tankegångar att krav på högre ränta eller andra avgifter än som har avtalats eller annars framgår av lag inte kan accepteras. Utredningens ståndpunkt i frågan har också vunnit stöd eller i vart fall lämnats utan erinran av många remissinstanser. Flertalet har dock reagerat mot kopplingen till marknadsföringslagen, eftersom man anser att denna typ av krav inte är någon marknadsföringsåtgärd.

Skälen för min bedömning: Enligt allmänna avtalsrättsliga grunder är en gäldenär inte skyldig att erlagga högre ränta än som har avtalats eller i vissa fall följer av handelsbruk eller sedvänja eller annars kan utgå enligt lag. Detsamma gäller för faktureringsavgifter och liknande. Att rättsligt ogrundade krav på ränta och avgifter ändå framställs och i många fall också betalas torde i huvudsak bero på bristande kännedom om gällande rättsregler. Enligt min mening är detta i första hand ett informationsproblem, som man borde kunna komma till rätta med genom konsumentpolitiska åtgärder av annat slag än lagstiftning. De offentliga konsumentorganen har här ett ansvar för att den enskilde konsumenten blir medveten om vad som gäller i fråga om skyldigheten att erlagga ränta eller avgifter för fakturering, betalningspåminnelse och andra aviseringar. Konsumentorganen torde även kunna stimulera företag, branschorganisationer m.fl. att vidta åtgärder för en frivillig sanering så att gällande regler på området följs.

Jag vill också erinra om att datainspektionen har möjlighet att ingripa mot otillbörliga inkassoåtgärder med stöd av inkassolagen (1974:182). De missförhållanden som jag nu har berört aktualiseras ofta i inkassoärenden. Bankinspektionen har en liknande möjlighet att ingripa när det gäller verksamhet som står under dess tillsyn.

Jag anser sålunda att det inte finns något behov av lagstiftningsåtgärder i denna del.

2.6 Ränta på ersättning för rättegångskostnad

Mitt förslag: Bestämmelserna i rättegångsbalken och vattenlagen (1983:291) om ränta på rättegångskostnad anpassas till räntelagens regler om ränta. Härigenom höjs räntan på rättegångskostnad från nu gällande fasta räntesats om sex procent till en räntesats som motsvarar det av riksbanken fastställda diskontot med tillägg av åtta procentenheter.

Utredningens förslag: Överensstämmer i princip med mitt förslag. Till följd av kopplingen till räntelagen innebär dock utredningens förslag – i

enlighet med dess förslag i fråga om den vanliga dröjsmålsräntan – att räntesatsens storlek blir beroende av om någon av parterna är privatperson eller ej (se betänkandet s. 154–160).

Utredningen har vidare föreslagit att det i ersättningen för rättegångskostnader skall ingå ränta med tio procent på ersättningsgilla utgifter under processen från den dag beloppet har erlagts till och med den dag då målet har avgjorts (se betänkandet s. 161–164).

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som har yttrat sig i denna del har tillstyrkt utredningens förslag att reglerna om ränta på rättegångskostnad anpassas till räntelagens regler. Remissinstanserna har också överlag ställt sig positiva till tanken att vinnande part skall erhålla ränta på sina utlägg under rättegången från den dag han har haft utlagget. Flera av dessa remissinstanser är dock kritiska mot utredningens förslag om hur detta skall lösas lagtekniskt.

Skälen för mitt förslag: Genom en lagändring som trädde i kraft den 1 juli 1973 – således före räntelagens tillkomst – infördes ett nytt stycke i 18 kap. 8 § rättegångsbalken. Enligt bestämmelsen i detta stycke skall ersättning för rättegångskostnad även innefatta ränta efter sex procent från dagen då målet avgörs till dess betalning sker (se prop. 1973:30, JuU 17, rskr 168 och SFS 1973:240).

Sex procent var den räntesats som vid tiden för regelns tillkomst gällde för fordringar i allmänhet när förfallodagen var bestämd i förväg. Det förutskickades dock i förarbetena till lagändringen att räntefoten kunde komma att få jämkas i samband med en eventuell framtida allmän lagstiftning om dröjsmålsränta (se prop. 1973:30 s. 84). Någon sådan jämkning har emellertid inte skett. Jag delar därför utredningens uppfattning att en anpassning till räntelagens räntenivå nu bör ske.

Jag kan däremot inte ställa mig bakom utredningens förslag i fråga om ränta på utgifter som en part har haft under själva processen. Uträkningen av räntan skulle bli mycket komplicerad i fall då – vilket är vanligt – utgifterna uppstår successivt under tvisten.

Det är naturligtvis inte helt tillfredsställande om någon får vidkännas en ränteförlust på utgifter som han har haft för att få sin rätt fastslagen. Dessa utgifter torde dock vanligen uppgå till relativt små belopp. Med hänsyn till det finner jag att nyttan av en sådan regel som utredningen har föreslagit inte uppväger de nackdelar som den skulle medföra i form av tillämpningssvårigheter och ett ökat merarbete för domstolarna.

Inom justitiedepartementet och inom ramen för rättegångsutredningen arbetar man, som jag tidigare har framhållit, med att ta fram förslag som skall förkorta tidsutdräkten när det gäller processerna i domstol. Sådana förslag kan, om de genomförs, också bidra till att problemen med ränteförluster på utgifter som har uppstått under processen minskar.

En bestämmelse om ränta på rättegångskostnad av samma slag som den i rättegångsbalken finns i 20 kap. 5 § vattenlagen. Den bör ändras på samma sätt som bestämmelsen i rättegångsbalken.

Mitt förslag: Beskrivningen av ocker i avtalslagens ockerparagraf skall delvis anpassas till motsvarande beskrivning i brottsbalkens ockerparagraf. Det sker genom att kravet att den som utövar ocker utnyttjar en beroendeställning inte längre skall behöva avse ett beroendeförhållande mellan honom och målsäganden.

Skälen för mitt förslag: Ansvaret för ocker enligt 9 kap. 5 § brottsbalken skärptes den 1 juli 1986 i två hänseenden (se SFS 1986:123). Den ena nyheten var att beskrivningen av ockersituationen utvidgades något i förhållande till vad som dittills gällt. När en gärningsman utnyttjar en beroende ställning till att bereda sig en förmån som står i uppenbart missförhållande till vederlaget eller för vilken vederlag inte skall utgå, behöver det beroendeförhållande som gärningsmannen utnyttjar inte längre vara ett förhållande mellan honom och målsäganden. Straffbarhet kan alltså inträda även när gärningsmannen utnyttjar att målsäganden befinner sig i beroende ställning gentemot en tredje person. Rent tekniskt har detta åstadkommits genom att den i brottsbalkens ockerparagraf efter rekvisitet beroende ställning intagna bestämmelsen "i förhållande till honom" (dvs. gärningsmannen) har utgått ur lagtexten. På det sättet är beroenderekvisitet redan utformat i Danmark och Norge och i ett förslag som har lagts fram i Finland.

Den andra nyheten var att den som lämnar kredit i näringsverksamhet eller annars vanemässigt eller i större omfattning skall kunna dömas för ocker, om det råder ett uppenbart missförhållande mellan den ränta e. d. han betingar sig och motprestationen. Detta innebär att man när det gäller låneocker slopar det uttryckliga kravet på att målsäganden skall ha befunnit sig i underläge av viss beskaffenhet. Redan det förhållandet att någon i samband med bl. a. yrkesmässig kreditgivning bereder sig ränta eller annan ekonomisk förmån som står i uppenbart missförhållande till motprestationen är alltså tillräckligt för straffbarhet. Man slipper därmed att i varje enskilt fall utreda och bevisa hur låntagarens situation sett ut i detalj och att långgivaren faktiskt medvetet utnyttjat att låntagaren befunnit sig i trångmål eller handlat på grund av oförstånd, lättsinne eller beroende ställning. Syftet med denna utvidgning av straffansvaret är att man lättare skall kunna komma åt oseriös verksamhet på området, ofta bedriven av s. k. grå lånefirmor utanför samhällets insyn och kontroll.

Vid granskningen av det lagförslag som låg till grund för lagändringen (se prop. 1985/86:65) förklarade sig lagrådet inte ha någon erinran i och för sig mot ändringarna i bestämmelserna om ocker. Lagrådet uppmärksammade emellertid sambandet mellan reglerna om straffansvar för ocker och dem om rättshandlingars ogiltighet enligt 31 § avtalslagen. Lagrådet påpekade därvid att straffbestämmelserna om ocker skulle komma att ha en större räckvidd än de motsvarande ogiltighetsbestämmelserna i 31 § avtalslagen. Såvitt gällde frågan om målsägandens beroende ställning till någon annan än gärningsmannen föreföll det enligt lagrådet inte föreligga några bärande skäl för att inte genomföra den ändringen också i avtalslagen.

Beträffande den nya straffbestämmelsen om låneocker vid yrkesmässig kreditgivning o.d. var enligt lagrådet läget mera komplicerat; möjligen kunde man här tänka sig att falla tillbaka på regeln om jämkning av avtalsvillkor i 36 § avtalslagen (se prop. s. 50).

I min anmälan av lagrådsyttrandet uttalade jag att det naturligtvis kan synas önskvärt att brottsbalkens och avtalslagens bestämmelser om ocker såvitt möjligt korresponderar, även om det finns andra exempel på skillnader mellan den civilrättsliga regleringen i avtalslagen och utformningen av de straffrättsliga bestämmelser som har samband med denna. Jag ansåg emellertid att man i detta sammanhang också måste beakta önskemålen om nordisk rättslikhet (se prop. s. 54 f).

Beträffande frågan om målsägandens beroende ställning framhöll jag att bestämmelserna om ocker i det aktuella hänseendet hade samma lydelse i de finska och norska avtalslagarna som i den svenska. En eventuell ändring på denna punkt borde under sådana förhållanden föregås av nordiska överläggningar.

I sak har skillnaden mellan de straffrättsliga och de civilrättsliga bestämmelsernas avfattning knappast någon betydelse. Man torde nämligen kunna utgå från att en rättshandling, som genom lagändringen förs till det kriminaliserade området, civilrättsligt sett — om inte 31 § avtalslagen är tillämplig — i vart fall träffas av någon annan ogiltighetsgrund i avtalslagen, företrädesvis 33 §.

När det gäller den nya regeln beträffande låneocker vid yrkesmässig kreditgivning o.d. kan nämnas att det för straffansvar krävs bl.a. att det råder ett uppenbart missförhållande mellan prestationerna. Det är klart att ett avtal som träffas av denna straffbestämmelse även kan drabbas av ogiltighet enligt 36 § avtalslagen. I vissa fall torde även här 33 § avtalslagen kunna vara tillämplig.

Det är svårt att se några avgörande skäl som talar mot att 31 § första stycket avtalslagen utvidgas så att ogiltighet kan inträda också när någon utnyttjar ett beroendeförhållande mellan motparten och en tredje person. Vid de nordiska överläggningar som har hållits i lagstiftningsärendet har övriga nordiska länder förklarat sig dela denna bedömning. En sådan ändring av paragrafen bör alltså nu genomföras för Sveriges del.

Det kan synas mera tveksamt om den nya straffbestämmelsen beträffande låneocker vid yrkesmässig kreditgivning o.d. bör få en direkt motsvarighet bland ogiltighetsreglerna i avtalslagen. Som jag anförde i den tidigare nämnda propositionen står det klart att ett avtal som träffas av straffbestämmelsen även kan jämkas enligt 36 § avtalslagen. Enligt min mening kan det vara en fördel om avtalet inte blir — såsom är följden vid en tillämpning av 31 § — helt ogiltigt utan endast blir föremål för en större eller mindre jämkning. Jämkningsen kan då ske i den omfattning som behövs för att avtalet skall bli skäligt.

Enligt min mening är det inte heller lämpligt att i avtalslagen föra in en så speciell regel som den som har tagits in i brottsbalken om låneocker. Därtill kommer att man i övriga nordiska länder vid de nordiska överläggningar som hållits i lagstiftningsärendet har varit negativ till tanken på en sådan ändring.

På grund av vad jag nu har anfört är jag inte beredd att förorda att några bestämmelser om låneocker, motsvarande dem som finns i brottsbalken, tas in i avtalslagen.

Prop. 1986/87:72

2.8 Ikraftträdande

De föreslagna lagändringarna bör träda i kraft så snart som möjligt. Tidpunkten för ikraftträdandet kan lämpligen bestämmas till den 1 juli 1987.

Den nya regeln om jämkning av dröjsmålsränta är av sådan karaktär att den i princip bör få full genomslagskraft i och med ikraftträdandet. Jag föreslår därför att den skall gälla i fråga om ränta som avser tid efter ikraftträdandet, oavsett när huvudfordringen har tillkommit. Däremot bör den nya regeln om ränta på en skadeståndsfördran som grundas på uppsåtligt brott inte gälla, om brottet till någon del har utförts före ikraftträdandet.

De nya reglerna om ränta på rättegångskostnad bör inte tillämpas i fall då räntan har börjat löpa före ikraftträdandet (jfr prop. 1975:102 s. 112, 131, 204 och 211 samt prop. 1983/84:138 s. 10). I sådana fall bör i stället äldre bestämmelser tillämpas.

I enlighet med allmänna principer bör ändringen i avtalslagen inte tillämpas på rättshandlingar som har företagits före ikraftträdandet, även om frågan huruvida ocker föreligger aktualiseras först efter ikraftträdandet.

2.9 Kostnader

De föreslagna ändringarna torde inte medföra några ökade kostnader för det allmänna.

Den föreslagna möjligheten att i vissa fall jämka dröjsmålsränta kan komma att innebära en marginell ökning av antalet mål vid de allmänna domstolarna. Denna ökning kan emellertid under alla omständigheter förmodas resultera i en motsvarande minskning av antalet ärenden som går vidare till kronofogdemyndigheterna för exekutiva åtgärder.

Jag har i mitt ställningstagande till utredningens förslag påpekat vikten av att bl. a. konsumenterna informeras om de regler som gäller i fråga om dröjsmålsränta m. m. Detta är en uppgift för konsumentverket. Kostnaderna för en sådan information torde kunna rymmas inom ramen för tillgängliga medel.

3 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i räntelagen (1975:635),
2. lag om ändring i rättegångsbalken,

3. lag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område,
 4. lag om ändring i vattenlagen (1983:291).
 Förslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 4*¹.

4 Specialmotivering

4.1 Förslaget till lag om ändring i räntelagen (1975:635)

Förslaget innebär att ändringar görs i 1 och 4 §§ räntelagen samt att en ny paragraf, 8 §, införs i lagen.

1 §

Denna lag är tillämplig på penningfordran inom förmögenhetsrättens område.

Lagen gäller i den mån ej annat är avtalat eller utfäst eller särskilt föreskrivet. *Avtalsvillkor som inskränker gäldenärens rätt till jämkning enligt 8 § är dock utan verkan mot denne.*

(Jfr 10 § i utredningens förslag)

Räntelagen är för närvarande genomgående dispositiv. Som jag har angett i avsnitt 2.2 i den allmänna motiveringen bör detta i princip gälla även i fortsättningen.

Enligt vad jag har förordat i avsnitt 2.3 bör det finnas en möjlighet till jämkning av dröjsmålsräntan i vissa fall. I förevarande lagförslag regleras denna fråga i den nya 8 §. I sakens natur ligger att en bestämmelse av detta slag måste vara tvingande till förmån för den till vars skydd den har tillkommit.

I 1 § har därför lagts till en mening som uttryckligen anger att gäldenärens rätt till jämkning enligt 8 § inte kan avtalas bort till hans nackdel. Bestämmelserna i 1 § utgör däremot inte något hinder mot avtal som innehåller en förmånligare reglering för gäldenärens del än vad som följer av räntelagen.

4 §

I annat fall än som avses i 3 § utgår ränta på förfallen fordran, för vilken betalningstiden försittes, från den dag som infaller en månad efter det borgenären har avsant räkning eller på annat sätt framställt krav på betalning av bestämt belopp med angivande att underlåtenhet att betala medför skyldighet att utge ränta. Gäldenären är dock ej skyldig att erlagga ränta för tid innan räkningen eller kravet har kommit honom till handa.

Avser fordringen skadestånd eller annan liknande ersättning som ej kan fastställas utan särskild utredning, utgår ränta på förfallet belopp från den dag som infaller en månad efter det borgenären har framställt krav på

¹ Bilagan har uteslutits här. Lagrådsremissens lagförslag överensstämmer med propositionens.

ersättning och lagt fram utredning som med hänsyn till omständigheterna skäligen kan begäras av honom. Gåldenären är dock ej skyldig att erlagga ränta för tid innan kravet och utredningen har kommit honom till handa.

Oavsett vad som föreskrives i första och andra styckena utgår ränta på förfallen fordran senast från dagen för delgivning av ansökan om lagsökning eller betalningsföreläggande eller av stämning i mål om utgivande av betalning.

Utan hinder av bestämmelserna i andra och tredje styckena utgår ränta på en fordran, som avser skadestånd med anledning av ett uppsåtligt brott och inte skall utges som livränta, alltid från den dag då skadan uppkom.

(Jfr 4 § i utredningens förslag)

Andra stycket i förevarande paragraf innehåller specialregler för ränteberäkningen beträffande fordran som avser skadestånd eller annan liknande ersättning som inte kan fastställas utan särskild utredning. Till skillnad från huvudfallet enligt första stycket i 4 §, som avser fordran i allmänhet med en icke i förväg bestämd förfallodag, krävs för skadestånd och liknande ersättning (t. ex. försäkringsersättning) inte bara att krav framställs för att ränteberäkningen ska ta sin början. I dessa fall fordras dessutom, för att ränta skall börja utgå efter en månad, att borgenären har lagt fram den utredning som skäligen kan begäras av honom. Att bestämmelserna har getts detta innehåll beror framför allt på att det har ansetts rimligt att gåldenären skall få underlag för att kunna ta ställning till om skadeståndskravet är berättigat innan hans underlåtenhet att betala skall medföra att dröjsmålsränta utgår.

I ett nytt fjärde stycke införs nu en särskild regel för ränta på sådana skadeståndsfordringar som grundas på ett uppsåtligt brott. Som framgår av lagtexten skall ränta börja löpa omedelbart i och med att skadan uppkommer. Innebörden härav är främst att det vid ett sådant skadestånd inte längre skall utgöra en förutsättning att gärningsmannen har kunnat anträffas och krävas på betalning eller ens identifieras för att räntan skall börja utgå. Formellt är det inte heller erforderligt att borgenären omedelbart lägger fram den utredning som han kan tillhandahålla för att ränta skall börja löpa. Att skadan har uppkommit och att denna är en följd av ett uppsåtligt brott på grund av vilket gärningsmannen är skyldig att betala skadestånd är alltså i sig tillräckligt för att ränta skall börja utgå.

Ränta på ett livräntebelopp kan dock inte börja löpa från den dag då skadan uppkom. Sådana belopp förfaller ju till betalning successivt. I paragrafen görs därför ett undantag för den situationen.

Den föreslagna bestämmelsen är tillämplig inte bara på målsägandes anspråk på skadestånd. Även om fordran tillkommer någon annan till följd av att skadeståndsanspråket har överlåtit, beräknas räntan redan från skadans uppkomst.

Det bör påpekas att den dag skadan uppkom inte behöver sammanfalla med den dag då brottet begicks eller den skadegörande händelsen inträffade utan kan ligga senare i tiden. Den skadliga effekten av gärningen kan nämligen inträda först så småningom, och innan denna har uppstått finns det inte någon grund för det krav som skall utgöra underlag för ränteberäkningen. Finns det flera poster som skall ersättas, kan dessa hänföra sig till skadliga effekter som har inträtt vid olika tidpunkter. Räntan får då beräknas på varje post för sig och från dagen för resp. effekts uppkomst.

Av skäl som har redovisats i avsnitt 2.4 i den allmänna motiveringen har bestämmelsen om ränta på skadeståndsfördran med anledning av brott begränsats till att gälla endast uppsåtliga brott.

8 §

Har en gäldenär på grund av sjukdom, arbetslöshet eller annan liknande omständighet som han inte har kunnat råda över varit förhindrad att betala i rätt tid och skulle en skyldighet att utge full ränta med anledning av dröjsmålet med hänsyn härtill vara oskälig, får den ränta som annars skulle utgå jämkas.

(Jfr 9 § i utredningens förslag)

Förevarande paragraf är tvingande till gäldenärens förmån (se 1 §).

Ränta som utgår enligt ett avtal kan jämkas med stöd av 36 § avtalslagen. Det öppnas nu en möjlighet att med stöd av bestämmelserna i den nya 8 § jämka inte bara en avtalsenlig dröjsmålsränta utan även en lagstadgad dröjsmålsränta. Det är emellertid inte – till skillnad från jämkning enligt 36 § avtalslagen – fråga om någon allmän jämkningsmöjlighet efter vad som är skäligt. Det är i stället i en väl avgränsad krets av situationer som jämkning skall kunna komma i fråga. Jämkning skall kunna ske bara vid sådana fall då en underlåtenhet att betala beror på sjukdom eller annan genomgripande personlig händelse, som gäldenären huvudsakligen inte själv är skuld till.

Det skall alltså vara fråga om oväntade händelser som på ett avgörande sätt påverkar gäldenärens möjligheter att betala. Framför allt avses fall då gäldenärens sociala situation och därmed också hans förmåga att göra rätt för sig i ekonomiskt avseende har påverkats.

Sjukdom kan ibland medföra allvarliga konsekvenser för en persons betalningsförmåga. I sådana fall finns alltså en möjlighet till jämkning av dröjsmålsräntan. Om gäldenären är en företagare bör dock jämkning normalt komma i fråga bara beträffande privata skulder. För småföretagare, särskilt av typen hantverkare eller liknande, kan det emellertid någon gång finnas anledning att jämka även ränta på andra skulder.

Andra personliga händelser som på ett genomgripande sätt kan påverka gäldenärens betalningsförmåga är exempelvis en närståendes dödsfall i fall då gäldenären har levt i en ekonomisk gemenskap med den avlidne. På samma sätt kan skilsmässa eller separation föranleda en radikal förändring av de ekonomiska förutsättningarna för gäldenären. Ett exempel på det är att boendekostnader och många andra fasta utgifter som gäldenären har tagit på sig utifrån förutsättningen att två löner flyter in till hushållet inte omedelbart låter sig anpassas till endast en löneinkomst. Under en övergångstid kan därför avsevärda betalningssvårigheter uppstå.

Stora och helt opåräknade förändringar i gäldenärens egna inkomstförhållanden kan under en övergångstid också resultera i betalningssvårigheter. Här, liksom i övriga fall då jämkning kan komma i fråga, gäller emellertid kravet att gäldenären inte själv får vara huvudsakligen skyldig till att han saknar ekonomisk möjlighet att betala i tid. Om skälet till att han

har råkat i betalningssvårigheter är att han har skuldsatt sig för kraftigt och under alla omständigheter inte skulle ha kunnat betala en skuld i rätt tid, kan jämkning självfallet inte komma i fråga.

Jämkning kan bli aktuell inte bara när underlåtenheten att betala i rätt tid beror på betalningsoförmåga utan också om en betalningstidpunkt har försutts på grund av t. ex. sjukdom trots att betalningsförmåga har förelagat. Det torde dock vara ovanligt att dröjsmålet med betalningen i sådana fall blir så långt att full dröjsmålsränta framstår som direkt oskäligen.

Genom det i paragrafen uppställda kravet på att full dröjsmålsränta skall framstå som oskäligen uppnås att jämkning inte kan ifrågakomma om dröjsmålet med betalningen har varit obetydligt eller räntebeloppet av andra skäl är litet. Över huvud taget innebär detta krav att jämkning bara skall förekomma i undantagsfall.

Jämkningsen kan avse den tillämpliga räntefoten så att denna sätts lägre än den som ska gälla enligt lagen. Jämkningsen kan också verkställas på så sätt att den tid under vilken ränta annars skulle utgå förkortas. Någon gång kan det kanske finnas anledning att jämka dröjsmålsräntan till noll.

4.2 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

18 kap.

8 §

Ersättning för rättegångskostnad skall fullt motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Ersättning skall ock utgå för partens arbete och tidsspillan i anledning av rättegången. Såsom åtgärd för rättegångens förberedande anses förhandling för biläggande av tvistefråga som har omedelbar betydelse för partens talan.

Ersättning för rättegångskostnad skall även innefatta ränta *enligt 6 § räntelagen (1975:635)* från dagen då målet *avgörs* till dess betalning sker.

(Jfr utredningens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken)

Ändringen innebär att räntan på rättegångskostnader höjs från gällande fasta räntesats på sex procent till den räntesats som enligt räntelagen gäller för förfallna fordringar, dvs. till en ränta som motsvarar det av riksbanken fastställda diskontot med ett tillägg av åtta procentenheter. Räntan på rättegångskostnader kommer således – på samma sätt som enligt räntelagen gäller för ränta på fordringar i allmänhet – att bli beroende av förändringar i det allmänna ränteläget.

4.3 Förslaget till lag om ändring i avtalslagen

31 §

Har någon begagnat sig av annans trångmål, oförstånd, lättsinne eller beroende ställning till att taga eller betinga sig förmåner, vilka stå i uppenbart missförhållande till det vederlag, som må hava blivit erlagt eller utfäst,

eller för vilka något vederlag icke skall utgå, vare rättshandling, som sålunda tillkommit, icke gällande mot den förfördelade.

Prop.1986/87:72

Lag samma vare, där sådant otillbörligt förfarande, som i första stycket avses, ligger annan till last än den, gent emot vilken rättshandlingen företogs, och denne ägde eller bort äga kunskap därom.

Om avtal rörande bärgning gälle vad särskilt är stadgat.

Ändringen innebär att orden ”i förhållande till honom” har fått utgå ur lagtexten i första stycket. Skälen för ändringen har redovisats i avsnitt 2.7 i den allmänna motiveringen.

4.4 Förslaget till lag om ändring i vattenlagen (1983:291)

20 kap.

5 §

I ansökningsmål får sökanden åläggas att betala ersättning för motparterers rättegångskostnader även om deras talan inte har blivit prövad slutligt vid domstolen. Ersättningen skall även innefatta ränta *enligt 6 § räntelagen (1975:635)* från dagen för beslutet till dess betalning sker.

Ändringen är av samma slag som gjorts i rättegångsbalken (se avsnitt 4.2).

5 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. lag om ändring i räntelagen (1975:635),
2. lag om ändring i rättegångsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område,
4. lag om ändring i vattenlagen (1983:291).

6 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1986-12-17

Närvarande: f. d. justitierådet Hult, regeringsrådet Dahlman, justitierådet Gad.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 11 december 1986 har regeringen på hemställan av statsrådet Wickbom beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i räntelagen (1975:635),
2. lag om ändring i rättegångsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område,
4. lag om ändring i vattenlagen (1983:291).

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Maria Renmyr.

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 8 januari 1987

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, Sigurdsen, Gustafsson, Leijon, Hjelm- Wallén, Peterson, S. Andersson, Göransson, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Wickbom, Johansson, Hulterström, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist

Föredragande: statsrådet Wickbom

Proposition om ändring i räntelagen (1975:635) m. m.

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande (beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 11 december 1986) över förslag till

1. lag om ändring i räntelagen (1975:635),
2. lag om ändring i rättegångsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område,
4. lag om ändring i vattenlagen (1983:291).

Föredraganden upplyser att lagrådet har lämnat förslagen utan erinran och hemställer att regeringen föreslår riksdagen att anta förslagen.

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

Sammanfattning av betänkande (SOU 1985:11) av räntelagsutredningen

När den snart tioåriga räntelagen nyligen ändrades så att räntefoten för dröjsmålsräntan blev diskontot plus åtta procent, ställde sig många undrande till om det var lämpligt att ha en så pass hög ränta också i konsumentförhållanden. Højningen ansågs dock då kunna genomföras generellt för alla slag av fordringsförhållanden, eftersom uppställandet av särskilda ränteregler för konsumentförhållanden ansågs vara en fråga som borde behandlas i ett vidare sammanhang av den särskilde utredaren för en mera allmän översyn av räntelagen som regeringen avsåg att inom kort tillkalla.

Det förslag som räntelagsutredningen nu lägger fram innebär i enlighet härmed att nuvarande regler i räntelagen utökas med fyra nya paragrafer under rubriken "Särskilda bestämmelser för privatpersoner och konsumentförhållanden". Genom dessa bestämmelser, 8–11 §§, modifieras och kompletteras räntelagens nuvarande regler. 1–7 §§ i gällande lag återfinns alltså även i den nya räntelagen, i allt väsentligt helt oförändrade. De nya bestämmelserna blir tillämpliga när räntelagen ska tillämpas på en privatperson, vare sig denne nu är gäldenär eller borgenär i fordringsförhållandet. Den särskilda regleringen är alltså tillämplig på rena privatförhållanden där båda parter är privatpersoner, men också på konsumentförhållanden där privatpersonens motpart är en näringsidkare. Företagare emellan gäller däremot endast de regler som svarar mot den nuvarande räntelagen, dvs. ett i stort sett oförändrat rättsläge.

Räntefoten är enligt de nya reglerna lägre än annars, när en privatperson eller konsument är antingen gäldenär eller borgenär. Tillägget till diskontot ska i dessa fall alltid vara två procent, dvs. dröjsmålsräntan och den s.k. avkastningsräntan får en räntefot som är lika hög och sammanfaller. En enhetlig räntefot kommer alltså att gälla för "konsumenträntan", vilket bl.a. innebär en betydande förenkling av systemet. Anledningen till att räntan sätts lägre för privatpersoner och konsumenter är att de skäl som föranlett den höga räntan för näringsidkare inte är gångbara när man ser till de enskilda människornas privata förhållanden. De har inte som inom företagen sin hushållsekonomi organiserad efter affärsmässiga principer. Den allmänna dröjsmålsräntans räntefot, som har en bindning till räntenivån hos de inom näringslivet vanligast förekommande formerna av kommersiell rörelsekredit, passar inte för privatförhållanden. Där beror inte dröjsmålen på medvetna kalkyler över vilka ekonomiska alternativ som kan vara mest lönsamma. Orsaken till att en räkning inte betalas i tid är som regel att den skickats ut för sent för att komma med vid den genomgång av räkningar och vid den samlade utbetalning, vanligtvis genom posten, som genomsnittskonsumenten gör en gång varje månad i samband med att han får ut sin lön. Eller också beror dröjsmålet på att han helt enkelt är utan pengar. Mot den bakgrunden har den räntenivå som ska gälla för privatper-

soner fastställts utifrån andra överväganden än dem som varit bestämmande för nivån inom det kommersiella näringslivet. Problemen gestaltar sig olika i den ena och den andra typen av förhållanden och skillnaden i reglerna speglar denna realitet.

Den lägre räntefoten ska gälla också när en privatperson eller konsument har ställning av borgenär. Utredningen har funnit att en dröjsmålsränta efter diskontot plus åtta procent ofta skulle innebära en påtaglig överkompensation sett från en privatpersons synpunkt. En sänkning av räntan är även av detta skäl motiverad. Detta innebär bl. a. att försäkringsbolagens ofta framförda önskemål om en lättnad i räntebördan vid försäkringsersättning tillgodoses. Regleringen av försäkringsskador, inte minst vid personskador, drar ofta med nödvändighet ut på tiden utan att detta därför behöver bero på långsamhet i hanteringen hos bolagen. I sådana fall har räntekostnaderna för bolagen som ett resultat av den nuvarande höga räntefoten ansetts onödigt stora, särskilt med beaktande av att räntan på den ersättningsberättigades sida samtidigt inneburit en icke obetydlig överkompensation. Dessa problem bortfaller med det system som nu föreslås.

En annan nyhet i lagen är att en begränsad möjlighet till jämkning av skyldigheten att betala ränta öppnas för vissa undantagsfall. Reglerna om ränta i räntelagen är schabloniserade. Så måste det vara. Efter mönster av vad som gäller i de övriga nordiska länderna har därför en möjlighet till avsteg från dessa stela regler tillskapats för de fall då en långtgående skyldighet att betala ränta skulle framstå som obillig. Det är dock bara i två specificerade undantagsfall som en jämkning ska kunna komma i fråga. Dels ska så kunna ske när en privatperson, som är gäldenär, med hänsyn till att rättsläget varit oklart haft skälig anledning att tills vidare hålla inne en betalning. Dels ska jämkning kunna äga rum när en privatperson råkat i dröjsmål därför att han till följd av sjukdom eller annan genomgripande personlig händelse huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter och synnerliga skäl för jämkning föreligger.

I konsumentförhållanden, dvs. när en konsument har en näringsidkare till motpart, ska räntelagen i dess helhet - inte bara de nya särskilda bestämmelserna således, utan även nuvarande regler i 1-7 §§ - vara tvingande till konsumenternas förmån. Förutom den betydelse detta får för den legala räntans höjd - den enhetliga "konsumenträntan", diskontot plus två procent, blir sålunda en tvingande maximinivå som inte får överskridas - innebär detta att fordringar som redan före förfallodagen löper med ränta, t.ex. banklån, inte får ha en särskild förhöjning av dröjsmålsräntan avtalad i de fall där redan den s.a.s. ordinarie räntan ligger över lagens maximinivå för dröjsmålsräntan. Den ordinarie räntan fortsätter alltså att utgå oförändrad, såsom redan tidigare har varit fallet, enligt 7 § räntelagen. Det nya är att även denna reglering nu blir tvingande i konsumentförhållanden.

Ofta har, särskilt från bankhåll, påtalats den ofullkomlighet i systemet som i vart fall i praktiken ansetts föreligga beträffande brottslingars skyldighet att utge ränta, t.ex. när en bedragare lurat till sig pengar genom obehöriga förfaranden med checkar. Gärningsmannen kan vara svår att få tag på eller ibland helt okänd, vilket gör att ränteberäkningen inte kan

komma i gång. Förslaget till nya regler råder bot på denna brist, eller i vart fall på oklarheten om vad som gäller. Det sägs nämligen nu uttryckligen att på skadestånd i anledning av uppsåtligt brott utgår ränta, oberoende av om krav framställts och utredning lagts fram, från den dag skadan uppkom.

Enligt sina direktiv ska utredningen också behandla frågan om tidpunkten för betalning av faktura. I denna fråga har utredningen funnit att det system som i övrigt föreslås kan förväntas av sig själv leda till att särskilda kortare tider än en månad för betalning inte kommer att tillämpas av företagen. Den räntefria frist om en månad som f.n. föreskrivs i 4 § räntelagen kommer nämligen att omfattas av den tvingande regleringen och det finns inte något rättsligen hållbart skäl för att, beträffande fordringar som förfaller vid anfordran, också avtala om en särskild betalfrist. Något rättsligt beaktansvärt skäl för att, beträffande fordringar som förfaller vid anfordran, också avtala om en särskild betalfrist finns nämligen inte. De särskilda mycket korta frister, som f.n. ibland förekommer, kan därför antas komma att försvinna. Det hävdas att det i framtiden, mot bakgrund av det nu föreslagna tvingande systemet, kommer att framstå som närmast vilseledande och därmed oskäligt att ange en särskild frist för betalning, som är kortare än den månadsfrist som ska löpa innan ränta börjar utgå. Förekomsten av sådana klausuler bör därför kunna komma att stävjas genom ingripande från KO:s sida.

Avier och andra räkningar, avseende exempelvis el och vatten, får alltså förutsättas i framtiden förenklat komma att ange en enda sista betalningsdag. Denna ska sammanfalla med den dag dröjsmålsränta börjar utgå och tidsmässigt ligga minst en månad efter den dag räkningen avsändes. Härigenom ska betalning inte behöva ske tidigare än att en månadslön dessförinnan alltid hunnit flyta in till hushållet.

Slutligen innehåller förslaget en regel som ska motverka det tilltagande ofoget att utan stöd i avtal avkräva konsumenterna en särskild fakturaavgift i samband med att en vanlig räkning eller betalningspåminnelse skickas ut. Sådana rättsligen ogrundade krav – liksom f.ö. även krav på högre ränta än den som följer av räntelagen – ska enligt vad som uttryckligen fastslås i lagen alltid anses som en otillbörlig handling enligt marknadsföringslagen. Ingripande av KO och i förlängningen ett utdömt vitesbelopp kan alltså bli följden, om näringsidkaren inte ser till att han träffar ett särskilt avtal med konsumenten i de fall han nödvändigtvis vill ta ut en avgift för faktura, avisering eller annan betalningspåminnelse. Därmed kan det också bli föremål för prövning enligt avtalsvillkorslagen om det är skäligt att vid en viss typ av avtal statuera sådana avgifter.

Det har även ingått i utredningens uppdrag att se över de f.n. otidsenliga reglerna om ränta på rättegångskostnadsersättning. Här föreslår utredningen att den nuvarande bestämmelsen i 18 kap. 8 § rättegångsbalken anpassas till räntelagens regler om ränta. Räntefoten för den ränta som ska utgå efter det att målet avgjorts genom dom höjs alltså från nu gällande otillräckliga och absolut fixerade sex procent till den nivå som – beroende på om det är en privatperson eller näringsidkare – ska gälla enligt de allmänna reglerna om dröjsmålsränta.

Härutöver föreslås emellertid en ytterligare och helt ny regel om ränta

på sådana utgifter som part ådrar sig under rättegångens själva förlopp och som sedermera visar sig utgöra ersättningsgill rättegångskostnad. Ersättningen för sådan kostnad ska innefatta ränta på utgivet belopp efter tio procent om året från den dag beloppet erlades till och med den dag då målet avgörs. Anledningen till att i detta speciella fall räntefoten bestämts till en fixerad procentsats är att domstolarna inte onödigtvis ska åläggas att göra komplicerade uträkningar som innebär ett merarbete som inte står i proportion till frågans ekonomiska betydelse. Tio procent har ansetts ungefärligen motsvara den genomsnittliga nivån för avkastningsräntan, sett i ett något längre tidsperspektiv.

Utöver de nu berörda lagändringarna har förslag lagts fram till följdändringar i ett flertal av de talrika specialförfattningar som innehåller hänvisningar till räntelagen. Avsikten har här varit att den lägre räntenivån för privatpersoner ska slå igenom även i specialförfattningarnas räntebestämmelser.

Utredningens lagförslag

1 Förslag till

Räntelag

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Denna lag är tillämplig på penningfordringar inom förmögenhetsrättsens område.

Lagen gäller i den mån ej annat är avtalat eller utfäst eller särskilt föreskrivet. För privatpersoner och konsumentförhållanden finns särskilda bestämmelser i 8–11 §§.

2 § Ränta på en fordran utgår inte för tid innan fordringen är förfallen till betalning.

På en fordran som avser återgång av betalning då avtal hävts till följd av betalningsmottagarens kontraktsbrott eller på liknande grund utgår dock ränta för tiden från den dag betalningen erlades till och med den dag återbetalning sker eller, om återbetalning inte sker i rätt tid, den dag från vilken ränta börjar utgå enligt 3 eller 4 §.

3 § Försitts betalningstiden för en fordran vars förfallodag är bestämd i förväg, utgår ränta på fordringen från förfallodagen.

På en fordran som grundar sig på sysslomans eller annans skyldighet att redovisa för medel som han mottagit av huvudmannen eller tredje man utgår ränta från dagen för redovisningen eller, om denna ej avges i rätt tid, från den dag redovisning bort ske.

4 § I andra fall än som avses i 3 § utgår ränta på en förfallen fordran, för vilken betalningstiden försitts, från den dag som infaller en månad efter det borgenären har avsänt räkning eller på annat sätt framställt krav på betalning av ett bestämt belopp med angivande att underlåtenhet att betala medför skyldighet att utge ränta. Gälldenären är dock inte skyldig att erlagga ränta för tid innan räkningen eller kravet har kommit honom till handa.

Avser fordringen skadestånd eller annan liknande ersättning som inte kan fastställas utan särskild utredning, utgår ränta på förfallet belopp från den dag som infaller en månad efter det borgenären har framställt krav på ersättning och lagt fram utredning som med hänsyn till omständigheterna skäligen kan begäras av honom. Gälldenären är dock inte skyldig att erlagga ränta för tid innan kravet och utredningen har kommit honom till handa. På en fordran som avser skadestånd i anledning av ett uppsåtligt brott utgår ränta, oberoende av om krav framställts och utredning lagts fram, från den dag skadan uppkom.

Oavsett vad som föreskrivs i första och andra styckena utgår ränta på en förfallen fordran senast från dagen för delgivning av ansökan om lagsökning eller betalningsföreläggande eller av stämning i mål om utgivande av betalning.

5 § I fall som avses i 2 § andra stycket beräknas ränta för år enligt en räntefot som motsvarar det av riksbanken fastställda, vid varje tid gällande diskontot med ett tillägg av två procentenheter.

6 § I sådana fall som avses i 3 eller 4 § beräknas ränta för år enligt en räntefot som motsvarar det av riksbanken fastställda, vid varje tid gällande diskontot med ett tillägg av åtta procentenheter.

7 § Löper en fordran med ränta när den förfaller till betalning och försitts betalningstiden, utgår ränta i fortsättningen enligt samma räntefot som gällde vid förfallodagen. Räntan skall dock utgå lägst enligt den räntefot som anges i 6 §, såvitt gäller fordran som avses i 3 § första stycket genast och såvitt gäller fordran som avses i 3 § andra stycket eller 4 § från den dag som där föreskrivs för varje särskilt fall.

Särskilda bestämmelser för privatpersoner och konsument

8 § Är en privatperson i egenskap av konsument eller eljest gäldenär eller borgenär skall tillägget till diskontot enligt 6 § vara två procentenheter.

9 § Har en privatperson som är gäldenär, med hänsyn till att oklarhet förelegat om rättsläget eller eljest om något förhållande av avgörande betydelse för betalningsskyldigheten, haft skälig anledning att tills vidare hålla inne betalningen, kan den ränta som skall utgå enligt bestämmelse i denna lag jämkas. Detsamma gäller om betalningstiden försuttits därför att privatpersonen till följd av sjukdom eller av annan genomgripande personlig händelse huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter och synnerliga skäl för jämkning föreligger.

10 § Avtalsvillkor mellan en konsument och en näringsidkare som i jämförelse med andra bestämmelser i denna lag än 2 § första stycket är till nackdel för konsumenten, är utan verkan mot denne. Dock får, under förutsättning att båda parter härvidlag tillförsäkras samma förmån, avtal träffas att upplupen ränta enligt denna lag, som understiger etthundra kronor, inte behöver utges.

11 § En näringsidkare får inte framställa krav mot en konsument på ränta, utöver vad som följer av denna lag. Gör han det skall det anses utgöra en sådan handling som avses i 2 § marknadsföringslagen (1975:1418). Detsamma gäller krav som avser särskild avgift för faktura eller eljest för avisering eller annan betalningspåminnelse, som inte är inkassoåtgärd enligt inkassolagen (1974:182), såvida inte särskilt avtal träffats om att sådan avgift skall utgå.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986, då räntelagen (1975:635) skall upphöra att gälla. I fråga om ränta för tid före ikraftträdandet gäller dock den gamla lagen.

Om det i en lag eller annan författning hänvisas till den gamla lagen tillämpas i stället den nya räntelagen.

Lag om ändring i ärvdabalken

Härigenom föreskrivs att 22 kap. 5 § och 25 kap. 7 § ärvdabalken skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

22 kap.

5 §

Å legat, som avser visst penningssbelopp, äger testamentstagaren såvitt ej annat framgår av testamentet, tillgodonjuta ränta, sedan fyra månader förflutit från testators död. Räntan beräknas enligt 5 § räntelagen (1975:635) för tiden fram till dess legatet enligt 1 § i detta kapitel skall utgivas och enligt 6 § räntelagen för tiden därefter.

Å legat, som avser visst penningssbelopp, äger testamentstagaren såvitt ej annat framgår av testamentet, tillgodonjuta ränta, sedan fyra månader förflutit från testators död. Räntan beräknas enligt 5 § räntelagen (1986:00) för tiden fram till dess legatet enligt 1 § i detta kapitel skall utgivas och enligt 6 eller 8 § räntelagen för tiden därefter.

25 kap.

7 §

Finnes den dödförklarade sedermera vara vid liv, skall envar, som i följd av dödförklaringen tillträtt egendom, bära den åter. Samma lag vare, där den dödförklarade finnes hava avlidit å annan tid än den som antagits såsom dödsdag och med hänsyn därtill annan är berättigad till kvarlåtenskapen.

Har egendom som skall återbäras blivit till annan överlåten, är jämväl denne återbäringsskyldig, där han ej var i god tro då han åtkom egendomen.

Då egendomen återbäres, skall ock utgivas avkastning som belöper på tiden efter det innehavaren vann kunskap, att annan ägde bättre rätt till egendomen, eller stämning blev honom delgiven. Har han för egendomen haft nödig kostnad, skall den ersättas; nyttig kostnad skall ock ersättas, där den ej var gjord å tid som nyss sagts. Utgöres egendomen av penningbelopp, skall ränta gäldas på beloppet enligt 6 § räntelagen (1975:635) från den dag innehavaren vann kunskap att annan ägde bättre rätt till beloppet eller stämning delgavs honom.

Då egendomen återbäres, skall ock utgivas avkastning som belöper på tiden efter det innehavaren vann kunskap, att annan ägde bättre rätt till egendomen, eller stämning blev honom delgiven. Har han för egendomen haft nödig kostnad, skall den ersättas; nyttig kostnad skall ock ersättas, där den ej var gjord å tid som nyss sagts. Utgöres egendomen av penningbelopp, skall ränta gäldas på beloppet enligt 6 eller 8 § räntelagen (1986:00) från den dag innehavaren vann kunskap att annan ägde bättre rätt till beloppet eller stämning delgavs honom.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986. Äldre bestämmelser gäller dock fortfarande ifråga om ränta för tid före nämnda dag.

Lag om ändring i jordabalken

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 12 a §, 12 kap. 55 a, 60 och 65 a §§ samt 13 kap. 19 § jordabalken skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

9 kap.

12 a §

Skall arrendatorn enligt dom eller beslut betala högre arrendeavgift än förut för förfluten tid, skall han betala ränta på det överskjutande beloppet som om detta hade förfallit till betalning samtidigt med den förut utgående arrendeavgiften. Skall arrendatorn betala lägre belopp, skall jordägaren betala ränta på det belopp som han har mottagit för mycket från den dag då han tog emot beloppet.

Räntan skall beräknas enligt 5 § räntelagen (1975:635) för tiden innan domen eller beslutet har vunnit laga kraft och enligt 6 § räntelagen för tiden därefter.

Räntan skall beräknas enligt 5 § räntelagen (1986:00) för tiden innan domen eller beslutet har vunnit laga kraft och enligt 6 eller 8 § räntelagen för tiden därefter.

12 kap.

55 a §

Gäller hyresavtalet för obestämd tid och har avtalet sagts upp, får beslut om ändring av hyresvillkoren inte avse tiden före den tidpunkt till vilken uppsägning skett. Har frågan om villkorsändring utan uppsägning hänskjutits till hyresnämnden, får beslutet inte avse tiden före det månadsskifte som inträffar närmast efter tre månader från dagen för ansöknings. Beslut om ändring av hyresvillkoren får dock inte i något av de fall som nu angetts avse tiden innan sex månader förflutit efter det att de förut gällande villkoren började tillämpas.

Är hyresavtalet ingånget för bestämd tid och har avtalet sagts upp, får beslut om ändring av hyresvillkoren inte avse tiden före den tidpunkt till vilken uppsägning skett. Har frågan om villkorsändring utan uppsägning hänskjutits till hyresnämnden, får beslut om ändring av hyresvillkoren inte avse tiden före den tidpunkt till vilken avtalet tidigast hade kunnat sägas upp, om uppsägning skett när ansöknings ingavs till hyresnämnden. Är hyrestiden längre än ett år och sker ändring av hyresvillkoren på grund av ansökan av hyresgästen, får beslutet likväl avse tiden efter det månadsskifte som inträffar närmast efter tre månader från dagen för ansöknings, dock tidigast sedan hyresförhållandet varat ett år i följd.

Hyresnämnden får, när det finns särskilda skäl, förordna att beslut om villkorsändring får verkställas även om det inte har vunnit laga kraft.

Skall hyresgästen enligt hyresnämndens eller bostadsdomstolens beslut betala högre hyra för förfluten tid än som skolat utgå förut, är hyresrätten inte förverkad på grund av dröjsmål med betalningen av det överskjutande beloppet, om betalningen sker inom en månad från den dag då beslutet vann laga kraft. Vad som sagts nu gäller inte, om skyldighet att flytta inträder för hyresgästen inom kortare tid än två månader efter nämnda dag.

På överskjutande belopp skall hyresgästen betala ränta som om beloppet förfallit till betalning samtidigt med den förut utgående hyran. Räntan beräknas enligt 5 § räntelagen (1975:635) för tiden innan beslutet vunnit laga kraft och enligt 6 § räntelagen för tiden därefter.

På överskjutande belopp skall hyresgästen betala ränta som om beloppet förfallit till betalning samtidigt med den förut utgående hyran. Räntan beräknas enligt 5 § räntelagen (1986:00) för tiden innan beslutet vunnit laga kraft och enligt 6 eller 8 § räntelagen för tiden därefter.

I beslutet får anstånd medges med betalningen av det överskjutande belopp jämte ränta som avses i femte stycket. Medges anstånd, får det bestämmas att ränta till förfallodagen skall beräknas enligt 5 § räntelagen.

Om hyran sänks för förfluten tid genom hyresnämndens eller bostadsdomstolens beslut, skall hyresvärden samtidigt åläggas att till hyresgästen betala tillbaka vad han till följd därav har uppburit för mycket jämte ränta. Räntan skall beräknas enligt 5 § räntelagen för tiden från dagen för beloppets mottagande till dess beslutet vunnit laga kraft och enligt 6 § räntelagen för tiden därefter.

Om hyran sänks för förfluten tid genom hyresnämndens eller bostadsdomstolens beslut, skall hyresvärden samtidigt åläggas att till hyresgästen betala tillbaka vad han till följd därav har uppburit för mycket jämte ränta. Räntan skall beräknas enligt 5 § räntelagen för tiden från dagen för beloppets mottagande till dess beslutet vunnit laga kraft och enligt 6 eller 8 § räntelagen för tiden därefter.

60 §

I mål om ersättning enligt 57 § skall rätten på yrkande av hyresgästen, om hyresvärden medger skyldighet att betala ersättning eller sådan skyldighet fastställs genom dom som vunnit laga kraft, förplikta hyresvärden att betala förskott i avräkning på den ersättning som kan komma att bestämmas.

Första stycket gäller inte, om det är uppenbart att förskottet blir obetydligt. Har beslut i fråga om förskott meddelats, får nytt yrkande om förskott inte tas upp till prövning förrän tre månader förflutit sedan det föregående beslutet vann laga kraft.

Beslut i fråga om förskott får meddelas utan huvudförhandling. Innan beslut meddelas, skall parterna beredas tillfälle att yttra sig. Beslut som meddelats under rättegången skall överklagas särskilt. Hovrättens beslut får inte överklagas.

Har hyresgästen uppburit förskott som överstiger den slutligt bestämda ersättningen, är han skyldig att till hyresvärden betala tillbaka det överskjutande beloppet jämte ränta. Räntan beräknas enligt 5 § räntelagen (1975:635) för tiden från dagen för beloppets mottagande till dess ersättningen blivit slutligt bestämd genom dom som vunnit laga kraft och enligt 6 § räntelagen för tiden därefter.

Har hyresgästen uppburit förskott som överstiger den slutligt bestämda ersättningen, är han skyldig att till hyresvärden betala tillbaka det överskjutande beloppet jämte ränta. Räntan beräknas enligt 5 § räntelagen (1986:00) för tiden från dagen för beloppets mottagande till dess ersättningen blivit slutligt bestämd genom dom som vunnit laga kraft och enligt 6 eller 8 § räntelagen för tiden därefter.

65 a §

Ingen får ta emot, träffa avtal om eller begära ersättning av hyressökande för anvisning av bostadslägenhet. Sådan ersättning får dock utgå vid yrkesmässig bostadsförmedling enligt grunder som föreskrivs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Den som uppsåtligen bryter mot första stycket döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Är brottet grovt, döms till fängelse i högst två år.

Den som har uppburit otillåten ersättning är skyldig att betala tillbaka den.

Saknar hyresgästen, när hyresavtalet avser en bostadslägenhet, rätt till förlängning enligt 45 §, första stycket 1 eller 2 eller andra stycket och begagnar sig hyresvärden uppsåtligen av detta förhållande till att ta ut en hyra som är uppenbart oskäligen med hänsyn till lägenhetens bruksvärde, döms hyresvärden till böter eller fängelse i högst sex månader. Är brottet grovt, döms till fängelse i högst två år. Hyresvärden är dessutom skyldig att lämna tillbaka vad han tagit emot i den mån det överstiger skälig hyra för lägenheten jämte ränta på detta belopp. Räntan beräknas enligt 5 § räntelagen (1975:635) för tiden från dagen för beloppets mottagande till dess domen vunnit laga kraft och enligt 6 § räntelagen för tiden därefter.

Saknar hyresgästen, när hyresavtalet avser en bostadslägenhet, rätt till förlängning enligt 45 §, första stycket 1 eller 2 eller andra stycket och begagnar sig hyresvärden uppsåtligen av detta förhållande till att ta ut en hyra som är uppenbart oskäligen med hänsyn till lägenhetens bruksvärde, döms hyresvärden till böter eller fängelse i högst sex månader. Är brottet grovt, döms till fängelse i högst två år. Hyresvärden är dessutom skyldig att lämna tillbaka vad han tagit emot i den mån det överstiger skälig hyra för lägenheten jämte ränta på detta belopp. Räntan beräknas enligt 5 § räntelagen (1986:00) för tiden från dagen för beloppets mottagande till dess domen vunnit laga kraft och enligt 6 eller 8 § räntelagen för tiden därefter.

13 kap.

19 §

När den genom uppsägningen bestämda tillträdesdagen är inne och lösesumman nedsatts enligt 18 §, upphör tomträtten med däri upplåtna rättigheter och blir inskrivningar i denna utan verkan. Innan nedsättning skett, får tillträde ej äga rum utan tomträttshavarens medgivande.

Har tomträtten frånträts på den genom uppsägningen bestämda tillträdesdagen men är lösesumman då ännu icke nedsatt, är fastighetsägaren skyldig att betala ränta till tomträttshavaren. Räntan beräknas enligt 5 § räntelagen (1975:635) för tiden från tillträdesdagen till dess nedsättning skall ske och enligt 6 § räntelagen för tiden därefter.

Har tomträtten frånträts på den genom uppsägningen bestämda tillträdesdagen men är lösesumman då ännu icke nedsatt, är fastighetsägaren skyldig att betala ränta till tomträttshavaren. Räntan beräknas enligt 5 § räntelagen (1986:00) för tiden från tillträdesdagen till dess nedsättning skall ske och enligt 6 eller 8 § räntelagen för tiden därefter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986. Äldre bestämmelser gäller dock fortfarande i fråga om ränta för tid före nämnda dag.

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 18 kap. 8 och 14 §§ rättegångsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

18 kap.

8 §

Ersättning för rättegångskostnad skall fullt motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Ersättning skall ock utgå för partens arbete och tidspillan i anledning av rättegången. Såsom åtgärd för rättegångens förberedande anses förhandling för biläggande av tvistefråga som har omedelbar betydelse för partens talan.

Har part i anledning av rättegången haft utgifter som utgör ersättningsgill rättegångskostnad skall ersättningen härför innefatta ränta på utgivet belopp efter tio procent om året från den dag beloppet erlades till och med den dag då målet avgöres.

Ersättning för rättegångskostnad skall även innefatta ränta efter sex procent från dagen då målet avgöres till dess betalning sker.

På den sammanlagda ersättningen för rättegångskostnader utgår ränta enligt 6 eller 8 § räntelagen (1986:00) från dagen då målet avgöres till dess betalning sker.

14 §

Part, som vill erhålla ersättning för rättegångskostnad, skall, innan handläggningen avslutas, framställa yrkande därom och uppgiva, vari kostnaden består. Gör han det ej, äge han ej därefter tala å den kostnad, som uppkommit vid samma rätt; dock *må* part även om yrkande ej framställts, erhålla ränta som avses i 8 § *andra* stycket samt ersättning för utskrift av rättens dom eller slutliga beslut.

Part, som vill erhålla ersättning för rättegångskostnad, skall, innan handläggningen avslutas, framställa yrkande därom och uppgiva vari kostnaden består. Gör han det ej, äge han ej därefter tala å den kostnad, som uppkommit vid samma rätt; dock *skall* part, även om yrkande ej framställts, erhålla ränta som avses i 8 § *tredje* stycket samt ersättning för utskrift av rättens dom eller slutliga beslut.

Då rätten avgör målet meddele rätten samtidigt beslut angående rättegångskostnaden så ock i fråga som avses i 13 § första stycket. Ingår i ersättning för rättegångskostnad arvode till ombud eller biträde, skall arvodets belopp angivas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986. Äldre bestämmelser gäller dock fortfarande i fråga om ränta för tid före nämnda dag.

Lag om ändring i utsökningsbalken

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 29 § utsökningsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

2 kap.

29 §

När medel som sökanden eller annan sakägare har fått lyfta skall betalas tillbaka, utgår ränta enligt 5 § räntelagen (1975:635) från den dag medlen utbetalades till och med den dag återbetalning skall ske och enligt 6 § räntelagen för tiden därefter.

När medel som sökanden eller annan sakägare har fått lyfta skall betalas tillbaka, utgår ränta enligt 5 § räntelagen (1986:00) från den dag medlen utbetalades till och med den dag återbetalning skall ske och enligt 6 *eller* 8 § räntelagen för tiden därefter.

Ränta utgår dock ej i den mån det beror på den som är berättigad till medlen att de ej har betalats tillbaka.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986. Äldre bestämmelser gäller dock fortfarande i fråga om ränta för tiden före nämnda dag.

6 Förslag till

Lag om ändring i konkurslagen (1921:225)

Härigenom föreskrivs att 39 a och 141 §§ konkurslagen (1921:225) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

39 a §

Den som är skyldig att återbära egendom skall även utge den avkastning som belöper på tiden efter det att återvinning påkallades. Utgöres egendomen av penningbelopp eller skall ersättning utges för egendomens värde, utgår ränta enligt 5 § räntelagen (1975:635) till och med den dag då skyldighet att återbära beloppet eller utge ersättningen inträder och enligt 6 § räntelagen för tiden därefter.

Den som är skyldig att återbära egendom skall även utge den avkastning som belöper på tiden efter det att återvinning påkallades. Utgöres egendomen av penningbelopp eller skall ersättning utges för egendomens värde, utgår ränta enligt 5 § räntelagen (1986:00) till och med den dag då skyldighet att återbära beloppet eller utge ersättningen inträder och enligt 6 *eller* 8 § räntelagen för tiden därefter.

Skall någon återbära egendom vid återvinning enligt 30 §, kan han förklaras skyldig att utge även avkastning som belöper på tiden från det att han mottog egendomen till dess att återvinning påkallades. Ränta för sådan tid beräknas enligt 5 § räntelagen.

Den som nedlagt nödvändig eller nyttig kostnad på egendom som återbäres har rätt till ersättning därför, om ej särskilda skäl föreligga däremot.

Återvinnes säkerhet som grundas på inteckning, skall inteckningshand-

lingen återställas eller, om den behövs som bevis för fordringen, tillhanda-hållas för utbyte eller dödning av inteckningen. Kan det ej ske, skall ersättning utgå.

141 §

Borgenär äge innan tid för klander mot utdelningsförslaget är ute ej annorledes än mot borgen lyfta vad honom i förslaget tillagts; ej heller må, om klander väckts, borgenär, vars rätt beröres av klandret, annorledes än mot borgen lyfta utdelning förrän klandret blivit genom laga kraftätagande beslut avgjort.

Är fordran beroende av villkor, som i 136 § avses, eller är, där borgenär förelagt sådan edgång, som i 116 eller 123 § sägs, edgången ej fullgjord, må utdelning för fordringen ej lyftas. Samma lag vare i fråga om fordran, som är tvistig; dock att borgenär, vars fordran är fastställd genom beslut, som ej äger laga kraft, må mot borgen lyfta vad på fordringen belöper. Utdelning för fordran, som bevakats efter utgången av den för bevakning av fordringar utsatta tid, må ej lyftas under tiden för framställande av anmärkningar mot bevakningen.

Finnes borgenär, som lyft utdelning, skyldig att till konkursboet återbära vad han uppburit, skall han gälda ränta därå. Räntan beräknas enligt 5 § räntelagen (1975:635) från den dag då medlen lyftes till och med den dag då skyldighet att återbära medlen inträder och enligt 6 § räntelagen för tiden därefter.

Finnes borgenär, som lyft utdelning, skyldig att till konkursboet återbära vad han uppburit, skall han gälda ränta därå. Räntan beräknas enligt 5 § räntelagen (1986:00) från den dag då medlen lyftes till och med den dag då skyldighet att återbära medlen inträder och enligt 6 eller 8 § räntelagen för tiden därefter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986. Äldre bestämmelser gäller dock fortfarande i fråga om ränta för tid före nämnda dag.

7 Förslag till

Lag om ändring i förköpslagen (1967:868)

Härigenom föreskrivs att 13 § förköpslagen (1967:868) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 §

När förköpet fullbordats, skall kommunen ersätta köparen för vad denne enligt åtagande i köpeavtalet fullgjort före fullbordandet och för nödvändig kostnad i samband med köpet. På belopp som kommunen på grund härav har att utge skall kommunen betala ränta. Räntan beräknas enligt 5 § räntelagen (1975:635) från den dag köparen utgav beloppet intill första vardagen i andra

När förköpet fullbordats, skall kommunen ersätta köparen för vad denne enligt åtagande i köpeavtalet fullgjort före fullbordandet och för nödvändig kostnad i samband med köpet. På belopp som kommunen på grund härav har att utge skall kommunen betala ränta. Räntan beräknas enligt 5 § räntelagen (1986:00) från den dag köparen utgav beloppet intill första vardagen i andra

månaden efter förköpets fullbordande och enligt 6 § räntelagen för tiden därefter. Kommunen skall dessutom ersätta köparen för nödvändig kostnad som nedlagts på egendomen utöver vad som skäligen motsvarar värdet av den avkastning som köparen erhållit. Ränta utgår på sådan ersättning enligt 6 § räntelagen från första vardagen i andra månaden efter det att förköpet fullbordats.

månaden efter förköpets fullbordande och enligt 6 eller 8 § räntelagen för tiden därefter. Kommunen skall dessutom ersätta köparen för nödvändig kostnad som nedlagts på egendomen utöver vad som skäligen motsvarar värdet av den avkastning som köparen erhållit. Ränta utgår på sådan ersättning enligt 6 eller 8 § räntelagen från första vardagen i andra månaden efter det att förköpet fullbordats.

Har köparen avverkat skog annat än till husbehov eller avhänt egendomen annat än dess vanliga avkastning, äger kommunen erhålla ersättning härför. Detsamma gäller om köparen skadat egendomen eller eljest föranlett att den minskat i värde, om och i den mån det med hänsyn till förärandets beskaffenhet och omständigheterna i övrigt kan anses skäligt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986. Äldre bestämmelser gäller dock fortfarande i fråga om ränta för tid före nämnda dag.

8 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1970:244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar

Häri genom föreskrivs i fråga om lagen (1970:244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar att 27 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

27 §

Avgift skall utgå enligt taxa som huvudman utformar i överensstämmelse med de grunder som anges i 24–26 §§. Avgift kan utgå som engångsavgift och som periodiska avgifter.

Engångsavgift får ej sättas högre än att den svarar mot fastighetens andel i kostnaden för den allmänna va-anläggningens utförande. Uppgår engångsavgift till belopp som är betungande med hänsyn till fastighetens ekonomiska bärkraft och övriga omständigheter, skall, om fastighetens ägare begär det samt godtagbar säkerhet ställes, avgiften fördelas på årliga inbetalningar under viss tid, högst tio år.

Avgift skall betalas vid anfordran. På obetalt belopp utgår ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635) från dagen för anfordran.

Avgift skall betalas vid anfordran. I fråga om huvudmannens rätt till ränta på obetalt belopp gäller bestämmelserna i räntelagen (1986:00).

Skall engångsavgift fördelas på årliga inbetalningar, utgår ränta enligt 5 § räntelagen på varje del av avgiften som förfaller till betalning i framtiden från den dag då den första inbetalningen skall ske till dess ifrågavarande del av avgiften betalas eller ränta skall utgå enligt tredje stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986. Äldre bestämmelser gäller dock fortfarande i fråga om ränta för tid före nämnda dag.

Lag om ändring i väglagen (1971:948)

Härigenom föreskrivs att 55 § väglagen (1971:948) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

55 §

Har väghållare erhållit vägrätt, är fastighetens ägare berättigad att av väghållaren få intrångsersättning och ersättning för annan skada till följd av vägens byggande eller begagnande, om det ej avtalats eller uppenbarligen förutsatts att ersättning ej skall lämnas. Samma rätt till ersättning har innehavare av sådan nyttjanderätt eller annan särskild rätt till fastigheten som upplåtits innan marken togs i anspråk.

Vid ersättningens bestämmande gäller 4 kap. expropriationslagen (1972:719) i tillämpliga delar. 4 kap. 3 § nämnda lag skall härvid tillämpas i fråga om värdeökning som ägt rum under tiden från dagen tio år före det talan väcktes vid domstol.

På ersättningen utgår ränta enligt 5 § räntelagen (1975:635) från den dag då marken togs i anspråk till och med den dag då betalning skall ske och enligt 6 § räntelagen för tiden därefter.

På ersättningen utgår ränta enligt 5 § räntelagen (1986:00) från den dag då marken togs i anspråk till och med den dag då betalning skall ske och enligt 6 eller 8 § räntelagen för tiden därefter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986. Äldre bestämmelser gäller dock fortfarande i fråga om ränta för tid före nämnda dag.

10 Förslag till

Lag om ändring i expropriationslagen (1972:719)

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 16 § expropriationslagen (1972:719) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

6 kap.

16 §

I den mån expropriationsersättning betalas efter utgången av frist som föreskrives i 7 § första eller andra stycket, skall den exproprierande utge ränta på ersättningen från fristens utgång enligt 6 § räntelagen (1975:635). Har förhandstillträde ägt rum eller har fastigheten helt eller delvis övergått på den exproprierande enligt 10 §, skall den exproprierande utge ränta på expropriationsersättningen enligt 5 §

I den mån expropriationsersättning betalas efter utgången av frist som föreskrives i 7 § första eller andra stycket, skall den exproprierande utge ränta på ersättningen från fristens utgång enligt 6 eller 8 § räntelagen (1986:00). Har förhandstillträde ägt rum eller har fastigheten helt eller delvis övergått på den exproprierande enligt 10 §, skall den exproprierande utge ränta på expropriationsersättningen enligt

räntelagen från den dag fastigheten tillträdde eller övergick på den exproprierande till dess betalning sker eller ränta skall utgå enligt första punkten i denna paragraf. Har fastigheten endast delvis tillträtts eller övergått på den exproprierande och skulle skyldighet att i sådant fall betala ränta på hela ersättningen vara oskäligen mot den exproprierande, får räntebeloppet jämkas.

5 § räntelagen från den dag fastigheten tillträdde eller övergick på den exproprierande till dess betalning sker eller ränta skall utgå enligt första punkten i denna paragraf. Har fastigheten endast delvis tillträtts eller övergått på den exproprierande och skulle skyldighet att i sådant fall betala ränta på hela ersättningen vara oskäligen mot den exproprierande, får räntebeloppet jämkas.

Expropriation fullbordas utan hinder av att ränta enligt första stycket ej betalas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986. Äldre bestämmelser gäller dock fortfarande i fråga om ränta för tid före nämnda dag.

11 Förslag till

Lag om ändring i ledningsrättslagen (1973:1144)

Härigenom föreskrivs att 30 § ledningsrättslagen (1973:1144) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

30 §

Ersättning enligt 13 eller 33 § skall erläggas inom tre månader efter det att ersättningsbeslutet vunnit laga kraft. I den mån ersättningen betalas efter utgången av denna frist skall dessutom utges ränta på ersättningen enligt 6 § räntelagen (1975:635) från fristens utgång. Har tillträde skett före fristens utgång skall även utges ränta enligt 5 § räntelagen från den dag tillträdet skedde till dess betalning sker eller ränta skall utgå enligt andra punkten i denna paragraf.

Ersättning enligt 13 eller 33 § skall erläggas inom tre månader efter det att ersättningsbeslutet vunnit laga kraft. I den mån ersättningen betalas efter utgången av denna frist skall dessutom utges ränta på ersättningen enligt 6 eller 8 § räntelagen (1986:00) från fristens utgång. Har tillträde skett före fristens utgång skall även utges ränta enligt 5 § räntelagen från den dag tillträdet skedde till dess betalning sker eller ränta skall utgå enligt andra punkten i denna paragraf.

I fråga om ersättning som avses i 13 § och förskott som avses i 25 eller 25 a § åger 5 kap. 16 § fastighetsbildningslagen (1970:988) motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986. Äldre bestämmelser gäller dock fortfarande i fråga om ränta för tid före nämnda dag.

Lag om ändring i anläggningslagen (1973:1149)

Härigenom föreskrivs att 32 § anläggningslagen (1973:1149) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

32 §

Ersättning enligt 13 § skall erläggas inom tre månader efter det att ersättningsbeslutet vann laga kraft. I den mån ersättningen betalas efter utgången av denna frist skall dessutom utges ränta på ersättningen enligt 6 § räntelagen (1975:635) från fristens utgång. Har tillträde skett före fristens utgång skall även utges ränta enligt 5 § räntelagen från den dag tillträdet skedde till dess betalning sker eller ränta skall utgå enligt andra punkten i denna paragraf.

Ersättning enligt 13 § skall erläggas inom tre månader efter det att ersättningsbeslutet vann laga kraft. I den mån ersättningen betalas efter utgången av denna frist skall dessutom utges ränta på ersättningen enligt 6 eller 8 § räntelagen (1986:00) från fristens utgång. Har tillträde skett före fristens utgång skall även utges ränta enligt 5 § räntelagen från den dag tillträdet skedde till dess betalning sker eller ränta skall utgå enligt andra punkten i denna paragraf.

I fråga om ersättning som avses i första stycket och förskott som avses i 27 eller 27 a § äger 5 kap. 16 § fastighetsbildningslagen (1970:988) motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986. Äldre bestämmelser gäller dock fortfarande i fråga om ränta för tid före nämnda dag.

13 Förslag till

Lag om ändring i gruvlagen (1974:342)

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 33 § gruvlagen (1974:342) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

4 kap.

33 §

Vid förrättningen fastställd ersättning skall betalas inom tre månader från det avslutningsbeslutet meddelades. På ersättningen utgår ränta från dagen för avslutningsbeslutet. Har förordnande enligt 32 § tredje stycket meddelats, skall dock räntan på ersättning som avser anvisad mark beräknas från den dag då marken tidigast får tillträdas.

Ränta som avses i första stycket beräknas enligt 5 § räntelagen (1975:635) för tiden till dess betalning skall ske och enligt 6 § räntelagen för tiden därefter.

Ränta som avses i första stycket beräknas enligt 5 § räntelagen (1986:00) för tiden till dess betalning skall ske och enligt 6 eller 8 § räntelagen för tiden därefter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986. Äldre bestämmelser gäller dock fortfarande i fråga om ränta för tid före nämnda dag.

Lag om ändring i konsumentkreditlagen (1977:981)

Härigenom föreskrivs att 17 § konsumentkreditlagen (1977:981) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

17 §

Vill kreditgivaren utnyttja rätt att återtaga vara, skall avräkning göras mellan honom och köparen.

Köparen tillgodoräknas härvid varans värde vid återtagandet. Värdet beräknas efter vad kreditgivaren kan antagas få ut genom att på lämpligt sätt försälja varan.

Kreditgivaren får tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter avräkning enligt 13 § samt i förekommande fall dröjsmålsränta, *dock ej enligt hög-re räntefot än som anges i 6 § räntelagen (1975:635).*

Kreditgivaren får tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter avräkning enligt 13 § samt i förekommande fall dröjsmålsränta.

Kreditgivaren får därjämte tillgodoräkna sig ersättning för följande kostnader för återtagande av varan, nämligen exekutionsavgift, skälig kostnad för transport av varan samt utgift för inställelse vid förrättning för återtagande, om inställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av kreditgivarens rätt. Vid bestämmande av ersättning för utgift för inställelse äger bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne motsvarande tillämpning.

I mål om handräckning för återtagande får kreditgivaren, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig även skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986. Äldre bestämmelser gäller dock fortfarande i fråga om ränta för tid före nämnda dag.

15 Förslag till

Lag om ändring i hyresförhandlingslagen (1978:304)

Härigenom föreskrivs att 22 och 23 § hyresförhandlingslagen (1978:304) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

22 §

Har förhandlingsöverenskommelse träffats om hyran eller annat hyresvillkor för hyresgäst, har hyresgästen rätt att utan uppsägning av hyresavtalet hos hyresnämnden ansöka om ändring av överenskommelsen i den del den avser honom. För att kunna upptas till behandling skall ansökan ha kommit in till hyresnämnden inom tre månader från den dag då hyresgästen fick underrättelse om det nya villkoret eller, i fråga om hyra, tre månader från den dag då villkoret började tillämpas mot honom.

Vid prövning av hyresvillkor enligt första stycket skall 12 kap. 48 §

jordabalken tillämpas med den avvikelse som kan följa av 21 §. Skäligheten av belopp som avses i 20 § får provas även utan samband med prövning av hyran i övrigt.

Beslut varigenom hyresvillkor ändras träder i stället för förhandlingsöverenskommelsen i den delen. Avser beslutet hyra, skall hyresvärden samtidigt åläggas att till hyresgästen betala tillbaka vad han till följd därav har uppburit för mycket jämte ränta. Räntan skall beräknas enligt 5 § räntelagen (1975:635) för tiden från dagen för beloppets mottagande till dess att beslutet har vunnit laga kraft och enligt 6 § räntelagen för tiden därefter.

Beslut varigenom hyresvillkor ändras träder i stället för förhandlingsöverenskommelsen i den delen. Avser beslutet hyra, skall hyresvärden samtidigt åläggas att till hyresgästen betala tillbaka vad han till följd därav har uppburit för mycket jämte ränta. Räntan skall beräknas enligt 5 § räntelagen (1986:00) för tiden från dagen för beloppets mottagande till dess att beslutet har vunnit laga kraft och enligt 6 eller 8 § räntelagen för tiden därefter.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller ej i fråga om överenskommelse som har ingåtts efter förhandling enligt 5 § tredje stycket.

23 §

Omfattas lägenhet av förhandlingsordning, är avtal som hyresvärden träffar med hyresgästen i fråga som avses i 5 § första stycket ogiltigt, om förhandling enligt förhandlingsordningen ej har ägt rum. Sådant avtal är även ogiltigt, om det avser hyreshöjning utöver vad som medges i träffad förhandlingsöverenskommelse eller ändring av grunderna för beräkning av sådan särskild ersättning som avses i 12 kap. 19 a § jordabalken i strid med träffad förhandlingsöverenskommelse. Hyresvärden är skyldig att betala tillbaka vad han har uppburit för mycket jämte ränta därpå enligt 6 § räntelagen (1975:635) för tiden därefter.

Omfattas lägenhet av förhandlingsordning, är avtal som hyresvärden träffar med hyresgästen i fråga som avses i 5 § första stycket ogiltigt, om förhandling enligt förhandlingsordningen ej har ägt rum. Sådant avtal är även ogiltigt, om det avser hyreshöjning utöver vad som medges i träffad förhandlingsöverenskommelse eller ändring av grunderna för beräkning av sådan särskild ersättning som avses i 12 kap. 19 a § jordabalken i strid med träffad förhandlingsöverenskommelse. Hyresvärden är skyldig att betala tillbaka vad han har uppburit för mycket jämte ränta därpå enligt 6 eller 8 § räntelagen (1986:00) för tiden därefter.

Första stycket gäller ej, om mot förhandling har mött hinder som ej har berott av hyresvärden eller av fastighetsägarorganisation som är part enligt förhandlingsordningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986. Äldre bestämmelser gäller dock fortfarande i fråga om ränta för tid före nämnda dag.

Lag om ändring i lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 13 § lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

2 kap.

13 §

Har en bolagsman haft nödvändig eller nyttig kostnad för bolagets räkning, är han berättigad till ränta på sin fordran från den dag fordringen kom till. Räntan beräknas enligt 5 § räntelagen (1975:635) för tiden fram till dess ränta skall utgå enligt 6 § samma lag.

Försummar en bolagsman att göra avtalat tillskott eller att redovisa influtna medel, skall han betala ränta beräknad enligt 6 § räntelagen från den dag tillskottet eller redovisningen bort ske.

Har en bolagsman haft nödvändig eller nyttig kostnad för bolagets räkning, är han berättigad till ränta på sin fordran från den dag fordringen kom till. Räntan beräknas enligt 5 § räntelagen (1986:00) för tiden fram till dess ränta skall utgå enligt 6 eller 8 § samma lag.

Försummar en bolagsman att göra avtalat tillskott eller att redovisa influtna medel, skall han betala ränta beräknad enligt 6 eller 8 § räntelagen från den dag tillskottet eller redovisningen bort ske.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986. Äldre bestämmelser gäller dock fortfarande i fråga om ränta för tid före nämnda dag.

17 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1981:1354) om allmänna värmesystem

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1981:1354) om allmänna värmesystem att 28 § skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

28 §

Avgifter skall betalas vid anfordran. På obetalt belopp utgår ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635) från dagen för anfordran.

Avgifter skall betalas vid anfordran. I fråga om huvudmannens rätt till ränta på obetalt belopp gäller bestämmelserna i räntelagen (1986:00).

Om en engångsavgift skall fördelas på årliga inbetalningar, utgår ränta enligt 5 § räntelagen på varje del av avgiften som förfaller till betalning från den dag då den första inbetalningen skall ske till dess den ifrågavarande delen av avgiften betalas. På de delar av avgiften som förfallit till betalning men ännu ej betalats utgår ränta enligt första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986. Äldre bestämmelser gäller dock fortfarande i fråga om ränta för tid före nämnda dag.

Lag om ändring i vattenlagen (1983:291)

Härigenom föreskrivs att 16 kap. 12 § vattenlagen (1983:291) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

16 kap.

12 §

På sådan ersättning som avses i 11 § första stycket utgår ränta enligt 5 § räntelagen (1975:635) från den dag marken tillträdde eller vattenföretaget eller åtgärden utfördes, om inte något annat följer av andra stycket. Om betalningen inte sker i rätt tid, utgår ränta enligt 6 § räntelagen för tiden efter det dröjsmålet inträdde. Inlösen fullbordas utan hinder av att ränta inte betalas.

På ersättning som avser oförutsedd skada utgår ränta enligt 6 § räntelagen från den dag ersättningsanspråket framställdes vid vattendomstolen.

Om den ersättningsskyldige försummar att betala sådan ersättning enligt 11 § första stycket som skall betalas genom nedsättning, skall länsstyrelsen på begäran av den som är berättigad till ersättningen eller del därav söka verkställighet av den dom eller det beslut, varigenom ersättningen bestämts.

På sådan ersättning som avses i 11 § första stycket utgår ränta enligt 5 § räntelagen (1986:00) från den dag marken tillträdde eller vattenföretaget eller åtgärden utfördes, om inte något annat följer av andra stycket. Om betalningen inte sker i rätt tid, utgår ränta enligt 6 eller 8 § räntelagen för tiden efter det dröjsmålet inträdde. Inlösen fullbordas utan hinder av att ränta inte betalas.

På ersättning som avser oförutsedd skada utgår ränta enligt 6 eller 8 § räntelagen från den dag ersättningsanspråket framställdes vid vattendomstolen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986. Äldre bestämmelser gäller dock fortfarande i fråga om ränta för tid före nämnda dag.

Lag om ändring i lagen (1984:486) om hyresstopp

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1984:486) om hyresstopp skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

2 §

Den som uppsåtligen bryter mot 1 § första stycket döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Är brottet grovt döms till fängelse i högst två år.

Hyresvärden är skyldig att betala tillbaka vad han har uppburit för mycket jämte ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635) från dagen för beloppets mottagande.

Hyresvärden är skyldig att betala tillbaka vad han har uppburit för mycket jämte ränta enligt 6 § eller 8 § räntelagen (1986:00) från dagen för beloppets mottagande.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986. Äldre bestämmelser gäller dock fortfarande i fråga om ränta för tid före nämnda dag.

Sammanställning av remissyttranden över betänkande (SOU 1985:11) av räntelagsutredningen

Remissinstanserna

Efter remiss har yttrande över betänkandet avgetts av hovrätten för Nedre Norrland, riksåklagaren, Göteborgs tingsrätt, datainspektionen, försäkringsrättskommittén (Ju 1974:09), rättegångsutredningen (Ju 1977:06), kommerskollegium, Televerket, bankspektionen, riksskatteverket, försäkringsinspektionen, statens pris- och kartellnämnd, konsumentverket/KO, allmänna reklamationsnämnden, juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet, riksrevisionsverket, länsstyrelsen i Jämtlands län, riksbanksfullmäktige, Stockholms kommun, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Sveriges advokatsamfund, styrelsen för konungariket Sveriges stadshypotekskassa, Svenska bankföreningen gemensamt med Post- och Kredit banken PK-banken, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, Finansbolagens förening, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Folksam, Svenska handelskammarförbundet gemensamt med Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges Köpmannaförbund, SHIO-Familjeföretagen och Sveriges trähusfabrikers riksförbund, av Tjänstemännens centralorganisation TCO, Centralorganisationen SACO/SR, Svenska arbetsgivareföreningen SAF, Lantbrukarnas riksförbund LRF, Sveriges fastighetsägareförbund, Sveriges allmännyttiga bostadsföretag SABO, Hyresgästernas riksförbund, Motorvägarnas riksförbund M, Företagareförbundet SFR, Kooperativa förbundet KF, Motorbranschens riksförbund MRF, Sveriges speditörsförbund, Svenska inkassoföreningen, Svenska elverksföreningen, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges kronofogdar, Föreningen auktoriserade revisorer FAR, Konsumentvägledarnas förening och Svenska petroleuminstitutet.

Yttrande har dessutom inkommit från marknadsdomstolen, Svenska gasföreningen, Svenska kreditmannaföreningen, Svenska tidningsutgivareföreningen, Elektriska hushållsapparatleverantörer och Riksförbundet för energileverantörerna.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har bifogat yttrande från kronofogdemyndigheten i Östersund och från Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare. Föreningen Sveriges kronofogdar har likaledes bifogat yttrande från kronofogdemyndigheten i Östersund samt dessutom från sydsvenska lokalavdelningen och motsvarande avdelningar för Västra och för Mellerta Sverige. Stockholms kommun har bifogat yttrande från kommunens juridiska avdelning och drätsel-nämnd.

Landsorganisationen i Sverige LO och Svenska arbetsgivareföreningen SAF har beretts tillfälle att yttra sig, men har avstått från att yttra sig.

1 Allmänna synpunkter

Hovrätten för Nedre Norrland

Det väsentligen nya i förslaget är de särskilda bestämmelserna för privatpersoner och konsument. Med hänsyn härtill är det särskilt viktigt att bestämmelserna är klara och koncisa. Förslaget är från denna synpunkt tillfredsställande. Hovrätten vill dock anmärka följande (se avsnitt 8).

Riksåklagaren

Jag har inte någon erinran mot det nu framlagda förslaget till räntelag och de samtidigt framlagda förslagen till följdändringar i ärvdabalken, jordabalken m. fl. I stort kan jag även ansluta mig till utredarens överväganden.

Datainspektionen

Datainspektionen inskränker sitt yttrande till att endast avse förslagen om ändrade dröjsmålsrättegler och om sanktioner.

Datainspektionen beaktar att dröjsmålsrättan enligt gällande regler – och än mer om dessa regler överträds av fordringsägare – kan öka betalningssvårigheterna för en skuldyngd konsument.

Datainspektionen tog genom skrivelse den 3 december 1982 initiativ till den ändring av räntelagen som skedde såvitt avser dröjsmålsrättefoten den 1 juli 1984 och att en översyn gjordes. Skälet till inspektionens initiativ var att den dåvarande dröjsmålsrättefoten, diskontot plus fyra procentenheter, inte längre stod i rimligt förhållande till det allmänna ränteläget. Fordringsägare debiterade då vad man ansåg vara skälig dröjsmålsränta, dvs. långt över vad räntelagen stadgade och utan att ha avtal om sådan ränta. Detta medförde stora problem i tillsynen enligt inkassolagen. Vidare hade vissa praktiska problem uppmärksamats vid lagens tillämpning.

Av räntelagsutredningens direktiv framgår att sistnämnda frågor borde uppmärksammas av utredningen. Så har tyvärr inte skett.

Direktiven anger också att utredningen skall söka förenkla lagens regler. Eftersom räntelagens huvudsakliga tillämpning sker utom rätta och handhas av personer med begränsad eller ingen juridisk utbildning är det särskilt angeläget att lagtexten är utformad efter enkla principer och löser de vanligen uppkommande problemen utan att juridisk sakkunskap behöver anlitas. Som exempel på missförstånd beträffande nuvarande räntelagen kan noteras att så kvalificerade organ som Stockholms stads drätselnämnd och kammarkontor tidigare uppenbarligen uppfattat att skrivningen att "lagen gäller om inte annat är särskilt föreskrivet" innebär att man som fordringsägare kunde föreskriva, dvs. ensidigt besluta att andra grunder än räntelagens skulle tillämpas för dröjsmålsrättedebitering.

Utredningen synes ha lyckats i förenklingssträvandena vad gäller allmänna reklamationsnämndens hantering av kanske något hundratal ärenden per år. Däremot skulle ett genomförande av förslaget innebära avse-

värda praktiska svårigheter såväl initialt vid ikraftträdandet som därefter för alla kreditgivare, således inte bara för alla företag som säljer på kredit eller eljest ger krediter, utan även för kommuner och landsting och åtskilliga statliga myndigheter, dvs. i uppskattningsvis ett antal miljoner fall årligen. Någon uppskattning av omfattningen av dessa olägenheter har ej gjorts av utredningen.

Räntelagsutredningen har inte heller påvisat några missförhållanden av sådan art och omfattning att de kan motivera föreslagna ändringar och därmed förenade avsevärda kostnader.

— — —

Utredningen konstaterar att konsuments betalningsdröjsmål vanligen är relativt kort och rör förhållandevis små belopp. Detta synes tala mot att göra någon sådan förändring som utredningen föreslår, utan snarare för att ändringen av lagen nu inskränks till en generellt utformad jämningsregel för sådana sällsynta ytterlighetsfall där nuvarande regler skulle kunna tänkas ge ett orimligt resultat, varvid dock båda avtalsparternas situation bör beaktas.

— — —

Inspektionen noterar att behovet av översyn av räntelagens regler i vissa av inspektionen påtalade avseenden kvarstår.

Kommerskollegium

finner att skäl föreligger att avstyrka det framlagda förslaget.

Riksskatteverket

Inom RSVs verksamhetsområde får utredningens förslag betydelse främst för exekutionsväsendet.

Räntelagen får direkt aktualitet inte bara för myndigheter utan också för privatpersoner samt för större och mindre näringsidkare. Man bör därför ställa särskilda krav på utformningen av en lag med så varierande tillämpningsområden. Enligt RSVs mening uppfyller lagförslaget inte berättigade krav på klarhet och överskådlighet. Som exempel kan nämnas att en konsument som vill ha reda på sin dröjsmålsränta skall läsa räntelagens 8 § som hänvisar till 6 § som hänvisar till bl. a. 4 § som hänvisar till 3 §.

Reglerna bör således vara så klart utformade så att borgenärer, gäldenärer och exekutiva myndigheter tillämpar dem korrekt. RSV instämmer i de farhågor härvidlag som uttalas av experten Westman i hans särskilda yttrande (s 222). För såväl parter som kronofogdemyndigheter är det vid tillämpning av räntelagen av vikt att det av förekommande exekutionstitlar kan utläsas om tillägget skall vara åtta eller två procentenheter. Detta bör klart framgå av samtliga exekutionstitlar — således även betalningsförelägganden och lagsökningsutslag. Dessutom borde det övervägas att ålägga domstolarna att kontrollera framställda ränteanspråk, så att exekutionstiteln anger korrekt ränta.

En exekutionstitel kan grundas på flera betalningsanspråk, vilka ger borgenären rätt till olika räntesatser. Detta är en situation som medför

betydande praktiska komplikationer för kronofogdemyndigheterna. Frågan kommer att diskuteras närmare i samband med ett pågående projekt avseende rutiner för handläggning av enskilda mål hos kronofogdemyndigheterna (ADB-E-projektet). Allmänt skall dock här framhållas att lagstiftaren också bör beakta hänsynen till ett rationellt indrivningsförfarande. Det bör eftersträvas att tidsödande och komplicerade ränteberäkningar inte aktualiseras om de inte är sakligt motiverade. Också när ränteberäkningarna sker med hjälp av datorer kvarstår nackdelarna både vid utformningen av program och t.ex. i samband med inregistrering av mål hos kronofogdemyndigheterna. En jämförelse kan göras med utredningens resonemang angående domstolarnas arbetsbelastning i samband med beräkning av ränta vid viss rättegångskostnad (s. 161 nf).

Lagförslaget är tillämpligt på penningfordringar inom förmögenhetsrättens område. I proposition (1975:102) med förslaget till räntelag uttalas (s. 96 x) att analog tillämpning av räntelagens bestämmelser skall kunna ske inom bl.a. familjerätten. Enligt propositionen kan fordringar av familjerättslig art preciseras på sådant sätt att förmögenhetsrättsliga regler blir direkt tillämpliga. Som exempel nämns att skuldebrev utfärdas för att ge uttryck åt familjerättslig underhållsskyldighet. Detta uttalande har i den praktiska tillämpningen visat sig vara svårtolkat. För att ränta skall kunna tas ut vid exekutiv verkställighet måste förpliktelsen vara fastställd genom exekutionstitel. Det är tveksamt om ett förordnande om ränta kan tas med i t.ex. en äktenskapsskillnadsdom avseende framtida underhållsskyldighet. Sannolikt är meningen att underhållsberättigad efter inträffad betalningsförsummelse måste utverka en särskild exekutionstitel avseende ränta. Eftersom räntan står förmögenhetsrätten nära torde den inte omfattas av 15 kap 1 § första punkten utsökningsbalken, varför införsel inte kan ske för densamma. Om meningen är att ränta skall utgå för underhållsbidrag bör detta regleras i föräldrabalken och giftermålsbalken. Dessutom är det välkommet med ett klargörande motivutalande i kommande proposition avseende ny räntelag. Beträffande ränta i samband med underhållsskyldighet hänvisas till riksdagens revisorers rapport 1984/85:7 Statens utgifter för bidragförskott – Handläggningen av bidragsförskottsärenden. I remissvaret över denna rapport har RSV anfört att frågan om ränta på underhållsbidrag bör utredas närmare.

Utredningens förslag synes inte påverka RSVs verksamhetsområde i övrigt. RSV motsätter sig därför inte att förslaget – med beaktande av ovan anförda synpunkter – genomförs.

Följande mera allmänna reflexioner må dock anföras (se avsnitt 2).

Försäkringsinspektionen

Den föreslagna nya räntelagen innebär en till vissa delar förenklad hantering därigenom att endast en räntefot normalt kommer att tillämpas i försäkringsbolagens reglering av konsumentskador. Fortfarande kvarstår dock problematiken i vissa fall vid bestämmandet från vilken tidpunkt ränta skall börja löpa när det gäller skadestånd och försäkringsersättning.

Allmänna reklamationsnämnden (ARN) har, som framgår av betänkandet och kommittédirektiven, i olika sammanhang fört fram önskemål om förenklingar i reglerna om ränta såvitt gäller konsumentförhållanden. Erfarenheterna hos nämnden har nämligen gett vid handen att räntelagen är komplicerad och lätt medför tillämpningsproblem för parter och andra. Som ett exempel på de svårigheter som kan möta i den praktiska tillämpningen kan nämnas hävning av ett kreditköp där köpeskillingen har erlagts i ett flertal poster vid skilda tidpunkter och där den från början utgående avkastningsräntan vid viss tidpunkt skall övergå i dröjsmålsränta.

Nämnden har i sin praxis emellanåt tillåtit sig vissa förenklade lösningar av räntefrågor. I en del fall när beloppen har någorlunda motsvarat varandra har nämnden funnit skäligt att vid hävning av ett köp kvitta köparens räntekrav mot den nytta som köparen hunnit ha av godset. Ibland har nämnden vid uppskattningen av skadestånd eller prisavdrag låtit räntekrav flyta in i ett "skäligt" belopp "i ett för allt". Bland annat av informationsskäl brukar nämnden vidare ange dröjsmålsräntan i procent med utgångspunkt från det vid beslutstillfället gällande diskontot, utan reservation för kommande ändringar av diskontot.

Med hänsyn till det som har sagts nu är det inte utan viss besvikelse som nämnden konstaterar att det remitterade förslaget till ny räntelag inte synes innebära någon mer påtaglig förenkling. Utredningen har visserligen, genom förslaget att räntefoten alltid skall vara densamma i konsumentförhållanden, vare sig konsumenten är gäldenär eller borgenär och vare sig det är fråga om avkastningsränta eller dröjsmålsränta, undanröjt ett problem nämligen tidpunkten för växlingen mellan de två typerna av ränta. Denna fördel har emellertid uppnåtts genom en rätt drastisk sänkning av dröjsmålsräntan, något som man enligt ARN:s uppfattning av andra skäl har anledning att ställa sig tveksam till. I övrigt förefaller utredningens förslag snarare ägnat att i vissa hänseenden komplicera regelsystemet ytterligare.

Juridiska fakultetsstyrelsens forskningsnämnd vid Lunds universitet

Forskningsnämnden vill slutligen tillägga följande. De undersökningar, t. ex. i formen av examensarbeten, som gjorts vid juridiska institutionen i Lund, visar att verkan av konsumentlagstiftning i många avseenden är mycket begränsad. Det föreligger inte några bevis för att konsumenträttsliga regler har påverkat beteenden hos säljare eller konsumenter på ett sätt som inte hade kunnat åstadkommas genom t. ex. branschöverenskommelser. De mera seriösa företagen, som får anses vara i majoritet, följer sådana överenskommelser, de mindre seriösa bryr sig varken om överenskommelser eller lagstiftning, som ofta får betecknas som mera välmenande än effektiv. Ett värtaligt exempel är säljares plikt enligt konsumentkreditlagen att redogöra för de verkliga kostnaderna för ett kreditköp. En läsning av tidningarnas annonssidor visar att i stort sett ingen i dag bryr sig om vad som i det hänseendet står i lagen. Enligt forskningsnämndens mening kan

man inte utesluta, att de nyheter, som förslaget till Ny räntelag innehåller, kommer att bli föremål för en liknande utveckling. Prop. 1986/87:72

Riksrevisionsverket

Riksrevisionsverket (RRV) – som meddelar verkställighetsföreskrifter till förordningen (1975:1318) om dröjsmålsränta på statliga fordringar – anser att ett genomförande av förslagen i betänkandet medför vissa problem. Vid bestämning av dröjsmålsränta och andra betalningsvillkor måste borgenären klarlägga om en betalningsskyldig kan anses som privatperson eller inte privatperson. Detta blir nödvändigt om dröjsmålsräntan för privatpersoner sätts lägre än för andra och om minst 30 dagars betalningsfrist blir obligatorisk i förhållanden till en privatperson. Många företag, statliga affärsverk och uppdragsmyndigheter samt kommunala organ fakturerar ett stort antal kunder. Att registrera dessa efter om de är privatpersoner eller inte medför besvär. Det kan dessutom förekomma att t ex samma abonnemang avser en person både som företagare och som privatperson. Nu nämnda förhållanden kan även medföra risk för att det uppkommer extra kostnader som kan påverka priset på den ifrågavarande varan eller tjänsten.

Mot bakgrund av vad nu sagts anser RRV det tveksamt om de föreslagna reglerna ger sådana sociala fördelar att de uppväger de nackdelar som berörts. Detta gäller särskilt om de speciellt korta betalningstider som för närvarande ibland förekommer, såsom utredningen förutsätter, kommer att försvinna.

Kronofogdemyndigheten i Östersunds distrikt

I betänkandet berörs många tidigare överväganden om ränteproblematiken. Framställningen är enligt kronofogdemyndighetens (KFM) mening något ostrukturerad. Övervägandena innefattar både de förhållanden, som avser skälen för uttag av bl a dröjsmålsränta och vad som motiverar att räntan låses i vissa situationer. Betänkandet resulterar i ett förslag till lagstiftning, som måste anses svåröverskådligt för den, som inte är "fackman".

KFM vill hävda, att lagen kan göras enklare och mera rakt beskrivande. Detta gäller inte minst förslaget om tvingande regler till förmån för konsumenter.

Västernorrlands och Jämtlands läns Handelskammare

Enligt Handelskammarens mening kan förslaget inte läggas till grund för lagstiftning. Det är dåligt underbyggt, den föreslagna ordningen fyller inte något behov och förslaget skulle, om det genomförs, leda till avsevärda tillämpningsproblem.

Innan förslaget till ny räntelag blir föremål för lagstiftning måste dels behovet av ändrad lagstiftning undersökas, dels de ekonomiska konsekvenserna av förslaget klarläggas. Därvid bör särskilt undersökas hur detta kommer att drabba kommunerna.

Stockholms kommun, drätselnämnden (Kammarkontoret)

Såväl flera av de till räntelagsutdelningen knutna experterna som juridiska avdelningen har rest tungt vägande invändningar mot vissa av de i utredningen framlagda förslagen. Som framgår av det följande anser även kammarkontoret att utredningsförslagen i betydande delar måste avvisas. Detta gäller inte minst den i konsumentförhållanden föreslagna dröjsmålsräntenivån på diskontot plus två procentenheter i stället för som för närvarande diskontot plus åtta enheter.

Svenska kommunförbundet

Vid förbundskansliets rådgivning återkommer ofta frågor om räntelagen. Det har då visat sig att lagen mycket ofta uppfattas som svårbegriplig och krånglig av de som ute i kommunerna har sysslat med räntefrågor. Åtskilliga gånger har förhoppningen uttalats att den beslutade revisionen av räntelagen skulle resultera i ett förslag som skulle vara mer lättbegriplig än nuvarande räntelag.

— — —

Helt oavsett den föreslagna lagens materiella innehåll finner styrelsen att det är önskvärt att en ny räntelag görs mer lättläst än räntelagsutredningens nu avgivna förslag. Sett mot bakgrund av att det nya förslaget innebär att räntelagen materiellt sett blir mer komplicerad än tidigare om utredningens förslag genomförs, får läsbarheten ökad betydelse.

— — —

Styrelsen vill slutligen framhålla vikten av att kommunernas särart beaktas när det gäller räckvidden av konsumenträtten. Kommunala fordringar och med dessa förenade räntekrav är ofta föremål för offentligrättslig reglering t.ex. beträffande renhållnings- och va- avgifter. Näringsidkarbegreppet som aktualiseras av utredningens förslag kan således enligt styrelsens mening inte tillämpas utan beaktande av den offentligrättsliga lagstiftning som underbygger den kommunala verksamheten. Sådan lagstiftning medför mycket betydande restriktioner för kommunal verksamhet i jämförelse med vad som gäller för privat verksamhet. Styrelsen utgår från att dessa förhållanden uppmärksammas vid det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Sammanfattningsvis finner styrelsen att utredningens förslag inte bör läggas till grund för lagstiftning utan betydande förändringar.

Sveriges Advokatsamfund

Samfundet anser att det framlagda förslaget bör omarbetas i så stor omfattning att det inte bör ligga till grund för lagstiftning. I stället bör frågan om

ändring i räntelagen bli föremål för ytterligare utredning varefter nytt förslag bör läggas fram för remiss. Prop. 1986/87:72

Svenska Försäkringsbolags Riksförbund

Till en början kan konstateras att utredningen misslyckats med sin uppgift att förenkla lagen och att underlätta dess förståelse och tillämpning. Lagtexten är i sin helhet tekniskt svårtillgänglig med många "korshänvisningar". Särskilt kan nämnas just det avsnitt, som upptar bestämmelser för privatpersoner och konsument, där det framstår som mest angeläget med enkelhet. Ett exempel är 8 §, som hänvisar till 6 § som i sin tur hänvisar till 3 och 4 §§. Ett annat exempel utgör det i 8 § använda uttrycket "privatperson i egenskap av konsument eller eljest", vilket är uppenbart förbryllande. Först efter studium av motiven står det klart att "privatperson" hade varit tillräckligt.

Sveriges Köpmannaförbund

yrkar på avslag av betänkandet i sin helhet.

SACO/SR

har inget att erinra i ärendet.

LRF

vill inte motsätta sig de föreslagna förändringarna i räntelagen.

Motormännens Riksförbund

har inte någon erinran mot de framlagda förslagen.

Företagareförbundet

Sammanfattningsvis anser förbundet att förslaget skulle innebära en favorisering av försumliga gäldenärer till priset av merarbete och merkostnader för företagen och därmed högre priser för konsumenterna, hårdare "klimat" mellan borgenärer och gäldenärer samt merarbete för domstolar, delgivningsmän och sociala nämnder.

Med hänvisning till ovanstående (se avsnitten 2 och 9) och till de kritiska synpunkter på förslaget – vilka vi delar – som har framförts av utredningens experter Frankman, Persson och Westman i deras särskilda yttranden, avstyrker förbundet att förslaget läggs till grund för lagstiftning på området.

Det förslag till ny räntelag som nu lagts fram är till synes inriktat på att tillgodose privatpersoners och konsumenters intressen. Dröjsmålsrätten för privatpersoner sänks, domstol skall kunna jämka privatpersoners dröjsmålsränteskulder om särskilda skäl föreligger och faktureringsavgifter och liknande får inte tas ut utan särskild överenskommelse. Näringsidkare skall kunna förbjudas vid vite att framställa krav mot en konsument utöver vad lagen medger i fråga om ränta, faktureringsavgifter o. dyl.

— — —

KF anser rent allmänt att det som krävs för att komma till rätta med många av de problem, som förslaget till ny räntelag vill lösa, inte är ytterligare lagstiftning utan snarare bättre information till allmänheten om innehållet i redan gällande rätt.

— — —

Mot bakgrund av ovanstående (se avsnitt 2) avstyrker KF förslaget till särslagstiftning för privatpersoner och konsumenter, dock med det undantaget att möjlighet till jämkning av räntebetalningsskyldigheten bör finnas i vissa undantagsfall. KF ser därvid gärna att denna jämningsmöjlighet utsträcks till en något vidare krets än den av utredningen föreslagna.

Motorbranschens Riksförbund

När det slutligen gäller utredningens "innovation" att införa begreppet "privatperson" som ett särskilt subjekt i räntelagen, så har vi svårt att se det berättigade i detta förslag. Begreppet privatperson förekommer inte i andra centrala lagstiftningssammanhang, t. ex. i köplagen, och bör därför inte utan närmare utredning införas i detta sammanhang.

Sveriges Speditörförbund

Sammanfattningsvis är det förbundets uppfattning att förslaget till räntelag inte i något avseende innehåller förslag till sådana förbättringar som bör föranleda ny lagstiftning. Förbundet vill därför avstyrka lagstiftning enligt förslaget.

Svenska Inkassoföreningen

SI anser att räntelagsutredningen alltför ensidigt beaktat gäldenärernas situation. Det finns anledning att erinra om att borgenärernas situation blir – om förslaget genomförs – att borgenärerna själva kan tvingas att sätta sig i skuld eller på annat sätt täcka kostnaderna till dess likvid erhållits. Därigenom påverkas också de skötsamma gäldenärernas situation. Enligt föreningens mening uppstår vid betalningsförsummelse eller betalningsförsening ett kreditförhållande för vilket gäldenären skall utge åtminstone en skälig kreditränta helst kompletterad med ett tillägg för själva dröjsmålet. Utredningen har ej beaktat borgenärernas och de skötsamma gäldenärernas situation.

Svenska Inkassoföreningen instämmer i övrigt i de särskilda yttranden som avgivits av experterna.

Sammanfattningsvis anser SI således att förslaget inte kan läggas till grund för lagstiftning.

Svenska Elverksföreningen

Lagförslaget är i flera avseenden oklart och tar inte tillräcklig hänsyn till de förutsättningar som råder t.ex. inom eldistributionen med dess sammanlagt nära 5 miljoner kunder (abonnenter) och ca 25 miljoner räkningar/år.

Vi anser sålunda inte att utredningsförslaget kan läggas till grund för ny räntelag och motsätter oss i vart fall att lagen (partiellt) görs tvingande (indispositiv).

— — —

I övrigt ansluter vi oss till de i betänkandet införda särskilda yttrandena av experterna Frankman, Persson och särskilt Westman (betänkandet sid 223 – 224).

Sveriges domareförbund

Förbundets helhetsintryck av föreliggande förslag är att det innehåller alltför många komplicerande inslag, som kan medföra att den praktiska tillämpningen av räntelagen i olika situationer allvarligt försvåras. Exempelvis kan den tvingande regeln i 10 § bli besvärlig för alla som måste tillse att den får genomslag i enskilda fall. Även för domstolarna kan det under materiell processledning bli fråga om att bevaka regeln, nämligen i det fall när konsument, som ej biträds av jurist, utan närmare precisering åberopar att han avkrävs eller tillerkänns felaktig ränta.

Konsumentvägledarnas Förening

har inget att anföra mot det lagda förslaget utan vill tillstyrka det i sin helhet.

Svenska Petroleum Institutet

Inom oljeindustrin sker mycket omfattande leveranser av bl.a. drivmedel (bensin, diesel m.m.) och av eldningsolja till alla typer av förbrukare. Det finns inom oljeföretagen en betydande erfarenhet rörande fakturering och betalning av dessa leveranser. Det är därför beklagligt att utredningen inte under arbetets gång sökt utnyttja de erfarenheter som finns inom dessa företag.

Det är också beklagligt att utredningen inte beaktat vad som anförts av experterna Frankman, Persson och Westman och som redovisats i särskilda yttranden.

Resultatet har tyvärr blivit att utredningens förslag kommit att bygga på dels ett antal verklighetsfrämmande förutsättningar, dels bristande sak-

— — —
Sammanfattningsvis anser Institutet att de förslag som utredningen lagt fram är illa underbyggda, skulle få till följd en allmänt försämrad betalningsmoral, medföra ökade administrativa kostnader och ökade kapitalkostnader för företagen samt verka prishöjande på varor och tjänster.

Institutet ansluter sig helt till vad som anförs i de fyra särskilda yttranden som framlagts av experterna Frankman, Persson och Westman.

På grund av de skäl som ovan anförts bör de av utredningen framlagda förslagen icke läggas till grund för lagstiftning.

Marknadsdomstolen

Marknadsdomstolen har inte möjlighet att bedöma om utredningens förslag innebär den från olika synpunkter bästa lösningen av föreliggande problem. Förslaget innebär knappast någon förenkling av räntelagen, och en mera konkret analys av det föreslagna systemets effekter skulle vara önskvärd. Domstolen instämmer emellertid i utredningens överväganden rörande behovet av särskilda skyddsregler för konsumentförhållanden.

— — —
Utredningen har inte behandlat frågor om vilka kostnader och resursbehov som de föreslagna ändringarna medför. Förslaget innebär bl. a. att nya arbetsuppgifter läggs på marknadsdomstolen och KO/konsumentverket. Det är inte möjligt att på grundval av betänkandet bedöma vilken omfattning dessa uppgifter skulle få. Det måste dock framhållas att myndighetenas resursbehov ofrånkomligen ökar om de skall tillämpa de föreslagna nya reglerna.

Svenska Kreditmannaföreningen

Intressant är enligt vår mening vilka dolda syften, som inte framgår av utredning, som ligger bakom förslaget. Det finns väsentligare frågor att utreda. Definition bör t. ex. ske när en betalning av en fordran skall anses vara gjord, vilket inte framgår av lagtexten på ett entydigt sätt, om likvid sker över postgiro, bank eller check. När skall räntan löpa? Vad gäller fakturerings- och påminnelseavgifterna borde tillägg ske i gällande rätt med föreskrifter om högsta avgift som får uttagas. Se inkassolagens direktiv om inkassokostnad. Terminologien måste likriktas i affärlivet. Om förslaget genomförs innebär det att man för första gången på allvar bryter igenom den princip som säger att avtal skall hållas. Det sker således genom att den som bryter avtalet (dvs. inte betalar i tid) belönas på bekostnad av den förfördelade eller drabbade avtalspartnern, som inte får sina kostnader för att låna upp kapital motsvarande betalningsdröjsmål för motpartens avtalsbrott täckta. Räntelagen kan genom sin utformning medverka till en sorts hjälpverksamhet för medellösa gäldenärer. Detta kommer enligt Svenska Kreditmannaföreningen inte att fungera. Varken statliga eller kommunala eller enskilda kreditgivare torde vara beredda att utan kompensation ta de förluster som ett genomförande av lagförslaget medför —

både mätbara förluster och sådana som uppkommer genom på sikt försämrad betalningsmoral – utan att kompensera sig på ett eller annat sätt.

Svenska Kreditmannaföreningen förutsätter att, efter vad som framkommit, utredningsförslaget inte kan ligga till grund för någon lagstiftning. Enligt vår mening är förslaget en illa underbyggd skrivbordsprodukt utan förankring i den operativa verkligheten.

Elektriska Hushållsapparater Leverantörer

EHL har tagit del av förslaget till ny räntelag och får inledningsvis framhålla att vi är mycket oroad över detta förslag, särskilt vad gäller de föreslagna tvingande reglerna om dröjsmålsränteberäkning i konsumentförhållanden. Vi har också tagit del av det remissyttrande som är avgivet av Sveriges Industriförbund m.fl. organisationer och ansluter oss i princip helt till detta yttrande. Vi vill dock härutöver framföra ytterligare synpunkter. (se avsnitten 2, 3, 7 och 9)

2 Konsumentförhållanden;

särskilda regler, tvingande regler, räntefotens höjd m.m.

Hovrätten för Nedre Norrland

Det torde inte ankomma på hovrätten att mera ingående överväga på vilken nivå räntesatsen för dröjsmålsräntan bör ligga. Hovrätten vill dock framhäva angelägenheten av att dröjsmålsräntan inte sätts så lågt, att den får en negativ inverkan på allmänhetens betalningsvilja. Detta har berörts i ett av de till utredningen fogade särskilda yttrandena och hovrätten vill överhuvud påpeka den bärkraft som de i dessa yttranden framförda åsikterna besitter.

I 10 § andra meningen anges visst utrymme för avtalsfrihet även för konsumentförhållanden. Hovrätten ifrågasätter det lämpliga i att det avtalsfria beloppet fixeras till viss angiven summa, som kan förväntas bli föremål för fortlöpande justeringar. Beloppet bör kanske i stället relateras till exempelvis basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring och då anges till förslagsvis en halv procent, därvid eventuell öresutjämning sker till närmast lägre hela kronor.

Riksåklagaren

har ingen erinran.

Göteborgs tingsrätt

På ett flertal områden har särskilda bestämmelser införts för konsumentförhållanden. Bestämmelserna har i regel gjorts tvingande till konsumentens förmån för att förhindra att konsumenten genom avtal binds upp för sämre villkor än den minimistandard som bestämmelserna tillförsäkrar

denne. Utgångspunkten för sådan lagstiftning är att en konsument ofta intar en underlägsen ställning i ett avtalsförhållande. Även beträffande dröjsmålsränta torde det i regel vara så att konsumenter inte har någon reell möjlighet att i ett avtal påverka räntereglernas utformning när han sluter avtal med en näringsidkare. Tingsrätten delar därför utredningens uppfattning att det finns skäl att införa särskilda regler för konsumentförhållanden för att skydda konsumenter mot alltför långtgående krav på dröjsmålsränta.

Frågan är emellertid om skyddsregler bör införas för konsumenter på en lägre räntenivå än den som f.n. gäller enligt de enhetliga reglerna för dröjsmålsränta i räntelagen.

Att införa regler som innebär att en lägre räntenivå skall tillämpas endast i förhållandet mellan en näringsidkare och en konsument låter sig inte motiveras av att konsumenter gentemot näringsidkare i allmänhet intar en underlägsen ställning. Det framstår över huvud taget som svårt att motivera att det endast i sådana förhållanden skall tillämpas en räntesats som är lägre än vad som annars gäller. Om man överväger att införa en lägre procentsats för dröjsmålsränta i konsumentförhållanden framstår det i konsekvensens namn som i det närmaste ofrånkomligt att regeln får omfatta ett större område än rena konsumentförhållanden. Den av utredningen föreslagna principen att göra skillnad mellan vad som skall gälla i affärsverksamhet och vad som skall gälla i förhållanden i vilka kontrahenterna inte har sin ekonomi organiserad efter affärsmässiga principer framstår därvidlag som tilltalande, eftersom delvis olika synpunkter beträffande dröjsmålsränta i allmänhet gör sig gällande allt eftersom förhållandet är att hänföra till den ena eller den andra kategorin.

Som utredningen har redovisat går uppfattningen i sår om betydelsen av regler om dröjsmålsränta och om hur sådana regler bör utformas. Utredningen har för sin del antagit att de skäl som vanligtvis brukar anföras för dröjsmålsränta inte har så stor betydelse i de fall där ena parten är en privatperson. Tingsrätten är närmast av den uppfattningen att utredningen har underskattat dröjsmålsräntans betydelse i sådana fall. I alla händelser finns det enligt tingsrättens mening anledning att ta fasta på vad köplagsutredningen anfört angående risken för övervältring av kostnader på skotsamma konsumenter genom en höjning av priserna.

När man överväger hur regler om dröjsmålsränta skall utformas är det viktigt att beakta att reglerna skall tillämpas på de mest skilda förhållanden i vilka olika synpunkter gör sig gällande i fråga om värdet av påtryckningsmedel och krav på kompensation för kostnader som uppkommer på grund av dröjsmål med betalning. Med hänsyn till att reglerna kan bli aktuella i snart sagt varje fordringsförhållande är det också viktigt att de är klara och entydiga såsom framhållits i direktiven. Att reglerna är enkla att tillämpa är också en förutsättning för dröjsmålsräntans effektivitet som påtryckningsmedel och för att en gäldenär skall kunna avgöra huruvida ett krav på sådan ränta är berättigat.

Det framstår som uppenbart att det, med de regler som utredningen har föreslagit, i ett stort antal fall måste uppstå tvekan huruvida en part ingått i ett rättsförhållande i egenskap av näringsidkare, konsument eller eljest

som privatperson. Därtill kommer att reglernas tillämpning i det enskilda fallet kan ge ett mindre lämpligt resultat. De regler som utredningen föreslår synes innebära att det blir fördelaktigare för en näringsidkare att dröja med betalning till en privatperson än att dröja med betalning till en näringsidkare.

Sammanfattningsvis anser tingsrätten att reglerna om dröjsmålsränta bör vara enhetliga och att dröjsmålsräntan enligt räntelagen bör ligga på en nivå som är godtagbar även i konsumentförhållanden. För att skydda konsumenter mot alltför långtgående krav på dröjsmålsränta bör dock reglerna göras tvingande till konsumentens förmån. Om det i andra fall än konsumentförhållanden finns skäl att göra avsteg från denna räntesats i höjande riktning bör det åligga parterna att genom avtal tillförsäkra sig rätten härtill. Regeln att bestämmelserna om dröjsmålsränta görs tvingande till konsumenternas förmån bör dock modifieras på så sätt att parterna, under förutsättning av ömsesidighet, äger träffa avtal om lägre ränta.

— — —

Till skillnad från vad utredningen funnit anser tingsrätten att avsteg från regeln att räntelagens regler är tvingande till konsumentens förmån bör göras inom det område där bankinspektionen övar tillsyn. Bankinspektionens tillsyn måste enligt tingsrättens uppfattning anses vara en tillräcklig garanti för att konsumentens intressen inte träds för när. De villkor rörande dröjsmålsränta som bankerna tillämpar visar enligt tingsrättens uppfattning att denna bedömning är befogad. Bankerna svarar i stor utsträckning för krediter för boende och andra långsiktiga krediter av stor betydelse för hushållen. En utveckling mot att bankerna beträffande sådana krediter i ökad utsträckning skulle tvingas att säga upp krediterna i sin helhet vid dröjsmål skulle vara mycket olycklig ur konsumentens synpunkt.

Datainspektionen

En utgångspunkt för lagstiftarens ställningstaganden rörande dröjsmålsräntans höjd borde rimligen vara att en kreditgivare själv måste betala marknadsränta för sitt kapital, även det kapital som måste anskaffas när gäldenären ej betalar i rätt tid. Skulle dröjsmålsräntan för vissa gäldenärs dröjsmål sättas avsevärt lägre i en tvingande räntelag innebär det inte bara att lagstiftaren överger den grundval i ett rättssamhälle som ligger i satsen "avtal skall hållas" utan t.o.m. att lagstiftaren ålägger den drabbade avtalsparten att betala den avtalsbrytande parten ett belopp som ökar ju mer omfattande avtalsbrottet är. Det synes inte förenligt med svensk rättsordning.

En praktisk konsekvens av ett genomförande av förslaget om tvingande regler för räntedebitering av vissa kredittagares betalningsdröjsmål skulle vidare vara att alla som säljer mot faktura eller eljest på kredit måste för varje faktura, ja i vissa fall t.o.m. för varje post i varje faktura (jfr bet. s. 182 överst) avgöra om det levererade skall komma att användas av köparen för enskilt bruk eller inte för att kunna debitera dröjsmålsränta korrekt vid ett eventuellt betalningsdröjsmål. Det går knappast att vänta med att avgöra kundens respektive den aktuella kreditens status till dess dröjsmål-

let är ett faktum. En tvingande subventionseringsregel för viss del av gäldenärskollektivet kan visserligen tillämpas beträffande alla kreditgivares kreditkunder, i så fall uppstår en ytterligare ränteförlust utöver den som direkt följer av lagförslaget. Kreditgivaren med både privatpersoner och andra som kredittagare skulle således i vilket fall drabbas av avsevärda kostnader. Dessa problem har utredningen endast berört i förbigående i samband med förslaget till ikraftträdandetidpunkt.

— — —

Det kan i sammanhanget erinras om att kreditupplysningsföretagen, som besitter avsevärda mängder information om företag och enskilda, har stora svårigheter att avgöra om en person är "privatperson" eller inte. Föreliggande förslag uppställer ett mer långtgående anspråk på även de minsta företag som lämnar fakturakredit.

De ovan skisserade kostnadsökningarna för företag, kommuner och myndigheter lär i sista hand komma att drabba de privatpersoner som lagförslaget avser att skydda eller rättare sagt alla privatpersoner i egenskap av kunder och skattebetalare. Kreditgivarna kan nämligen dels förväntas inskränka sin kreditgivning till privatpersoner till sådana fall där betalningsdröjsmål ej behöver befaras. Vidare kan kreditgivare/säljare se sig priserna på sina tjänster/produkter i allmänhet.

I sammanhanget bör också erinras om att räntelagsutredningens jämförelser med förhållandena i övriga nordiska länder inte alls beaktar att de inkassokostnader som gäldenärer debiteras i dessa länder är avsevärda jämfört med motsvarande ersättningsbelopp i Sverige. I vart fall Norge och Danmark har således inkassokostnadsersättningarna i viss mån övertagit rollen att styra betalningsbenägenheten.

Genom att göra räntelagen tvingande i konsumentförhållanden blir en räntefri frist om en månad mellan utsändande av faktura och den dag dröjsmålsräntan börjar löpa obligatorisk. Dock innehåller inte förslaget något uttryckligt förbud mot att "kapitalförfallodagen" infaller tidigare. Att kapitalförfallodagen inte är samordnad med tidpunkten då dröjsmålsränta börjar löpa, är en i och för sig egendomlig konsekvens av den ursprungliga texten i räntelagen. Det fungerade vid lagens tillkomst, eftersom det då var vanligt med 30 dagar fakturakredit. Med nuvarande höga räntekostnader är det vanligt med betydligt kortare fakturafrister. Utredningen gör på s. 190–191 den bedömningen att "avtalsvillkor om kortare betalningsfrist än 30 dagar förväntas bli utmönstrade". Enligt datainspektionens uppfattning kommer tvärtom de ökande dröjsmålskostnaderna för fordringsägare gentemot gäldenär som är privatperson att medföra att betalningsfristen sätts kortare än dröjsmålsräntefristen och att inkassoåtgärder inleds tidigare än för närvarande, i många fall t. o. m. innan dröjsmålsränta börjar löpa.

I den mån förrättsliga inkassoåtgärder inte resulterar i betalning lär vidare belastningen på tingsrätten och kronofogdemyndigheter komma att öka. Inte heller denna kostnadsökning för statsverket har noterats, än mindre beaktats av utredningen.

— — —

Datainspektionen är i och för sig medveten om de problem dröjsmålsrätts-

tan kan utgöra för den enskilde konsumenten men på anförda grunder avstyrker datainspektionen att dröjsmålsräntan regleras på skilda sätt för olika gäldenärskategorier och att dröjsmålsräntefoten sätts lägre än marknadsräntan. Därav följer att inte heller förslaget om att göra räntelagen tvingande kan tillstyrkas av inspektionen. Inte ens vid nuvarande nivå på dröjsmålsräntefoten.

Försäkringsrättskommittén

Då det gäller bolagets skyldigheter att utge försäkringsersättning föreskrivs i såväl försäkringsavtalslagen (24 §) som konsumentförsäkringslagen (38 §) att utbetalning skall ske inom en månad från det att bolaget fått viss utredning i ärendet. Som påpekas i betänkandet (s. 185 f) innebär dessa bestämmelser ett fastställande av fordringens förfallodag. Som regel är också förfallodagen för premien bestämd i förväg (jfr 12 § försäkringsavtalslagen och 21–23 §§ konsumentförsäkringslagen). Vi avser inte att i vårt arbete föreslå någon ändring i dessa delar. Även i fortsättningen kommer därför utgångspunkten för ränteberäkningen att vara de förfalldagar som gäller nu.

En huvudtanke i förslaget, vilken kommer till uttryck i delvis tvingande regler, är att dröjsmålsräntan skall vara lägre när borgenären eller gäldenären är en privatperson. Vad utredningen anför i denna del framstår som välgrundat i vart fall på försäkringsområdet. En ersättningsberättigad privatperson torde vid dröjsmål på bolagets sida oftast få full kompensation genom den ränta som utredningen föreslår, och en sänkning av räntenivån torde knappast leda till att utbetalningen från bolagen kommer att ske senare än nu. Inte heller är det påkallat med högre ränta vid premiedröjsmål än vad utredningen föreslår. Försäkringstagaren har oftast ändå anledning att betala premien i tid, eftersom han annars riskerar att stå utan skydd från försäkringen. I varje fall när försäkringstagaren är konsument, är det f.ö. ovanligt att bolagen utnyttjar sin rätt till ränta. – Den distinktion som enligt förslaget görs mellan konsumenter och andra privatpersoner torde sällan vålla några praktiska svårigheter på försäkringsområdet (se dock nedan).

Utredningens förslag att reglerna skall vara tvingande i konsumentförhållanden torde inte ha så stor betydelse för försäkringens del. Redan försäkringsinspektionens tillsyn över försäkringsvillkoren leder till att det sällan kommer i fråga att bolagen tillämpar räntebestämmelser som i högre grad avviker från vad som enligt räntelagen gäller som huvudregel.

I allmänhet torde det inte uppkomma några större svårigheter att bedöma om bolagets motpart är en konsument. Vid skadeförsäkring måste bolagen redan nu i många fall göra sådana bedömningar på grund av reglerna i 1 § konsumentförsäkringslagen. Vid personförsäkring är försäkringstagaren oftast konsument.

Detta gäller försäkringstagarens person. Emellertid kan också andra vara ersättningsberättigade eller betalningsskyldiga i förhållande till bolaget. Det kan t.ex. gälla en förmånstagare, en panthavare eller någon som förvärvat försäkringen från försäkringstagaren. Vid skadeförsäkring kan

det dessutom vara fråga om någon som försäkrats vid sidan av försäkrings-tagaren själv. Vad som avses med förslaget i sådana situationer är oklart. Vilka regler avses gälla t.ex. när en konsument har tecknat en livförsäkring och satt in en juridisk person som förmånstagare? Och vilka regler skall gälla för en enskild person som är försäkrad enligt en skadeförsäkring, som har tecknats av en näringsidkare: dispositiva näringsidkarregler, tvingande konsumentregler eller dispositiva regler för privatpersoner i övrigt? – En enkel och naturlig ordning vore enligt vår mening att de rättigheter och skyldigheter som i räntehänseende råder mellan försäkringsbolaget och den ursprunglige försäkringstagaren också skall gälla då annan än försäkringstagaren är ersättningsberättigad eller betalningsskyldig i förhållande till bolaget.

Rättegångsutredningen

Vi finner inte anledning att ta ställning till förslaget att dröjsmålsränta enligt räntelagen skall utgå enligt en lägre räntefot, när en privatperson är antingen gäldenär eller borgenär än eljest. I anledning av vad som sägs på s. 116 i betänkandet vill vi dock anmärka att en låg räntesats kan föranleda spekulering i processande.

— — —

Att räntereglererna görs tvingande till förmån för konsumenter aktualiserar frågan om domstolarna skall beakta dessa regler ex officio. För den summariska processens del råder osäkerhet angående hur långt skyldigheten till officialprövning sträcker sig (se t.ex. Lihné, Betalningsföreläggande s. 109 ff och SvJT 1971 ref. s. 17).

Om domstolarna skulle anses tvungna att ex officio kontrollera att ränta inte yrkas i strid mot dessa regler, skulle det innebära en stor belastning för tingsrätternas avdelningar för lagsökning och betalningsföreläggande. Problem skulle uppstå i åtskilliga mål. På det bristfälliga materialet i ett mål om betalningsföreläggande är det också svårt att bedöma om det rör sig om ett konsumentförhållande. Hela denna problematik måste belysas och klargöras i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Kommerskollegium

Utredningen har nu föreslagit att dröjsmålsräntan om ena parten är konsument skall sänkas och motsvara diskontot med tillägg av två procentenheter. Dröjsmålsränta kommer således att utgå efter en betydligt lägre räntesats än upplåningsräntan på den allmänna lånemarknaden. Kollegiet anser att dröjsmålsräntan även när gäldenären är en konsument bör verka dels så att den innebär en press på gäldenären att betala, dels så att fordringsägaren får en viss compensation. En sänkning av räntenivån kan komma att inverka menligt på betalningsmoralen. Det kan inte heller vara rimligt att kostnaderna för den lägre räntenivån skall bäras av näringsidkarna och i sista hand av övriga konsumenter.

Utredningen har föreslagit att räntelagens regler såvitt avser förhållandet näringsidkare – konsument skall göras indispositiva. Kollegiet finner

inte att utredningen påvisat att lagens dispositiva karaktär medfört sådan olägenhet för konsumenterna att en tvingande reglering bör införas.

Prop. 1986/87:72

Televerket

Reglerna om dröjsmålsränta bör utformas så att gäldenärer påverkas att betala i tid och så att borgenärer inte tillfogas ekonomisk skada på grund av sena betalningar.

Televerket finner inte att de skäl som utredningen har anfört är tillräckliga för att införa en särskild lägre dröjsmålsränta för privatpersoner. Om reglerna för beräkning av dröjsmålsränta görs beroende av vem som skall betala måste borgenären ha sina kunder indelade i olika kategorier. För televerkets del skulle en uppdelning av kunderna i olika kategorier och en bevakning av förflyttningar mellan kategorierna föra med sig ett administrativt arbete som förefaller orimligt betungande för syftet att erhålla en korrekt dröjsmålsränta.

— — —

Televerket avstyrker alltså de föreslagna reglerna om en lägre dröjsmålsränta för privatpersoner och om jämkning av dröjsmålsränta. I frågan om räntelagens bestämmelser skall göras tvingande vill televerket inte motsätta sig att så sker för privatpersoner, om räntan bestämmes till åtminstone nuvarande nivå (diskonto plus åtta procent). Om lagen görs tvingande i visst hänseende bör möjlighet finnas till avtal enligt utredningens förslag till 10 §. En till förmån för privatpersoner tvingande räntelag med nuvarande räntenivå torde inte kräva så omfattande administrativa åtgärder för indelning i kategorier utan snarare verka för en enhetlig behandling av alla fall av dröjsmålsränta.

— — —

I övrigt vill televerket, som för sin del tillämpar 30-dagars betalningsfrist, betona att enhetliga och administrativt lätthanterliga regler för beräkning av dröjsmålsränta är till fördel för konsumenterna. Detta talar för att tvingande särbestämmelser för privatpersoner i detta sammanhang bör minimeras.

Bankinspektionen

Såsom delvis uppmärksammas av utredningen har inom bankväsendet vidtagits åtgärder för att konsumentintressena skall tillgodoses. Arbetet på en mera konsumentvänlig kreditgivning är inte avslutat utan kan sägas fortgå kontinuerligt. Bankinspektionen är på olika sätt engagerad i detta arbete. Vid handläggningen av från allmänheten inkomna klagomålsärenden beaktas konsumentintressena inom ramen för prövningen av om tillämpade avtalsvillkor eller åtgärder från kreditinstituts sida står i överensstämmelse med kravet på att god banksed iakttas. När ändring görs av standardvillkor för olika av kreditinstituten beviljade krediter, inhämtas bankinspektionens synpunkter, därvid inspektionen ser det som en av sina uppgifter att bevaka låntagarnas intressen. Samråd sker i dessa fall också med Konsumentverket. Ytterligare kan nämnas att bankinspektionen är

representerad i det s.k. kreditforum, ett organ som med vissa intervaller sammanträder efter kallelse av Konsumentverket och som behandlar allmänna konsumentpolitiska frågor på kreditområdet.

Mot nu angiven bakgrund måste man till en början ifrågasätta behovet av att genomföra en tvingande reglering på det område som omfattas av bankinspektionens tillsyn. Det kan här hänvisas till förhållandena i Finland och Danmark, där bankkrediter undantagits från den tvingande regleringen i räntelagen. Som motiv för detta har, såsom framgår av betänkandet, bl. a. åberopats att bankerna är underkastade offentlig tillsyn.

Ett annat motiv som åberopats i Finland och Danmark för att behålla avtalsfriheten på området har varit att det i vissa fall kan vara vanskligt att veta om en sökt kredit skall användas i förvärvsverksamhet eller för enskilt bruk. Samma motiv talar mot ett genomförande av det föreliggande förslaget.

Det kan visserligen sägas, att bankerna redan nu har att göra nämnda gränsdragningsproblem, eftersom olika avtalsformulär används beroende av om låntagaren är konsument eller näringsidkare. I de fall tveksamhet råder om vilket ändamål en kredit anses fylla, väljs det för konsumentkrediter förekommade formuläret eftersom detta är förmånligast för kredittagaren. Att gränsdragningsproblemet av bankerna frivilligt nu löses på detta sätt är emellertid inte skäl nog att bortse från eller att tona ner betydelsen av det här berörda gränsdragningsproblemet. Inför risken att bryta mot den föreslagna tvingande lagbestämmelsen med därtill knutna följder (jfr 11 § lagförslaget) finns skäl att utgå från att bankerna i ännu högre grad än tidigare kommer att klassificera krediter till privatpersoner som konsumtionskrediter. Följden blir då att bankerna – i de fall klassificeringen av krediten de facto är oriktig – kommer att få göra uppoffringar som egentligen inte avsetts; de berövas i fall av betalningsförsummelse den rätt till dröjsmålsränta som de annars skulle ha haft.

Enligt bankinspektionens mening kan emellertid invändningar av än större tyngd göras mot förslaget i nu diskuterad del.

Det kan med fog ifrågasättas om den samlade effekten av förslaget över huvud blir till fördel för konsumentkollektivet i stort. Sålunda kan kompensationssträvanden från kreditgivarnas sida leda till en höjning av de "vanliga" krediträntorna i konsumentkreditgivningen. I så fall skulle de konsumenter som avtalsenligt fullgör sina förpliktelser enligt uppställda reversvillkor bli mera ofördelaktigt behandlade än de är med nuvarande regler. De sannolika kompensationssträvandena skulle antagligen också medföra krav på höjning av de förseningsavgifter som bankerna betingar sig då betalningsskyldighet eftersätts. Bankinspektionen, som övervakar avgiftsanvändningen och som därvid i allmänhet godtar avgift som motsvarar uppkommen kostnad för banken, skulle svårligen kunna motsätta sig dessa krav på avgiftshöjningar om rätten till verklig dröjsmålsränta slopades. Eftersom en avgift kan karakteriseras som en "fast" kostnad för låntagaren till skillnad från dröjsmålsränta som blir mera kännbar ju högre det förfallna beloppet är, skulle särskilt låntagare av mindre belopp kunna drabbas oproportionerligt hårt av en sådan utveckling. Om förslaget genomförs kan även befaras att i lånekontrakt förekommande s.k. förfallo-

klausuler skulle komma att tillämpas också vid mindre allvarliga betalningsförsummelser, vilka nu bankerna i allmänhet överser med. Vidare får man inte bortse från risken för att benägenheten att meddela konsumtionskrediter, åtminstone marginellt, kan komma att minska om det affärsrättsliga motivet härför gör sig allt mindre gällande. Redan den genomförda åtskillnaden mellan konsumtionskrediter och övriga krediter innebär att bankerna tagit på sig ett stort ansvar i konsumentkollektivets intresse. Det finns naturligtvis en gräns för hur stort ansvar som kan läggas på bankerna. Drivs anspråken för långt är risken uppenbar för en minskad konsumtionskreditgivning. Enskilda lånesökande blir då hänvisade till den s.k. grå kreditmarknaden, vilket ligger varken i den enskilda konsumentens eller det allmännas intresse.

Utredningens förslag bryter mot en sedan länge tillämpad praxis i den yrkesmässiga kreditgivningen. Dröjsmålsränta utgår nämligen regelmässigt i form av en "extraränta" utöver den sedan tidigare löpande räntan då en skuld utestår obetald efter förfallodagen. Motiven bakom dröjsmålsräntan – som bl. a. är att sätta press på en gäldenär att fullgöra sin betalningsskyldighet och att kompensera fordringsägaren för särskilda kostnader som uppkommer p. g. a. dröjsmålet – får fortfarande anses ha bärkraft.

Vidare må erinras om att lagstiftaren relativt nyligen anpassat lagens räntenivå till det allmänna ränteläget. Det skedde genom den ändring av dröjsmålsräntan i 6 § räntelagen från fyra procentenheter över diskontot till åtta procentenheter, vilken ändring trädde i kraft den 1 juli 1984. Inte heller efter ändringen gjorde lagen någon skillnad mellan konsumenter och andra gäldenärer. Dagens dispositiva karaktär behölls. Man kan – i likhet med de experter i utredningen som reserverat sig mot utredningsförslaget – fråga sig varför inte avtalsfrihet skall gälla beträffande dröjsmålsräntan då avtalsfrihet i huvudsak gäller i fråga om kreditvillkoren i övrigt.

Det kan tilläggas att dröjsmålsränta – om man fortfarande kan tala om en sådan – dramatiskt skulle sänkas om förslaget genomfördes. Sänkningen skulle för bankernas del – med de villkor som nu i allmänhet tillämpas – utgöra 5 %. För krediter beviljade utom det reguljära kreditväsendet och som löper utan ränta skulle dröjsmålsräntan – med nuvarande ränteläge – uppgå till 12,5 %. Denna procentsats skall jämföras med de ca 17 % som privatpersoner i dag får betala på checkräkningskrediter i bank. Denna bristande överensstämmelse – med tyngdpunkten åt "fel håll" – är inte godtagbar. Risken är uppenbar att en gäldenär låter bli att betala därför att detta lönar sig bättre än att på annat sätt tillgodose kreditbehovet. Betalningsmoralen kan m. a. o. äventyras.

På grund av det anförda avstyrker bankinspektionen förslaget att begränsa avtalsfriheten såvitt gäller dröjsmålsränta. Likaså avstyrks ett genomförande av § 8 i lagförslaget, varigenom olika dröjsmålsräntor skulle förekomma beroende av partskonstellationen i fordringsförhållandet och varigenom dröjsmålsränta i vedertagen mening i praktiken ej skulle utgå för privatpersoner.

En tvingande reglering av dröjsmålsräntans storlek för konsumenter ska tillgodose två huvudsyften. Dels ska dröjsmålsräntan ha en återhållande inverkan på benägenheten att slarva med betalningar och dels ska konsumenterna skyddas mot oskäligt höga räntor. Med hänsyn till att den föreslagna räntenivån, diskontot jämte ett tillägg av två procentenheter, får anses vara förhållandevis låg kan inte uteslutas, att det s. k. spekulationsmomentets (s. 90 ff) inverkan på betalningsbenägenheten kan komma att få större betydelse än utredningen antagit. Fråga uppkommer således om inte "konsumenträntan" bör ligga närmare sedvanliga alternativa krediter, t. ex. checkräkningskrediter. Härvid bör också beaktas risken för att de kostnader, som föranleds av att förfallna fordringar inte betalas i tid, i första hand bör belasta försumliga gäldenärer och inte hela konsumentkollektivet t. ex. i form av högre priser.

RSV tillstyrker i och för sig att räntelagen görs tvingande till förmån för konsumenter. Att så sker synes emellertid som mest angeläget när det gäller opåkallade och oförutsedda extra avgifter och räntor vid icke räntelöpande fordringar. Vid avtal om räntelöpande krediter, t. ex. vanliga banklån, borde förutsättningar finnas för att på annat sätt tillgodose konsumentens behov av skydd och, framförallt, upplysning om avtalets konsekvenser vid dröjsmål med betalning. Det kan således ifrågasättas om behovet av tvingande regler är lika stort för dessa fordringar.

Statens pris- och kartellnämnd

SPK ansluter sig i princip till de överväganden som ligger bakom utredningsförslaget i denna del. Att räntelagens bestämmelser blir tvingande till konsumenternas förmån undanröjer riskerna för att en konsument påtvingas orimligt betungande extra förpliktelser för det fall vederbörande inte kan fullgöra sin betalningsskyldighet inom utsatt tid. En sådan lagändring innebär enligt nämndens mening en värdefull förstärkning av konsumentskyddet allmänt sett och ansluter sig väl till den successiva utbyggnad av detta som på olika rättsområden ägt rum under senare tid.

En principfråga som bör uppmärksammas i detta sammanhang gäller det förfaringssätt som innebär att företag vid försenad betalning utöver den procentuellt beräknade dröjsmålsräntan även debiterar en särskild förseningsavgift. Detta system har enligt vad SPK inhämtat blivit allt vanligare under senare tid. Om ett beslut att göra räntelagens regler tvingande till konsumenternas förmån skall få avsedd effekt, torde även frågan om sådana tilläggsavgifter på något sätt behöva beröras av bestämmelserna. Det framgår emellertid inte av betänkandet om utredningen övervägt denna fråga och, i så fall, hur den anser att saken bör regleras.

Även om SPK sålunda i stort är ense med utredningen om att räntelagen bör vara tvingande till konsumenternas förmån blir enligt nämndens mening de praktiska konsekvenserna därav i ett visst fall tveksamma. Detta gäller när den försenade betalningen avser en fordran som redan löper med en bestämd ränta, och den diskutabla effekten sammanhänger med att

dröjsmålsräntans nivå vid konsumentförhållanden förutsatts bli klart lägre än för närvarande.

Med den föreslagna uppläggningsen kommer underlåtelse av en privatperson att i tid återbetala eller avbetala exempelvis ett banklån i flertalet fall inte att medföra någon annan konsekvens för gäldenären än att den för lånet redan gällande räntesatsen skall tillämpas också i fortsättningen. Det torde emellertid enligt SPKs mening få anses rimligt att försummelse från en låntagares sida att fullgöra sin skyldighet resulterar i en viss höjning av räntesatsen, eftersom lånet annars – trots utebliven betalning – fortsätter att löpa utan någon som helst negativ effekt för gäldenären.

För banklån och andra räntelöpande krediter synes sålunda en möjlighet även i fortsättningen böra finnas att i reversformulär och motsvarande dokument stipulera ett visst tillägg till den ursprungliga räntesatsen för det fall en privatperson som gäldenär inte i tid fullgör avtalad återbetalning. Ett sätt att tillgodose detta kan vara att räntelagen får behålla sin dispositiva karaktär såvitt gäller dröjsmålsräntan i samband med räntelöpande krediter, även när en privatperson är gäldenär. Samma syfte kan alternativt uppnås om lagen – med upphävd dispositivitet – kompletteras med en bestämmelse om att ett visst tillägg till den ursprungliga räntesatsen – t. ex. ett par procentenheters förhöjning – får tas ut vid dröjsmål med betalning som avser räntelöpande fordringar.

Genom det förstnämnda alternativet skulle visserligen en differentiering i den praktiska tillämpningen underlättas och större hänsyn kunna tas till de skilda förutsättningarna vid olika typer av krediter. Mot bakgrund av det som i det föregående anförts om problemet med s. k. förseningsavgifter torde dock räntelagens tvingande karaktär vid konsumentförhållanden böra gälla generellt och alltså även i samband med redan räntelöpande krediter. SPK vill därför förorda det andra av de i föregående stycke nämnda alternativen, dvs. införande i lagen av en särskild regel om att ett par procentenheters tillägg till den för krediten gällande räntesatsen får tas ut vid dröjsmål med betalning av upplupen fordran.

Den nyss förordade modifieringen av utredningsförslaget – med avseende på redan räntelöpande fordringar – synes behövlig vare sig man sänker normen för dröjsmålsränta i konsumentförhållanden så mycket jämfört med nuläget som utredningen föreslår eller godtar den avvikande uppläggning som SPK rekommenderar i det följande.

När det gäller frågan om dröjsmålsräntans höjd innebär utredningsförslaget att den nu gällande huvudregeln, som stipulerar en räntesats motsvarande aktuellt diskonto plus åtta procentenheter, skall ändras så att tillägget till diskontot blir två procentenheter i de fall en privatperson är gäldenär eller borgenär. SPK biträdde för sin del i remissyttrande år 1983 det då framlagda förslaget att höja dröjsmålsräntan från den tidigare gällande nivån, dvs. diskontot ökat med fyra procentenheter. Nämnden framhöll därvid som angeläget att de i räntelagens förarbeten uttryckta intentionerna om denna räntas uppgift som påtryckningsmedel kunde vidmakthållas. Om denna effekt skall uppnås bör dröjsmålsräntan inte sättas lägre än den ränta som vid upptagande av reguljär kredit avtalas efter marknadsmässiga grunder. En lämplig jämförelsenorm synes härvid vara den räntesats som tillämpas för checkräkningskrediter.

Utöver funktionen att vara ett påtryckningsmedel mot långsamma betalare har dröjsmålsräntan enligt lagens förarbeten också avsetts fylla uppgiften att ge borgenären täckning för de extra kostnader han får vidkännas på grund av försenad betalning. Om dröjsmålsräntan inte räcker till för detta kan företagen i stället antas skaffa sig motsvarande kostnadstäckning genom högre påslag när man fastställer sina priser, låneräntor eller villkor i övrigt. I så fall frångås principen om att täckning så långt möjligt bör sökas där kostnaden uppstår, och effekten blir en ökad belastning på köpar- eller låntagarkollektivet som helhet.

Enligt vad SPK inhämtat ligger för närvarande räntenivån för checkräkningskrediter som lägst fyra och en halv procentenheter över gällande diskonto och ofta ytterligare någon eller några procentenheter högre. Det är sålunda uppenbart att en dröjsmålsränta som överstiger diskontot med endast två procentenheter inte uppfyller kravet att kunna verka som påtryckningsmedel utan tvärtom kan uppfattas som ett för gäldenären mycket förmånligt pris för den extrakredit han skaffar sig genom att, mer eller mindre frivilligt, eftersätta sin betalningsskyldighet. Det är lika tydligt att en ränta på denna nivå inte svarar mot kravet att borgenären den vägen skall få ersättning för sina av fördröjningen förorsakade kostnader utan i stället kan antas medverka till att dessa kompenseras genom en generell höjning av prisnivån på vederbörande företags varor eller tjänster.

För SPK framstår det nu, i likhet med 1983, välbetänkt att man vid bestämmande av dröjsmålsräntans höjd beaktar de två kriterier som nämnts i det föregående, dvs. räntan bör fungera som ett påtryckningsmedel och den bör ge borgenären kompensation för merkostnader orsakade av försenad betalning. Nämnden har å andra sidan förståelse för att i vissa fall, när det gäller privatpersoner, betalning av en hög dröjsmålsränta kan innebära en opåräknad extra utgift som allvarligt påfrestar hushållets ekonomi och detta till följd av svårigheter som kan ha uppkommit utanför vederbörandes egen kontroll. Slutsatsen av detta resonemang blir att, med tanke på privatpersoners förhållanden, den nu gällande dröjsmålsräntan bör sänkas till en nivå som närmare anknyter till räntesatsen för checkräkningskrediter. Mot bakgrund av de förut återgivna uppgifterna om sistnämnda räntenivå synes en lämpligt avvägd dröjsmålsränta kunna utgöras av aktuellt diskonto plus fem procentenheter.

Under förutsättning att räntelagens bestämmelser, såsom föreslagits, alltså blir dispositiva såvitt gäller affärsförbindelser mellan näringsidkare, torde någon annan norm för dröjsmålsräntans höjd än den som här förordats – diskonto plus fem procentenheter – inte behöva anges i lagtexten. Det är visserligen sannolikt att många företag och banker kan ha motiv för att tillämpa en högre dröjsmålsränta i sina transaktioner med andra företag. Detta kommer emellertid att vara fullt möjligt även i fortsättningen, om räntelagen för denna typ av affärsförhållanden får behålla sin dispositiva karaktär.

Det torde för övrigt kunna innebära en praktisk fördel att det inte i själva lagtexten anges två nivåmässigt klart åtskilda beräkningsnormer – enligt utredningsförslaget åtta respektive två procentenheters tillägg till diskontot – mellan vilka ett val måste göras varje gång en borgenär skall utfärda

krav på dröjsmålsränta. Redan den i lagförslagets 8 § använda definitionen "en privatperson i egenskap av konsument eller eljest" antyder att vissa tolkningsproblem kan tänkas uppstå för borgenären, när det gäller att i ett uppkommet dröjsmålsfall bedöma om den ena eller andra räntesatsen skall tillämpas. I gäldenärens intresse skulle givetvis ligga, med utredningsförslagets konstruktion, att söka tillvarata varje möjlighet att bli hänförd till kategorin privatpersoner. Man kan inte bortse från risken av att tolknings tvister här skulle kunna leda till ett kostsamt administrativt merarbete. Något sådant behöver inte befaras om man följer den uppläggning i fråga om normen för dröjsmålsränta som SPK härövan rekommenderat. Den för alla kundkategorier enhetliga räntesatsen kan ju i detta fall ersättas av en högre endast om vederbörande gäldenär genom ett i förväg träffat avtal bekräftat, att affärsförbindelsen inte avser honom i egenskap av privatperson.

Den av SPK förordade nivån för dröjsmålsränta ligger något högre än den som räntelagsutredningen ansett böra gälla för enskilda konsumenter. I utredningens motivering har bl.a. pekats på de negativa sociala konsekvenser som med hårdare räntekrav i vissa fall kan tänkas uppkomma för ekonomiskt särskilt svaga hushåll. SPK vill inte bortse från argument av detta slag men anser, att sådana konsekvenser bäst undanröjs genom tillämpning av den i lagförslagets 9 § intagna regeln, som föreskriver att räntan under vissa förutsättningar kan jämkas när en privatperson utan egen skuld har råkat i betalningssvårigheter.

Med den uppläggning som här föreslagits kan det vara lämpligt att med jämna mellanrum stämma av differensen mellan aktuellt diskonto och räntan på checkräkningskrediter, så att initiativ kan tas till en justering av normen för dröjsmålsränta om differensen tenderar att mera långsiktigt avvika från vad som gällde när normen senast bestämdes. För att tillgodose detta synes det böra uppdras åt den myndighet som utövar tillsyn över kreditmarknaden, dvs. bankinspektionen, att för regeringens prövning årligen anmäla, om den ifrågavarande differensen under det gångna året förändrats så påtagligt att en justering av räntelagens norm för dröjsmålsränta framstår som motiverad.

I utredningens betänkande behandlas vidare frågan om sådan ränta som skall betalas till följd av att ett köpeavtal hävts och en redan erlagd likvid skall återgå. För det tillägg till grundbeloppet som då skall göras vid återbetalningen – s.k. avkastningsränta – stadgas i nu gällande räntelag en nivå som med två procentenheter överstiger aktuellt diskonto. Utredningen har stannat för att denna nivå bör behållas, och SPK har i detta fall inte funnit skäl att inta någon annan ståndpunkt utan tillstyrker utformningen av 5 § i förslaget till ny räntelag.

Sammanfattning:

SPK ansluter sig till utredningens förslag att räntelagens bestämmelser görs tvingande till konsumenternas förmån. Om den därmed avsedda konsumentskyddande effekten skall uppnås är det enligt nämndens mening önskvärt att även de förseningsavgifter, som många företag numera debi-

terar utöver den procentuellt beräknade dröjsmålsräntan, berörs av lagens bestämmelser.

I fråga om redan räntelöpande fordringar föreslår SPK att lagen kompletteras med en regel om att dröjsmålsränta då får beräknas genom tillägg av ett par procentenheter till den för krediten tidigare gällande räntesatsen.

Med hänsyn till det aktuella ränteläget för checkräkningskrediter föreslår SPK till skillnad från utredningen, att som huvudnorm för dröjsmålsränta stipuleras gällande diskonto plus fem procentenheter. Denna norm bör enligt nämnden kunna vara enhetlig och alltså formellt avse även de fall då gäldenären är näringsidkare, eftersom lagen då förutsätts vara dispositiv och därmed möjliggöra att avtal träffas om annan beräkningsgrund. Bankinspektionen föreslås få i uppdrag att årligen anmäla för regeringen om räntenivån för checkräkningskrediter utvecklats på sådant sätt att normen för dröjsmålsränta bör justeras.

SPK ansluter sig till utredningens uppfattning att den s.k. avkastningsräntan även i fortsättningen bör utgöras av aktuellt diskonto plus två procentenheter.

Konsumentverket

Utredningen föreslår att räntelagen i fortsättningen i förhållanden mellan konsument och näringsidkare skall vara tvingande till konsumentens förmån. Konsumentverket tillstyrker detta förslag. Den avtalsfrihet som nu gäller har enligt verkets erfarenhet inte sällan utnyttjats på ett sätt som måste anses innebära en överkompensation för näringsidkaren i det fall konsumenten dröjt med betalningen. En tvingande regel i räntelagen skulle kunna motverka en sådan bristande balans i avtalsrelationen bättre än vad som för närvarande är möjligt med stöd av lagen (1971:112) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden (avtalsvillkorslagen). En tvingande civilrättslig reglering på denna punkt har bl.a. den fördelen framför en renodlad marknadsrättslig kontroll att den skapar större klarhet för berörda parter. Priset för denna fördel kan vara att dröjsmålsräntan i vissa fall kan te sig alltför grovt tilltyd, men det är i så fall något som enligt verkets mening uppvägs av den angivna fördelen.

Enligt verkets erfarenhet är orsaken till att konsumenter dröjer med att betala sina fordringar vanligtvis bristande betalningsförmåga eller bristande likviditet. Dröjsmålsräntan fungerar i dessa fall inte som påtryckningsmedel för att driva fram betalning. För många hushåll är det dessutom praktiskt att samla räkningar till slutet av månaden för att betala dem då man får lön. I de fall det är fråga om en avtalad kredittid, som vid banklån och kontokrediter, riskerar låntagaren vid dröjsmål med betalning dessutom att få krediten uppsagd och att ådraga sig rättegångskostnader och betalningsanmärkning. Den risken torde normalt avhålla hushållen från att dröja med att betala en förfallen skuldpost och detta oberoende av om dröjsmålsräntan har en nivå som understiger räntenivån för andra krediter. Vare sig kredittid har avtalats eller ej kan man självfallet överhuvudtaget inte göra några överväganden om huruvida det är lönsamt från räntesynpunkt att betala en skuld eller att prioritera en viss skuld framför en annan,

om man inte har kunskap om räntelagen och om den gällande nivån på diskontot. Enligt verkets mening är det ovanligt att konsumenter har annat än begränsade kunskaper om innehållet i räntelagen.

Inför tvingande regler i räntelagen med en för låg nivå på dröjsmålsräntan finns onekligen en risk att näringsidkare kommer att söka kompensations för sin förlust vid betalningsförsening på ett sätt som drabbar alla konsumenter, t. ex. genom högre priser eller kortare betalningsfrister. År å andra sidan dröjsmålsräntan för hög finns risk att borgenären inte snabbt vidtar åtgärder för att driva in skulden, vilket på sikt drabbar konsumenten hårt i form av ackumulerad dröjsmålsränta och andra kostnader. Verket vill i detta sammanhang understryka att det rimligen bör ligga i näringsidkarens eget intresse att redan innan kredit lämnas ta ett större ansvar då det gäller att förebygga betalningsproblem, bl. a. genom en noggrannare kreditprövning.

Den nivå på dröjsmålsränta som utredningen nu föreslår för konsumentförhållanden ligger, även om den är relativt låg, över vad en konsument normalt erbjuds om han vill sätta in pengar på en bank. Man behöver därför knappast räkna med att en konsument skulle kunna tjäna på att vänta med att betala en förfallen skuld genom att i stället uppbära ränta på medlen hos en bank eller på annat sätt.

Mot denna bakgrund kan Konsumentverket tillstyrka utredningens förslag att sänka den legala dröjsmålsräntan till en för konsumentförhållanden mer rimlig nivå. Det kan dock ifrågasättas om inte den föreslagna räntenivån är satt något i underkant.

Konsumentverket anser vidare att det är en fördel att avkastningsräntan får ungefär samma nivå som dröjsmålsräntan, dels från förenklingssynpunkt och dels från aspekten att inte heller en konsument som har ett krav på en näringsidkare skall kunna erhålla överkompensation för sina kostnader.

Allmänna reklamationsnämnden

Allmänt om den tilltänkta lagstiftningens uppläggning

Nämnden delar utredningens uppfattning att den nuvarande räntelagen i stor utsträckning sätts ur kraft genom av näringsidkarsidan ensidigt utformade klausuler i standardformulär. Det är enligt ARN:s erfarenhet t. ex. inte ovanligt att konsumenten i kontrakt eller andra avtalsvillkor åläggs att vid eventuellt dröjsmål utge ränta som väsentligt överstiger den nivå som räntelagen föreskriver. Det förekommer likaså inte sällan att näringsidkaren friskriver sig från skyldigheten att utge avkastningsränta vid hävning av köp. ARN anser att det föreligger ett skyddsbehov såväl när det gäller en konsuments skyldighet att utge ränta som när det är fråga om hans rätt att erhålla sådan.

ARN tillstyrker därför att bestämmelserna om ränta i konsumentförhållanden görs tvingande till förmån för konsumenter. Som påpekas i betänkandet är detta en lagstiftningsteknik som har kommit till användning på åtskilliga andra rättsområden av särskild betydelse för konsumenterna.

I betänkandet berörs inte tillåtligheten av olika slags "viten", utöver själva dröjsmålsröntan. Denna fråga bör uppmärksammas under den fortsatta beredningen av lagförslaget. Det kan nämligen enligt ARN:s uppfattning inte uteslutas att borgenärer, om möjligheten att avtala om en högre dröjsmålsränta än lagens beskär, söker kompensera sig för räntebortfallet genom att i stället ta ut en "förseningsavgift" eller liknande tilläggsavgift på ett sätt som skulle kunna undergräva lagstiftningens tvingande karaktär. Ett annat tänkbart sätt på vilket intentionerna bakom förslaget skulle kunna kringgås synes vara att borgenären beviljar en gäldenär som kommit i betalningsdröjsmål viss tids uppskov med betalningen mot en överenskommen (högre) skuldränta. Eftersom rena avtalsräntor inte omfattas av räntelagen synes ett sådant förfaringsätt civilrättsligt bara kunna angripas med stöd av avtalslagens ogiltighetsregler.

Förutom att bestämmelserna om dröjsmålsränta skall vara tvingande i konsumentförhållanden innebär förslaget att dessa regler också skall ha ett ändrat materiellt innehåll. Nämnden återkommer till frågan om lämplig räntenivå i nästa avsnitt, men känner viss tvekan inför tanken på ett alltför differentierat system. Som nämnden har anmärkt inledningsvis måste en sådan ordning försvåra överblicken och tillgängligheten. Införandet av begreppet "privatperson i egenskap av konsument eller eljest" med bl. a. särskilda, låt vara dispositiva, bestämmelser för dröjsmålsränta privatpersoner emellan kan exempelvis lätt skapa nya gränsdragningsproblem. Nämnden anser inte att utredningen har anfört tillräckliga skäl för den ytterligare nyansering av systemet som privatpersonsbegreppet leder till.

Räntefotens höjd

Utredningen föreslår en ganska drastisk sänkning av dröjsmålsröntan i konsumentförhållanden. ARN undrar om man inte med detta förslag har fjärrmat sig alltför mycket från den allmänna räntenivån.

I och för sig förhåller det sig förmodligen så som utredningen antar att konsumenters betalningsdröjsmål ofta inte beror på tredska utan helt enkelt på avsaknad av likvida medel. Att risken för ren spekulation i låga dröjsmålsräntor måhända är överdriven hindrar dock inte att det kan framstå som stötande och besvärande för den allmänna betalningsmoralen om en gäldenär kan komma undan billigare genom att försumma att göra rätt för sig än genom att ta i anspråk en kreditmöjlighet som ofta kan finnas tillgänglig t. ex. i form av ett kontokort. Sådana krediter torde löpa med klart högre ränta än den föreslagna dröjsmålsröntan. Det s. k. prioriteringsargumentet bör äga tillämpning även på en sådan valsituation och inte bara på det i betänkandet närmast berörda valet mellan reglering av olika förfallna skulder.

Av det anförda framgår att ARN är tveksam till utredningens förslag om en sänkning av "konsumenträntan" från åtta till endast två procentenheter över diskontot. Därmed är dock inte sagt att nämnden är främmande för tanken att den nuvarande räntenivån kan vara väl hög i konsumentssammanhang. Skall en sänkning övervägas – nämnden har dock inte bestämt uppfattning om vilket påslag utöver diskontot som i så fall bör väljas men

det danska sexprocenttillägget kan möjligen vara en förebild – så bör ändringen gälla generellt. Att i lagen laborera med olika räntenivåer inte blott mellan avkastnings- och dröjsmålsränta utan även mellan skilda kategorier av dröjsmålsränta skulle komplicera systemet alltför mycket. Med tanke på att lagen ju bortsett från konsumentsammanhangen alltjämt skall vara dispositiv bör olägenheterna av en begränsad sänkning överlag av dröjsmålsräntan inte överdrivas. I t.ex. kommersiella förhållanden kan räntenivån lätt regleras genom standardkontrakt eller eljest i parternas avtal.

ARN godtar utredningens bedömning att det är svårt att fixera räntan till en viss fast nivå, när det allmänna ränteläget fluktuerar. Nämnden är dock inte säker på att följsamheten i förhållande till diskontot behöver vara total. Anpassningen till diskontot kunde möjligen modifieras något. En viss stabilisering och förenkling i den praktiska hanteringen synes t.ex. kunna vinnas om räntan för ett helt kalenderår knyts an till det diskonto som gäller vid årsskiftet.

Fordringar på grund av bankkredit

För fordringar som löper med ränta innan förfallodagen synes dröjsmålsräntans huvudsakliga funktion vara som påtryckningsmedel mot slarviga betalare. Den ränta som kreditgivaren enligt kreditavtalet betingar sig får förutsättas ge kreditgivaren full kostnadstäckning och förväntad avkastning på det utlånade kapitalet. Det förhållandet att gäldenären inte betalar i rätt tid torde därför inte i sig motivera någon ytterligare kompensation till kreditgivaren. Däremot kan denne drabbas av administrativa kostnader till följd av gäldenärens dröjsmål. För sådana kostnader har kreditgivare hittills kunnat kompensera sig genom att i kreditavtalet föreskriva att t.ex. en särskild förseningsavgift skall utgå om betalning inte sker i rätt tid. Som nämnden har anmärkt tidigare är det dock outrett i vad mån avtal om sådana avgifter fortfarande kan träffas om räntelagen görs tvingande i konsumentförhållanden. Nämnden anser det skäligt att en kreditgivare får lov att ta ut en viss, begränsad avgift för sina merkostnader på grund av ett betalningsdröjsmål. Det kan kanske anföras åt bankinspektionen eller annat lämpligt organ att ge riktlinjer för vad som är godtagbart i detta hänseende, utan att lagens tvingande karaktär träds för när.

I likhet med utredningen anser ARN att något undantag inte bör göras för bankers och andra kreditinstituts verksamhet i fråga om tillämpningen av räntelagens tvingande konsumentskyddande regler.

Juridiska fakultetsstyrelsens forskningsnämnd vid Lunds universitet

Forskningsnämnden anser sig tvingad att bestämt ta avstånd från utredningsförslagets viktigaste nyhet (den föreslagna lagtextens 8 §), enligt vilken dröjsmålsräntan, när en privatperson "i egenskap av konsument eller eljest" är gäldenär eller borgenär i fråga om en fordran som ej löper med ränta före förfallodagen, skall uppgå till diskontot med tillägg om två procentenheter (till skillnad från diskontot plus åtta procentenheter när

privatperson ej är inblandad). Regeln föreslås att bli tvingande till konsumentens förmån (10 §). Försitter en privatperson betalningstiden i fråga om en fordran som redan före förfallodagen löper med ränta, t. ex. i fråga om banklån och kontokortskrediter, kommer räntan enligt lagförslagets 7 § normalt även efter förfallodagen att utgå med samma räntefot som dessförinnan, eftersom denna ränta i regel torde vara högre än diskontot med tillägg om två procentenheter.

I verkligheten torde det föreslagna systemet medföra att en konsumentens betalningsförsummelse antingen inte medför någon särskild dröjsmålsränta alls eller — om fordran fram till förfallodagen inte löpte med ränta¹⁴ — endast medför skyldighet att betala en dröjsmålsränta väsentligt understigande marknadsräntan. Det räntemässigt billigaste sättet för en privatperson att skaffa sig kredit blir att strunta i sina räkningar.

Utredningens argumentering, att dröjsmålen i privatsammanhang inte beror på medvetna kalkyler över vilka ekonomiska alternativ som kan vara mest lönsamma, är inte övertygande i dagens svenska samhälle, där bl. a. skattesystemet har tvingat en stor del av befolkningen till att ägna mycket tid åt planeringen av den egna ekonomin. Risken för en allmänt försämrad betalningsmoral kommer att öka vid en ordning där en betalningssmitare eller t. o. m. en bankrånare får "låna" pengar till en ränta som betydligt understiger den ränta som vanliga bankkunder får betala.

Enligt nämndens mening är det för övrigt högst tveksamt huruvida det på ytan konsumentvänliga förslaget verkligen kommer att gagna konsumentkollektivets intressen. Den välvilliga behandlingen av dåliga betalare kommer slutligen att betalas av hela konsumentkollektivet i form av högre priser, högre låneuppläggningsavgifter osv. Det är också möjligt att den alltför låga dröjsmålsräntan kommer att tvinga vissa fordringsägare, exempelvis banker, att oftare än hittills utnyttja sin rätt att vid försummad amortering eller ränteinbetalning säga upp hela lånet, med kanske katastrofala följder för den enskilde.

Riksrevisionsverket

anser det tveksamt om de föreslagna reglerna ger sådana sociala fördelar att de uppväger de nackdelar som berörts. (Se avsnitt 1.)

Länsstyrelsen i Jämtlands län

tillstyrker förslaget.

Kronofogdemyndigheten i Östersunds distrikt

KFM har att utgå från sina iakttagelser av praktiken, när bl. a. upplupna räntor ska tas ut tvångsvis med stöd av domstols dom eller utslag. Här gäller ofta att en gäldenär av särskilda skäl — sjukdom och "misslyckade" affärer m. m. — sällan har möjlighet att inom överskådlig tid reparera sin ekonomiska situation. Från KFMs synpunkt visar det sig att borgenärens rätt att ta ut dröjsmålsränta inte ofta tjänar något vettigt syfte. Det inträffar

också att borgenären i ett utsökningsmål avstår från åtminstone delar av räntekravet för att få en rimlig uppgörelse med sin gäldenär, som oftast saknar tillräckliga utmättningsbara tillgångar. Det finns sålunda skäl att se restriktivt på möjligheterna att räkna dröjsmålsränta. För alla situationer utom de, där näringsidkare är varandras motparter, borde man överväga att limitera såväl "löpande" ränta som dröjsmålsränta. Vad som i lagförslaget benämns "privatpersoner" – förutom konsumenter – skulle skyddas genom en tvingande regel.

Det finns knappast heller något praktiskt skäl att tillåta en person, som vill låna ut pengar "privat" att ta ut en hög ränta. Det verkar främmande att – som skett i betänkandet – exemplifiera med att en privatperson "lånar ut pengar för att hjälpa en näringsidkare att finansiera en utbyggnad av dennes företag". För sådana och liknande fall bör privatpersonen vara förnöjd med ränta inom vissa gränser, som fastställs tvingande.

Det konstateras, att de fall där räntebestämmelserna har sin största betydelse som påtryckningsmedel m.m. liksom hittills ska omfattas av avtalsfrihet. Det är här fråga om handel och annan yrkesmässig verksamhet mellan näringsidkare där man kanske inte bör inkräkta på avtalsfriheten. Trots detta inställer sig en viss eftertanke mot bakgrunden av de iakttagelser som gjorts av fall, där man talar om "ockerränta" utan att något straffbart ocker kan påvisas.

KFM vill i frågan om uttag av dröjsmålsränta lämna en ytterligare synpunkt. Motivet att ta ut sådan ränta minskar om en kreditgivare inte i skälighetsomfattning vill pröva gäldenärens kreditvärdighet. Enligt KFMs mening visar det sig, att man i anmärkningsvärt stor utsträckning beviljar stora krediter utan att i någon mån undersöka kredittagarens betalningsförmåga och – vilja. Det synes med andra ord behövas en skärpning på borgenärssidan i fråga om aktsamhet snarare än att stora dröjsmålsräntor ska uttas när man "missat" kreditbedömningen. Den s.k. övervältringsproblematik, som diskuteras i betänkandet, kan inte bemästras genom ränteregler.

— — —

KFM har redovisat uppfattningen att tvingande regler bör gälla till förmån för inte bara konsumenter utan även för privatpersoner i övrigt. Såväl löpande ränta som dröjsmålsränta bör undantas från avtalsfriheten. Om den framförda tanken skulle godtas fordrar detta att även 7 § ändras – förutom 10 §.

Det kan, alldeles bortsett från KFMs nyss anförda synpunkt, vara befoगत att med hänsyn till nuläget lägga den legala moraräntan i nivån diskontot med tillägg av fyra procent. KFM anser att ränteläget, om man t.ex. anser sig kunna gynna privatkonsumtionen, i övrigt kan hanteras med ändrat diskonto.

Skrivningen av 8 och 10 §§ bör förtydligas även med hänsyn till den sakliga innebörd det lagda förslaget uppges ha. I 8 § bör man kunna ha en rak skrivning om ränta utan omvägen med hänvisning till 6 §. Redan i 8 § bör det klargöras att regeln är tvingande bara i konsumentförhållanden. Det uttryckssätt som används i 10 § bör kunna göras enklare – eller tas in direkt i 8 §. Regeln i 10 § andra punkten i förslaget verkar överflödigt. (Om

KFMs förslag till äventyrs skulle vinna gehör kan 8 § skrivas så att det klargörs, att regeln är tvingande i alla andra fall än de som avser avtal mellan näringsidkare).

Prop. 1986/87:72

— — —

Slutligen vill myndigheten påtala hur bl.a. räntefrågorna hanteras i den dömande verksamheten. De allra flesta mål, som inges till KFM för verkställighet, grundas på betalningsförelägganden och lagsökningsutslag, dvs. betalningsskyldigheten har fastställts i den summariska processens form. Domstolarna lär inte pröva bl.a. arten av rättsförhållandet och ränteyrkandet. Med en för privatpersonfallen gemensam indispositiv räntereglering av de ojämnheter, som nu förekommer i det rättsliga förfarandet för att tvångsvis ta ut betalning, kunna förebyggas. Problem uppkommer för övrigt hur KFM ska handla, när myndigheten uppdagar att någon dömts att betala en för hög dröjsmålsränta. Det nu anförda understryker vikten av att begränsa avtalsfriheten i fråga om ränteklausuler. Egentligen är detta bara en följd av vad som enligt 36 § avtalslagen gällt sedan 1976.

Västernorrlands och Jämtlands läns Handelskammare

Erfarenheterna av de gällande räntelagsbestämmelserna ger vid handen att det inte finns något behov av vare sig tvingande regler eller särregler för konsumenter.

Utredningen har inte heller kunna påvisa att den nuvarande regleringen har medfört några särskilda problem för konsumenterna.

Avsikten med dröjsmålsränta är att den skall avhålla gäldenären från att försätta sig i dröjsmål och, för det fall att dröjsmål ändå inträffar ge fordringsägaren viss kompensation. För att uppnå detta måste dröjsmålsräntan vara minst i nivå med det allmänna ränteläget. Detta synsätt låg också bakom höjningen år 1984 av dröjsmålsräntan i räntelagen från fyra procentenheter över diskontot till åtta procentenheter över detta.

Mot denna bakgrund måste det nu framlagda förslaget betecknas som märkligt. Knapptast ens för konsumenterna, som är de som skall gynnas av förslaget, kan det framstå som rimligt att det blir avsevärt billigare att, i strid mot träffat avtal, underlåta att betala sina skulder i rätt tid än att utnyttja kontokrediter eller att låna pengar i bank eller annat kreditinstitut.

Handelskammaren vill också särskilt påpeka att förslaget om att dröjsmålsränta överhuvudtaget inte skall få tas ut förrän efter en månad i praktiken kommer att leda till att konsumenter alltid tillförsäkras en månads betalningsanstånd. Denna konsekvens är också utredningen medveten om. Handelskammaren kan inte acceptera en sådan reglering av betalningstiden, särskilt som den åstadkoms på ett indirekt sätt.

Förslaget kommer också, om det genomförs, att bli besvärligt att tillämpa och därmed fördyrande. För att kunna tillämpa bestämmelserna riktigt måste den som fakturerar vid varje transaktion markera kundens status. Förutom att detta leder till att företag, statliga och kommunala verk etc tvingas till nya rutiner när det gäller kundregistrering och fakturering kommer åtskilliga gränsdragningsproblem att uppstå. Enligt Handelskam-

marens uppfattning är det förvånande att utredningen inte företagit någon analys eller kostnadsberäkning i denna del.

Prop. 1986/87:72

Handelskammaren avstyrker förslaget.

Sveriges Riksbank

Motiven till förslagen synes enligt fullmäktige mer vara betingade av sociala skäl än ekonomiska överväganden.

Den ränta privatpersoner i dag får betala på checkräkningskrediter i bank ligger på i genomsnitt ca 17 procent. Lån hos finansbolag är betydligt dyrare. Att då fastställa dröjsmålsränta till – vilket skulle bli fallet i dag – 12,5 procent är enligt fullmäktige inte rimligt.

Den otvivelaktigt billigaste formen av korta krediter för privatpersoner kommer att vara att inte betala sina räkningar i tid. Risken för en väsentligt försämrad betalningsmoral är därmed överhängande. För betalningsmottagarna måste det vidare anses ställt utom allt tvivel att kostnaderna därmed ökar. Betalningsmottagaren har ju i sin tur räkningar att betala och som regel föreligger en tidsmässig överensstämmelse mellan in- och utbetalningar. Om betalningsmottagaren inte från fall till fall kan veta när likvid erhålls tvingas han skaffa pengar på annat sätt för att finansiera sin verksamhet.

Innebörden av det förslag utredningen lagt är att det blir billigare för en konsument att ta en självpåtagen kredit genom att inte betala räkningen i tid jämfört med att vända sig till de kreditinstitut som finns på kreditmarknaden. Enligt fullmäktige utgör utredningens förslag till dröjsmålsränta ett incitament till ett sådant beteende.

Vidare kan enligt fullmäktige utredningens förslag att räntelagen skall vara tvingande till konsumentens förmån när denna har en näringsidkare till motpart leda till störningar på kreditmarknaden. Förslaget innebär att det för fordringar som redan före förfallodagen löper med ränta, t. ex. lån i banker och andra kreditinstitut, inte får utgå någon dröjsmålsränta om betalning inte erläggs i tid i de fall den ordinarie räntan ligger över dröjsmålsräntan. Som tidigare konstaterats torde detta allmänt vara fallet. För kreditinstituten innebär detta att ett påtryckningsmedel saknas mot de låntagare som inte sköter sina betalningar. Incitament att betala saknas eftersom samma ränta utgår oavsett om betalning skett eller ej. Kreditinstituten kan då tvingas att säga upp lånen. Detta torde emellertid inte vara ett alternativ.

Utredningen har valt att enbart se uppkomna skuldförhållanden utifrån låntagarnas synvinkel. Långivarnas situation beaktas inte, t. ex. om de själva tvingas sätta sig i skuld till dess likvid erhållits. Vidare anser utredningen att från långivarnas sida är alla fordringar placeringar och att räntegottgörelsen på dessa bör jämföras med vad som kunde erhållits vid motsvarande placering på bankräkning.

Fullmäktige finner såväl denna jämförelse, som jämförelsen att dröjsmålsräntan och avkastningsräntan skall ha samma nivå, egendomlig. Dröjsmålsräntan är en skuldränta och bör därför jämföras med den allmänna räntenivån på korta krediter. Den mest relevanta jämförelseräntan

är då ränta på checkräkningskrediter, vilken i allmänhet också torde vara den alternativa finansieringsform som betalningsmottagaren tvingas använda när en betalning ej inflyter senast på förfallodagen.

Fullmäktige anser att dröjsmålsräntan skall fylla två funktioner. För det första skall den sättas på en sådan nivå att den inte inbjuder till betalningar efter förfallodagen. Om betalning ej sker i tid bör dröjsmålsräntan för det andra kompensera betalningsmottagaren för de ökade kostnader som därmed uppstår. För att dröjsmålsräntan skall fylla dessa två funktioner krävs att den ligger något sänkt i paritet med checkräkningsräntan. Fullmäktige anser att så är fallet idag.

Med hänvisning till vad som ovan sagts vill fullmäktige avstyrka räntelagsutredningens förslag

- att sänka dröjsmålsräntan till diskontot + 2 procentenheter när en privatperson är antingen gäldenär eller borgenär,
- att räntelagen görs tvingande när en konsument har en näringsidkare till motpart.

Stockholms kommun, juridiska avdelningen

Ett införande av tvingande regler till ena partens förmån i ett avtalsförhållande förutsätter att en avvägning av parternas intressen gjorts samt att en bedömning skett av det sannolika resultatet av lagändringarna. Såsom framgår bl. a. av det särskilda yttrandet av experterna Frankman, Persson och Westman synes en sådan allsidig bedömning inte ha skett. Juridiska avdelningen delar de synpunkter som framförs i sistnämnda yttrande och får dessutom för egen del anföra följande.

Dröjsmålsräntans nivå för privatpersoner

Utredningen föreslår att dröjsmålsräntan för en privatperson såväl i egenkap av gäldenär som borgenär som huvudregel skall vara riksbanksdiskontot med tillägg av 2 procentenheter. Gäller det krav på dröjsmålsränta av en näringsidkare mot en konsument är regeln tvingande dvs det föreslås förbud mot att uttaga högre ränta. Motivet härför anges i första hand vara sociala hänsyn till enskilda människors ekonomiska situation. Utredningen gör vidare antaganden om att en privatperson inte skulle spekulera i att utnyttja den billigare kredit som den föreslagna dröjsmålsräntan skulle innebära jämfört med annan, vanligen dyrare, kredit.

Dröjsmålsräntans höjd för privatpersoner måste givetvis innebära en avvägning mellan borgenärens och gäldenärens intressen, varvid särskilt bör beaktas den förlust som uppkommer för endera parten på grund av dröjsmål med betalningen. Bedömningen av dröjsmålsräntans höjd kan enligt juridiska avdelningens uppfattning inte alltför ensidigt baseras på antaganden om den ena partens förhållanden, i synnerhet om det är denna part som gjort sig skyldig till dröjsmålet. För en näringsidkare innebär dröjsmål av en gäldenär att finansiering måste ske på annat sätt, varvid näringsidkarens kostnad för lån i detta fall är betydligt större än föreslagen räntenivå. Dessa kostnader måste tas igen, vilket betyder att de sköt-

samma kunderna får betala denna kostnad genom en högre prisnivå i stället för den kund som orsakat dröjsmålet.

Även i det fall borgenärs/gäldenärsförhållandet enbart rör privatpersoner kommer i åtskilliga fall ett dröjsmål från gäldenärens sida innebära att borgenären har en alternativ kostnadsfinansiering av beloppet som är avsevärt högre än den dröjsmålsränta som föreslås gälla mellan privatpersoner.

Till detta kommer att såväl privatpersoner som näringsidkare väl kan vara beroende för sin försörjning av att få betalning i rätt tid eller vara garanterade att få den ränta som de i sin tur själva måste betala för de lån de måste ta då betalning inte erläggs i rätt tid.

Dessutom är det juridiska avdelningens erfarenhet att, tvärtemot vad utredningen antar, det inte är ovanligt att privatpersoner utnyttjar och spekulerar i dröjsmål med betalning av en kredit. Utredningens förslag skulle premiera ett sådant förfarande.

Något vägande skäl att, som utredningen föreslår, ha olika räntenivåer för konsumenter och näringsidkare torde vid en samlad bedömning inte föreligga. Till detta kommer att, såsom utredningen själv påpekar, dröjsmålsräntans nivå normalt inte torde vara av någon större betydelse för konsumenterna. Det är ju till och med så att denna dröjsmålsränta för många, sannolikt flertalet, är skattemässigt avdragsgill och därför inte belastar konsumenten med mer än ungefär halva den verkliga kostnaden. Förslaget synes beträffande dröjsmålsräntans höjd för konsumenter inte vara väl genomtänkt.

Tvingande lagstiftning

Mot bakgrund av vad som ovan anförts om dröjsmålsräntans höjd och det där åberopade särskilda yttrandet synes något egentligt skäl inte föreligga till att räntelagen görs tvingande i konsumentförhållanden.

Möjligheten att skilja privatperson från näringsidkare

Differentieringen i lagförslaget av en lägre dröjsmålsränta för det fall att gäldenären är privatperson medför att borgenären måste avgöra till vilken kategori motparten hör. Ofta leder detta inte till några problem bortsett från ett omfattande merarbete och därav följande fördyring. I den kommunala verksamheten med en mängd abonnenter såvitt avser t. ex. el, vatten, sophämtning m. m. uppkommer emellertid stora problem. Mängden abonnenter medför små möjligheter att med rimliga resurser kontrollera avtalsparternas karaktär av privatperson eller näringsidkare. Det kan sålunda ibland vara omöjligt att avgöra när en privatperson utvecklat en verksamhet så att han blir näringsidkare. Det kan också vara omöjligt för staden att avgöra när en abonnent som normalt är näringsidkare ingår avtal i egenkap av privatperson. Som exempel kan nämnas de näringsidkare som ofta har sin verksamhet i bostaden: läkare, konsulter, konstnärer m. fl.

Kammarkontoret tar som utgångspunkt för sina synpunkter det i också utredningsdirektiven uttalade önskemålet om förenklingar i regelsystemet. Vidare bör enligt kontorets mening strävas efter att uppnå ekonomisk rättvisa mellan olika intressenter på området. Med det sistnämnda avses att den som brutit genom att inte betala i tid också bör ekonomiskt-finansiellt tillräckligt kompensera betalningsmottagaren/borgenären för de olägenheter denne då kan åsamkas.

Att räntelagsutredningens förslag om dröjsmålsräntans nivå beträffande privatpersoner (diskonto plus två procentenheter) inte tillgodoser dessa utgångspunkter, har på ett mycket övertygande sätt visats i de till utredningen fogade särskilda yttrandena och av staden juridiska avdelning. Det kan i sammanhanget erinras om följande uttalande av föredragande statsråd (prop. 1975:102) vid räntelagens tillkomst:

”Vid bestämmandet av dröjsmålsräntans höjd är det enligt utredningen i huvudsak tre kriterier som bör vara avgörande. För det första bör dröjsmålsräntan inte vara så låg att det för gäldenären framstår som lönsammare att betala efter än på förfallodagen. Härav följer att dröjsmålsräntan bör vara högre än placeringsränta eller upplåningsränta på samma risknivå. För det andra bör den legala dröjsmålsräntan inte vara så låg att en gäldenär i betalningssvårigheter prioriterar betalningen av de fordringar som har en avtalad dröjsmålsränta framför dem vilkas räntefot bestäms av lagen. Detta leder till att den legala räntan inte bör vara nämnvärt lägre än den ränta som avtalas efter marknadsmässiga grunder. Slutligen anser utredningen att dröjsmålsräntan bör vara tillräckligt hög för att även ge borgenären viss kompensation för de särskilda olägenheter som han lider genom att inte få betalt i rätt tid.”

På redovisade grunder avvisar även kammarkontoret med bestämdhet utredningens förslag i denna del, speciellt som de förordats bli tvingande i konsumentförhållanden.

Därmed kvarstår frågan om den sedan 1 juli 1984 gällande dröjsmålsräntan på diskonto plus åtta procentenheter är väl avvägd. Kammarkontoret får erinra om drätselnämndens beslut den 2 september 1980 vari eftersträvades en räntefot vid dröjsmål med betalningen som med nio procentenheter översteg diskontot. Och i nämndens – och stadens – yttrande 1983 över då aktualiserat förslag till höjning av dröjsmålsräntan – från diskontot plus fyra procentenheter till diskontot plus åtta – förordades tillägget bli tio procentenheter. I samma riktning som Stockholm uttalade sig också några andra remissinstanser. Enligt vad som för övrigt redovisas i det föreliggande betänkandet (sid 175) beräknas den årliga räntan vid övertrassering av checkkonto utifrån en räntesats motsvarande just diskontot plus tio procentenheter, dock minst 25 kronor.

Vidare får framhållas att penningmarknadens räntenivåer bestäms inte bara av diskontot utan i väl så hög grad av förändringar av bl. a. riksbankens s. k. straffränta. Detta jämte riksbankens särskilda s. k. marknadsoperationer leder till en prisbildning på penningmarknaden som betydligt överstiger det i den föreliggande utredningen framlagda förslaget om diskontot plus två.

Även mot bakgrund av de under innevarande år genomförda diskontoförändringarna (plus två respektive minus en procentenhet) – varvid kreditinstitutens påslag på utlåningsräntorna ofta blev ännu större – anser kammarkontoret att räntefoten diskontot plus tio procentenheter kan väl försvaras vid ej medgivet dröjsmål med betalningen.

Kammarkontoret får i sammanhanget understryka att dröjsmålsränta drabbar endast sådana som underlåtit att betala i tid och som därigenom tillskansat sig en oberättigad kredit. Räntan debiteras endast gäldenärer som brustit i sin betalningsskyldighet – försumliga gäldenärer som således tillgodogjort sig en kredit utan att något medgivande till krediten inhämtats och utan att någon kreditvärdesbedömning gjorts. Och som redan framhållits blir dröjsmålsräntan särskilt betydelsefull om nu dispositiva (dvs. "avtalbara") regler borttas och ersätts med tvingande.

Avslutningsvis får beträffande dröjsmålsräntans nivå konstateras att många tomträttsavtal i Stockholm anger räntefoten sex procent, utifrån vad som då reglerades i handelsbalken. (Dessa tidiga regler om dröjsmålsränta, som alltså ersattes 1976 av räntelagen, hade i princip varit gällande alltsedan 1734 års lag trädde i kraft). Andra tomträttsavtal i staden anger att räntelagens (vid varje tillfälle gällande) regler skall tillämpas respektive att räntefoten vid dröjsmål skall vara diskontot plus nio procentenheter (enligt drätselnämndens ovannämnda beslut 1980). Att detta leder till, om inte annat, "onödiga" administrativa omgångar vid dröjsmål med betalningarna är uppenbart. Förhållandet är inte ägnat att främja en rationell hantering av kravverksamheten. En samstämmighet i dröjsmålsvillkoren måste eftersträvas. Lösningen kan vara att införa tvingande regler som fr. o. m. ikraftträdandet medges ta över även tidigare ingångna avtalsbestämmelser.

Den av drätselnämnden 1980 förordade räntesatsen om diskontot + nio procentenheter – vilken alltså enligt nu gällande regler förutsätter avtal – kopplades till en betalningsfrist på 21 dagar medan räntelagens bestämmelser om dröjsmålsränta avser en månads frist (från räkningens/fakturans avsändning). På av utredningen anförda skäl finner även kammarkontoret det lämpligt med en regel om en månads betalningsfrist. Bl. a. erhålls då ett klart samband med bestämmelsen att dröjsmålsränta får debiteras först för tid efter denna månad. (Nuvarande regler säger ju att betalning skall ske enligt anfordran – t.ex. nästa dag – medan dröjsmålsränta, om inget annat avtalats, kan bli aktuell först efter det en månad förflutit sedan påpekande härom gjorts).

Reglerna om dröjsmålsräntefaktorns höjd och betalningsfristens längd har föreslagits bli tvingande men endast på konsumentområdet. Utan att ha haft möjlighet att få spörsmålet närmare belyst ställer kammarkontoret sig frågan om kretsen berörda i så fall verkligen bör begränsas på detta sätt eller om reglerna bör omfatta alla fordringsförhållanden. Staden själv t.ex. behöver ofta inemot en månad för reglering av erhållna fakturor (mängd-, sort- och priskontroller, attestering, bokföring, utbetalning etc). Enligt bok 1984 erlade för övrigt Stockholms stad ca 1 Mkr i dröjsmålsränta.

Enligt kammarkontorets mening måste vid ett eventuellt införande av tvingande regler kunna krävas att de leder till förenklingar i kravverksam-

heten. I varje fall får reglerna inte leda till komplikationer av sådan art som bl.a. juridiska avdelningen pekat på. Krävas måste också att borgenären inte utan vidare skall behöva riskera att åsamkas skada som beror på omständighet han själv inte kunnat råda över, t.ex. genom att dröjsmålsrättans nivå inte är marknadsanpassad. Som framgått tillmötesgår inte i väsentliga stycken de föreliggande utredningsförslagen dessa krav.

En i sammanhanget självklarhet är enligt kammarkontorets mening vidare att om tvingande regler införs om betalningsfristens längd skall inte, såsom nu, behövas särskilt varskos att dröjsmålsränta debiteras om förfallodagen överskrids.

Svenska kommunförbundet

Utredningen föreslår att dröjsmålsräntan för privatpersoner eller konsumenter sänks från nuvarande nivå 8 procentenheter över diskontot till 2 procentenheter över diskontot. Detta innebär att "konsumenträntan" skulle hamna på samma nivå som den s.k. avkastningsräntan. Styrelsen anser inte att de skäl som utredningen framför motiverar en sådan kraftig sänkning av dröjsmålsräntan. Styrelsen delar den uppfattning som experterna Frankman, Persson och Westman framför i sina särskilda yttranden (s 215 ff). Dröjsmålsräntan bör innebära en press på gäldenären att betala sin skuld på förfallodagen och samtidigt ge fordringsägaren en rimlig kompensation för det fall gäldenären kommer i dröjsmål med betalningen. Den föreslagna nivån på "konsumenträntan" uppfyller enligt styrelsens mening inte dessa krav. De skäl som den 1 juli 1984 föranledde höjningen av dröjsmålsräntan från 4 till 8 procentenheter över diskontot är enligt styrelsens mening fortfarande giltiga.

För kommunernas del skulle en uppdelning av kollektivet när det gäller fordringar av typen konsumtionsavgifter för renhållning, el, fjärrvärme och vatten och avlopp, medföra ett omfattande administrativt arbete dels manuellt för uppgiftslämnande dels datamässigt för omläggning av databaserade faktureringsrutiner. Ett sådant arbete skulle bli nödvändigt om dröjsmålsräntan för konsumenter skulle sättas så lågt som utredningen föreslår. Redan vid nuvarande nivå betalas ca 10 procent av konsumtionsfordringarna för sent. Sannolikt skulle antalet försenade betalningar öka eller dröjsmålen blir längre om utredningens förslag genomförs. En enhetlig låg dröjsmålsränta skulle inte heller vara kommunalekonomiskt försvarbar med tanke på den del av avgiftskollektivet som inte är konsumenter. Dessa gäldenärer är ofta storförbrukare av de kommunala nyttigheter som föranleder konsumtionsavgifterna. Detta medför att dröjsmålsräntan i många av dessa fall kan baseras på ett förhållandevis stort fordringsbelopp.

— — —

Under förutsättning att dröjsmålsräntan även i konsumentförhållanden bibehålls vid nuvarande nivå godtar styrelsen att bestämmelsen härom görs tvingande till konsumenternas förmån.

Landstingsförbundet

Styrelsen angav i sitt yttrande den 15 december 1983 över promemoria (Ds Ju 1983:16) Ändringar i räntelagen att den föreslagna dröjsmålsräntan,

diskonto plus åtta procent var för hög och att ett tillägg till diskontot med 6 procentenheter i stället borde övervägas.

Det förslag som räntelagsutredningen nu lägger fram om tillägg till räntelagen med särskilda bestämmelser om en lägre dröjsmålsränta för privatpersoner och konsumentförhållanden ligger därför i linje med styrelsens tidigare redovisade inställning.

Diskontot plus två procent förordas som räntefot när en privatperson eller konsument är antingen gäldenär eller borgenär. Styrelsen tillstyrker detta förslag.

Reservation:

Mot beslutet anmälde Anita Estberger, Karl Leuchovius, Bengt Mollstedt och Lars Olof Torsgård reservation till förmån för följande:

”Vi anser vad beträffar dröjsmålsräntan för privatpersoner eller konsumenter att utredningens skäl att sänka densamma ej kan anses vara välgrundade. Vi delar därmed den uppfattning som experterna Frankman, Persson och Westman framför i särskilt yttrande.

Det är viktigt att dröjsmålsräntan är så hög att den utgör press på gäldenären att betala sin skuld på förfallodagen.”

Sveriges Advokatsamfund

A.2 Räntelagens funktioner och räntans storlek

Räntelagen har enligt samfundets mening väsentligen två funktioner. För det första skall borgenären erhålla kompensation för att gäldenären tillgodoser sig avkastningsvärdet på hans kapital. Detta gäller såväl dröjsmålsränta som avkastningsränta. För det andra skall dröjsmålsräntan innebära en påtryckning på gäldenären sålunda att en snar skuldavveckling kommer till stånd.

Räntelagens kompensationsfunktion kräver en ränta svarande mot en skälig avkastning på kapitalet. Avkastningsräntan har bestämts till diskontot plus två procentenheter, vilket anses svara mot en skälig avkastning vid en långsiktig placering. Påtryckningsfunktionen kräver emellertid en högre räntesats än så; dröjsmålsräntan måste göras så betungande för gäldenären att han föredrar att finansiera sig på andra vägar än genom dröjsmål med betalningar. Dröjsmålsräntan uppgår därför numera till diskontot plus åtta procentenheter.

Samfundet vill i detta sammanhang först påpeka att borgenären inte synes ha något berättigat anspråk på högre ränta av det skälet att gäldenären är i dröjsmål med betalningen (annorlunda dock bl.a. SOU 1974:28 s. 80). Att dröjsmålsräntan är högre än avkastningsräntan är en följd av påtryckningsfunktionen och har inget med gäldenärens kompensationsintresse att göra. En annan sak är att vid betalningsdröjsmål har borgenären stundom ett berättigat anspråk på att bli kompenserad intill det s.k. positiva kontraktsintresset. Detta förhållande motiverar dock en högre dröjsmålsränta endast om gäldenärens skyldighet att utge skadestånd är begrän-

sad till dröjsmålsräntan. En sådan ansvarsbegränsning föreligger förmodligen inte enligt gällande rätt, se vidare A.6 nedan.

Samfundet förordar att den nuvarande nivån för dröjsmålsränta bibehålls. Frågan i vad mån lägre dröjsmålsränta bör utgå i vissa fall behandlas i det följande.

Vad gäller avkastningsräntans nivå vill samfundet sätta ifråga om en räntefot svarande mot diskontot plus två procentenheter är tillräckligt hög. Det bör i detta sammanhang noteras att räntesatsen inte kan jämföras med bankränta, eftersom upplupen ränta inte kapitaliseras (om ränta på ränta, se vidare A.7 nedan). Enligt samfundets mening finns anledning att utreda om inte en höjning av avkastningsräntan är befogad.

A.3 Lämpligheten av en differentierad dröjsmålsränta

Förslaget innebär en differentiering av dröjsmålsräntan sålunda att denna skall vara diskontot plus

- I åtta procentenheter om både borgenären och gäldenären är näringsidkare, och
- II två procentenheter om någon av gäldenären eller borgenären är privatperson.

Först vill samfundet framhålla det i och för sig självklara förhållandet att en lagreglering alltid bör göras så enkel och klar som möjligt. Att göra räntesatsen i räntelagen beroende på borgenärens resp gäldenärens egenskap av näringsidkare resp privatperson innebär gränsdragningssvårigheter som bör undvikas om inte starka skäl talar härför. Visserligen innebär den föreslagna sänkningen av dröjsmålsräntan till samma nivå som avkastningsräntan den förenklingen att man inte längre behövde bestämma tidpunkten för avkastningsräntans övergång i dröjsmålsränta, men detta förhållande väger enligt samfundets mening inte särskilt tungt. Sammantaget finner samfundet därför att "förenklingsskäl" inte med fog kan åberopas för den föreslagna differentieringen.

Vad gäller den materiella sidan av den föreslagna differentieringen vill samfundet anföra följande. Sett från borgenärens synpunkt finns inget att invända mot de skillnader i ränta som följer av förslaget. Borgenären har i princip inte något berättigat anspråk på mer än avkastningsränta (beträffande frågan om rätt till skadestånd därutöver se vidare A.6 nedan). Att han kan bli överkompenserad när han erhåller dröjsmålsränta beror på den vikt rättsordningen har fäst vid påtryckningsfunktionen; detta är inte ett utslag för omsorg om borgenären. Betraktas situationen ur gäldenärens synvinkel leder dock förslaget till den märkliga konsekvensen att den föreslagna dröjsmålsräntan inte motiverar en näringsidkare att betala rättidigt när borgenären är en privatperson. Utredningens uttalande på s 83 ö (jfr s 112 f) att det är omotiverat att borgenären erhåller högre dröjsmålsränta när gäldenären är en näringsidkare än när han är en privatperson, bygger enligt samfundets mening på en felsyn; dröjsmålsräntan skall bestämmas med utgångspunkt i gäldenären, ej borgenären. Härav följer att en näringsidkare alltid bör ha att betala den höga dröjsmålsräntan, också om gäldenären är en privatperson.

När det sedan gäller frågan i vad mån en hög dröjsmålsränta har en betalningsfrämjande effekt på privatpersoner vill samfundet anföra följande.

Den typsituation som utredningen synes ha för ögonen vid sin bedömning av den aktuella frågan är betalning av löpande räkningar på mindre belopp. Det är riktigt att, som utredningen påpekar, tidpunkten för betalning i sådana fall ofta sker i anslutning till löneutbetalning. Emellertid är detta ett typfall som inte bör ligga till grund för bestämmandet av dröjsmålsräntans storlek. För det första utgår ju ingen ränta under de första trettio dagarna, och under den tiden hinner gäldenären erhålla en ny månadslön. Och för det andra rör det sig normalt om smärre belopp. I detta sammanhang bör f.ö. också noteras konsekvensen av lagen (1974:8) om rättegång i tvistemål om mindre värden. Reglerna i denna lag om att vardera parten står sina rättegångskostnader kan tillsammans med en mycket förmånlig dröjsmålsränta leda till att gäldenären i direkt missbruksyfte underlåter att betala när fråga är om sådana mindre belopp för vilka den nämnda lagen gäller.

Dröjsmålsräntans storlek får väsentlig betydelse först när kapitalbeloppet blir av större omfattning. När så är fallet finns dock enligt samfundets mening ingen anledning anta annat än att en privatperson kommer att göra en bedömning av huruvida dröjsmålsräntan bör föranleda honom att betala eller om det billigaste alternativet är att innehålla medlen. Det synes också principiellt felaktigt att utgå från att borgenären skulle sakna skyddsbehov därför att gäldenären typiskt sett antas så okunnig om sin rättsliga och ekonomiska position att han inte skulle komma att utnyttja de möjligheter till räntebesparingar som lagstiftningen erbjuder.

Utredningen har (s 98 f) emellertid beträffande denna situation – kapitalbeloppet är av större omfattning – anfört två argument mot en hög dröjsmålsränta. För det första skulle det inte anses "socialt acceptabelt att människor som redan är i betalningssvårigheter drabbas av den hastiga tillväxt av skulden som följer med en hög dröjsmålsränta". Häremot kan genmälas att man inte kan utgå från att en privatperson normalt är insolvent, bl.a. därför att detta skulle kunna missbrukas av solventa privatpersoner. Det fallet att gäldenären råkar ha betalningssvårigheter bör behandlas som ett undantagsfall; här kommer jämkningsmöjligheten in (se det följande). För det andra skulle det framstå som fördelaktigt för borgenären att skuldförhållandet består. Denna omständighet är dock enligt samfundet inte helt relevant; dröjsmålsräntans främsta funktion är att driva fram gäldenärens snara betalning, varav med nödvändighet följer att borgenären i någon mån kan bli överkompenserad. F.ö. är utredningens uttalande riktigt endast om borgenären betraktar fordringen som säker. Det bör också noteras att även om borgenären söker driva in fordringen så effektivt som möjligt kommer han p.g.a. rättsmaskineriets tröghet att få vänta länge på betalning om gäldenären tredska. Emellertid är klart att en hög dröjsmålsränta kan vålla problem för gäldenären om han anser sig icke betalningsskyldig samtidigt som denna fråga är oklar. Enligt samfundets mening kan dock detta problem lösas genom att gäldenären ges en möjlighet att deponera betalningen, se det följande.

Utöver det sagda vill samfundet påpeka att en hög dröjsmålsränta kan göra borgenären mer benägen att medge anstånd med betalning. Antag t. ex. att en lägenhetshyresgäst inte förmår att betala hyran. Om dröjsmålsräntan fastställs till den nivå som utredningen har föreslagit finns en risk att hyresvärden här inte medger anstånd med betalningen utan i stället vidtar åtgärder för avhysning, i allt fall om parterna betas möjligheten att avtala om en högre dröjsmålsränta genom att räntelagen görs indispositiv till privatpersonens förmån.

Med utgångspunkt i dröjsmålsräntans funktion att verka betalningspådrivande anser samfundet sålunda att räntesatsen bör vara diskontot plus åtta procentenheter oberoende av om gäldenären är näringsidkare eller privatperson.

A.4 Bör en deponeringsmöjlighet införas?

Beträffande dröjsmålsräntan måste man dock också beakta gäldenärens intresse. Denne kan ju ha en befogad anledning att bestrida borgenärens krav. Att i det läget "straffa honom" med hög dröjsmålsränta kan tyckas hårt. Det bör därför finnas vissa möjligheter att lindra effekten av en hög dröjsmålsränta när gäldenären har haft fog att innehålla sin betalning.

Den föreslagna jämningsregeln öppnar möjligheten till angiven lindring. Emellertid vill samfundet sätta ifråga om man bör stanna vid denna. Jämkning innebär en intresseavvägning i det enskilda fallet som aldrig är bra: tilltron till rättsordningen befrämjas i allmänhet av att en tvist avgörs efter generella principer. En bättre ordning skulle enligt samfundet vara att bereda gäldenären en möjlighet att betala ränta genom att beloppet deponerades (jfr betänkandet s 113 ff), förslagsvis med en lyftningsrätt för borgenären i den ordning som gäller vid verkställighet av icke lagakraftvunna domar. Om gäldenären utan godtagbar anledning underlåter att deponera beloppet får han finna sig i att betala den höga dröjsmålsräntan. Har han däremot skäl för sin underlåtenhet — därvid särskilt märks bristande betalningsförmåga — bör jämkning kunna aktualiseras.

En hög dröjsmålsränta förenad med möjlighet för gäldenären att deponera beloppet torde f. ö. föra med sig den positiva effekten att borgenärens ställning säkras. Vidare torde det förhållandet att gäldenären verkställt deposition inte sällan ge en god grund för uppgörelse i godo.

A.5 Tvingande lag i konsumentförhållanden

Samfundet noterar inledningsvis att förslaget att göra räntelagen tvingande i konsumentförhållanden inte inskränker näringsidkares rätt att avtalsvis betinga sig hög ränta, varken före eller efter förfallodagen. Emellertid får näringsidkaren inte betinga sig högre ränta efter förfallodagen än före, om räntan före förfallodagen är lika hög eller högre än den lagstadgade dröjsmålsräntan.

Den föreslagna ordningen är enligt samfundets mening inte lämplig. För det första innebär den i och för sig inget skydd för konsumenten mot hög dröjsmålsränta. För det andra kan konsekvensen bli att en näringsidkare

betingar sig en högre löpande ränta än vad han eljest skulle ha gjort. För det tredje betas privatpersonen möjligheten att när han är i betalningsdröjsmål skaffa sig ytterligare kredittid genom att erbjuda en tilläggsränta.

Samfundet anser att konsumenten redan nu bereds erforderligt skydd mot oskäligt hög dröjsmålsränta genom 36 § AvtL och avstyrker därför förslaget i aktuell del.

Konungariket Sveriges Stadshypotekskassa

I betänkandet föreslås att räntelagens bestämmelser om beräkning av dröjsmålsränta avseende fordran mot den som är konsument/privatperson görs tvingande till gäldenärens förmån och får en generell tillämpning. Förslaget innebär att någon särskild dröjsmålsränta inte får tas ut av kreditgivare när det gäller lån som löper med fastställd ränta. Utredningsmannens allmänna övervägande rörande dröjsmålsräntans lämpliga storlek och funktioner i olika avseenden synes huvudsakligen grundas på vad som gäller för konsumentkreditgivningen som – framhålles det – vanligtvis rör mindre belopp (s 91 och 95). Slutsatserna om dröjsmålsräntan beträffande dessa fordringsslag anser utredningsmannen även böra gälla för bankkrediter.

I betänkandet berörs över huvud taget inte alla de särskilda förhållanden som gäller för bottenlångivningen till småhus och där beloppen är av en helt annan storlek. Utmärkande för bottenlångivningen är bl. a. att det är fråga om realkredit mot betryggande pantbrevssäkerhet, vilket innebär att kreditvärdighetsprövningen av låntagarna normalt är av underordnad betydelse. Ett annat särskiljande drag är den långa bindningstiden för räntesatserna. Genom särskild lagstiftning (SFS 1974:922) är vissa kapitalplacera-re (banker, försäkringsbolag och AP-fond) pliktiga att förvärva bostadsobligationer som emitteras av de tre bottenlåneinstituten Bofab, Spintab och Stadshypotekskassan. Dessa obligationer säljs till lägre räntor än eljest gällande marknadsräntor för fria placeringar. Denna upplåning kommer fastighetsägarna till del genom lägre räntor på fastighetslånen för nybyggnad och för ombyggnad med statliga lån (s. k. prioriterade lån). Även utan hänsyn till denna effekt gör den långa bindningstiden att åtskilliga fastighetslån löper med en lägre ränta än aktuell marknadsränta. Då det samtidigt är fråga om stora belopp där en ränteskillnad på några procentenheter är betydelsefull leder detta enligt kassans uppfattning till att dröjsmålsräntan beträffande bottenlångivningen måste anses fylla en särskilt viktig funktion. Jämförelsen med vanliga konsumentkulder kan inte anses bärande.

Till detta kommer att utvecklingen av restantierna vid uppbörd av förfallna annuiteter redan i dag inger bekymmer. Som exempel kan nämnas att andelen obetalt belopp per 14 dagar efter huvudförfalldagarna för prioriterade lån i april och oktober i genomsnitt hos stadshypoteksför-
 eningarna uppgår till överstigande sex procent av förfallet belopp. Tendensen under senare år är stigande och rör mycket betydande belopp. Som kompensation för obetalt förfallet belopp utgår f. n. en författningsreglerad dröjsmålsränta om 18 % (39 § reglementet för stadshypoteksinstitutionen

SFS 1968:654, senast omtryckt genom SFS 1983:718). Mot denna bakgrund befarar kassan således att restantutvecklingen kan komma att ytterligare försämrats om utredningsmannens förslag om att sänka dröjsmålsräntan till högst motsvarande den löpande räntan skulle genomföras.

I överväganden om dröjsmålsräntans funktion att kompensera långgivarens ökade kostnader för sena inbetalningar framhåller utredningsmannen att det inte är självklart att dessa kostnader enbart skall bäras av de försumliga låntagarna utan kostnaderna kan även slås ut på kollektivet (s 94). Kassan tar inte upp denna fråga generellt, men vill i fråga om fastighetslångivningen ändå hävda att det måste vara viktigt att varje låntagare har ett påtagligt incitament att följa den uppgjorda betalningsplanen. Om ökade kostnader för bottenlångivningen skall slås ut på låntagarkollektivet kan detta medföra att långgivarna måste kompensera sig genom att höja sina marginaler. En konsekvens av en sådan ändrad policy kan bli att låntagare med statliga bostadslån – om den s.k. garanterade räntan skall bli oförändrad – måste kompenseras genom ökade statliga räntebidrag.

Den föreslagna begränsningen av dröjsmålsräntan ävensom förslaget om att låntagare skall kunna befrias från skyldighet att erlägga ränta vid s.k. social force majeure kan påverka bottenlåneinstitutens roll som realkreditgivare genom att låntagarnas personliga kreditvärdighet på ett helt annat sätt än tidigare kommer i blickpunkten. Detta innebär förändrade och fördrjade rutiner för låneprövningen. En annan och mindre tilltalande konsekvens av den föreslagna räntelagstiftningen kan bli att bottenlångivarna kan anse sig tvingade att agera betydligt hårdare mot låntagare med betalningssvårigheter. I realiteten skulle ett genomförande av förslaget innebära att instituten i fortsättningen inte skulle kunna medge betalningsanstånd där det är motiverat av sociala och andra skäl. För konsumenterna skulle således förslaget få ytterst negativa konsekvenser.

Stadshypotekskassan instämmer i det särskilda yttrande som avgivits av experten Persson (s 220 f).

Sammanfattningsvis avstyrker kassan bestämt det föreliggande förslaget om dröjsmålsränta när det gäller krediter från institut som står under tillsyn av bankinspektionen.

Svenska Bankföreningen jämte Post- och Kreditbanken

Enligt bankföreningens uppfattning är utredningens nu angivna förslag mycket långtgående och kan få ogynnsamma konsekvenser för bl. a. den institutionella kreditgivningen.

Mot den bakgrunden vill bankföreningen till en början anmärka på att räntelagsutredningen underlåtit att analysera vilka effekter utredningens förslag kan komma att ha på gäldenärernas vilja att erlägga betalning senast på förfallodagen och därmed på kreditgivningen som sådan. Ett så långtgående förslag som utredningens måste bedömas på ett avsevärt bättre underlag än det som presenteras.

Förslaget är helt oförenligt med den nyligen gjorda ändring i räntelagen, vilken innebar en höjning av dröjsmålsräntan från diskontot jämte fyra till diskontot jämte åtta procentenheter. Redan hänsynen till konsekvens i

lagstiftningen måste kräva mycket starka skäl för att utredningens förslag om en sänkning av dröjsmålsräntan överhuvudtaget skall kunna övervägas. Detta gäller givetvis särskilt om bestämmelsen, såsom föreslås, skall göras tvingande.

Motivet för höjningen av dröjsmålsräntan år 1984 från diskontot jämte fyra till diskontot jämte åtta procentenheter var att dröjsmålsräntan inte borde vara så låg att det för gäldenären framstod som lönsamt att betala senare än på förfallodagen (spekulationseffekten). Därtill kom att den legala dröjsmålsräntan inte borde vara så låg att en gäldenär i betalningssvårigheter prioriterade betalningen av de fordringar som hade en avtalad högre dröjsmålsränta (prioriteringseffekten). Vidare ansågs att räntan borde vara så hög att borgenären fick en viss kompensation för de olägenheter som han led genom att inte få betalt i rätt tid (kompensationseffekten).

Skatteindrivningsutredningen, som har till uppgift att föreslå åtgärder för att förbättra indrivningen av skatter och avgifter, konstaterade i betänkandet (DsB 1981:12) Restavgift, att den gällande sanktionen mot en försenad betalning, en fast avgift, inte var särskilt effektiv och ändamålsenlig. Utredningen ansåg att en sanktion borde uppfylla följande funktioner för att påskynda och effektivisera betalningar till staten. För det första borde sanktionen tillgodose intresset av att betalning sker senast vid uppbördstillfället. För det andra borde den verka för en snabb betalning även efter förfallodagen. För det tredje borde den ge staten en rimlig ersättning för indrivningskostnaderna. Slutligen borde den täcka statens ränteförlust och samtidigt utgöra en affärsmässig kostnad för en faktisk utnyttjad skattekredit. Mot bakgrund härav ansåg departementschefen i propositionen 1982/83:53 (s 13) att en rörlig restavgift var nödvändig för att den skulle fungera som ett betalningsstimulerande påtryckningsmedel också efter förfallodagen. Utredningen fick därför uppdraget att framlägga ett sådant förslag.

Vad som nu anförts om skattebetalningar kan i allt väsentligt anföras också till stöd för en effektiv dröjsmålsräntesanktion.

Räntelagsutredningens förslag innebär såvitt avser konsumentkrediter i sak ett avståndstagande från vad som således hittills ansetts väsentligt. Den påtryckningseffekt, som en dröjsmålsränta onekligen har, tas bort. Dröjsmål med att betala ränta eller amortering på krediter skulle med utredningens förslag inte på något effektivt sätt kunna beivras utan lånen skulle löpa som tidigare på oförändrade villkor. Att, som utredningen antyder, använda uppsägning som ett påtryckningsmedel synes verklighetsfrämmande och ligger uppenbarligen inte i gäldenärens intresse. I fråga om icke räntelöpande krediter skulle däremot en faktisk dröjsmålsränta som uppgår till diskontot plus två procentenheter få tillämpas. Förutom att det således uppkommer en i detta avseende omotiverad skillnad mellan räntelöpande och icke räntelöpande fordringar är räntan även i det senare fallet så låg att det ofta skulle löna sig för gäldenären att underlåta att betala framför att t.ex. skaffa sig annan kredit. Förslaget är således helt oförenligt med de tidigare av regering och riksdag accepterade principerna.

Utredningen gör gällande att förslaget överensstämmer med den hävd-

vunna principen att löpande ränta skall utgå oförändrad även efter förfallodagen. Mot detta bör framhållas att detta förhållande i sig inte har samband med frågan om någon förhöjd ränta skall utgå efter dröjsmål. Bankerna har i sina kreditvillkor regelmässigt bestämmelser om en annorlunda utformad dröjsmålsränta än den som lagen anger. Enligt dessa villkor fortsätter den tidigare räntan att löpa efter förfallodagen. Till denna löpande ränta läggs en särskild avtalad ränta för dröjsmålstiden. Detta har varit möjligt på grund av lagens dispositiva karaktär. Bankerna har inte mött någon kritik från sina kunder mot dessa bestämmelser. De har också godtagits av bankspektionen. Dessa dröjsmålsräntebestämmelser har utformats mot bakgrund av en lång och omfattande erfarenhet av kreditgivning. I bankernas konsumentkreditgivning förekommer inga dröjsmålsräntevillkor som avviker från dem som bankföreningen – och övriga bankorganisationer – efter samråd med berörda myndighetsföreträdare rekommenderat sina medlemmar. Det framstår för bankföreningen som orimligt att ändra dessa förhållanden på grundval av ett så svagt underbyggt förslag som det framlagda.

Bankföreningen instämmer i övrigt i de särskilda yttranden som avgetts dels gemensamt av experterna Frankman, Persson och Westman, dels av experten Persson.

Det finns anledning att peka på vad som i det förra yttrandet framhållits om betalningsmoralen i allmänhet i samhället. Det måste enligt bankföreningens uppfattning vara ett samhälleligt intresse att betalningsmoralen kan upprätthållas. Därför bör åtgärder inte utan mycket noggranna överväganden vidtas som kan försämra denna moral, vilket uppenbarligen kan bli en följd av utredningens förslag.

Bankföreningen anser sammanfattningsvis att såväl förslaget om dröjsmålsräntans nivå som förslaget om att göra bestämmelserna tvingande är oacceptabla och avstyrker således bestämt att förslaget läggs till grund för lagstiftning.

Svenska sparbanksföreningen

Utredningen föreslår införandet av en ny räntelagstiftning som innebär väsentliga förändringar av gällande rätt. Bland de lagförslag som läggs fram i betänkandet märks särskilt att räntelagen skall vara tvingande i konsumentförhållanden till konsumentens förmån och att den på detta sätt tvingande dröjsmålsräntan skall, när en privatperson är gäldenär eller borgenär, motsvara det vid varje tid gällande diskontot med tillägg av två procentenheter. Eftersom beträffande räntelöpande krediter den avtalade räntan regelmässigt torde överstiga den nu föreslagna legala dröjsmålsräntan, innebär utredningsförslaget i realiteten att någon förhöjd dröjsmålsränta inte kommer att utgå. Den avtalade räntan skulle fortsätta att löpa även efter ett betalningsdröjsmål. I de fall en fordran inte löper med ränta före förfallodagen innebär förslaget att den ovan angivna legala dröjsmålsräntan utgår från denna dag.

De nu gällande reglerna i räntelagen är dispositiva. Dröjsmålsräntans nivå är det vid varje tid gällande diskontot med tillägg av åtta procentenhe-

ter. Kreditinstituten torde emellertid allmänt tillämpa särskilt avtalade dröjsmålsräteregler, som avviker från de dispositiva bestämmelserna i räntelagen. De bestämmelser om dröjsmålsränta som Sparbanksföreningen rekommenderar sparbankerna att tillämpa för flertalet krediter innebär följande. Om betalning av kapital, ränta eller avgifter inte fullgörs i tid, skall kredittagaren, oavsett om han är konsument eller ej, betala en särskild årlig dröjsmålsränta på det förfallna beloppet tills betalning sker. Dröjsmålsräntan beräknas efter den för krediten gällande räntesatsen jämte ett tillägg av fem procentenheter. Om hela krediten förfallit till betalning, beräknas dröjsmålsräntan på den totala skulden och utgör då den för krediten gällande räntesatsen jämte ett tillägg av en procentenhet. Dessa regler om dröjsmålsränta ingår i allmänna skuldebrevsvillkor, vilka tillkommit efter överläggningar mellan bankorganisationerna och bankinspektionen, varvid även konsumentverket bidragit med synpunkter.

Nu angivna regler om dröjsmålsränta har i huvudsak två syften. För det första har de ett preventivt syfte. Bestämmelserna skall ha till effekt att gäldenären förmås att betala sin skuld på förfallodagen. För det andra har de ett reparativt syfte. Kreditgivaren skall få åtminstone viss kompensation för de kostnader som föranleds av gäldenärens betalningsdröjsmål. Dessa två syften torde ha varit allmänt vägledande för såväl hittillsvarande lagstiftning på området som de särskilda regler om dröjsmålsränta som i enskilda fall tillskapas avtalsvis. Sparbanksföreningen hävdar att dessa motiv alltjämt är synnerligen bärkraftiga, såväl i konsumentförhållanden som eljest.

Vad beträffar bankkrediter lämnas sådana såväl med som utan säkerhet. I det första fallet utgör kredittagarens omsorg om säkerheten en drivkraft att punktligt fullgöra sin betalningsskyldighet. I de fall kredit lämnats utan säkerhet finns inte denna drivkraft. Det är särskilt i sådana situationer av stor betydelse att kreditgivaren kan peka på de sanktioner i form av bl. a. dröjsmålsränta som tillgrips vid betalningsdröjsmål. Det är av utomordentlig vikt att på detta sätt söka upprätthålla respekten för förfallodagarna. Om kredittagaren kommer efter med en amortering, är risken stor att återbetalningen av hela krediten äventyras.

Det preventiva syftet är av särskild betydelse i fråga om den form av självtagen kredit som en övertrassering kan sägas utgöra. Om det i sådant fall inte är möjligt att utkräva en dröjsmålsränta som överstiger en marknadsmässig räntenivå, skulle effekten bli att det ställer sig billigare att skaffa kredit genom övertrassering än att utnyttja kreditformer med marknadsmässig ränta.

Det reparativa syftet med dröjsmålsränta är också av stor vikt. Betalningsdröjsmål är numera inte sällan långvariga, bl. a. beroende på att tiden från en utebliven betalning och till dess utsökningslagstiftningens verkställighetsregler får effekt ofta är avsevärd. De uteblivna räntorna uppgår då i regel till förhållandevis stora belopp. De kostnader i övrigt som kreditgivaren förorsakas genom ett långvarigt betalningsdröjsmål är betydande. Bl. a. kravverksamheten är mycket kostsam.

Om utredningsförslaget genomförs kan man befara en allmänt sett försämrad betalningsmoral. Vid kredit med avtalad ränta skulle i praktiken

regelmässigt någon förhöjd dröjsmålsränta inte utgå. Vidare skulle det bli billigare att skaffa sig kredit genom övertrassering än att utnyttja en beviljad kredit som löper med marknadsmässig ränta, eftersom en sådan ränta, i varje fall i dagens läge, klart överstiger den av utredningen föreslagna legala dröjsmålsräntan. Såväl den preventiva som den reparativa effekten hos nu gällande regler om dröjsmålsränta skulle kraftigt försämrats. Sparbanksföreningen finner detta helt oacceptabelt.

Skulle lagförslaget förverkligas kan man i övrigt räkna med följande konsekvenser. Eftersom den föreslagna dröjsmålsränteregeln i mindre utsträckning än idag skulle kompensera kreditgivaren för de av betalningsdröjsmål föranledda kostnaderna, måste denne få kompensation på annat sätt. Det är i denna situation realistiskt att räkna med en skärpning av bankernas kreditprövning. Bankerna kan vidare tvingas att generellt höja räntenivån för att därigenom skydda sig mot osäkra betalare. Detta skulle drabba konsumenter i allmänhet, eftersom man inte i förväg kan veta vilka som kommer att försumma sin betalningsskyldighet. Samtliga låntagare skulle alltså få vara med och betala de kostnader som uppkommer till följd av vissa personers betalningsförsummelser. Detta är enligt Sparbanksföreningens mening inte rimligt. Den motsatta principen, som den nuvarande ordningen bygger på, dvs. att den som vållar kreditgivaren merarbete och kostnader får betala härför och att den som fullgör sina åtaganden i tid inte skall behöva bidra ekonomiskt till kravhanteringen, bör i stället gälla.

Ett genomförande av utredningsförslaget såvitt avser räntelagstiftningens tvingande karaktär och räntenivån vid betalningsdröjsmål skulle således få påtagliga negativa konsekvenser. Det är med hänsyn härtill minst sagt förvånande att utredningen inte anför några vägande skäl för sina förslag att på detta område avvika från avtalsfrihetens princip. Sparbanksföreningen kan inte finna det påvisat i betänkandet att de förhållanden som idag gäller skulle vara till nackdel för kredittagare och konsumenter i allmänhet på ett sätt som skulle kunna motivera de föreslagna reglerna. Inte heller i övrigt föreligger övertygande argument för förslagen.

Sparbanksföreningen tar därför – med hänvisning till det anförda – helt avstånd från de delar av utredningsförslaget som berörts ovan och motsätter sig med kraft ett förverkligande av dessa förslag.

Sveriges Föreningsbankers Förbund

Den 1 juli 1984 ändrades bestämmelserna i räntelagen varvid dröjsmålsräntan höjdes med fyra procentenheter. Dessa bestämmelser är dispositiva. Nu föreslås genom förevarande betänkande återigen ändrade bestämmelser. Denna gång är avsikten att införa särskilt milda regler för konsumentförhållanden. Ändringen föreslås ske genom att fyra nya bestämmelser införs i räntelagen under rubriken "Särskilda bestämmelser för privatpersoner och konsumentförhållanden". Avsikten är att de nya bestämmelserna skall vara tvingande. Utredningen anser att även banker skall inordnas under den tvingade regleringen.

Det föreslås att dröjsmålsräntan i konsumentförhållanden inte får utgå med högre räntesats än det var vid gällande diskontot med tillägg av två

procentenheter. Regeln innebär att om en fordring redan före förfallodagen löper med ordinarie ränta som ligger över den föreslagna maximinivån så får inte någon som helst dröjsmålsränta uttas. I ett sådant fall får endast den ordinarie räntan fortsätta att utgå på oförändrad nivå.

Den föreslagna lagändringen får — då undantag ej görs för banker och andra kreditinstitut under bankinspektionens tillsyn — för föreningsbankernas och andra bankers vidkommande den effekten att inte någon dröjsmålsränta alls kan tas ut vid betalningsdröjsmål. Bankerna förlorar det påtryckningsmedel att betala förfallen fordran i tid som dröjsmålsränta utgör och kan heller inte längre direkt av den försumlige kredittagaren utta viss kompensation för de extra kostnader dennes betalningsdröjsmål förorsakar banken.

Syftet med att införa tvingande bestämmelser om dröjsmålsränta måste vara att skydda konsumenterna mot oskäligen avtalsvillkor. Detta huvudargument äger inte tillämplighet gentemot banker. Skyddet på bankområdet tillgodoses av den tillsyn som bankinspektionen utövar över banker och andra kreditinstitut. I Danmark och Finland är bankerna undantagna från en tvingande reglering på detta område just på grund av att de står under offentlig tillsyn. Det kan nämnas att bankerna nyligen har ändrat sina reversvillkor, bl.a. dröjsmålsräntebestämmelsen. Ändringarna skedde efter bankinspektionens godkännande. Vad avser bl.a. utformningen av dröjsmålsräntebestämmelsen som skall tillämpas i konsumentförhållanden inhämtades även konsumentverkets synpunkter.

Förbundet ifrågasätter vilka reella skäl som motiverar att bankerna innefattas i den tvingande regleringen och därmed inte ges möjlighet att utta någon dröjsmålsränta alls. Utredaren hänvisar till praktiska och principiella skäl samt till att han betvivlar "preventionsargumentets bärkraft". SFF finner det märkligt att dröjsmålsräntans preventiva effekt som sedan mycket lång tid tillbaka ansetts vara viktig — både i Sverige och i de övriga nordiska länderna — nu avfärdas utan vidare. Vad avser praktiska och principiella skäl anser förbundet att de bör vägas mot de för kredittagarna generellt negativa effekter i form av bl.a. högre kreditkostnader och striktare tillämpning av uppsägningsvillkor som kommer att bli en oundviklig följd av förslagets genomförande. SFF är starkt kritiskt till att generellt tvingande dröjsmålsräntebestämmelser införs beträffande konsumentförhållanden enbart av den anledningen att enhetliga dröjsmålsräntebestämmelser därmed erhålles.

För närvarande utgår dröjsmålsränta enligt föreningsbankernas reversvillkor med ett tillägg av en procentenhet utöver ordinarie ränta i de fall en kredit i sin helhet uppsagts och förfallit till betalning. — Samma dröjsmålsräntetillägg uttar bankerna i Norge i enlighet med tvingade lagreglering. — Emedan det ofta förflyter en avsevärd tid från det att betalningsdröjsmål uppstått tills dess betalning inflyter efter uppsägning av en kredit, blir dröjsmålsräntan inte helt obetydlig. Förlusten av denna måste givetvis bankerna kompensera sig för. Förmodligen kommer detta att ske i form av förhöjda avgifter eller räntor vilket drabbar alla kredittagare dvs även de som betalar förfallna belopp i rätt tid.

Förenings-, affärs- och sparbanker har enhetliga reversvillkor, vilka som

förut nämnts framtogs i samråd med bankinspektionen. Bestämmelsen om uppsägning av konsumentkredit är utformad så att största möjliga hänsyn tas till konsumentens ekonomiska- och sociala situation. Enligt denna ska uppsägning av en kredit – vilket allra tidigast sker en månad efter det att det förfallna beloppet skulle ha erlagts – inte medföra att krediten förfaller till betalning om kredittagaren inom fyra veckor efter det han fått beskedet om uppsägningen undanröjer grunden för denna. Kredittagaren får således utan föregående prövning två månaders betalningsansånd. Regeln om fyraveckorsfristen gäller inte vid upprepade betalningsdröjsmål under samma 12 månaders period. Bankinspektionen har dock förutsatt att bankerna tillämpar uppsägningsreglerna mycket mjukt. Inspektionen har uttalat att bankerna även efter och oberoende av den s.k. fyraveckorsfristen ska ta hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet och medge ytterligare betalningsansånd när detta skäligen är motiverat. Inom föreningsbankerna medför tillämpningen av denna mjuka princip att betalningsansånd som regel medges vid betalningsdröjsmål. Förslagets genomförande skulle såvitt nu kan bedömas medföra att bankerna tvingas frångå denna av hänsyn till konsumentkredittagarna mycket mjuka tillämpning. Aktuellt torde även bli att överväga en ändring av den s.k. fyraveckorsfristen. Utredaren nämner själv att bankerna i avsaknad av dröjsmålsräntebestämmelse har sådana sanktionsmöjligheter som "utlösandet av förfalloklausuler" liksom "risken av en mindre välvillig behandling". SFF kan rimligen inte finna annat än att uttagande av en dröjsmålsränta i det enskilda fallet är förmånligare för konsumentkollektivet som helhet sett än en generellt strikt tillämpning av uppsägningsreglerna och höjda räntor eller avgifter.

Även vid betalningsdröjsmål av kortvarig natur utgår dröjsmålsränta. Är inte en kredit i dess helhet förfallen till betalning utan endast en "delpost" utgår dröjsmålsränta med ett tillägg om fem procentenheter utöver ordinarie ränta på det till betalning förfallna beloppet. SFF anser denna ränta ha en stark preventiv effekt. Dessutom bör påpekas att dylika betalningsdröjsmål är kostsamma för bankerna. Kravrutiner kopplas in och speciell bevakning av de obetalda fordringarna måste ske. Den ersättning som bankerna får ta ut för sin kravverksamhet är otillräcklig. Det bör här påpekas att bankerna endast får ta ut ersättning för en betalningspåminnelse till kredittagaren per obetald förfallen fordran. SFF anser det självklart att den kredittagare som själv beviljar sig betalningsansånd genom att inte betala i rätt tid också bör bidra till betalningen av de extra kostnader som därigenom åsamkats banken.

Utredaren låter förstå att betalningsdröjsmål i ett stort antal fall beror på att kredittagaren helt enkelt inte har betalningsmedel. Slutsatsen blir att kredittagaren därför inte skall behöva få vidkännas någon dröjsmålsränta. SFF vill erinra om att bankerna uppmanar kunderna att ta kontakt med sin bank då de får problem med sin ekonomi. Vid en genomgång av kundens ekonomiska situation kan banken om förutsättningar härför föreligger medge betalningsansånd eller vidta annan åtgärd såsom omläggning av en kredit. Därmed behöver bankens kostnadskrävande kravrutin inte kopplas in.

I betänkandet redovisas synpunkter beträffande en effektivisering av kravrutiner samt avseende borgenärs intresse av att i vissa fall inte tillräckligt snabbt driva in sina fordringar. Som framgår ovan har bankernas uppsägningsregler liksom kravrutin utformats efter största möjliga hänsyn till konsumenterna. Föreningsbankerna utsänder således normalt inte kravbrev förrän minst en månad förflutit från fordringens förfallodag. Dessutom medges otaliga betalningsanstånd. SFF kan inte ur konsument-synpunkt – men väl ur banksynpunkt – inse behovet av ett effektivare förfarande för bankernas kravrutiner. Tvärtom måste kredittagarna vara mer betjänta av ett system som så långt som möjligt tar hänsyn till den enskilda individens ekonomiska och sociala situation än till bankernas intresse av att minimiera sina eventuella förluster. En effektivisering av kravrutinerna med åtföljande negativa verkningar för kredittagarna torde dock i – den mån det är möjligt med hänsyn till gällande lagregler – bli en naturlig följd om förslaget genomförs. Vad avser föreningsbankerna invänder förbundet definitivt mot att bankerna skulle ha ett eget intresse av att dra ut på indrivningstiden. Tvärtom eftersträvas ett så effektivt förfarande som av konsumenthänsyn är möjligt. Orsaken till de mycket långa indrivningstiderna är oftast kronofogdemyndigheternas långa handläggningstider. Önskvärt är att dessa tider förkortas avsevärt. Detta har bankerna ofta framfört i olika sammanhang.

Förslagets genomförande kommer att medföra att betydande ändringar behöver vidtas i bankernas administrativa rutiner och i olika formulärvillkor. För inte så länge sedan ändrades det administrativa systemet med anledning av nya villkor beträffande dröjsmålsränteberäkning och uppsägning. Även en ny kravrutin har föranlett betydande ändringar i de ADB-baserade rutinerna liksom av vissa manuella rutiner. Nu måste nya lösningar enligt vad ovan skisserats övervägas och åtföljande rutiner tas fram. De därav föranledda kostnaderna måste på något sätt övervältras på kredittagarna.

SFF anser sammanfattningsvis att banker och andra kreditinstitut som står under bankinspektionens tillsyn bör undantas från den under rubriken "Särskilda bestämmelser för privatpersoner och konsument" tvingande regleringen.

Finansbolagens Förening

Utredningens huvudförslag är sänkningen av dröjsmålsräntan. Utredningen befarar att en följd av sänkningen blir att benägenheten att avtala sig bort från lagens normalregler blir än större om dessa, när de i förhållande till nuvarande bestämmelser görs än förmånligare för konsumenterna, får förbli dispositiva. I betänkandet föreslås därför att bestämmelserna görs tvingande.

Föreningen konstaterar att utredningens förslag till dröjsmålsränta understiger den dröjsmålsränta som infördes genom räntelagens ikraftträdande 1975! Dröjsmålsräntan bestämdes då till en räntefot som motsvarar det av riksbanken fastställda, vid varje tid gällande diskontot med tillägg av fyra procentenheter. 1984 höjdes tillägget till åtta procentenheter. De-

partementschefen fann det då uppenbart att dröjsmålsräntan borde höjas så att det ursprungliga syftet med den åter skulle uppnås.

I förarbetena till den nuvarande räntelagen anges tre kriterier som i huvudsak bör vara avgörande vid bestämmandet av dröjsmålsräntans höjd. För det första bör räntan inte vara så låg att det framstår som lönsamt för gäldenären att betala senare än på förfallodagen (det s. k. spekulationsargumentet). Av detta följer enligt förarbetena att räntan bör vara högre än placeringsräntan eller upplåningsräntan på samma risknivå. För det andra bör den legala dröjsmålsräntan inte vara så låg att en gäldenär i betalningssvårigheter prioriterar betalningen av de fordringar som har en avtalad dröjsmålsränta framför dem vilkas räntefot bestäms av lagen (det s. k. prioriteringsargumentet). I förarbetena sägs att detta leder till att den legala räntan inte bör vara nämnvärt lägre än den ränta som avtalas efter marknadsmässiga grunder. För det tredje bör räntan vara tillräckligt hög för att borgenären även skall kunna få viss kompensation för de särskilda olägenheter som han lider genom att inte få betalt i rätt tid (det s. k. kompensationsargumentet).

Utredningen förmodar att de nämnda argumenten alltså äger sin giltighet för bestämmande av dröjsmålsräntans höjd såvitt avser affärsmässiga förhållanden, men ifrågasätter om argumenten äger samma bärkraft när det gäller samma räntas höjd i konsumentförhållanden.

Något närmare underlag för sin slutsats redovisas emellertid ej och synes för övrigt över huvud taget inte föreligga.

Enligt föreningens mening äger de kriterier som anges i förarbetena till räntelagen fortfarande giltighet i konsumentförhållanden och bör också vara avgörande vid bestämmandet av dröjsmålsräntans höjd. För att dröjsmålsränta skall kunna fylla sin funktion ansågs vid höjningen 1984 att räntelagens räntenivå borde anpassas till det allmänna ränteläget. Utredningen har inte heller anfört något vägande skäl för sitt förslag att göra räntelagen tvingande och inte heller påtalat några olägenheter för konsumenterna mot räntelagens nuvarande dispositiva karaktär.

I de konsumentkreditförhållanden i vilka finansbolagen förekommer, dels som kreditgivare direkt till konsumenter, dels indirekt genom finansiering av säljföretags fordringsbevis med konsumenter, kan det förekomma att dröjsmålsräntan ej är reglerad och att därför räntelagens nuvarande räntesats gäller. Vanligast är dock att dröjsmålsräntan är reglerad och strängare än räntelagens räntefot.

Den faktiska situationen är således idag att finansbolagen – i likhet med banker och andra kreditinstitut, sälj företag m. fl. – tillämpar en dröjsmålsränta som överstiger räntelagens. Kriterierna i räntelagens förarbeten är alltså bärande och dröjsmålsräntan är av praktisk och ekonomisk betydelse.

Av finansbolagen tillämpade bestämmelser om dröjsmål har utarbetats med stöd av den stora erfarenhet finansbolagen har om konsumentkreditgivning. Flertalet av de dröjsmålsräntevillkor som finansbolagen tillämpar i förhållande till konsument har tillkommit efter överläggningar med konsumentverket. När det gäller finansbolagens reversvillkor diskuteras f. n. utformningen av bl. a. dröjsmålsränteklausulen med bankinspektionen.

Det vore enligt föreningens mening orimligt att sänka dröjsmålsräntan till den föreslagna nivån och ändra de nu etablerade avtalsvillkoren och bestämmelserna om dröjsmålsränta på grundval av det otillräckligt underbyggda förslaget som räntelagsutredningen framlagt. Föreningen kan inte finna någon anledning att göra räntelagen tvingande. En sådan åtgärd kommer troligen att innebära att krediträntan höjs, vilket förhållande leder till att även skötsamma gäldenärer drabbas.

Om förslaget i dess nuvarande utformning genomförs kommer med stor sannolikhet ett resultat att bli en väsentligt försämrad betalningsmoral. Det kan inte uteslutas att borgenärernas benägenhet att omedelbart säga upp krediterna kommer att öka.

Finansbolagens Förening instämmer i de särskilda yttrandena som avgivits av experterna.

Föreningen finner inte förslagen om dröjsmålsräntans storlek och om att lagen skall vara tvingande acceptabla och avstyrker bestämt att det läggs till grund för lagstiftning.

Svenska Försäkringsbolags Riksförbund

När det gäller förslagets materiella innehåll föreslås i 10 § förbud mot att, när det gäller privatpersoner, avtala om en högre dröjsmålsränta än den i 8 § stadgade, diskontot med tillägg av två procentenheter. Däremot skall avtalsfrihet även fortsättningsvis råda i fråga om den löpande räntans storlek. Riksförbundet har svårt att förstå denna inkonsekvens och förordar för sin del i första hand att räntelagens dispositiva karaktär bibehålls i sin helhet. Om konsumenthänsyn ändå anses motivera tvingande regler för att begränsa dröjsmålsräntans höjd, vill riksförbundet ansluta sig till de synpunkter som framförts i särskilda yttranden av experterna Frankman, Persson och Westman och starkt understryka att den föreslagna nivån är avsevärt för låg i de fall där det är fråga om verkligt betalningsdröjsmål. Dels kan man inte bortse ifrån att påtryckningseffekten går förlorad, dels är det viktigt att den kostnad betalningsförsummelsen kan föranleda bärs av den försumlige och inte vältras över på den lojale betalaren. Nivån bör därför inte sättas lägre än vad som för närvarande gäller, diskontot med tillägg av åtta procentenheter.

När det gäller ränta på skadestånd och försäkringssättning för personskada finns dock goda skäl att behålla den föreslagna nivån, diskonto plus två procentenheter, vilket är en realistisk nivå i dessa fall. Synpunkter på hithörande frågor har närmare utvecklats i FSAB:s promemoria 1981-02-16 "Ränta och personskadereglering", som finns intagen som bilaga till departementspromemorian Ds Ju 1983:16, till vilken hänvisas.

I detta sammanhang vill riksförbundet även påpeka att räntelagsutredningen över huvud taget inte undersökt, än mindre presenterat, något förslag till lösning på de speciella och mycket svårbemästrade problem av såväl praktisk som juridisk karaktär, som dagligen uppstår vid personsskadereglering. Särskilt vid invaliditetsfall pågår skaderegleringen under lång tid och berör ofta såväl förfluten tid som framtid. Faktorer som successivt förfallande ersättningsbelopp, skatteavdrag, a conto utbetalningar, ändra-

de ersättningsnivåer under skaderegleringen samt diskontoförändringar bidrar till att komplicera ränteberäkningen. Riksförbundet vill understryka att det vore synnerligen olyckligt att inte tillmötesgå försäkringsbolagens och de personskadades behov av klara och tillämpbara ränteberäkningsregler. Se vidare avsnitt 9.

Folksam

Folksam stöder utredningens förslag om att göra lagen indispositiv i förhållanden som berör konsumenter och privatpersoner. Konsumenten har ett behov av skydd lagstiftningsvägen även på detta område. I försäkringsförhållanden innebär detta förslag dock ingen förändring i förhållande till vad som redan tillämpas i praktiken. Folksam tillämpar den nuvarande räntelagen och utnyttjar ytterst sällan sin rätt att avtala i räntehänseende.

Folksam tillstyrker förslaget men är dock tveksamt till delar av det samma.

Tvärtemot vad utredningen antagit som förutsättning till förslagens 7 § så finns det åtskilliga privatpersoner som konsekvent utformar sina betalningsrutiner på ett sådant sätt att man skapar sig icke avsedda krediter genom att senarelägga både lånebetalningar och andra betalningsskyldigheter. I medvetande om vad dröjsmålsräntor och förseningsavgifter kostar betalar man de dyraste krediterna först och skjuter fram de övriga.

I nuvarande situation kan en långivare ha ett visst överseende med att inte betalning sker på förfallodagen, eftersom man får en viss kompensations i form av en högre dröjsmålsränta än vad som normalt gäller för krediter. Dröjsmål är alltid förknippade med administrativa kostnader.

Utredningen tycks inte alls ha beaktat de krediter som löper med bunden ofta låg ränta. Gäldenären skulle om han råkar i betalningssvårigheter kunna välja att betala en kredit som löper med högre ränta och skjuta upp betalningen av det bundna lånet. På det sättet skaffar han sig en mycket billig kredit, eftersom räntan enligt förslaget inte skulle komma att uppgå till marknadsmässig ränta.

Kredittagarna kommer att drabbas mycket olika. En gäldenär vars kredit löper med ränta överstigande diskonto + 2 % drabbas inte alls vid dröjsmål. Folksam vill därför föreslå att 7 § första meningen får lydelsen "Löper en fordran med ränta när den förfaller till betalning och försitts betalningstiden, utgår ränta i fortsättningen med 2 % utöver den räntefot som gällde vid förfallodagen."

Genom att begränsa dröjsmålsräntan till diskonto + 2 % eller att den får fortsätta att löpa med samma räntesats som tidigare kommer kreditgivarna med säkerhet att inta en mycket restriktiv hållning gentemot låntagare som inte betalar i rätt tid, innebärande att krediterna kommer att bli föremål för omedelbar uppsägning. Risker är uppenbara att denna inställning även kommer drabba de låntagare som endast tillfälligt är utan tillräcklig likviditet och där banken med nuvarande dröjsmålsränteberäkning förmodligen skulle bevilja anstånd.

Trots allt är det av stor betydelse för en privatperson att så långt som

möjligt få behålla sin kredit och att försämrå dessa förhållanden för en privatperson är inte att tillvarata dennes ställning mot kreditgivaren.

Prop. 1986/87:72

Sveriges Industriförbund, Svenska Handelskammarförbundet, Sveriges Grossistförbund, Sveriges Köpmannaförbund, SHIO-Familjeföretagen och Sveriges Trähusfabrikanters Riksförbund

Organisationerna instämmer i vad som framförs i det särskilda yttrande som avgivits av experterna Frankman, Persson och Westman och får till utveckling och komplettering anlägga följande synpunkter.

Enligt räntelagsutredningens direktiv skulle bl.a. behandlas frågan om lagen borde göras tvingande i förhållande till konsument.

Efter att ha konstaterat, och som huvudsakligt skäl åberopat, att benägenheten att avtala sig bort från lagens normalregler skulle bli än större än i dag, om bestämmelserna i räntelagen görs förmånligare för konsumenterna, kommer utredningen fram till att bestämmelserna måste göras indispositiva till konsumenternas förmån.

Frågan om räntelagens indispositivitet i konsumentförhållanden har, som redovisas i betänkandet, varit uppe vid flera tillfällen. Lagstiftning härom har emellertid hittills avvisats. Bl.a. uttalades i prop 1975:102, med hänvisning till främst avtalsvillkorslagen att det då inte vara påkallat med tvingande regler.

Utredningen har inte påvisat något förhållande som skulle motivera en annan ståndpunkt än den som departementschefen redovisade i nämnda proposition. Besked ges inte huruvida det idag förekommer oskäligen räntevillkor som inte kan åtkommas genom avtalsvillkorslagstiftningen. Något försök att visa att det finns sådana missförhållanden som skulle rättfärdiga en generell, tvingande reglering i konsumentförhållanden görs inte.

Utredningen redovisar räntelagstiftningen i Finland, Danmark och Norge, och pekar på att dessa länder har infört en tvingande reglering. Emellertid är det inte möjligt att härav dra slutsatsen att även Sverige bör slå in på denna väg. Dels saknas en redogörelse för övrig konsumentskyddslagstiftning i de övriga nordiska länderna varför jämförelsen inte blir rättvisande, dels måste det utslagsgivande vara om de svenska förhållandena motiverar en tvingande reglering.

Enligt vår mening har utredningen inte förmått visa att något behov härav föreligger. Vi anser således att lagen alltjämt i sin helhet skall vara dispositiv.

Vi vill också kort beröra det förhållandet att utredningen inte har nöjt sig med att reglera de "traditionella" konsumentförhållandena utan har föreslagit införandet av särskilda bestämmelser för, förutom konsumenter, även "privatpersoner". Vi ifrågasätter denna innovation. Genomförs förslaget kommer räntelagen att vara dispositiv mellan näringsidkare. I fall då lagen skall tillämpas på privatperson finns särskilda regler. Dessa särskilda regler skall, liksom övriga regler i räntelagen vara tvingande i konsumentförhållanden men dispositiva i övriga "privatfall". Regleringen torde åstadkomma ett resultat stick i stäv mot direktivens syfte, nämligen att bl.a. uppnå en "förenkling" av räntelagen.

Organisationerna har mycket starka invändningar mot förslaget i övrigt, särskilt ifråga om sänkningen av dröjningsräntans nivå till diskontot med tillägg av två procentenheter. Som närmare utvecklas nedan baseras detta förslag på ett mycket bristfälligt underlag. De tankegångar som därvid redovisas i betänkandet kan inte heller sägas ge uttryck för en realistisk och nyanserad bild av dröjningsräntans funktion.

— — —

8 §

Utredningen föreslår här, såvitt för oss främst är av intresse, att dröjningsräntesatsen i de fall konsument är gäldenär skall utgöras av riksbankens diskonto med ett tillägg av två procentenheter. Som redan berörts föreslås denna bestämmelse, liksom lagen i övrigt, bli tvingande till konsumentens förmån.

Efter att ha redogjort för köplagsutredningens överväganden vid tillkomsten av räntelagen, varvid bl.a. konstaterades att de skäl som hade anförts för dröjningsräntans höjd i allmänhet befunnits ha sin giltighet även för konsumentköp, ifrågasätter utredningen om de tre kriterier som brukat vara bestämmande för räntefotens höjd alltså är tillämpliga på konsumentförhållanden. De "kriterier" som åsyftas är de preventiva eller avhållande, nämligen "spekulations"- och "prioriteringsargumenten" samt "kompensationsargumentet". Med det s.k. spekulationsargumentet avses att dröjningsräntan inte får vara så låg att det för gäldenären framstår som lönsammare att betala efter än på förfallodagen. Det s.k. prioriteringsargumentet är ett uttryck för åsikten att räntesatsen, till stävande av en prioritering av fordringar med avtalad ränta, inte bör sättas nämnvärt lägre än den marknadsmässiga. Med det tredje argumentet, avses att räntefoten bör vara tillräckligt hög för att även ge borgenären viss kompensation för de särskilda olägenheter han förorsakas genom den sena betalningen.

Utredningen anför bl.a. att spekulationsargumentet inte har bärkraft i konsumentförhållanden emedan "hos folk i allmänhet vanligen saknas den grad av ekonomisk medvetenhet och insikter i ränteförhållanden som är förutsättningen för en framgångsrik spekulering". Vidare påstås att privatpersoner i allmänhet inte har sin ekonomi så organiserad att en räkning med kredit kontinuerligt tas i anspråk för löpande betalningar. Den redovisning som ges beträffande checkräknings- och kreditkortskrediter visar att utnyttjandegraden är låg. Vi vill här framhålla att redovisningen inte är rättvisande. Den hade bort uppta alla de kreditformer som förekommer. Sålunda torde t.ex. konsumenterna i allt högre utsträckning finansiera sina inköp med kontokrediter. Avbetalningskrediter förekommer också i ej obetydlig omfattning. I småhusbranschen förekommer i stor utsträckning finansiering med byggnadskreditiv osv. Medvetenheten om olika låneformer och deras förhållande till varandra torde också ha ökat. Utredningen vilar därför här på ett mycket bristfälligt sakligt underlag och de slutsatser som dras kan redan av detta skäl starkt ifrågasättas.

Inte heller prioriteringsargumentet har, enligt utredningen, bärkraft i

konsumentförhållanden. Anledningen härtill anges vara att "med de regler som här diskuteras" (dvs i förevarande förslag) frågan om prioritering inte uppkommer eftersom en i huvudsak enhetlig tvingande nivå kommer att gälla. Vi menar att detta resonemang inte har någon självständig betydelse för att påvisa dagens förhållanden då det ju tar sikte på vad som framdeles enligt utredningen bör gälla.

Utredningen har enligt vår mening alls inte penetrerat dröjsmålsröntans preventiva funktion. Det synes oss också som om utredningen ifrågasätter om röntan överhuvud skall äga denna funktion. Efter att på sätt som angetts ha avfärdat spekulations- och prioriteringsargumenten konstateras nämligen att anledningen till att gäldenären inte betalar i tid är att han "helt enkelt är utan pengar, eller att förfallodagen hunnit infalla innan räkningen likviderats i samband med de månatliga utbetalningarna i anslutning till att lönen erhålls".

Man måste onekligen fråga sig om dessa förhållanden skall utgöra "giltig ursäkt" för en bristande betalning. Så kan inte rimligen vara fallet.

Har ett avtal ingåtts bör en konsument liksom andra avtalskontrahenter i normalfallet stå fast vid avtalet i enlighet med principen "pacta sunt servanda". Han bör inte ingå ett köpeavtal om han inte vid avtalets ingående är övertygad om att han har medel att fullgöra sin egen prestation. Givetvis kan förekomma ömmande fall av konsuments bristande betalningsförmåga. Frågan är emellertid om räntelagen generellt bör utformas med ett "bidragssyfte" för ögonen. Svaret härpå måste bli nekande. Vi anser inte heller att det faktum att förfallodagen "hinner infalla" före den månatliga likvideringen av räkningar utgör något giltigt skäl för en sen betalning. Konsumenten får istället göra en extra utbetalning i enlighet med de förpliktelser han frivilligt ådragit sig.

Vi menar därför att dröjsmålsröntans preventiva funktion är utomordentligt väsentlig. Betalningsmoralen får inte förslappas. Den föreslagna nivån, diskontot plus två procentenheter, uppfyller inte tillnärmelsevis kraven på en tillräcklig preventiv funktion. Det synes oss självklart att man vid betalningsdröjsmål erlägger en ränta som är högre än avkastningsröntan. Den sistnämnda torde ofta fylla funktionen att försätta part i samma situation som om avtal inte hade ingåtts och skall anses motsvara skälig avkastning vid en långsiktig placering av kapitalbeloppet. Skall dröjsmålsröntan alls ha någon avhållande effekt bör räntesatsen vara betydligt högre än avkastningsröntan. I prop 1975:102 uttalades också (s 95) att avkastningsröntan uppenbarligen inte har samma uppgift som dröjsmålsröntan att verka som påtryckningsmedel. Avkastningsröntan sattes då lägre än dröjsmålsröntan. Utredningen menar (s 109) dock att avkastningsröntans nivå torde tillräckligt fylla funktionen att vara påtryckningsmedel, eftersom den är högre än den gynnsammaste inlåningsröntan. Detta grundas på utredningens mening att konsumentens enda "valsituation" är den, vari valet står mellan att betala skulden med tillgängliga medel eller att ha medlen på ett inlåningskonto medan skulden förblir obetald.

Att vi inte delar utredningens uppfattning om prioriteringsargumentets och spekulationsargumentets tillämplighet i konsumentförhållanden har ovan framgått. Med den föreslagna räntenivå kan vad som i utredningen

anförs härom i än högre grad ifrågasättas. Vi menar att det faktum att den självpåtaga "krediten" skulle, som reservanterna påpekar, bli "den billigaste kreditform marknaden skulle kunna erbjuda", medför ytterligare praktiskt betydelsefulla "valsituationer". Gälldenären kan välja att underlåta att betala skulden för att på detta sätt erhålla en kredit – antingen framför att skaffa sig annan kredit eller utan att ha haft avsikten att uppta en annan kredit. Småhusköparen väljer t. ex. att låta bli att betala leverantören framför att lyfta belopp på sitt byggnadskreditiv, som löper med 16–17 procents ränta. Att skapa förutsättningar för ett dylikt beteende är oacceptabelt.

Vad slutligen gäller "kompensationsargumentet" konstaterar utredningen att det här främst är en fråga om vem som skall bära de särskilda kostnader som ostridigt uppkommer för näringsidkaren vid för sen betalning; de gälldenärer som råkar i dröjsmål eller samtliga näringsidkarens kunder. I det senare fallet skulle prissättningen baseras på de ökade kostnaderna.

Utredningen anser, att argumentet att varje urskiljbar grupp bör bära sina egna kostnader inte får drivas för långt och hänvisar till andra områden av konsumentpolitiken där en övervältring tillåts ske av sådana särskilda kostnader som en grupp förorsakar. Här nämns bl. a. ångerrätten vid hemförsäljning samt "öppet köp". Vi vill här invända att vid dessa försäljningsformer returrätten utgör ett lojalt och förutsebart beteende. Så är inte fallet med en icke avtalad senareläggning av betalningen.

Utredningen påpekar vidare bl. a. att det näppeligen blir fråga om övervältring i *detaljistledet* i de branscher där kontokortsbetalningar är vanliga. Däremot, sägs det, kan det bli fråga om en övervältring av kostnader inom den grupp köpare som använder kreditkort. Vi menar att det är betydelsefullt att övervältringen sker. Det är i stället ett grundläggande felaktigt synsätt att acceptera att en sådan övervältring kan komma att ske från dem som inte betalar i tid till de punktliga betalarna.

Sammanfattningsvis anser vi att vad utredningen anför beträffande de argument som präglar åberopas för räntesatsens höjd inte på något sätt övertygar om att en annan nivå än den nuvarande är försvarlig.

Det förtjänar också att framhållas att den föreslagna nivån skulle understiga den som råder i såväl Finland som Danmark. Att notera är också att, då dröjsmålsräntan i Danmark nyligen höjdes från diskontot jämte ett tillägg på två procentenheter till diskontot jämte sex procentenheter, ingen åtskillnad gjordes mellan näringsidkare och konsument. Såvitt vi har oss bekant aktualiserades inte heller någon sådan åtskillnad i lagstiftningsärendet.

Som torde ha framgått av vad ovan anförts har utredningen fört omfattande resonemang beträffande sitt förslag i denna del. Det är då förvånande att konstatera att vad som anförs inte till någon del baseras på en behovsanalys. Det görs inte ens gällande att några missförhållanden föreligger som skulle nödvändiggöra en sänkning av den nu gällande dröjsmålsräntesatsen. De resonemang som förs om "slappheten" i näringsidkarnas indrivning av dröjsmålsrättefordringar (s 95 f) kan lika väl tas till intäkt för att konsumenterna icke oskäligt belastas med krav. Denna brist på behovsanalys är mycket betänkligh.

Lika betänkligt är det faktum att någon analys av konsekvenserna av förslagets genomförande inte heller företagits.

Som ovan framhållits blir en effekt den, att den kredit som ett dröjsmål de facto innebär blir "marknadens billigaste". Utredningen anför (s 95 f) att dröjsmålsräntan sällan blir föremål för särskilt krav eller betalning. Vi vill först ifrågasätta om detta uttalande är underbyggt. Från tillfrågade medlemsföretag har förspotts att dröjsmålsränta, om beloppen inte är försumbara, i allt större utsträckning debiteras "särskilt". För det andra kan, även om utredningens påstående är riktigt, detta inte tas till intäkt för att dröjsmålsräntan skulle sakna praktisk betydelse. Det skulle vidare vara orimligt om näringsidkarna skulle förse konsumenterna med en kredit som, i de fall räntan har en ekonomisk betydelse för näringsidkaren, är vida förmånligare än den de själva kan tvingas ta upp för att bibehålla sin likviditet. Kostnaderna för näringsidkarnas refinansiering måste med all nödvändighet komma att belasta konsumentkollektivet. Näringsidkarna kan i dessa fall också förväntas i allt mindre utsträckning komma att "se genom fingrarna" med betalningsdröjsmål och se sig nödsakade att i ett tidigare skede än vad som nu är fallet överlämna sina fordringar för inkassering. Kostnaden härfor liksom för det processuella förfarandet med betalningsförelägganden, lagsökningar etc kommer att belasta konsumenterna. Dessa kostnader kan uppgå till icke föraktliga belopp.

För näringsidkarna kommer svårigheter att uppkomma vid fakturering och utförande av rutiner, emedan det måste slås fast huruvida kunden är konsument eller ej. Det är många gånger svårt för t.ex. en installatör att utan undersökning kunna avgöra om beställaren är näringsidkare eller konsument. Ett exempel kan här ges. Om en villaägare vill ersätta samtliga de handfat han har i sin villa med nya och beställer fem sådana är han i förhållande till VVS-leverantören att betrakta som konsument. Om en hyreshusägare gör samma beställning för att byta handfaten i hyreslägenheterna är han inte konsument. Är hyreshusägaren tillika villaägare och endast en faktura används måste olika dröjsmålsräntesatser tillämpas. Förslaget kommer att medföra fördyringar i det att nya administrativa rutiner i många fall måste tillskapas för att skilja mellan olika gäldenärskategorier. För att korrekt kunna hantera dröjsmålsräntedebiteringen måste nämligen kundens ställning noteras i de flesta fall redan vid ordermottagningen. För näringsidkare som använder data vid reskontraföringen kommer den ändring av dataprogrammen som måste till att medföra problem och kostnader.

De effekter som, enligt vad som ovan framhållits, ett genomförande av förslaget kan få kan i sin tur medföra att näringsidkarnas benägenhet att idka försäljning med kredit minskar. Många kan på grund av befarad utebliven betalning och av kostnadsskäl se sig nödsakade att alltmör övergå till kontantförsäljning.

Slutligen skall här framhållas att "enkelheten" i räntelagstiftningen inte får göras till ett självändamål. Att det ibland föreligger svårigheter att beräkna ränta i de fall både avkastnings- och dröjsmålsränta skall utgå kan inte utgöra ett tungt vägande skäl för att fixera dröjsmålsräntenivån till den föreslagna.

Sammanfattningsvis anser vi att varken behovet eller effekterna av den föreslagna räntenivån har analyserats. Den argumentation som leder fram till förslaget baseras på utredningsmannens egna värderingar och hypoteser om hur människor kan tänkas handla, inte på empiriskt visade missförhållanden. Följderna av förslaget torde bli ökade kostnader för konsumentkollektivet, något som inte har beaktats. Än värre vore den förslappning av betalningsmoralen som kan tänkas följa av den föreslagna regleringen. Förslaget bör inte genomföras.

-- --

10 § jämförd med 7 §

För 7 § räntelagen innebär en tvingande reglering att det för räntelöpande krediter vanligen inte blir möjligt att avtala om en högre dröjsmålsräntenivå än den som gäller för den ordinarie räntan under tiden före förfallodagen.

Vad som till 8 § anförts om dröjsmålsräntans preventiva funktion är i högsta grad tillämpligt här. Vi vill här hänvisa till vad experten Persson anför i sitt säryttrande. Den avtalade betalningstidpunkten skulle väsentligen minska i betydelse för gäldenären ifall "ingenting händer" i räntehänseende om han försitter denna tidpunkt.

Sveriges Köpmannaförbund

har härutöver för egen del anført.

Förbundet ansluter sig i alla delar till det gemensamma yttrande som avgivits tillsammans med bl.a. Industriförbundet och Grossistförbundet men önskar poängera följande:

För handelns del innebär förslaget att man får bära en större andel av en kreditvolym som rätteligen borde belasta konsumenten. Förbundet anser tvärt emot vad utredaren menar, att konsumenten av i dag är synnerligen ekonomisk medveten. Om konsumenterna i kraft av detta förslag i större utsträckning anlitar detta i särklass billigaste kreditinstitut, kommer negativa verkningar att kunna inträffa.

Alternativet är att handeln måste kompensera sig för denna tänkta kredit, vilket kommer att slå igenom på priserna. Med andra ord får detta förslag ses som ett icke konsumentvänligt förslag utan följdverkningarna kommer att drabba alla konsumenter negativt.

En aspekt som inte särskilt har berörts i förslaget är handelns välmotiverade krav att kräva in betalningen snabbare än tidigare. Detta måste med nödvändighet innebära en utökad belastning för domstolarna vad gäller betalningsföreläggande, lagsökning samt utnyttjande av småmåslagen.

Sveriges Trähusfabrikers Riksförbund

har utöver det gemensamma yttrandet för egen del anført.

STR åberopar och ansluter sig till vad Sveriges Industriförbund m.fl. organisationer anført, men vill därutöver framföra följande synpunkter

såvitt avser förslaget om tvingande regel om dröjsmålsränta uppgående till diskontot plus två procentenheter och om ikraftträdandet:

En tvingande dröjsmålsränta uppgående till diskontot plus två procentenheter skulle för trähusbranschens del antingen medföra avgörande ekonomiska problem eller framtinga andra, okonventionella rutiner, eventuellt en återgång till de gamla kassaratterna. I båda fallen skulle konsumenterna drabbas av avsevärda kostnadsökningar, som allvarligt skulle komma att missgynna konsumentkollektivet.

Kostnaden för enbart ett monteringsfärdigt trähus (ett s.k. huspaket för ett eget hem) exklusive byggplatsarbete uppgår ofta till minst 300.000 kronor. I princip har ingen konsument möjlighet att betala detta belopp i samband med leverans, utan måste utnyttja i förhand beviljade krediter, s.k. byggnadskreditiv. Dessa krediter utbetalas emellertid ej från banken förrän denna genom en särskild besiktning kunnat konstatera, att bygget fortskridit så långt, att detsamma kan anses utgöra godtagbar säkerhet för ett lyft på kreditivet. Ett ytterligare villkor för en utbetalning från byggnadskreditivet är en begäran därom från gäldenären/konsumenten.

Räntan på ett byggnadskreditiv varierar något, men torde vanligen ligga kring diskontot plus sex procentenheter.

Efter leverans av det monteringsfärdiga trähuset har köparen således att välja mellan att betala en förfallen faktura genom ett lyft på byggnadskreditivet (16–17 procent ränta) eller att försätta sig i dröjsmål med betalningen och betala dröjsmålsränta (12,5 procent enligt förslaget). Enligt överenskommelse med KO/konsumentverket är dröjsmålsräntan idag diskonto plus åtta procentenheter.

I motsats till utredningens helt verklighetsfrånvända – och dessutom totalt ogrundade – teori är dagens konsument ytterst kostnads- och räntemedveten. En dröjsmålsränta uppgående till diskonto plus två procentenheter skulle enligt branschens samstämmiga uppfattning och erfarenhet medföra att dröjsmål med fakturabetalningar utöver förfallodagen skulle bli legio. STR finner det rent oansvarigt att ens diskutera – och än mer att uppmuntra – en sådan ordning. (Undertecknad har de facto haft uppenbara svårigheter att övertyga branschföreträdare om att förslaget är allvarligt menat och inte blott ett sanslöst hugskott).

För den svenska trähusindustrin – och säkert också för övrig näringsverksamhet i landet – samt inte minst för konsumenterna skulle en tvingande regel om en dröjsmålsränta på diskontot plus två procentenheter bli förödande. STR avvisar därför förslaget med all den styrka, som över huvudtaget är möjlig i ett remissvar.

TCO

TCO är positivt inställd till förslaget att särskilda ränteregler införs till skydd för konsumenterna. De nuvarande reglerna om dröjsmålsränta är anpassade till ett ränteläge som gäller i näringslivet. Den enskilde medborgarens privata hushållsekonomi är däremot som regel inte uppbyggd efter affärsmässiga principer. TCO tillstyrker således i princip det framlagda förslaget om sänkt dröjsmålsränta för privatpersoner. Då TCO saknar

förutsättningar att med utgångspunkt från utredningens redovisningar närmare bedöma konsekvenserna av det framlagda förslaget, avstår dock TCO från att granska förslaget i detalj.

Prop. 1986/87:72

LRF

LRF vill inte motsätta sig de föreslagna förändringarna i räntelagen. Förslagen tillgodoser främst konsumentintressen.

LRF vill emellertid betona att gränsdragningen mellan konsument och näringsidkare ibland kan vara svår att göra. Det gäller då i allmänhet småföretagare och särskilt lantbrukare. Lantbrukarna disponerar jordbruksföretaget både som företag och bostad. För delar av verksamheten föreligger konsumentförhållanden vilka kan vara svåra att avskilja från företaget i övrigt. Åtskilliga personer kombinerar lantbruk med annan yrkesverksamhet där inkomsten från jordbruksfastigheten utgör den mindre delen av försörjningsunderlaget. En person kan bebo en jordbruksfastighet utan att där bedriva yrkesmässig verksamhet. Denne har emellertid kostnader för underhåll, reparationer m.m. och kan samtidigt ha inkomster från försäljning av skogsprodukter. Det är önskvärt med ett klarläggande huruvida det t. ex. i dessa situationer föreligger ett privatförhållande eller ej.

LRF ifrågasätter slutligen om det synsätt beträffande privatförhållanden som ligger till grund för den lägre räntesatsen kan överföras till att även gälla kreditinstituten.

Sveriges Fastighetsägareförbund

Fastighetsägareförbundet är intresseorganisationen för de enskilda fastighetsägarna. Våra medlemmar hyr ut bl. a. totalt cirka 600 000 bostadslägenheter. Hyresgästerna i dessa lägenheter är till helt övervägande del privatpersoner. Genomsnittshyran för en normallägenhet om 3 rum och kök var i januari 1985 1720 kr/mån (Källa: Boendet i siffror 1985 SCB s 38). Av förbundets cirka 22 000 st medlemmar är huvuddelen privatpersoner som äger en bostadshyresfastighet med cirka 10–15 lägenheter. (Källa: Privatägda flerbostadshus i framtiden Westman BFR-rapport R 127: 1983).

Hyresvärdarna har alltså varje månad en fordran på sina hyresgäster som uppgår till, i genomsnitt, ovannämnda belopp.

Ett hyresförhållande innebär, ur betalningssynpunkt, en unik konstruktion eftersom hyresgästerna ofta under lång tid varje månad har att erlagga ett belopp som ofta förändras åtminstone en gång per år. Avtalsförhållandet är numera också ofta inte tidsbegränsat utan gäller tills vidare.

Förbundets yttrande begränsar sig till det som rör förhållandet mellan bostadshyresgäst och hyresvärd.

Enligt utredningens förslag skall bl. a. dröjsmålsräntan i konsumentförhållanden sänkas till två procentenheter över diskonto vilket innebär en sänkning med sex procentenheter i förhållande till nu gällande regler.

Utredningen tar upp frågan om hur näringsidkaren ska kunna kompenseras för de särskilda kostnader som kan uppstå genom gäldernärens

dröjsmål (s 93 ff) och diskuterar om dessa kostnader ska kompenseras av övriga gäldenärer. En sådan ståndpunkt får, menar man, inte drivas för långt.

Utredningen invänder också (s 95) att "kundfordringar som regel är på ganska små belopp och att det därför inte har någon större praktisk betydelse om räntefoten är några procentenheter högre eller lägre". Vidare anför (s 91) att fordringarna i det privata livet regelmässigt inte har den storlek att det framstår som lönsamt att utforma sina betalningsrutiner under sneglande på vilka räntefördelar som skulle stå att vinna. Det här anförda ger, enligt förbundets uppfattning, ett intryck av att utredningen överhuvudtaget inte diskuterat de förhållanden som finns på hyresmarknaden trots att dessa torde vara de mest regelbundet förekommande och största betalningarna för många konsumenter.

Detta intryck förstärks av utredningens resonemang (s 96) om att dröjsmålsränta skulle ha en liten praktisk betydelse för näringsidkarna. Uppfattningen grundas inte på något redovisat utredningsmaterial.

För den hyresvärd som har ett flertal bostadshyresgäster som underlåter att betala hyran i rätt tid, blir dröjsmålskostnaderna snabbt tiotusentals kronor på ett år (se t.ex. bifogade tidningsreferat). Eftersom hyressättningssystemet bygger på den s.k. bruksvärdesprincipen har den privata hyresvärden ingen möjlighet att ensidigt kompensera sig för dessa ökade kostnader.

Förbundets överväganden

En hyresvärd är helt beroende av att hyresintäkterna inflyter i rätt tid. Detta har stor praktisk och ekonomisk betydelse inte minst genom att värden ska bestrida sina kostnader såsom drift, underhåll och kapitalkostnader med hyresintäkterna. Dessa kostnader förfaller vid bestämda tidpunkter och full dröjsmålsränta utgår om förfallodagen ej respekteras.

Förbundet anser vidare att det inte är rimligt att de hyresgäster som vid hyresförhållanden under många år alltid betalar sin hyra i rätt tid dessutom skall "straffas" genom att fastighetsägaren måste försöka kompensera sig generellt för vissa hyresgästers bristande betalning på given dag.

Genom de nuvarande reglerna om dröjsmålsränta finns en viss press på hyresgästen att erlægga hyran vid förfallodagen. Det är, enligt Förbundets uppfattning, rent stötande att en dröjsmålsränta i enlighet med utredningens förslag blir så låg att det blir mer lönande för gäldenären att underlåta att betala än att exempelvis skaffa sig egen kredit.

Som ovan framgår, är Förbundet starkt kritisk till utredningens förslag och avstyrker dessa. Enligt vår uppfattning finns det inte några tungt vägande skäl för de föreslagna förändringarna, men däremot mycket tungt vägande skäl för att bibehålla nu gällande regler.

Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag, SABO

I vårt yttrande kommenteras endast två delar av utredningens förslag. Det ena gäller förslaget beträffande ändring av dröjsmålsräntan. Denna ändring

är av betydelse för SABO-företagen, dels i dessas relation till hyresgästerna, dels i de fall företagen säljer uppförda småhus. Vi vill också beröra förslaget beträffande fakturaavgifter m. m. (Se avsnitt 4).

Motivet till att lägre dröjsmålsränta föreslås gälla för privatpersoner och konsumenter än för näringsidkare är att i privatförhållanden beror inte dröjsmålet, enligt utredningens uppfattning, på medvetna kalkyler över vilka ekonomiska transaktioner som kan vara mest lönsamma. De motiv som föranleder den höga räntan för näringsidkare föreligger därför inte för privatförhållanden. I stället anser utredningen, med hänvisning till andra situationer då konsument – näringsidkarförhållande råder, att konsumenten bör skyddas genom lagstiftning på detta område.

Enligt vår uppfattning är det tveksamt om de motiv som framförts i utredningen för att ha en lägre dröjsmålsränta då en privatperson/konsument är inblandad är för handen då det gäller förhållandet mellan en hyresgäst och en hyresvärd. Hyresbetalning är en ekonomisk faktor som är lätt att förutse. Vid tecknande av hyreskontraktet förbinder sig hyresgästen att vid givna tillfällen betala överenskommen summa. Inbetalningen skall ske regelbundet och tidpunkten för betalning regleras i hyreslagen. Genom denna lag och hyresförhandlingslagen har hyresgästen också tillförsäkrats sådant skydd att vederbörande inte torde kunna betraktas som "svag" part i förhållande till hyresvärden. Någon näringsidkar – konsumentrelation i den mening som beskrivs i utredningens förslag torde enligt vår mening inte föreligga i detta fall.

Även rent praktiska problem talar för att hyresförhållande inte bör omfattas av utredningens förslag beträffande privatpersoner/konsumenter. En fråga som inte uppmärksammas av utredningen är hur gränsdragningen mellan näringsidkare och privatpersoner/konsumenter skall dras. Dröjsmålsräntan blir ju för de förstnämnda diskontot plus åtta procent och för de senare diskontot plus två procent. För ett bostadsföretag som hyr ut såväl lägenheter som lokaler kan samma person uppträda i båda skepnaderna. Problemen blir betydande då bostadsföretag i varje särskilt fall måste analysera om upplåtelsen sker till en "konsument" eller en näringsidkare. En bevakning måste sedan kontinuerligt ske om näringsidkaren plötsligt avvecklar sin rörelse men fortsätter att förhyra exempelvis en lokal. Särskilt besvärande blir dessa förhållanden övergångsvis när de nya reglerna skall träda i kraft.

Vi vill härutöver påtala att vi inte delar utredningens uppfattning att dröjsmålsränta inte skulle utgöra ett verksamt påtryckningsmedel i syfte att driva in fordran. Nivån på dröjsmålsräntan är kanske inte av avgörande betydelse för de flesta människor när det gäller att bestämma om man skall betala sin hyra i tid eller inte. Vi anser dock att det inte kan vara acceptabelt att ens ett fåtal låter bli att betala hyran med motivet att det är mera lönande att betala dröjsmålsränta och använda befintliga tillgångar på annat sätt.

Genom att de allmännyttiga bostadsföretagen drivs utan vinstsyfte måste de förluster som bostadsföretaget gör genom att hyresintäkter kommer in för sent och inte kompenseras i tillräcklig omfattning genom dröjsmålsräntan, kompenseras genom höjd hyra för övriga hyresgäster. Vi anser att

det inte kan vara rimligt att de hyresgäster som sköter sina åligganden skall svara för andras försumlighet.

Prop. 1986/87:72

Utredningen utesluter möjligheten att privatpersoner skulle ha intresse av att av ekonomiska skäl dröja med att betala en skuld och i stället föredra att betala dröjsmålsränta. Vi bedömer dock som tidigare sagts att sådana överväganden mycket väl kan förekomma hos vissa hyresgäster. Risk finns också, enligt vår mening, att SABO-företag som uppför och försäljer småhus kan råka ut för att köpare i vetskap om den låga dröjsmålsräntan inte erlägger köpeskilling inom föreskriven tid utan väljer alternativt utnyttjande av tillgångar. För företagen kan detta bli bekymmersamt då dröjsmålsräntan kan vara lägre än gällande byggkreditivränta.

— — —
Sammanfattningsvis anser vi att skäl inte föreligger att ha olika nivå på dröjsmålsräntan för olika kategorier hyresgäster. Vi grundar vår uppfattning på att det rent praktiskt kan vara svårt att identifiera dessa olika kategorier. Vi anser inte heller att de skäl som anförts i utredningen, dvs att skydda konsumenten, är för handen när det gäller hyresförhållanden.

Skulle den föreslagna ändringen av dröjsmålsräntan ändå genomföras, anser vi, att den inte bör omfatta relationen hyresvärd-hyresgäst. Vi anser också att skäl finns att undanta den ytterligare verksamhet som vi beskrivit i yttrandet.

Hyresgästernas Riksförbund

Förbundet ställer sig mycket positivt till utredningens förslag om särskilda bestämmelser i räntelagen för privatpersoner och konsumentförhållanden. Räntefoten, diskontot med två procents tillägg, är en rimlig dröjsmålsränta för konsumentförhållanden. Även reglerna om jämkning synes vara väl avvägda.

Förbundet anser också att det är angeläget att, som utredningen föreslår, räntelagen i sin helhet är tvingande till konsumenternas förmån i konsumentförhållanden. Det innebär att fordringar som redan före förfallodagen löper med ränta, t.ex. banklån, inte får ha en särskild förhöjning av dröjsmålsräntan avtalad i de fall redan den ordinarie räntan överstiger lagens maximinivå för dröjsmålsränta. Dessutom innebär de tvingande reglerna att konsumenten alltid vid betalning av en fordran har en räntefri frist på en månad efter den dag räkningen avsändes.

Företagareförbundet

Som utgångspunkt för sina överväganden och förslag tar utredningen en i och för sig aktningssvärd medborgare, som månatligen får sin lön och i samband därmed går till post eller bank och betalar de räkningar, som har inkommit under förliden månad oavsett om de är förfallna till betalning eller ej. Om en räkning inkommer dagen efter det att han har gjort sina månatliga utbetalningar får denna räkning vänta till nästa månatliga betalningsdag oavsett vad som har stipulerats om förfallodag. Så länge han följer dessa rutiner, som han själv har skapat, anser han det otillbörligt att

han skall drabbas av någon som helst påföljd för betalningsförsummelse. Om han någon månad inte skulle ha förmåga att betala samtliga räkningar skall han ha rätt att dröja ytterligare med betalningen och inte drabbas av någon annan påföljd än att han får betala ränta på skulden efter en räntesats som obetydligt överstiger den ränta som han får på sitt bankkonto. Om han skulle drabbas av någon oförutsedd händelse som minskar hans betalningsförmåga skall hans borgenärer stå risken för detta och inte få någon ränta alls under dröjsmålstiden.

De regler som föreslagits med beaktande av den förenämnde personens intressen innebär att de privatpersoner favoriseras som försummar att i rätt tid fullgöra sina förpliktelser. Utredningen motiverar sina förslag med att dröjsmål inte beror på att gäldenären efter en mer eller mindre förfinad kalkyl skulle finna alternativet dröjsmålsränta bäst förenligt med sina intressen utan på att han antingen är utan pengar eller på att förfallodagen hunnit infalla innan räkningen hunnit likvideras i samband med hans månatliga utbetalningsdag.

Förbundet anser inte att de angivna orsakerna utgör godtagbara ursäkter för betalningsförsummelse. Man bör kunna ställa de kraven även på privatpersoner att de inte ådrager sig betalningsförpliktelser, som de inte kan infria, och att de betalar på förfallodagen även om det skulle medföra ett visst extrabesvär för dem.

Vad utredningen bortser från är att det finns ett stort antal privatpersoner som helt enkelt struntar i att betala sina skulder. Vissa skulder tvingas de betala på grund av mer eller mindre handfasta åtgärder såsom att telefonen eller elektriciteten stängs av. Andra skulder betalas inte förrän krav kommer genom inkassobyrå eller tingsrätt. Denna skara av "hänsynslösa" gäldenärer är betydande och den är under tillväxt. Den vållar redan nu företagen stora kostnader som grund av de för gäldenärerna förmånliga reglerna om inkassokostnader och ersättning i mål om betalningsföreläggande till största delen måste övervältras på samtliga gäldenärer genom prishöjningar. Det är emellertid troligt att den nuvarande dröjsmålsröntans höjd verkar återhållande på tillväxten av denna skara. En sänkning av dröjsmålsröntan i enlighet med utredningens förslag skulle med stor säkerhet innebära att skaran av hänsynslösa gäldenärer ökade. Företagens kostnader skulle på grund därav och på den lägre dröjsmålsröntan drabbas av ytterligare kostnader, som de måste övervältra på samtliga kunder.

När den hedervärde medborgare, som utredningen tar som utgångspunkt för sina betraktelser, får klart för sig att han får vara med och betala de kostnader, som de försumliga gäldenärerna orsakar, kanske han finner det förenligt med sina intressen att sälla sig till skaran av medvetet, försumliga betalare. Han är nämligen, vilket utredningen inte tycks tro, så klok att han kan göra en enkel ränteberäkning som ger vid handen att han i vart fall inte har något att förlora på att dröja med betalningen så länge som möjligt. Eventuella moraliska betänkligheter kan han avfärda med att t. o. m. lagstiftaren försvarar beteendet genom att uppställa regler som är förmånligare för den försumlige än för den som fullgör sina förpliktelser.

För företagarna innebär utebliven betalning från gäldenärerna stora pro-

blem redan med nuvarande regler som emellertid ger möjlighet till viss kostnadstäckning vid försenad likvid. Förseningar kan ge upphov till likviditetspåfrestningar som innebär att företagaren i sin tur kan komma med dröjsmål med betalning till sina leverantörer, anställda och till skattemyndigheterna. Sådana dröjsmål är helt oacceptabla och kan äventyra företagets fortlevnad. Därför nödgas företagarna ofta att belåna sina fakturafordringar hos factoringföretag. Kostnaderna härför är höga. Det vore därför rimligare att dröjsmålsräntan anpassades till den ränta som företaget får betala vid belåning av fakturafordringarna. En sådan höjd på dröjsmålsräntan skulle sannolikt minska antalet försumliga gäldenärer. I stället föreslår utredningen att dröjsmålsräntan skall sänkas till diskonto plus två procentenheter och att den inte får börja löpa förrän en månad efter kravets avsändande. Det är självklart att företagarna måste kompensera sig för dessa regler med prishöjningar. Enbart en förlängning av betalningsfristen från två veckor till en månad innebär att priset måste höjas med cirka en procent plus mervärdesskatt på höjningsbeloppet.

Det är svårare att bedöma hur sänkningen av dröjsmålsräntan kommer att påverka priset. Detta blir beroende på hur stor effekt sänkningen får på gäldenärernas betalningsvilja. Många företag kommer sannolikt att se sig nödsakade att kringgå reglerna genom att kraftigt höja priset för att sedan ge rabatt vid omgående betalning.

En effekt, som alls inte har berörts av utredningen men som med visshet kommer att infinna sig om förslaget skulle genomföras, är att "klimatet" mellan borgenärer och gäldenärer skulle hårdna. Borgenärerna kommer inte att kunna medge några anstånd med betalningen och kommer att se sig nödsakade att omedelbart efter förfallodagen föranstalta om indrivning av fordringarna. Borgenären kan ju inte veta om betalningsförsummelsen beror på övergående oförmåga hos gäldenären eller om den beror på spekulation i en räntevinst. Belastningen på våra domstolar och delgivningsmän, som redan är hårt belastade, kommer att öka och resursförstärkningar blir nödvändiga.

Inte minst bostadshyresgästerna kommer troligtvis mycket snabbt att få känna av det hårdare klimatet. Hyresvärdarna kommer att se sig nödsakade att säga upp hyresavtalet och lagsöka hyresgästen på den förfallna hyran omgående efter förfallodagen. Några anstånd kommer man inte att kunna lämna. Vid uppsägning måste hyresvärden underrätta socialnämnden om uppsägningen, varefter socialnämnden har att utreda eventuellt hjälpbehov. De normalt skötsamma hyresgästerna kommer att drabbas av detta. De kan inte få anstånd med hyresbetalningen och de blir uppsagda. Visserligen med rätt att återvinna hyresrätten genom att betala hyran inom viss kortare tid – vid minsta dröjsmål med hyresbetalningen. Hyresvärdarnas kostnader kommer att öka, vilket i sista hand kommer att drabba hyresgästerna i form av höjda hyror.

— — —

Den föreslagna regeln att dröjsmålsräntan alltid skall vara diskonto plus två procentenheter när borgenären är en privatperson kan ge helt oacceptabla resultat och få förödande ekonomiska konsekvenser för den enskilde. Om t.ex. en villafastighet, som är högt belånad till gällande marknadsrän-

tor brinner upp och försäkringsbolaget vägrar att betala ut ersättning innan dom föreligger i högsta instans kan försäkringstagaren komma att lida obotlig ekonomisk skada.

De föreslagna reglerna kommer att leda till tolkningssvårigheter med därav följande tvister i en utsträckning som inte är försvarbar med hänsyn till det trots allt relativt ringa värde som varje tvist kan tänkas röra. Under rubriken "Särskilda bestämmelser för privatpersoner och konsument" finner man tre var för sig luddiga benämningar på de gäldenärer som skall skyddas av de föreslagna reglerna, nämligen

1. "privatperson i egenskap av konsument eller eljest" (§ 8)
2. "privatperson" (§ 9)
3. "konsument" (§ 10 och 11)

Om det är avsett att reglerna skall ha någon mening är det nödvändigt för parterna att vid affärstransaktioner, som innebär att en fordran uppkommer, ta ställning till i vilken av de angivna egenskaperna parten och motparten agerar. Dessa frågor måste borgenären i vart fall överväga när han avlåter sin faktura eller sitt kravbrev så att han inte bryter mot förslagens § 11. Vid lagsökning eller betalningsföreläggande tvingas domstolen att göra samma prövning så snart högre ränta än den i 8 § räntelagen angivna yrkas. I den stora ärendemängden kommer det att nog så ofta uppkomma gränsfall, som tarvar en särskild bedömning. Hur skall man t. ex. bedöma det fallet att en lantbrukare köper en personbil på kredit?

Kooperativa förbundet (KF)

För att rätt tillämpa lagen erfordras att företagen kan hålla reda på om deras fordringar avser antingen andra företagare eller privatpersoner som företrädare för en näringsidkare eller privatpersoner i egenskap av konsument. Detta kommer att bli en mycket grannliga uppgift. I många fall torde detta vara omöjligt och leda till att företagen måste ta det säkra för det osäkra och debitera eventuell dröjsmålsränta endast efter diskonto plus två procent (om inte fordran löper med annan högre ränta tidigare). Företagens kostnader för sena betalningar kommer därmed att i högre grad än nu övervältras på hela kundkollektivet.

Dröjsmålsräntans roll som sanktion mot sena betalningar kommer också att i stort sett förlora sin betydelse i konsumentförhållanden. Löper en fordran med ränta redan tidigare fortsätter ju räntan att löpa oförändrad, om den är högre än lagen stipulerar. I annat fall får borgenären ta ut högst diskonto plus två procent, vilket är en mycket låg ränta jämfört med ränteläget för normala konsumentkrediter givna utan särskild säkerhet. Detta måste för många privatpersoner innebära en frestelse att, då brist på pengar råder, prioritera om sina betalningar på ett sådant sätt att man skaffar sig en förhållandevis billig kredit.

KF anser att lagförslaget visserligen torde innebära vissa administrativa fördelar t. ex. då det gäller att räkna ut dröjsmålsräntor i samband med brottmål och försäkringsfall, men att det å andra sidan skulle skapa problem för de näringsidkare som säljer mot faktura till privatpersoner. KF anser också att det utifrån principiella utgångspunkter måste ifrågasättas

om det är rimligt att hela kundkollektivet solidariskt skall ta på sig en ökad börda förorsakad av de som inte betalar i tid. På samma sätt kan man utifrån principiella utgångspunkter ifrågasätta om det är riktigt att dröjsmålsrättans roll som sanktion skall försvinna i affärer där privatpersoner utgör ena parten. Inom konsumentkooperationen har man alltid strävat efter att kontantkunderna i så liten utsträckning som möjligt skall belastas med kostnader som förorsakas verksamheten till följd av försäljningen på kredit. Detta överensstämmer inte med de tankar och förslag som räntelagsutredningen nu framfört.

KF delar visserligen utredningens uppfattning att det mera sällan är medvetna kalkyler som ligger bakom dröjsmål med betalningar då det gäller privatförhållanden. Å andra sidan är utredningens förslag sådana att de, för att kunna accepteras, måste framstå som uppenbart ägnade att lösa väsentliga problem, som den nu gällande lagstiftningen skapar för breda grupper av privatpersoner och konsumenter. Detta har utredningen inte visat. Tvärtom finns skäl att anta att dröjsmålsräntor ur de enskilda hushållens synpunkt vanligen har mycket ringa ekonomisk betydelse.

Utredningen nämner emellertid några fall då dröjsmålsräntor kan komma att uppgå till betydande belopp, dels t. ex. vid lån mellan släktingar och vänner och i samband med tvister, dels i samband med regleringar av skadestånd från försäkringsbolag. I det förstnämnda fallet, menar utredningen, att en dröjsmålsränta motsvarande diskonto plus åtta procent är alltför hög jämfört med den placeringsränta som skulle kunna erhållas på annat sätt. KF menar att en jämförelse med placeringsränta knappast är relevant. En stor del av de fall det här rör sig om avser kreditgivning till personer som sannolikt skulle ha mycket svårt att skaffa sig motsvarande krediter på annat sätt. En dröjsmålsränta motsvarande den som nuvarande lag föreskriver kan i sådana sammanhang inte anses hög.

I det andra fallet har privatpersonen, till skillnad mot de fall som hittills diskuterats, ställning som borgenär. Även då skall enligt utredningens förslag en lägre räntesats än den nuvarande tillämpas och privatpersonerna/konsumenterna därmed drabbas av en motsvarande försämring. Utredningen tillmötesgår härmed ett önskemål från försäkringsbolagen om lättnad i räntebördan vid försäkringsärsättning. Den hänvisar till att konsekvenserna för försäkringstagarna inte skall behöva bli så svåra med hänsyn till dels ersättningen från sjukförsäkringssystemet och dels försäkringsbolagens möjligheter till a conto-utbetalningar. KF har förståelse för försäkringsbolagens önskan att minimera sina räntekostnader, men menar också att konsumenternas intressen kan komma i kläm om förslaget genomförs. Trots tillkomsten av konsumentförsäkringslagen kan man inte bortse från det tryck till en snabb skadereglering, som en inte alltför låg ränta innebär. Försäkringsbolagen torde dessutom ha betydande möjligheter att skydda sig mot betungande räntekostnader genom att själva ta initiativ till a conto-betalningar.

— — —

Sammanfattningsvis anser KF att den föreslagna särslagstiftningen för privatpersoner och konsumenter skapar betydande svårigheter och inskränkningar för handeln. Utredningen har inte visat att dessa svårigheter

kan balanseras mot motsvarande förbättringar för konsumenterna. I vissa fall torde förslaget t. o. m. vara till konsumenternas nackdel.

Förslaget innebär vidare att dröjsmålsräntan i stort sett förlorar sin roll som sanktion vid sen betalning vilket får till följd att företagens kostnader för sena betalare i högre grad än nu övervältras på hela konsumentkollektivet. Detta är inte förenligt med de principer konsumentkooperationen tillämpar.

Slutligen finner KF det svårt att godta att avtalsfriheten inskränks just beträffande dröjsmålsränta och betalningstid när avtalsfrihet råder i övrigt. En sådan inskränkning öppnar dessutom möjligheter för dem som vill utnyttja systemet att skaffa sig billig kredit på övriga kunders bekostnad.

Motorbranschens Riksförbund

Utredningen har i sina teoretiska överväganden kommit till slutsatsen att dröjsmål med betalning av räkningar m. m. beror på att räkningar tillsänds konsumenterna för sent för att komma med vid den genomgång av räkningar, som genomsnittskonsumenten gör en gång varje månad i samband med att han får ut sin lön. Eller också beror dröjsmålet på att konsumenten helt enkelt är utan pengar.

Det är härvid att märka att utredningen i detta sammanhang inte gör någon skillnad mellan vanliga räkningar och betalningsavier på grund av t. ex. ett banklån eller ett avbetalningsköp. I det senare fallet föreligger ofta ett långvarigt kreditförhållande mellan borgenär och gäldenär, där den senare är klart medveten om när och hur mycket han skall betala, t. ex. varje månad eller kvartal. Dessutom brukar konsumenten få betalningsavi i mycket god tid före sista betalningsdag. Vid avbetalningsköp förekommer det t. o. m. att konsumenten får samtliga betalningsavier redan i samband med köpet.

Enligt förbundets praktiska erfarenheter, som bl. a. grundar sig på mångårig inkassoverksamhet, beror det alldeles övervägande antalet fall av betalningsdröjsmål på rent slarv från gäldenärens sida. Det är således gäldenärerna själva som försätter sig i en sådan situation att de inte betalar i rätt tid.

Med utgångspunkt från detta bör reglerna om dröjsmålsränta utformas på ett sådant sätt att dröjsmåls- eller "straffräntan" tjänar funktionen av att vara ett effektivt påtryckningsmedel gentemot betalningsförsumliga gäldenärer. Endast härigenom kan betalningsmoralen upprätthållas. Dessutom bör reglerna vara utformade så att borgenären ges full kompensation vid utebliven betalning.

Utöver fall av betalningsslarv förekommer det naturligtvis att gäldenärer inte betalar i rätt tid eller över huvud taget inte betalar på grund av att de saknar medel härför. En lagstiftning om dröjsmålsränta bör emellertid rimligen inte utformas med utgångspunkt från sådana situationer, vilka för övrigt många gånger är självförvållande. Det finns ingen rimlig anledning till att borgenären skall drabbas ekonomiskt i räntehänseende på grund av gäldenärens dåliga ekonomiska ställning.

Utredningen föreslår att räntelagen i sin helhet skall vara tvingande till

konsumentens förmån. Vid ej räntelöpande fordran föreslås dröjsmålsräntan uppgå till högst diskonto jämte två procentenheter. Om däremot fordringen löper med ränta utgår dröjsmålsränta enligt samma räntefot som gällde vid förfallodagen.

Dessa bestämmelser tillämpning inom motorbranschen kan beskrivas på följande sätt.

Vid utförande av reparationer på bilar åt konsumenter är huvudregeln att verkstaden begär och erhåller kontant betalning vid leveransen. Undantagsvis förekommer att verkstäder av ren "hygglighet" låter konsumenten betala mot faktura efter leveransen. Med tillämpning av utredningens förslag skulle i detta fall dröjsmålsränta börja utgå först 30 dagar efter fakturadatum och då med diskonto + 2 %, d. v. s. för närvarande 12,5 %.

Om däremot en konsument köper en bil på avbetalning, där den löpande räntan uppgår till t. ex. 24 %, är konsumenten skyldig att betala dröjsmålsränta redan från förfallodagen och i detta fall med 24 %. Det kan i detta sammanhang påpekas att det förekommer åtskilliga oseriösa bilhandlare inom den s. k. buskhandeln som tillämpar väsentligt högre räntor än den i ovan angivna exempel.

Det ovan anförda innebär alltså att i den förstnämnda situationen föreligger det ingen avtalsfrihet mellan parterna medan så är fallet i den andra situationen.

Vid försäljning av varor på kredit kan således säljaren i princip få full tackning för sina kostnader vid betalningsdröjsmål genom att förbehålla sig en tillräckligt hög löpande ränta. En näringsidkare som utför en tjänst åt en konsument får däremot åtnöja sig med den "legala" dröjsmålsräntan. Härvid bortses från de fall då parterna avtalar om att fordringen skall löpa med ränta, vilket emellertid praktiskt taget inte förekommer inom bilverkstadsbranschen vid betalningsanstånd som ges till konsumenter.

Den nu angivna skillnaden är helt omotiverad och kan knappast sägas vara konkurrensneutral.

Utredningen har på intet vis påvisat att nuvarande dispositiva räntelag har lett till några besvärande missförhållanden. Betänkandet innehåller således inget om att konsumenterna i gemen upplever nuvarande ordning som besvärande eller att borgenär i allmänhet överkompenserar sig i räntehänseende. I stället bygger förslaget på teoretiska överväganden, som närmast ger vid handen att konsumenten av olika orsaker inte råår för att han inte kan betala i rätt tid och att han därför måste skyddas mot alltför betungande räntevillkor.

I den mån det i dag förekommer oskäligen avtalsvillkor beträffande dröjsmålsränta – vilket således utredningen på intet vis har påvisat – finns det enligt gällande lagstiftning möjligheter att ingripa häremot (lagen om förbud mot oskäligen avtalsvillkor, 36 § avtalslagen och ockerparagrafen i brottsbalken). Det finns därför ingen anledning att dessutom föreskriva att räntelagen skall vara tvingande.

Vi har svårt att se att, när avtalsfrihet råder beträffande avtalsvillkor i allmänhet, inte sådan frihet skall råda också beträffande dröjsmålsräntan. En tvingande reglering av dröjsmålsräntan innebär en form av prisreglering, som knappast hör hemma i ett sammanhang som detta. Eftersom

parterna även i fortsättningen äger fritt avtala om priset för en vara eller tjänst, löpande ränta vid krediter, faktureringsavgifter, förseningsavgifter vid t.ex. för sent återlämnande av uthyrd egendom etc. borde parterna jämväl fritt kunna avtala om dröjsmålsränta.

Vi vill i detta sammanhang även framhålla de komplikationer som uppstår för borgenärerna, när det gäller att tillämpa olika regler och räntesatser gentemot konsumenten respektive näringsidkare. En sådan uppdelning kräver nya administrativa rutiner, som särskilt de mindre företagen torde ha svårt att tillämpa. Lagstiftningen kan knappast sägas ha förenklats genom denna bodelning.

Förbundet anser således att räntelagen alltfjämt bör vara dispositiv även i konsumentförhållanden.

När det gäller utredningens förslag till dröjsmålsräntans höjd enligt 8 § i förslaget, dvs diskonto + 8 %, vill vi först erinra om att dröjsmålsräntan relativt nyligen höjdes från disconto + 4 % till disconto + 8 %. Att nu sänka räntenivån med hela sex procentenheter innebär ett underkännande av statsmakternas tidigare ställningstagande i denna fråga. Den senaste ändringen föranleddes av den utveckling som skett av det allmänna ränteläget under senare år. Inget nytt har därefter i sak inträffat som skulle motivera en sänkning av räntenivån.

Vi har tidigare framhållit att dröjsmålsräntans främsta syften är dels att utgöra ett påtryckningsmedel mot gäldenären att betala i rätt tid, dels att ge borgenären kompensation för det fall gäldenären ändå kommer i dröjsmål med sin betalning.

Vid en sänkning av den "legala" dröjsmålsräntan till diskonto + 2 % kommer båda dessa syften att förfelas. Vid ej räntelöpande krediter skulle påtryckningsmedlet komma att försvagas och därmed också betalningsmoralen. Konsumenten skulle skaffa sig en självpåtagen kredit till ett mycket billigt pris. Det skulle löna sig för konsumenten att inte betala i stället för att t.ex. utnyttja en checkräkningskredit för betalning av skulden. Man får heller inte glömma bort att gäldenärens betalningsdröjsmål är ett avtalsbrott som på intet sätt bör premieras genom en oförsvarligt låg dröjsmålsränta. Tvärtom finns det här — liksom i de flesta andra sammanhang då en part gör sig skyldig till avtalsbrott — anledning att låta den avtalsbrytande parten drabbas av en påföljd. Detta måste rimligen gälla även i konsumentssammanhang.

Borgenärens berättigade krav på att erhålla kompensation av gäldenären vid betalningsdröjsmål kan inte tillgodoses vid en så låg dröjsmålsränta som nu föreslagits beträffande ej räntebärande fordringar. Borgenärens kostnad för att själv låna upp medel för rörelsen ligger klart över den föreslagna räntenivån om diskonto + 2 %. Utöver allt det arbete och besvär borgenären åsamkas vid betalningsdröjsmål, kommer han dessutom att drabbas av en direkt kapitalkostnad, motsvarande skillnaden mellan egen finansieringskostnad och eventuellt erhållen dröjsmålsränta. Det minsta man kan begära i detta sammanhang är att dröjsmålsräntan står i paritet med en marknadsmässig upplåningsränta och dessutom ger skälig ersättning för det arbete och besvär som näringsidkaren drabbas av.

För att åter anknyta till förhållandena inom bilverkstadsbranschen så är

alltså huvudregeln att verkstaden fordrar kontant betalning av konsumenten vid leverans av bilen efter avslutad reparation. Det förekommer dock emellanåt att verkstaden på kundens begäran lämnar ut bilen till denne utan att erhålla kontant betalning. Kunden får därvid en faktura, vari ofta anges med förtryckt text att betalning måste ske senast inom viss angiven tidsrymd från fakturadatum. Tanken på att formellt avtala om en bestämd förfallodag för fordringen förekommer inte i dessa sammanhang, eftersom ett sådant förfarande skulle upplevas som onödigt "byråkratiskt" och främmande. Att verkstaden på detta sätt ger kunden kredit får betraktas som en av konsumenten åtnjuten förmån.

Men med den föreslagna räntelagen har alltså verkstaden inte rätt att börja debitera dröjsmålsränta förrän 30 dagar efter fakturadatum och dessutom får verkstaden låta sig åtnöjas med en ränta som för närvarande skulle uppgå till endast 12,5 %. Om en sådan ordning skulle införas, kommer verkstäderna sannolikt att bli mycket obenägna att lämna ut en bil utan att erhålla kontant betalning.

Mot detta kan invändas att verkstaden inte är i bättre läge om det vid avtalad leverans visar sig att kunden inte kan betala för reparationen. Även här gäller 30 dagars fri kredittid och därefter dröjsmålsränta med diskonto + 2 %. I detta fall har dock verkstaden rätt att kvarhålla bilen tills kunden betalar. Verkstadens retentionsrätt utgör därvid i allmänhet ett mycket effektivt påtryckningsmedel att snabbt få betalt för sin fordran.

Sveriges Speditörsförbund

Förslaget innehåller särskilda bestämmelser för "privatpersoner och konsumenter". Enligt detta förslag gäller samma räntesats för avkastningsräntan som för dröjsmålsräntan, nämligen diskontot plus två procentenheter. Förbundet finner detta förslag principvidrigt, eftersom avkastningsräntan och dröjsmålsräntan har helt olika funktioner. Vidare kan det ju knappast anses lämpligt att genom en låg räntesats för dröjsmålsräntan bereda en part möjlighet att genom kontraktsbrott skaffa sig kredit på bättre villkor än vad som erbjuds på kreditmarknaden. Slutligen innebär förslaget i realiteten en "prisreglering" av räntan, vilket väl strängt taget inte hör hemma i civilrättslig lagstiftning av det slag som det nu är fråga om. I sammanhanget bör också observeras sambandet mellan s.k. kassarabatt och dröjsmålsränta. Genom utebliven kassarabatt kan nämligen effekten bli precis densamma som efter debitering av dröjsmålsränta.

Man kan också ifrågasätta lämpligheten att över huvud genom tvingande bestämmelser låsa räntevillkoren (förslagets 10 §). Härvid uppstår nämligen extra kostnader beroende på den särskilda administration som krävs för konsumenter. Detta kan bli särskilt besvärligt i sådana branscher där produkter och tjänster erbjuds till såväl näringsidkare som konsumenter. Bl.a. kan det bli svårt att bedöma i vad mån t.ex. debitering av ränta per månad ligger under eller över den räntenivå som föreskrivs i räntelagen. Om det verkligen skulle föreligga sådana olägenheter som över huvud motiverar lagstiftning till skydd för konsumenter och privatpersoner bör detta enligt förbundet hellre tillgodoses genom en regel som möjliggör

Svenska Inkassoföreningen

I förarbetena till räntelagen anges tre kriterier som i huvudsak bör vara avgörande vid bestämmandet av dröjsmålsräntans höjd. För det första bör räntan inte vara så låg att det framstår som lönsamt för gäldenären att betala senare än på förfallodagen (det s.k. spekulationsargumentet). Av detta följer enligt förarbetena att räntan bör vara högre än placeringsränta eller upplåningsränta på samma risknivå. För det andra bör den legala dröjsmålsräntan inte vara så låg att en gäldenär i betalningssvårigheter prioriterar betalningen av de fordringar som har en avtalad dröjsmålsränta framför dem vilkas räntefot bestäms av lagen (det s.k. prioriteringsargumentet). I förarbetena sägs att detta leder till att den legala räntan inte bör vara nämnvärt lägre än den ränta som avtalas efter marknadsmässiga grunder. För det tredje bör räntan vara tillräckligt hög för att borgenären även skall kunna få viss kompensation för de särskilda olägenheter som han lider genom att inte få betalt i rätt tid (det s.k. kompensationsargumentet).

Räntelagsutredningen anser att de nämnda kriterierna fortfarande gäller i förhållanden mellan näringsidkare, men att kriterierna ej är giltiga i fall där gäldenären är konsument. Utredningen föreslår att räntelagen blir tvingande i konsumentförhållanden till konsumentens förmån. Dröjsmålsräntan föreslås här uppgå till diskontot med tillägg för två procentenheter mot dagens tillägg av åtta procentenheter.

Genom att utredningen anser att kriterierna, som är avgörande vid bestämmande av dröjsmålsräntans höjd, ej är gällande i konsumentförhållande, blir utredningens huvudförslag en sänkning av tillägget från nuvarande åtta till två procentenheter. Utredningen befarar att en följd av sänkningen skulle bli att benägenheten att avtala om dröjsmålsräntan skulle öka, om räntelagen i denna del skulle få förbli dispositiv. Utredningen föreslår därför att bestämmelserna här görs tvingande.

Utredningen redovisar inte något underlag för sitt förslag och inte heller synes utredningen anföra något vägande skäl för sitt förslag. Några olägenheter för konsumenten mot räntelagens nuvarande utformning och tillämpning påtalas ej.

Vid den senaste ändringen av räntelagen fann departementschefen det uppenbart att dröjsmålsräntan borde höjas, så att det ursprungliga syftet med räntan åter skulle uppnås.

SI kan från sina utgångspunkter inte finna att något inträffat, som nu ca ett år senare skulle motivera en sänkning av dröjsmålsräntan. Enligt föreningens mening gäller de i förarbetena anförda kriterierna fortfarande och utredningens förslag till ny räntefot för dröjsmålsräntan är helt otillräcklig för ett upprätthållande av de nämnda kriterierna.

Den billigaste formen av korta krediter för konsument kommer — om förslaget genomföres — att bli att inte betala sina räkningar i tid. I kreditförhållanden kommer gäldenären att betala i regel endast låneräntan och ej

drabbas av någon sanktion genom att han antingen förlänger kredittiden i fall då krediten skall lösas eller förskjuter amorteringar. Det torde vara uppenbart att risken för en väsentligt försämrad betalningsmoral ökar. Det är medlemsföretagens erfarenheter att betalningsmoralen redan försämrats i följd av ändrade prioriteringsregler hos kronofogdemyndigheterna med anledning av den nya utsökningsbalken. Försämringen har därvid främst avsett belopp från mindre belopp till belopp på 10 000–15 000 kr.

Utredningens förslag kommer att ytterligare öka takten i försämringen.

Om förslaget genomföres med nämnda konsekvenser som resultat, kommer det att automatiskt leda till kostnadsökningar hos borgenärer, som kommer att drabba såväl borgenärer som skötsamma gäldenärer. Det kan heller inte uteslutas att borgenärernas benägenhet att mer omedelbart uppsåga krediter kommer att öka.

SI anser inte förslaget i vad gäller dröjsmålsräntans storlek och att lagen skall vara tvingande i konsumentförhållanden acceptabelt och avstyrker bestämt att detsamma läggs till grund för lagstiftning.

Svenska Elverksföreningen

Dröjsmålsräntan för konsumenter

Utredaren föreslår att dröjsmålsräntan skall vara avsevärt lägre när den betalas av "konsumenter" än när det gäller transaktioner mellan företag. Han motiverar detta med att konsumentens handlande inte bygger på samma företagsekonomiska överväganden som dem företagaren arbetar med.

Elleverantörerna har leveransplikt enligt ellagen. Man kan inte neka någon abonnemang. Rätten att begära säkerhet är begränsad. Möjligheterna att stänga av strömmen vid bristande betalning för att skydda sig mot att en osäker fordran växer är också begränsade. Formellt har man rätt att stänga av, men i praktiken kan man inte bortse från sociala och andra hänsyn.

Det har under senare år allmänt omvittnats bland elleverantörerna att antalet betalningsförseningar ökar. I motsats till utredningen finner vi det angeläget att försöka vinna ökad respekt för räkningarnas förfallodagar och att i görligaste mån få de mindre punktliga betalarna att själva täcka de kostnader som de förorsakar elleverantörerna och därmed indirekt övriga, punktliga betalare. På senare år har därför elleverantörerna alltmer skärpt sina indrivningsrutiner. Elverksföreningen har medverkat i denna utveckling genom att utarbeta rekommendationer för kravverksamhet och hålla kurser i ämnet. Det blir allt vanligare att man debiterar dröjsmålsränta konsekvent även för fordringar som inte går till betalningsföreläggande. Det som räntelagsutredaren anför om att leverantörernas synpunkter på dröjsmålsräntan kan lämnas utan avseende, eftersom man ändå sällan debiterar dröjsmålsränta stämmer således inte in på elleverantörerna.

Utredarens kategoriska påstående att "konsumenterna" inte handlar efter samma företagsekonomiska överväganden som dem företagaren arbetar med visar okunnighet om hur flertalet företag och "konsumenter"

handlar. Personer som är ansvariga för kravverksamheten hos elverk har gjort erfarenheten att många konsumenter är väl så medvetna om räntekostnader och debiteringsrutiner som många företag. Att man inte betalar räkningen i tid behöver inte alls bero på att man fått räkningen för sent eller på att man saknar pengar, vilket är de två alternativ som räntelagsutredaren redovisar. Betalningsförseningen beror ofta på att man vill använda pengarna till annat än att betala elräkningen med och att man vägt ekstrakostnaderna för betalningsdröjsmålet gentemot elleverantören mot de fördelar en förlängd kredittid innebär. Å andra sidan beror företagets betalningsdröjsmål lika ofta på slarv, långsamma utbetalningsrutiner eller akut brist på pengar som på företagsekonomiska överväganden.

Elleverantörernas av sociala och andra skäl betingade obenägenhet att stänga av strömmen för bristande betalning gör att kundens skuld ofta kan stiga till avsevärda belopp, särskilt vid leveranser till elvärmda småhus. Om kunden är samarbetsvillig och bedöms kunna betala längre fram vill man inte gärna försätta honom i en svår situation genom att bryta leveransen. I sådana fall är det nödvändigt att man kan debitera kunden en dröjsmålsränta som ungefär motsvarar elleverantörens kostnad för kapital. I och för sig har elleverantören inga fördelar av en "utlåningsverksamhet" av detta slag, men det är svårt att undvika att tvingas in i den och den är knappast konsumentfientlig. Det kan naturligtvis diskuteras huruvida elleverantörerna borde skärpa sin avstängningspraxis för att hålla nere ackumuleringen av obetalda avgifter. Vi är dock inte beredda att rekommendera en sådan utveckling.

Enligt föreningens mening är sålunda motiven för en särskild lägre dröjsmålsränta för "konsumenter" inte övertygande.

Vidare anser vi att den för kategorin "konsumenter" föreslagna nivån på dröjsmålsräntan är orimligt låg och inte fyller något av de två ändamålen, nämligen att kompensera leverantören för kostnaderna p.g.a. dröjsmålet och att avhålla kunderna från slarv med betalningen.

Kategoriuppdelningen

Utredningens förslag innebär att köparkollektivet uppdelas i två mycket ofullständigt definierade kategorier. I lagförslaget talas om "Privatpersoner och konsumenter" (rubrik), "privatperson i egenskap av konsument" (§ 8), "Privatperson" (§ 9) och "Konsument" (§§ 10 och 11). I sammanfattningen förekommer dessutom "Privatpersoner och konsumentförhållanden" samt "privatperson eller konsument".

Det får anses högst olämpligt att kunden (köparen) får bestämma vilken kategori han tillhör och för säljaren, t.ex. elleverantören, är det helt omöjligt att avgöra om en kund skall anses tillhöra den ena eller den andra kategorin.

Enligt SFS 1984:293 och SFS 1984:292 skiljer man mellan "konsumentförhållanden" och "näringsidkare". I en dom 1985-06-06 har Marknadsdomstolen utan åtskillnad accepterat medlemmarna i Göteborgs Fastighetsägareförening – däribland många privatpersoner – som näringsidkare, vilket endast är ett exempel på svårigheterna.

Inom eldistributionen finns ett mycket stort antal abonnemang tecknade av privatpersoner men avseende näringsverksamhet eller omfattande såväl bostad som näringsverksamhet av något slag. En stor grupp är ca 170 000 jordbruk men även kombinationer av bostad med detaljhandel, hantverk eller småindustri är mycket vanliga. Än värre är det med alla kunder/konsumenter som bedriver näringsverksamhet i hemmet (kontor, skrivarbete, dataarbete etc.) och när blir en fastighetsägare näringsidkare? I inget av dessa fall kan elleverantören avgöra om elenergin huvudsakligen används för det ena eller andra ändamålet.

Även om man skulle försöka dela upp förbrukningen så skulle detta dra med sig stora kostnader för elleverantörerna (mätare) och framför allt för kunderna (ändring av elinstallationerna). Alla berörda elleverantörer och elkunder skulle med säkerhet finna sådana åtgärder meningslösa om syftet endast är att differentiera dröjsmålsräntan!

På ett elverk förutsätts vidare några få personer hantera abonnemangs-, debiterings- och indrivningsrutinerna för 10 000-tals kunder. Att kodifiera kunderna efter om de är konsumenter eller inte skulle vara mycket besvärligt. I allmänhet har elleverantören ej tillgång till sådana uppgifter om kunden som skulle erfordras för kodifieringen. Enligt vad man nu kan bedöma i branschen skulle det kanske vara mest lönsamt att i stället för att koda kunderna behandla alla som konsumenter utom de allra lättast identifierbara och största företagskunderna. Detta vore dock ett egendomligt och orättvist förfarande. Beträffande i varje fall de elleverantörer som är kommunala verk är det också tveksamt om det vore lagligt att på detta sätt behandla företagskunder (näringsidkare) olika.

Eftersom det sålunda enligt föreningens mening är olämpligt att abonnenterna själva väljer kategori – ”konsument” eller näringsidkare – och eftersom elleverantörerna i stor utsträckning ej skulle kunna klara en sådan kategoriuppdelning vill vi bestämt avstyrka denna.

I vart fall erfordras att någon myndighet kan ge detaljerade anvisningar om hur kategoriuppdelningen skall ske och slita sannolika tvister om kodifieringen. Något besked härom kan vi ej finna i utredningen.

Reducering av dröjsmålsräntan

Förslaget att konsumenten skall kunna få dröjsmålsräntan reducerad om han haft anledning hålla inne betalningen på grund av oklarhet om rättsläget eller på grund av sjukdom etc. förefaller oss tveksamt. Ingen vet hur ofta en sådan regel skulle komma att åberopas i praktiken, men vi fruktar att den skulle locka till missbruk och innebära åtskilliga besvärliga utredningar. Regeln är ingalunda klart formulerad. Det framgår inte av lagförslaget huruvida borgenären är skyldig att pröva huruvida dröjsmålsräntan bör jämkas eller om det är meningen att detta alltid skall avgöras av domstol. Man bör inte medvetet införa en så svårtillämpad bestämmelse. Det förefaller också ologiskt och främmande att man överhuvud taget skall behöva ta hänsyn till gäldenärens personliga förhållanden vid bestämmandet av dröjsmålsräntan. Det skydd som detta är tänkt att innebära bör ordnas på annat sätt än genom räntelagen.

Vi vill för vår del sålunda förutsätta att eventuell reducering av dröjsmålsrättan beslutas av domstol. Elleverantören kan i vart fall ej bedöma om t. ex. kundens sjukdom medfört nedsatt betalningsförmåga eller fysiskt betalningstransaktionen.

Sveriges domareförbund

Utredningens förslag att särskilda, förmånligare regler i räntelagen skall gälla för konsumenter får ses mot bakgrund av den särskilda konsumentlagstiftning som gäller eller kommer att gälla inom civilrätten i övrigt. Genom att föreslå att den legala dröjsmålsrättan i bl. a. konsumentförhållanden skall sänkas från nuvarande åtta till två procent över diskontot har utredningen emellertid enligt domareförbundets mening gått för långt i sin strävan att tillgodose konsumentintressena. Förbundet instämmer till stora delar i den kritik som experterna Frankman, Persson och Westman framfört i sitt gemensamma yttrande och delar även den uppfattning Persson i ett eget yttrande givit uttryck åt då det gäller förslagets konsekvenser för bankers och andra kreditinstituts långivning.

I flera fall framstår de effekter som skulle uppkomma som svår motive-
rade. Utredningen har själv i några fall ansett att någon skillnad mellan olika kategorier inte är påkallade (t. ex. i aktiebolagslagen). Förbundet kan inte finna att motiven är starkare för den föreslagna ändringen i ärvdabalken. Det synes svårt att anföra några vägande skäl för att räntan på ett legat skall vara högre om mottagaren är en juridisk person (ofta en ideell förening eller en stiftelse) än om vederbörande är en fysisk person. Det torde inte vara vanligt att någon är legatarie i egenskap av näringsidkare eller att legatarien är en juridisk person som bedriver näring.

Den föreslagna lagstiftningen ger också upphov till praktiska problem. I den hittillsvarande konsumentlagstiftningen är det fråga om att reglera verkan av avtal, där parterna uppträtt i ett visst syfte och då ofta i en förhållandevis lättidentifierad funktion av näringsidkare eller konsument, även om gränsdragningsproblem naturligtvis kan föreligga även där. Räntelagen skall emellertid tillämpas även på andra förhållanden, där helt andra problem uppkommer att bedöma i vilken egenskap parterna är borgenär eller gäldenär. I fråga om utomobligatoriska skadestånd, t. ex. trafikskada, kan det vara mera tveksamt hur bedömningen skall ske av frågan om parterna (förare, fordonsägare och annan skadelidande) skall bedömas som "privatpersoner" eller ej. Förbundet ifrågasätter alltså starkt att ordet "privatperson" tillräckligt klart anger det begrepp som avses.

Den särskilda konsumenträttsliga lagstiftningen, däribland den nu föreslagna regeln att räntelagens bestämmelser blir indispositiva i konsumentförhållanden, avser att reglera verkningarna av vissa avtal beroende av eventuella successioner på borgenärs- eller gäldenärssidan. Utformningen av den särskilda regeln för "privatpersoner" ger närmast vid handen att förhållandena vid varje särskild tidpunkt i fordringsförhållandet är avgörande. Som exempel kan nämnas att gäldenären är en juridisk person och borgenären är en "privatperson". Gäldenären avlider, varvid fordringen

övergår till dödsboet, som inte är att anses som "privat-person", och därefter genom arvskifte till en av dödsbodelägarna, som också är "privat-person". Att låta en förändring på borgenärssidan påverka gäldenärens förpliktelse torde medföra att denne bör få rätt att motsätta sig en överlåtelse av fordringen.

Skall olika räntesatser gälla måste problemet hur man skall förfara när flera är solidariskt ansvariga lösas.

— — —

Vidare ställer sig förbundet frågande till vad som uttalas om att förvaltning av egen förmögenhet genom placering i aktier skulle anses som näring (s. 168 n — 169 ö). Enligt förbundets mening torde den som förvaltar sin i aktier placerade förmögenhet inte anses som näringsidkare och därmed bokföringsskyldig, även om kapitalet är betydande.

Föreningen Sveriges kronofogdar

I betänkandet föreslås att tvingande regler om lägre dröjsmålsränta än eljest införs i konsumentförhållanden. Föreningen tillstyrker att så sker.

— — —

Beträffande särregleringen för privatpersoner och konsumenter finner föreningen att betänkandet har överarbetats så att särskilt 8 och 10 §§ har fått ett ostrukturerat och för den oinvidde ett alltför svårtillgängligt innehåll. Man föreslår ett lägre diskontotillägg om två procent beträffande alla privatpersoner som borgenärer eller gäldenärer, medan man låter reglerna vara tvingande endast i näringsidkar/konsumentförhållandena. Att som i betänkandet motivera en lägre dröjsmålsränta för en privatperson som "lånar ut pengar för att hjälpa en näringsidkare att finansiera en utbyggnad av dennes företag" synes vara att särreglera en udda företeelse, där ändå dröjsmålsräntan enligt 7 § aldrig blir lägre än den löpande räntan på själva lånet. Föreningen finner det därför tillfyllest att tillämpa det lägre diskontotillägget i rättsförhållanden mellan å ena sidan privatpersoner i egenskap av konsumenter och att härvid göra lagstiftningen tvingande, dock endast till förmån för konsumenten. I konsumentförsäkringsfallen blir då följden, att konsumenten får nöja sig med den lägre räntesatsen på sina försäkringskrav om inget annat har avtalats. Samtidigt kan den penningstarke konsument som lånar ut pengar till ett nystartat företag liksom andra kreditgivare förhandla sig till en högre dröjsmålsränta. En sådan räntelagstiftning kommer att harmoniera bättre än den som betänkandet föreslår med den konsumentpolitiska lagstiftningen, såsom konsumentköplagen, konsumentkreditlagen, konsumentförsäkringslagen och och preskriptionslagens regler avseende konsumentfordringar. Se vidare avsnitt 9.

Sydsvenska lokalavdelningen av föreningen Sveriges kronofogdar

Förslaget avseende lägre dröjsmålsränta för privatpersoner i förhållande till näringsidkare motiveras med att privatpersoner inte skulle kalkylera över vilka ekonomiska alternativ som kan vara mest lönsamma. Detta kan

man väl inte generellt skriva under på. Många privatpersoner har en komplex ekonomi med checkkrediter, kontokort m.m. som gör att olika alternativ kan övervägas. Att då ha en dröjsmålsränta som är 3–4 % lägre än räntan på en checkkredit eller ca 10 % lägre än på en kontokortskredit kan då vara intressant för en gäldenär som har kommit i en ekonomisk kris. Det är vidare oftast olyckligt och skapar gränsdragningsproblem att ha differentierade regler för olika grupper. En enskild näringsidkare har ofta rörelsens ekonomi sammanblandad med sin privata. Hur skall man då enkelt kunna fastställa vilka dröjsmålsräntor som skall utgå på olika skulder?

En grundläggande tanke måste vara att skulder skall betalas i rätt tid. Det finns då ingen anledning att ömma för dem som inte gör detta. Behåll därför nuvarande enhetliga regler om dröjsmålsränta.

Lokalavdelningen för Västra Sverige av föreningen Sveriges kronofogdar

8 §

I lagrummet föreskrivs att dröjsmålsräntan för en privatperson skall uppgå till högst diskontot jämte två procent. Detta innebär en avsevärd sänkning av den ränta om diskonto jämte åtta procent som infördes 1984–07–01. Det är nog ganska klart att en hög dröjsmålsränta har en betalningspåtryckande effekt. Den föreslagna ändringen har en klart motsatt effekt. I en tid när exekutionsväsendet möter en allt hårdare kritik för sin hantering av de enskilda målen kan man knappast acceptera en ränta som man utan överdrift kan påstå minskar betalningsmoralen. Under särskilda förhållanden kan enligt förslaget jämkning äga rum av dröjsmålsräntan. Vidare skall enligt förslaget gäldenären få en betalningsfri månad från det räkning eller faktura utställts. Enligt lokalavdelningen bör dröjsmålsräntan behållas på sin idag förhållandevis höga nivå.

Lokalavdelningen för Mellersta Sverige av föreningen Sveriges kronofogdar

Förslaget till ny räntelag innebär bl.a. att dröjsmålsränta skall beräknas efter en lägre räntesats i konsumentförhållanden jämfört med vad som nu gäller. Lagen skall i den delen vara tvingande till konsumenternas förmån. Från betalningssynpunkt torde förslaget medföra endast positiva konsekvenser. De betalningssvaga i samhället blir inte starkare av höga dröjsmålsräntor. En lägre dröjsmålsränta jämfört med nuläget ger dem större möjligheter att göra rätt för sig vid betalningssvårigheter.

Förslaget berör emellertid inte alls huruvida de tvingande reglerna även skall beaktas av de exekutiva myndigheterna. I ett avseende torde det dock stå klart att reglerna blir tillämpliga, nämligen vid återtagningsförrättningar enligt konsumentkreditlagen. Rånteanspråken från sökandens sida begränsas då enligt 8 § i förslaget. I övrigt torde det ankomma på domstolarna att avgöra om den lägre dröjsmålsräntan skall vara tillämplig. Exekutionsurkunden får liksom för närvarande vara vägledande för exekutionen beträffande utdömd ränta.

I betänkandet föreslås att räntefoten för dröjsmålsränta skall vara lägre när en privatperson eller konsument är antingen gäldenär eller borgenär än eljest. FAR kan i allt väsentligt ansluta sig till den bedömning av förslagets konsekvenser som görs av experterna Frankman, Persson och Westman i ett till betänkandet fogat särskilt yttrande. FAR tar således avstånd från förslaget och anser att den dröjsmålsräntenivå som anges i nuvarande räntelag bör gälla även framdeles.

FAR vill särskilt framhålla att förslaget innebär att olika dröjsmålsräntesatser skall tillämpas för olika kategorier av betalningsskyldiga. Fordringsägaren måste därför dels analysera varje faktura där dröjsmål med betalningen uppkommit, dels tillämpa olika rutiner för dröjsmålsräntedebiteringen beroende på kundkategorin. En sådan ordning skulle medföra stora problem och kostnader för företagen.

Konsumentvägledarnas Förening

tillstyrker förslaget och framhåller att det är särskilt viktigt att lagen blir tvingande till konsumentens förmån.

Svenska Petroleum Institutet

Utredningen har i sitt förslag bl.a. utgått från att privatpersoner inte har sin hushållsekonomi organiserad efter affärsmässiga principer. Orsakerna till försenad betalning anges som regel vara att räkningen skickats ut för sent för att komma med vid den genomgång av räkningar som görs en gång per månad i samband med att konsumenten får ut sin lön eller också beror dröjsmålet på att konsumenten är utan pengar.

Ovanstående grundantaganden ger en så ofullständig bild av verkligheten att de måste anses vara vilseledande som utgångspunkt för förslag om ny lagstiftning. Betalningsfördröjningar kan ju ha sin grund i en mängd orsaker, t.ex. alternativa prioriteringar av utgifterna, slarv eller allmän ovilja att betala i tid.

Förslag om låg dröjsmålsränta till privatpersoner

Utredningen föreslår en tvingande regel, att, när privatperson eller konsument är antingen gäldenär eller borgenär, dröjsmålsräntan skall vara diskontot plus 2 %. Skälen är de ovan angivna.

Enligt all erfarenhet är dröjsmålsräntans höjd av stor betydelse för att få gäldenären att betala i tid. Detta gäller såväl näringsidkare som privatpersoner. Nivån på räntan måste vara så hög, att en betalningsfördröjning är ointressant eller åtminstone alltför kostsam för konsumenten.

Den föreslagna ändringen av räntelagen till en dröjsmålsränta på max diskonto plus 2 % kommer med största sannolikhet att få den effekten, att betalningsförseningarna avsevärt ökar. Ett uppskjutande av betalning av leverantörsräkningar skulle utan tvekan bli det enklaste och billigaste

sättet att låna pengar, jämfört med att låna i bank. Ett sådant förhållande är uppenbarligen helt orimligt, allrahelst som "lånet" i de flesta fall skulle ske helt utan leverantörens samtycke och i strid med gällande betalningsvillkor.

En sannolik följeffekt skulle bli att leverantören kompenserade sig för de ökade kundfordringarna genom varuprishöjning vid kreditförsäljning eller genom en generell prishöjning till nackdel för kontant betalande kunder. På vilket sätt leverantören än skulle ta ut kompensation för sina ökade kostnader, skulle goda betalare få vara med om att betala kostnaderna för de dåliga.

Förslaget ger speciellt på denna punkt ett intryck av att vara utformat som ett skydd för de konsumenter, som redan i dag har svårt att hålla reda på sina ekonomiska relationer med leverantörer.

Det kan vidare konstateras att den föreslagna nivån på dröjsmålsränta på intet sätt svarar mot företagens kapitalkostnader för kortfristig upplåning. Denna räntenivå ligger och kommer också sannolikt att ligga betydligt över diskonto plus 2 %.

Klassificering av kunder i näringsidkare och privatpersoner/konsumenter

Utredningen föreslår särskilda regler för privatpersoner/konsumenter

Man kan med skäl efterlysa en beskrivning av de praktiska och kostnadmässiga konsekvenserna av att gäldenärerna enligt förslaget måste delas upp i skilda kategorier. Detta skulle innebära att företagen skulle tvingas analysera varje fall, där betalningsdröjsmål uppkommit, med hänsyn till kundens kategoritillhörighet.

Utredningen ger inga i praktiken användbara regler för hur klassificeringen skulle gå till. För oljeindustrins del finns ett stort antal kunder, där en sådan klassificering som utredningen tänkt sig, helt enkelt inte är möjlig. Det gäller t.ex. leveranser av drivmedel (bensin, diesel) till en näringsidkare, som använder ett eller flera fordon både i näringsverksamheten (driven under enskild firma) och för privat bruk. Ett annat exempel på s.k. blandad förbrukning är leveranser av eldningsolja till jordbrukare, som använder dem dels för uppvärmning av bostadshus, (privat), dels för byggnader, torkanläggningar m. m. i jordbruket (näringsverksamhet).

För oljeföretagens del gäller dessa fall av blandad förbrukning inte några enstaka undantagsfall utan ett synnerligen stort antal kunder.

Svenska Gasföreningen

Utredningen gör en distinktion mellan privata konsumenter och näringsidkare och föreslår att de privata konsumenterna skall gynnas av en avsevärt lägre dröjsmålsränta än övriga. Om en sådan uppdelning görs förstår föreningen inte hur denna kategoriklyvning skall kunna hanteras i praktiken. Otaliga gränsfall måste uppstå när energimarknadens konsumenter skall uppdelas. Föreningen frågar sig om det ens är möjligt.

Föreningen har inte övertygats av utredningens motiv till lägre dröjsmålsränta för privatpersoner. Föreningen har svårt att se det som ett

konsumtintresse att, genom en låg dröjsmålsränta, vissa – ofta ständigt återkommande – personer skall erhålla billigare krediter än andra kreditkonsumenter.

Man märker f.n. en ambition att förenkla skattelagstiftningen och regeringen synes därvid vara beredd att prioritera enkelhet framför absolut rättvisa i varje situation. I samma anda anser föreningen att samhällets övriga regelsystem skall förenklas och i varje fall inte tillföras helt nya komplikationer.

Föreningen motsätter sig utredningens förslag att kategoriindela konsumentkollektivet, att prisdifferentiera mellan de därvid uppkommande grupperna och att därmed åstadkomma ett mer komplicerat regelverk än det som nu råder.

Svenska Kreditmannaföreningen

Behovet och funktionen av dröjsmålsränta

Det finns i varje tid ett marknadspris på pengar. Priset kan sägas anpassa sig bl. a. med hänvisning till tillgång och efterfrågan, kreditens långvarighet och kreditriskerna. För närvarande och inom överskådlig framtid råder brist på pengar här i landet och ränteläget är högt. För den som säljer på kredit är därför kreditkostnaden en inte oväsentlig del av den sålda varans/tjänstens pris. Denna kostnad för kredit fram till förfallodagen är således inräknad i det fakturerade priset. Uppkommer dröjsmål med betalning uppstår en tilläggskostnad för kapitalfinansiering hos säljaren/kreditgivaren, vilken kostnad måste täckas på något sätt. En rimlig metod har hittills ansetts vara att kredittagaren betalar en dröjsmålsränta någorlunda anpassad till marknadsräntan.

Enligt betänkandet skall detta inte längre få ske såvitt rör vissa kredittagare. Utredningen anvisar inte hur denna medkostnad skall täckas eftersom man inte synes förstå att den uppkommer. Kostnaden vältras över på kreditgivaren. Möjligheterna för konsumenten att få kredit försvåras eller stramas åt.

Konsekvenser för kreditgivare om förslaget om dröjsmåls räntagenomförs

Register och datamässiga problem

För att korrekt hantera dröjsmålsräntedebiteringen vid eventuellt dröjsmål måste kundens status fastställas och noteras redan då order mottas (samma kund kan vara privatperson och icke privatperson beroende på t.ex. beskaffenheten av beställda varor), ibland kan ytterligare uppgifter erfordras för bedömning.

Exempel: En villaägare vill byta ut alla tappkranar i sin villa och beställer tio sådana från en VVS-handlare. Villaägaren skall behandlas som en privatperson. Om en hyreshusägare gör samma beställning i avsikt att byta ut kranarna i hyreslägenheter är han inte privatperson. Är hyreshusägaren också villaägare och kranarna debiteras på samma faktura, är således olika dröjsmålsrättegler tillämpliga på "hyreskranarna" respektive "villa-

kranarna". Att överhuvudtaget hålla reda på om en person är näringsidkare eller privatperson vid kreditköp är något som inte ens kreditupplysningsföretagen med säkerhet kan avgöra i dag.

— — —

Dröjsmålsränta — ökade ränteförluster

Såväl förslaget om en obligatorisk betalningsfrist på en månad (som i sig inte föreslås bli lagfäst på annat sätt än genom bestämmelsen att dröjsmålsräntan börjar utgå först en månad efter det anspråket på dröjsmålsränta angivits i faktura), som utredningsmannen menar skall styra även "kapitalförfallodagen", som den låga räntefoten (diskontot plus två procentenheter), torde innebära att varje kredit till kunden som är privatperson medför ökade kostnader för säljaren/kreditgivaren. En intressant fråga är om fördelen för konsumenten, som är marginell, kan motivera kreditgivarens stora kostnader.

Obligatoriskt trettiodagarsfrist kommer ganska snart medföra att räntekostnaden härför inräknas i varans pris, vilket innebär att även kontantkunder får betala för kreditkundernas bekvämlighet. Om sedan kreditkunden, som är privatperson, dröjer med betalningen utöver förfallodagen, blir säljarens/kreditgivarens mätbara förlust skillnaden mellan hans kapitalanskaffning och diskonto plus två procent. I vad mån detta gynnar konsumenterna eller inte kan ifrågasättas.

— — —

Förslagets inverkan på betalningsmoralen

Betänkandet innehåller en för västerländsk rättsuppfattning helt ny princip, nämligen att premiera den part i ett avtalsförhållande som inte håller avtalet och det på bekostnad av den drabbade parten. I realiteten kan således förslaget sägas innebära att fordringsägaren skall betala en summa till gäldenären om denne är sen betalare. Det blir billigare för en konsument att dröja med betalningen av en förfallen fordran, än att ta en ny räntedragande kredit. Detta kommer ganska snart uppmärksammas av vissa kredittagare och utnyttjas. Den föreslagna räntenivån är lägre än marknadsräntan. Svenska Kreditmannaföreningens medlemmar har inte noterat några invändningar från sina kunder att dröjsmålsränta utgår och ej heller skäligheten därav.

Svenska Tidningsgivareföreningen

I den stora annonsvolym som dagligen införs i dagstidningarna beordras ett mycket stort antal s.k. tillfälliga annonser av privatpersoner resp. personer som i någon mening kan tänkas vara näringsidkare. Annonserna beordras oftast per telefon och införs med kort varsel. För närvarande finns det ingen anledning för dagstidningarna att dra en gräns mellan privatpersoner och nu nämnda näringsidkare. Enligt det framlagda lagförslaget skall för privatpersoner tillämpas en lägre dröjsmålsränta än för näringsidkare.

För dagstidningarnas del kommer detta i praktiken att medföra utomordentligt stora svårigheter. För att undvika dessa vill TU föreslå att samma dröjsmålsränta skall få tillämpas för privatpersoner och näringsidkare. Om förslaget trots tillämpningssvårigheterna skulle genomföras förutsätter TU att det i lagtexten och i lagmotiven klart anges vilka kriterier som skall gälla för gränsdragningen.

TU anser att den föreslagna dröjsmålsräntan för privatpersoner – riksbanksdiskontot plus två procent – är för låg i förhållande till de räntesatser som gäller för bankernas specialinlåning. En för låg dröjsmålsränta riskerar att luckra upp betalningsmoralen och leda till ökade kreditkostnader.

På grund av de ekonomiska svårigheter som många dagstidningsföretag kämpar med har dessa under senare år försökt snabba upp betalningen av fakturor rörande direktbeordrade annonser. Betalning tio dagar efter fakturadatum har därför blivit allt vanligare. Med hänsyn härtill avstyrker TU en regel i lagförslaget som förbjuder att dröjsmålsränta uttas innan trettio dagar har förflutit efter fakturadatum.

Åberopande det ovan anförda vill TU således förorda att lagförslagets regler ändras så,

att samma dröjsmålsränta kan användas beträffande privatpersoner och näringsidkare,

att dröjsmålsräntan sätts högre än de räntesatser som gäller för bankernas specialinlåning, och

att dröjsmålsräntan får tillämpas inom 30 dagar efter fakturadatum.

Elektriska Hushållsapparat Leverantörer

Utredningen åberopar som ett av skälen för de föreslagna reglerna en i Danmark genomförd räntelag. Till detta är att notera att den danska lagen, daterad 1984–12–19, nr 618, fastställer en årlig ränta till diskonto + 6 %. Denna ränta kan vidare ändras vartannat år efter förhandlingar med Danmarks Nationalbank. Den omständigheten att Danmark, eller över huvud taget andra länder, har en låst dröjsmålsräntesats kan inte vara rimlig anledning till att Sverige ska genomföra en tvingande lagstiftning som får så vittomfattande följder som föreliggande förslag.

Det har inte framkommit av utredningen att företag mot konsument i någon nämnvärd omfattning missbrukat möjligheten att ta ut oskäligen dröjsmålsräntor. Grundprincipen i vårt ställningstagande om dröjsmålsränta är: *Kapital låst i förlängda krediter utgör en betydande kostnadspost för näringslivet. Dessa kostnader måste naturligtvis täckas in.*

För att kreditförhållande ska kunna ingås måste avtal träffas. I detta avtal ska finnas överenskommelse om dröjsmålsränta. Om kredittagaren senare bryter avtalet, dvs. inte betalar i tid, skall han oavsett orsak till avtalsbrottet, givetvis betala den avtalade dröjsmålsräntan. Denna ränta ska vara av en sådan storleksordning att den täcker in näringsidkarens extra utgifter på grund av den för hans del påtvingade längre kreditgivningstiden. Skulle detta inte medges enligt den nya räntelagen, innebär det att andra kunder, som korrekt följer de ingångna avtalen, får betala de kostnader som orsakas av dem som bryter avtalen. Detta är ett förhållande

som strider mot svensk rättsuppfattning. Dröjsmålsrättegränserna får inte inbjuda konsumenterna till lönsamma avtalsbrott.

Om förslaget genomföres betyder detta ökad administration och ett större antal tvister. Det innebär också direkta ränteförluster för företagen och ett ökat antal kundförluster. Allt detta måste kompenseras genom prishöjningar och hårdare kreditvillkor. Betalningsansånd kommer ej att kunna medges. I stället kommer inkassoåtgärder, ansånd om betalningsföreläggande och liknande åtgärder att vidtas oftare och snabbare. Detta kan inte rimligen vara i konsumentkollektivets intresse.

Kapitalkostnaden är lika hög oavsett köparkategori. En kostnadstäckande dröjsmålsräntesats bör därför alltid få tillämpas.

Varken näringsliv, statliga eller kommunala myndigheter, är beredda att utan kompensation acceptera ett höjt kostnadsläge på grund av ändrade ränteförhållanden.

— — —

Vi avstyrker sålunda bestämt förslaget till tvingande regler om dröjsmålsränta vid konsumentförhållande.

Riksförbundet Energileverantörerna

En lagstiftning, som skyddar konsumenterna kan inte ifrågasättas och är ju inom andra områden i vår monopolistiska bransch vanlig. I avtalsförhållandet mellan energileverantören och konsumenten befinner sig ju konsumenten oftast i "underläge" med små möjligheter att påverka avtalsvillkoren. Att så ensidigt skydda enskilda konsumenter, som räntelagsutredningen föreslår är emellertid i allra högsta grad tvivelaktigt.

Vi förordar därför, att nu gällande räntelag förblir gällande och våra huvudargument för detta ställningstagande är främst, att lagförslaget innebär

en oskälig överföring av kostnader på de konsumenter, som sköter sina betalningar samt

stora administrativa och praktiska problem hos energi leverantörerna vid tillämpningen i det dagliga arbetet som har karaktären av "masshantering" av ett mycket stort antal kunder.

Inom vår bransch kan konstateras ett ökande antal betalningsförseningar. Anledningen kan, i motsats till vad utredningen menar, antas bero på en ökad räntemedvetenhet hos konsumenterna, som på ett mer påtagligt sätt gör prioriteringar med avseende på vilka räkningar, som bör betalas i rätt tid o. s. v. För att råda bot på detta och få de mindre punktliga kunderna att själva täcka sina kostnader förorsakade av betalningsdröjsmålen har vi genom rekommendationer till medlemsföretagen medverkat till att energileverantörerna numera debiterar dröjsmålsränta och andra avgifter enligt gällande ränte- och inkassolagar.

En ändring av räntelagen kan inom vår bransch dessutom få konsekvensen att leverantörerna blir mer benägna att avbryta leveransen vid bristande betalning, vilket ju kan få följder som knappast kan antas gagna

konsumenterna. Rätten att avbryta leveransen vid betalningsförsummelse har hittills hanterats med allra största försiktighet bl. a. för att i möjligaste mån skydda konsumenterna.

I detta sammanhang måste en för elleverantörerna specifik bestämmelse beaktas, nämligen den i ellagen fastslagna leveransplikten, vilket innebär, att en koncessionsinnehavare inte kan vägra någon ett elabonnemang.

En annan näringsidkare kan, om förslaget till ny tvingande räntelag kommer att bli gällande, själv välja att helt enkelt avstå från att leverera varor och tjänster på kredit. Denna möjlighet saknas i praktiken för elleverantörerna, varför lagförslagets konsekvenser blir något paradoxala för vår bransch.

Vi anser dessutom, att det kommer att bli svårt, kostsamt och trassligt att bedöma för vem de nya bestämmelserna skall gälla. Det är för varje energileverantör i det närmaste omöjligt att utreda och kodifiera de tiotusentals kunderna med avseende på om de skall betraktas som "konsumentkunder" eller "yrkeskunder". Lantbrukare och privata hyreshusägare har t. ex. ofta både en privat konsumentdel och en yrkesdel inom samma abonnemang. Av vem och när skall bedömningen göras? Av leverantören eller först vid domstol?

Sammanfattningsvis bedöms de administrativa och praktiska problemen bli av oanad storlek inom vår bransch om förslaget till ny räntelag skulle vinna gehör och ett genomförande av lagens tillämpning skulle medföra ökade kostnader för samtliga energikonsumenter.

3 Jämkningsmöjlighet

Riksåklagaren

har ingen erinran mot förslaget.

Göteborgs tingsrätt

Tingsrätten instämmer i utredningens förslag att en särskild jämningsmöjlighet bör införas för det fall som kan betecknas som social force majeure. Däremot anser tingsrätten att en regel om jämkning vid oklarhet om rättsläget m. m. inte bör införas. Risker att behöva betala dröjsmålsränta om en process förloras torde knappast i någon utsträckning av betydelse verka avhållande på en privatpersons vilja att processa om denne anser sig ha goda grunder för att vägra betalning. Vidare kan den som överväger risken att behöva betala dröjsmålsränta mildra den belastning som dröjsmålsräntan utgör genom att göra de medel som avses med den ifrågasatta betalningen räntebärande. Det framstår därtill som mindre lämpligt att införa regler som för sin tillämpning förutsätter att parten visar att oklarheter har förelegat.

Om det av principiella eller andra skäl anses föreligga behov av en jämningsregel då tillämpning av räntelagen skulle föranleda resultat som uppfattas som otillbörliga eller oskäliga i speciella undantagsfall, bör det kunna ske utan sådana preciseringar som i förslagets jämningsregler.

Försäkringsrättskommittén

har inget att invända mot jämningsregeln, men anför att den torde för försäkringens del få ringa betydelse.

Kommerskollegium

Vidare har utredningen föreslagit att en paragraf skall införas i räntelagen, som ger gäldenär i egenskap av privatperson rätt till jämkning av dröjsmålsränta enligt lagen i två fall. Räntan skall kunna jämkas dels om gäldenären vid "rättslig oklarhet" haft skälig anledning att tills vidare hålla inne betalning, dels när gäldenären av sociala skäl råkat i betalningssvårigheter och synnerliga skäl för jämkning föreligger.

Beträffande den föreslagna jämningsmöjligheten gör kollegiet samma bedömning som beträffande den föreslagna sänkningen av räntenivån för konsumenterna, nämligen att kostnaderna för utebliven räntekompensation inte bör bäras av näringsidkarna och i sista hand av övriga konsumenter. Mot bakgrund av vad utredningen anför om att risken att, i händelse en process förloras, behöva utge ett ansevärt räntebelopp kan verka avhållande på en privatpersons vilja att processa, bör man enligt kollegiets bedömning överväga att utöka möjligheten att fullgöra betalning genom nedsättning av pengar.

Televerket

Televerket finner inte heller några bärande skäl för utredningens förslag till 9 § om jämkning av dröjsmålsräntor. Borgenärer hamnar i svårigheter i de fall gäldenärer inte fullgör sin skyldighet att betala i rätt tid och sedan möter krav på dröjsmålsränta med en eller flera invändningar som t. ex. att han inte köpt varan som näringsutövare utan som privatperson varför räntan skall beräknas efter en lägre procentsats, att han i sin anteckningsbok noterat att han har betalat i rätt tid och att han varit djupt deprimerad varför räntan skall jämkas. Borgenären ställs inför valet mellan att låta andra kunder betala antingen vad den försumlige betalaren ej vill betala i dröjsmålsränta eller de extra administrationskostnader som krävs för att få ut en korrekt dröjsmålsränta av den försumlige betalaren. Enligt televerkets mening är det inte motiverat att nu i räntelagen föra in regler som kan utnyttjas av personer som av någon orsak inte vill eller kan fullgöra vad de har åtagit sig. I Sverige finns ett väl utbyggt socialt skyddsnät och det kan ofta vara affärsmässigt motiverat för borgenärer att inte driva en fråga om dröjsmålsränta på ett sätt som kan medföra berättigad kritik.

Televerket avstyrker förslaget om jämkning.

I betänkandet föreslås införande av en möjlighet till jämkning av sådan ränta som på grund av bestämmelse i räntelagen skall utges av privatperson. Det får alltså ej vara fråga om ränta som grundas på avtal, i vilka fall jämkning enligt 36 § avtalslagen kan komma i fråga. Endast i två avgränsade situationer skall jämkning kunna ske. Dels blir jämkning möjlig när oklarhet förelegat om rättsläget eller eljest om något förhållande av avgörande betydelse för betalningsskyldigheten, dels kan jämkning ske vid sådana fall av betalningsoförmåga som beror på att gäldenären till följd av sjukdom eller av annan genomgripande personlig händelse huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter.

Bankinspektionen har ingen erinran mot att en jämningsmöjlighet införs. Frågan är emellertid om avgränsningen av den först nämnda jämningsituationen är ändamålsenlig. I betänkandet sägs att ett oklart rättsläge kan manifesteras sig exempelvis i redovisade skiljaktigheter hos de deltagande domarna eller i det förhållandet att olika instanser kommit till olika resultat beträffande betalningsskyldigheten. Risken är att jämningsmöjligheten, med den utformning lagförslaget fått, inte tillämpas i andra fall än då "oklarheten" fått sådana synbara uttryck som nyss nämnts. Det är emellertid obestriddligen så att även då domare och domstolar kommit till samma resultat kan saken ha varit svårbedömbär. En tillämpning av jämningsbestämmelsen i sådana fall skulle förutsätta att detta, åtminstone indirekt, tillkännagavs i domen, vilket kan möta motstånd. Det kan f.ö. finnas andra skäl till att inte låsa tillämpningen av bestämmelsen till det "objektiva" faktum som "oklarhet om rättsläget" utgör. T.ex. då en enskild ej biträds av advokat — såsom är det vanliga i rättegång om mindre värden — skulle en jämkning i vissa fall kunna te sig naturlig också då fråga är om rättsvillfarelse.

Bankinspektionen förordar att avgränsningen av den först nämnda jämningsituationen görs till föremål för förnyade övervägande under departementsbehandlingen. En formulering som därvid kan prövas och som synes ge större förutsättningar att beakta den enskildes förutsättningar att förutse rättsläget är denna: "*Har en privatperson som är gäldenär haft skäligen grund till tvivel om sin betalningsskyldighet, kan den ränta som skulle utgå enligt bestämmelse i denna lag jämkas.*"

Konsumentverket

I lagförslagets 9 § införs det för två speciella situationer möjlighet till jämkning av skyldigheten att betala ränta. Då t.ex. en fordran är tvistig finns en uppenbar risk att konsumenten som den normalt sett ekonomiskt svagare parten avstår från att få sin sak prövad i domstol eller på annat sätt därför att han riskerar att behöva betala räntetillägg under tiden. Verket anser det därför värdefullt från konsumentsynpunkt att utredningen nu föreslår regler som gör att den dröjsmålsränta som annars skall utgå, kan jämkas om skälig anledning funnits att tills vidare hålla inne betalningen.

Jämkning föreslås också kunna komma ifråga vid s.k. social force ma-

jeure. Även i denna del tillstyrker verket förslaget. Det är dock enligt verkets mening tveksamt om det bör krävas "synnerliga skäl" för jämkning, utöver kravet att det skall röra sig om en händelse av "genomgripande" natur.

Allmänna reklimationsnämnden

De argument som utredningen anför för införande av vissa möjligheter till jämkning av dröjsmålsränta i konsumentförhållanden anser ARN övertygande. Nämnden tillstyrker således att bestämmelser om jämkning tas in i lagen.

Riksrevisionsverket

Utredningen föreslår regler som ger möjlighet för privatperson till jämkning. RRV anser det bra om en sådan möjlighet finns. RRV finner emellertid att de föreslagna reglerna kan komma att leda till åtskilliga besvärliga utredningar. De alternativ till jämkning som utredningen diskuterar är dels möjlighet att innehålla betalning på grund av oklarhet i rättsläget eller eljest om något förhållande av avgörande betydelse för betalningsskyldighet föreligger, dels sådana förhållanden som utgör s.k. social force majeure. Dessa alternativ torde bli svåra att tillämpa i praktiken. RRV ställer sig därför tveksamt till att införa bestämmelser av detta slag i räntelagen.

Länsstyrelsen i Jämtlands län

tillstyrker förslaget.

Kronofogdemyndigheten i Östersunds distrikt

En jämningsregel enligt den modell som angivits i 9 § i förslaget är väl befogad. Men enligt KFMs mening bör den få en mera allmän utformning när det gäller andra situationer än som berörts i första delen (om "oklarhet förelegat om rättsläget eller eljest"). I fortsättningen bör stadgandet knytas till synnerliga skäl över huvud taget och i motiven utförligt klargöras vilka situationer det gäller. Sista delen av den föreslagna paragrafen verkar förvillande samt kan låsa en rimlig praxis.

Frågan är också hur och när skälen ska beaktas. Såvitt man kan förstå avses att jämkning ska avgöras genom invändning t.ex. när domstol prövar betalningsskyldigheten. Men regeln borde enligt KFMs mening gälla även efter det domstol fastställt betalning av viss moraränta. Det är ofta efter det t.ex. betalningsföreläggande med slutbevis meddelats, som det visar sig att gäldenären p.g.a. sjukdom och andra förhållanden fått svårt att betala räntan. Man kan tänka sig att bryta igenom de traditionella processreglerna och tillåta en prövning av domstol även efter det lagakraftvunnet föreläggande eller dom etc. kommit till. Annars lär regeln inte få mycket genomslag i praktiken.

har inget att erinra mot förslaget att jämkning skall kunna ske i vissa fall.

Stockholms kommun, juridiska avdelningen

Utredningen förslår i 9 § i sitt förslag till räntelag jämningsmöjligheter i två olika fall, dels om oklarhet föreligger om räntsläget, dels om synnerliga skäl såsom sjukdom m. m. föreligger för jämkning.

Det första av dessa förslag kan få avsevärda ekonomiska konsekvenser för staden i de fall tomträttsavgäld eller annan avgift är tvistig. Problem rörande tomträttsavgäld behandlas nedan (avsnitt 9).

Paragrafen ger enligt sin ordalydelse, och enligt motiven, gäldenären stor möjlighet att genom olika invändningar undgå att betala dröjsmålsränta. Paragrafen kan således locka en gäldenär att komma med invändningar som har till enda syfte att undgå skyldighet att betala dröjsmålsränta, dvs. en privatperson kan på ett billigt sätt uppskjuta betalning.

Redan i dag finns jämningsmöjlighet genom 36 § avtalslagen. Där beaktas också särskilt konsumentens ställning i avtalsförhållandet. Denna reglering är enligt juridiska avdelningen tillfyllest och medför en mer allsidig bedömning av jämningsmöjligheterna.

Utredningen föreslår vidare en jämningsmöjlighet om en privatperson till följd av sjukdom eller av annan genomgripande personlig händelse huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter. Det kan här noteras att en gäldenär kan försäkra sig mot flertalet av här tänkbara orsaker medan en sådan möjlighet inte finns för en borgenär. Det kan vidare vara mycket svårt avgöra om gäldenären hamnat i betalningssvårigheterna huvudsakligen utan egen skuld, vilket är en förutsättning för jämkning.

Juridiska avdelningen föreslår att 9 § i förslaget till räntelag utgår till förmån för nu gällande reglering i 36 § avtalslagen. (Se vidare avsnitt 9 om dröjsmålsränta vid omreglering av tomträttsavgäld.)

Svenska kommunförbundet

Styrelsen finner det befogat att regler införs som ger möjlighet för konsument till jämkning i de fall då en långtgående skyldighet att betala dröjsmålsränta skulle framstå som obillig.

De föreslagna alternativen för jämkning dvs. antingen innehållande av betalning på grund av oklarhet i räntsläget eller eljest om något förhållande av avgörande betydelse för betalningsskyldighet eller sådana förhållanden som utgör s. k. social force majeure är godtagbara.

Sveriges advokatsamfund

Enligt samfundets mening är ett klart räntsläge med god förutsebarhet ett högt prioriterat mål. Härav följer att man måste acceptera att en regel i det enskilda fallet kan leda till otillfredsställande resultat. Endast om det

föreligger en påtaglig risk för att en viss bestämmelse inte sällan leder till mycket otillfredsställande resultat bör öppnas en möjlighet att anpassa rättstillämpningen till vad som kan anses skäligt.

I förevarande fall anser dock samfundet omständigheterna vara sådana att en jämningsregel är befogad. Det främsta skälet härtill är att en effektivt verkande dröjsmålsränta med nödvändighet innebär att det belopp gäldenären har att betala efter en längre tid kan ha ökat avsevärt. Emellertid kan dröjsmålet ha berott på omständigheter som inte kan lastas gäldenären. I detta läge bör domstolarna ha relativt fria händer att sätta ned räntan till en nivå svarande mot lägst avkastningsränta. Här har då borgenärens intresse i princip ingen betydelse, eftersom han normalt inte har något berättigat anspråk på den överkompensation som dröjsmålsräntan innebär i förhållande till avkastningsräntan. (En annan sak är att den uteblivna betalningen i vissa fall kan föranleda borgenären särskild skada.)

En annan situation där jämkning bör kunna aktualiseras är när skuldbeloppet gäller i utländsk valuta. Fråga är t.ex. om en valuta med mycket lågt ränteläge och stabilt penningvärde; här bör räntenivån kunna anpassas till vad som är skäligt m. h. t. nämnda förhållanden. Vidare förtjänar den situationen att skulden är bestämd i valuta med högt ränteläge och stor inflation att uppmärksammas. Möjligen bör införas en specialregel för ifrågavarande fall (när svensk räntelag är tillämplig på fordring i utländskt myntslag). Ett förslag är då att borgenären ges en rätt till omväxling från utländsk till svensk valuta när han skriftligen så påkallar om gäldenären då är i betalningsdröjsmål.

Av det här anförda framgår att ehuru samfundet anser att en jämningsregel bör införas i räntelagen är den föreslagna bestämmelsen inte godtagbar. En jämningsregel bör gälla också för näringsidkare. Vidare saknas enligt samfundets mening anledning till jämkning i de fall den föreslagna regeln tar sikte på. Ränta svarande mot avkastningsränta bör alltid utgå oberoende av gäldenärens uppfattning om sin betalningsskyldighet, ekonomiska förhållanden och annat (förutsatt att fråga är om inhemsk valuta). Att även en sådan ränta kan vara betungande för gäldenären bör inte gå ut över borgenären. (Se även avsnitt 2).

Svenska sparbanksföreningen

har inte funnit skäl till erinran.

Svenska Försäkringsbolags Riksförbund

Genom förslaget 9 § föreslås i fråga om privatpersoner en jämningsmöjlighet, som enligt motiven är avsedd att kunna användas rent undantagsvis, då skyldigheten att betala ränta framstår som obillig. Enligt riksförbundets uppfattning kommer bestämmelsen att medföra stora tillämpningssvårigheter och många tolkningstvister. Det kan ifrågasättas om det ekonomiska värdet för den enskilde konsumenten av denna jämningsmöjlighet står i rimlig proportion till tillämpningssvårigheterna. Man kan inte bortse ifrån att bestämmelsen torde öppna icke avsedda möjligheter för

gäldenärer att helt "slippa ifrån" dröjsmålsräntan p.g.a. det utredningskrångel som blotta åberopandet av den medför.

Prop. 1986/87:72

TCO

TCO tillstyrker också förslaget om möjlighet för privatpersoner att i vissa fall slippa betala ränta. Jämningsregler av denna typ finns redan i de övriga nordiska länderna och innebär en viss uppmjukning av de annars så stela räntereglerna.

Företagareförbundet

Reglerna i förslagets § 9 är så uppenbart främmande för svensk rättstradition att de borde kunna avfärdas som ogenomtänkta hugskott. Varför skall just dröjsmålsräntan kunna bli föremål för jämkning av ifrågavarande orsaker när inte några andra förpliktelser kan komma ifråga för sådan jämkning och varför skall just den borgenär vars fordran inte har betalats i rätt tid bära kostnaden för gäldenärens oförskyllda betalningsoförmåga? Inte ens skattemyndigheterna avskriver sina fordringar av de i paragrafen angivna orsakerna, varför skall då en enskild borgenär tvingas göra detta? Bestämmelsen kommer att leda till kostnadsökningar för samhället genom att domstolarnas resurser tas i anspråk för avgörande om förutsättningarna för tillämpning av bestämmelsen är för handen.

Kooperativa förbundet (KF)

Även om KF avvisar huvuddelen av de särskilda bestämmelser som räntelagsutredningen föreslår beträffande privatpersoner finns dock ett viktigt undantag. Det gäller den möjlighet till jämkning av skyldigheten att betala ränta, som föreslås vid fall av rättslig oklarhet eller social force majeure. KF menar emellertid att, skall en sådan bestämmelse finnas i lagen, denna inte får avgränsas alltför snävt. En möjlighet till jämkning kan många gånger vara minst lika angelägen för en småföretagare (och därmed näringsidkare) som för en privatperson.

Motorbranschens Riksförbund

Utredningen föreslår att dröjsmålsräntan skall kunna jämkas vid oklarhet om rättsläget eller vid s. k. social force majeure.

Vi har svårt att se varför borgenären skall bära det ekonomiska ansvaret i dessa situationer. Borgenären kan rimligen inte rå för att rättsläget är oklart eller att konsumenten har dålig ekonomi. Såvitt vi känner till finns det inte på annat håll i lagstiftningen någon bestämmelse som befriar en gäldenär helt eller delvis från sin betalningsskyldighet i dessa situationer. En konsument som förlorar ett mål i en domstol lär väl inte befrias från sin skyldighet att ersätta motparten dennes rättegångskostnader enbart av den anledningen att konsumenten plötsligt har fått dålig ekonomi. Inte heller

kan en domstol jämka priset på en vara eller tjänst eller räntan på ett banklån enbart av den anledningen att rättsläget har varit oklart.

Man kan i detta sammanhang fråga sig varför inte också en näringsidkare kan komma i åtnjutande av jämkning av ränta. Ett exempel härpå är att en s. k. småföretagare tvingas utge s. k. avkastningsränta till konsument efter hävning av ett köp.

Vi avstyrker således förslaget att införa en särskild jämningsregel i räntelagen. Därest jämkning någon gång skulle aktualiseras i de av utredningen angivna situationerna, torde detta kunna genomföras med stöd av 36 § avtalslagen.

Svenska Inkassoföreningen

Utredningen föreslår att jämkning av skyldighet att betala ränta skall kunna ske i följande fall. Ett fall är när en konsument med hänsyn tagen till att oklarhet förelegat om rättsläget m.m. haft anledning att tills vidare hålla inne betalningen. Ett annat fall är om betalningstiden försuttits därför att konsumenten till följd av sjukdom eller av annan genomgripande händelse råkat i betalningssvårigheter.

Föreningen avstyrker båda dessa förslag. I det första fallet föreligger det en klar risk att möjligheten kommer att utnyttjas av betalningstredskande konsumenter i sådana fall där skiljemannaklausul tillämpas, lagen om tvistemål om mindre värden eller lagsökningslagen gäller genom att borgenären av kostnadsskäl efterger kravet på dröjsmålsränta. Föreningen anser att konsumenten redan är tillgodosedd genom att en oklarhet i rättsläget med stor sannolikhet medför en jämkning i den enskilda tvisten. Det finns enligt SI:s mening ingen anledning till att uppmuntra gäldenärer att framföra påståenden om juridiska och andra oklarheter. Det är en bättre lösning att förbättra konsumentens ställning genom en förstärkt rättshjälp, varigenom konsumenten kan få "oklarheten" professionellt bedömd.

I det andra fallet kan det vara frestande att från sociala utgångspunkter införa en jämningsmöjlighet. Enligt specialmotiveringen skall det vara fråga om oväntade händelser, som på ett avgörande sätt påverkar gäldenärens sociala situation och därmed också hans förmåga att göra rätt för sig i ekonomiska ting. Föreningen anser emellertid att konsumenten redan är tillgodosedd med att konsekvensen för en försenad betalning i regel endast medför en dröjsmålsränta, som f.n. ej är högre än en kreditränta i bank. Med utredningens resonemang kunde förslaget lika väl ha innefattat borgenärens efterskänkande – helt eller delvis – av fordran eller utvidgad tillämpning av moratorielagen!

Sveriges domareförbund

Förbundet ställer sig tveksamt till den föreslagna möjligheten att jämka dröjsmålsräntan. Sjukdomsfallet torde kunna hänföras till förhållande som täcks av social lagstiftning. Vad särskilt gäller det fallet att rättsfrågan är tveksam anser förbundet jämningsmöjligheten ofta vara av ringa betydelse-

se i jämförelse med det fulla kostnadsansvaret för rättegångskostnader som inte kan jämkas av motsvarande skäl. I vart fall tar förbundet avstånd från tanken (s. 181), att t.ex. redan skiljaktigheter i en domstols bedömning eller uttalande av reklamationsnämnden, som senare inte håller vid domstols prövning, skulle nästan undantagslöst utgöra skäl för jämkning.

Föreningen Sveriges kronofogdar

Jämningsregeln är väl befogad. Den bör dock få en mer allmän utformning när det gäller s.k. social force majeure. Stadgandet bör knyta an till synnerliga skäl i allmänhet och i motiven bör utförligt klargöras i vilka situationer det gäller.

Ett problem som inte har lösts i betänkandet är hur jämningsreglerna skall hanteras av domstolarna och de exekutiva myndigheterna sedan exekutionstitel har meddelats. Innan dom har fallit i ett tvistemål, är det självklart att domstolen skall kunna beakta oklara rättsförhållanden och social force majeure. Sedan en lagakraftvunnen och därmed exegibel och rättskraftig dom har fallit är det med nuvarande regler omöjligt att beakta sådana sociala förhållanden hos gäldenären som har inträffat härefter. För en betalningssvaggäldenär är ju fordringsförhållandet ofta oreglerat under lång tid efter det att dom har fallit. Frågan måste därför i förekommande fall lösas genom att domstolen även efter lagakraftätagande dom får möjlighet att jämka räntevillkoren.

Sydsvenska lokalavdelningen av föreningen Sveriges kronofogdar

Möjligheten till jämkning är i och för sig tilltalande. Vad som då fordras är en mycket noggrann precisering av när detta kan ske och vilka jämningsnivåer som skall tillämpas. De flesta dröjsmålsräntor fastställs genom betalningsförelägganden, och i denna summariska process torde finnas liten om ens någon möjlighet att beakta en jämningsregel. Detta innebär att gäldenärer som tror sig vara berättigad till jämkning kommer att försöka få målen hänskjutna till rättegång. Eftersom jämningsregeln skall tillämpas restriktivt kommer det att leda till många "onödiga" rättegångar.

Lokalavdelningen för Mellersta Sverige av föreningen Sveriges kronofogdar

En viss tveksamhet inställer sig emellertid beträffande tillämpningen av 9 § i förslaget i vad avser bestämmelserna om s.k. social force majeure. Visserligen skall bestämmelsen vara tillämplig om betalningstiden försuttit och därmed torde det vara domstolarna som i första hand har att jämka ränteanspråken i sina avgöranden. Betalningssvårigheter av sådant slag som stadgandet beskriver kan dock inträffa även under verkställighetsstadiet. En jämkningsskyldighet för kronofogdemyndigheterna skulle medföra att gäldenärernas invändningar i detta avseende krävde ett ställningstagande i varje särskilt fall. Kronofogdemyndigheternas redan hårt ansträngda resurser skulle därmed få tas i anspråk för prövning om sjukdom eller andra personliga omständigheter skulle vara jämningsgrundande för gäl-

denären under någon del av betalningsdröjsmålet. En sådan konsekvens av förslaget måste om möjligt undvikas. Ett klarläggande vore därför på sin plats av den innebörden att dröjsmålsräntan inte skall jämkas av exekutiv myndighet efter det att exekutionstitel föreligger.

Svenska Petroleum Institutet

Författningsförslagets 9 § möjliggör för domstolarna att jämka förslagets redan låga dröjsmålsränta.

Frånsett att denna paragraf är oklart formulerad, skulle den komma att innebära en ökad belastning på domstolsväsendet.

En ännu viktigare invändning är emellertid, att den föreslagna regeln kommer att medföra ändlösa diskussioner med vissa kunder om orsaken till betalningsdröjsmålet. Den ger stora möjligheter till olika tolkningar, missförstånd och i vissa fall kostsamma utredningar. De administrativa kostnader, som detta skulle medföra, kommer till stor del att belasta de goda betalarna.

Om förslaget skulle genomföras, skulle företagen i många fall tvingas att snabbare än nu gå till inkassoförfarande för att säkra sina fordringar, vilket också skulle öka belastningen på domstolsväsendet.

Svenska Kreditmannaföreningen

En anmärkningsvärd passus i förslaget är att kreditgivaren skall stå risken för att kredittagaren (privatperson) som till följd av "sjukdom eller annan genomgripande personlig händelse huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter och synnerliga skäl föreligger" på så sätt även diskonto-plus-två-räntan kan jämkas av domstol. Det kan också vara fallet om kredittagaren innehållit betalning av det skälet att oklarhet förelegat om "rättsläget eller annat förhållande".

Elektriska Hushållsapparater Leverantörer

Med hänsyn till att nuvarande socialförsäkringsskydd innebär en i stort sett bibehållen inkomst vid sjukdom synes förslaget till förlängd räntefri kredittid i samband med sjukdom ej vara motiverat.

4 Rättsligen ogrundade krav på ränta eller faktureringsavgift

Riksåklagaren

har ingen erinran.

Göteborgs tingsrätt

instämmer i utredningens förslag.

Sammantaget medför de föreslagna reglerna att dröjsmålsrånthandlingen blir svårare och dyrare för kreditgivare. Det är uppenbart att motivationen för fordringsägare att följa dessa regler bli låg. Det i sin tur innebär att avsevärt ökade anspråk ställs på de tillsynsmyndigheter inom vars område tillsynsfrågorna ligger. Utredningen föreslår att sanktioner mot överträdelser skall hanteras av KO med stöd av marknadsföringslagen i form av ansökningar om vitesföreläggande hos marknadsdomstolen.

Utredningen har emellertid också konstaterat att dröjsmålsränta, när det gäller gäldenärer som är privatpersoner, hittills i huvudsak förekommer först då fordran är föremål för inkasso. Datainspektionen kan därför i egenskap av tillsynsmyndighet för inkassoverksamhet förväntas få huvuddelen av klagomålen – i form av tillsynsärenden enligt inkassolagen – om oriktig dröjsmålsrånthandling, vilken fråga i och för sig faller under begreppet god inkassosed. Ett genomförande av förslaget torde således fordra en icke obetydlig resursförstärkning av bl.a. inspektionen. Hur samordningen mellan KO och inspektionen skall ske berörs inte alls av utredningen som inskränker sig till att föreslå detta ”dubbelkommando”.

Av lagtexten framgår f. ö. inte om sanktionerna skall riktas mot inkassoföretaget, mot eventuellt involverat factoringsföretag eller mot den fordringsägare för vars fordran det yrkats dröjsmålsränta utöver förslagets bestämmelser.

Utredningen hyser, att döma av uttalandet på sid. 99 i betänkandet, den uppfattningen att fordringsägare genomgående accepterar betalningsdröjsmål då en marknadsmässig dröjsmålsränta utgår. Visserligen kan sådana fall förekomma, men seriösa kreditgivare är medvetna om att betalningsdröjsmål alltid medför en ökad risk för kapitalförlust och det är därför något som kreditgivare i allmänhet vill undvika.

Utredningens exempel på sid. 97, avseende betalningsdröjsmål från en kreditkortsinnehavare tangerar ett problem, nämligen hur dröjsmålsräntan rätteligen bör beräknas i exemplet. Skall ränta beräknas efter avtalad räntefot om 1,9 % per månad med kapitalisering efter varje månad (vilket är avsevärt högre årsräntefot än $12 \times 1,9 \%$)? Gör uppsägning från kontokortsföretagets sida av kreditavtalet att dröjsmålsräntan skall beräknas på annat sätt? Räntelagsutredningen synes inte ge något svar på dessa väsentliga frågor.

— — —

Även det föreslagna sanktionssystemet vad gäller ej avtalade avgifter för fakturering och för betalningspåminnelser synes skjuta över målet.

Det kan, som ett enklare och billigare alternativ, övervägas – om resurs- och kostnadsfrågorna kan lösas – att utvidga datainspektionens tillsyns- och informationsuppgifter till att omfatta även dröjsmålsränte- och faktura-/påminnelse/avgiftsdebitering före inkasso.

Försäkringsrättskommittén

har inget att invända mot den näringsrättsliga regeln, men anför att den torde få ringa betydelse för försäkringens del.

Vi vill framhålla att förslaget i denna del innebär att man vidgar det område där det kan förekomma att samma sak blir bedömd i såväl en specialdomstol som i allmän domstol. Exempelvis kan marknadsdomstolen finna ett prövat beteende stå i strid mot den föreslagna paragrafen medan allmän domstol i ett kravmål kan finna samma beteende vara tillåtet.

Kommerskollegium

Kollegiet har förståelse för att utredningen, i de fall ränta debiteras i strid mot lagens bestämmelser, inte vill belägga en sådan handling med straff, men finner det samtidigt främmande att debiteringen skall anses utgöra sådan handling som avses i 2 § marknadsföringslagen. Sistnämnda lag är tillämplig på marknadsföringsåtgärder, dvs. säljfrämjande åtgärder och ett krav på ränta är inte en sådan åtgärd.

Kollegiet finner vidare att en möjlighet att ingripa vid debitering av inte avtalade avgifter för fakturor och betalningspåminnelser i och för sig synes vara motiverad, men att denna fråga inte har sådant samband med räntelagen att en reglering bör ske i denna lag. Med åberopande av de skäl som angetts beträffande debitering av ränta utöver räntelagens bestämmelser finner kollegiet vidare att en hänvisning inte bör göras till marknadsföringslagen.

Bankinspektionen

har ingen erinran mot förslaget i denna del.

Statens pris- och kartellnämnd

Räntelagsutredningen har i enlighet med sina direktiv även övervägt behovet av att närmare reglera företagens rätt att ta ut s. k. faktureringsavgifter. Frågan om i vilken utsträckning en gäldenär utöver det egentliga skuldbeloppet är skyldig att betala en särskild faktureringsavgift vållar enligt SPKs erfarenhet ofta osäkerhet och irritation hos konsumenter, som påförts sådant tillägg i fakturan utan att i förväg ha känt till att denna post skulle förekomma. Nämnden har, liksom konsumentverket, under senare år fått motta ett stort antal förfrågningar och klagomål från enskilda, som i en faktura upptäckt en sådan oväntad kostnadspost och varit osäkra om extrabeloppet skulle behöva betalas. Det har därvid inte sällan visat sig svårt att i det enskilda fallet ge ett från alla synpunkter tillfredsställande råd. Såsom även påpekas i utredningsbetänkandet kan det förmodas att i många fall en påförd faktureringsavgift kommit att betalas av gäldenären trots att kravet inte varit grundat på någon avtalsrättslig förpliktelse.

Mot denna bakgrund bör det hälsas med tillfredsställelse att utredningen nu föreslår sådana bestämmelser i räntelagen som inskränker rätten för företag att över huvud debitera faktureringsavgift till de fall då ett särskilt avtal härom i förväg träffats med gäldenären. SPK är också ense med

utredningen om att ett förbud av detta slag behöver kombineras med någon form av sanktion mot överträdelse. Enligt förslaget skall ingripande mot rättsligt ogrundade krav på faktureringsavgifter ske genom tillämpning av marknadsföringslagens sanktionssystem. Det undandrar sig SPKs bedömning om lagförslaget i detta avseende fått en ändamålsenlig och lagtekniskt lämplig utformning.

-- --

Nämnden tillstyrker slutligen förslaget att genom en ny bestämmelse förbjuda företag att debitera faktureringsavgift utom i de fall då särskilt avtal härom träffats med gäldenären.

Konsumentverket

Beträffande näringsidkares rätt att ta ut avgifter för fakturering, betalningspåminnelse och liknande mottar verket varje år en mängd förfrågningar. Konsumenterna vänder sig mot att avgifter tas ut utan stöd i avtal och ibland också utan att konsumenten begärt att få betala mot faktura. Konsumentverket välkomnar därför förslaget i 11 §, där näringsidkare förbjuds att framställa krav på sådana avgifter om inte särskilt avtal träffats om att avgift skall utgå. Förslaget att införa en uttrycklig lagregel bör på sikt kunna leda till en förbättrad kunskap såväl hos näringsidkare som hos konsumenter om vad som gäller i dessa fall samt till att näringsidkare förbättrar sina kravrutiner. Verket tillstyrker av liknande skäl även utredningens förslag om förbud för näringsidkare att framställa krav på ränta utöver vad som följer av den nu föreslagna räntelagen.

Enligt 11 § skall krav på högre ränta än vad som följer av räntelagen liksom krav på ej avtalade avgifter för fakturering, avisering eller annan betalningspåminnelse anses utgöra otillbörlig marknadsföring i marknadsföringslagens (1975:1418) mening.

Krav av detta slag kan inte anses utgöra led i marknadsföring i 2 § marknadsföringslagens mening och kopplingen till den bestämmelsen kan därför te sig mindre naturlig från systematiska utgångspunkter. Konsumentverket vill dock inte motsätta sig förslaget i denna del, eftersom en koppling till marknadsföringslagen gör det möjligt att effektivt ingripa mot otillbörliga krav riktade mot konsumenter. Beträffande möjligheten att ingripa i dessa fall bör dock påpekas att i de fall kravet sker genom hänvisning till en klausul i faktura framstår det som naturligare att ingripa med stöd av avtalsvillkorslagen än med stöd av marknadsföringslagen.

Allmänna reklamationsnämnden

ARN delar utredningens uppfattning att det är lämpligt att komplettera den i konsumentrelationer tvingande civilrättsliga lagstiftningen av dröjsmåls- och avkastningsränta med en mer generellt verkande marknadsrättslig reglering som gör det möjligt att ingripa mot försök att "bluffa sig till" högre ränta än vad lagen medger. Nämnden har ingen erinran mot den teknik, som utredningen föreslår, men undrar om det inte skulle ligga närmare till hands att betrakta ett "ogrundat räntekrav" som ett oskäligt

avtalsvillkor enligt avtalsvillkorslagen än som en otillbörlig marknadsföringsåtgärd.

Prop. 1986/87:72

Utredningen har vidare i detta avsnitt berört frågan om s. k. fakturaavgifter. Sådana avgifter får, som lagutskottet har anfört i sitt av utredningen (s. 133) refererade betänkande, tas ut endast om parterna kommit överens om detta vid avtalets ingående eller det kan anses stå i överensstämmelse med handelsbruk eller sedvänja i branschen.

Utredningen har inte alls undersökt eller ens diskuterat hur det kan förhålla sig med handelsbruk eller sedvänja på detta område. Den synes närmast såsom en självklarhet utgå från att ett krav på fakturaavgift alltid är rättsligt ogrundat, så snart något särskilt avtal därom inte har träffats. Nämnden är inte lika tvärsäker som utredningen om innebörden av gällande rätt, och vill inte helt utesluta att faktureringsavgifter numera är så vanligt förekommande att man kan tala om handelsbruk eller sedvänja.

Vad gäller utredningens uttalande (s. 137) att faktureringsavgifter inte skulle få tas ut ens när bestämt pris inte är avtalat och priset således skall bestämmas med tillämpning av 5 § köplagen är nämnden bestämt av en annan uppfattning än utredningen. Så länge det begärda priset sammantaget håller sig inom den skälighetsnorm som följer av 5 § köplagen måste det med nämndens synsätt som regel anses ointressant för bedömningen av prisets skälighet om säljaren i sin faktura bakar in alla de olika administrativa och andra poster som priset skall täcka eller om en av dessa poster anges särskilt.

Även om ARN sålunda i viss mån har en annan uppfattning än utredningen om vad som f. n. skall anses gälla, har nämnden inget emot att det för framtiden slås fast att särskild faktureringsavgift inte får tas ut. Med tanke redan på den irritation som dessa i sig blygsamma påslag uppenbarligen skapar mellan köpare och säljare kan det vara lämpligt att kostnaden för fakturering får flyta in i själva priset för varan eller tjänsten liksom andra administrativa och kamerala omkostnader för den verksamhet det är fråga om. Med nämndens utgångspunkt behövs det dock en uttrycklig civilrättslig bestämmelse som säger att en gäldenär inte är skyldig att betala särskilt för fakturering av ett krav, med mindre parterna har träffat avtal om detta. Huruvida en sådan bestämmelse hör hemma i räntelagen kan diskuteras. Möjligen är en lämpligare placering i anslutning till bestämmelserna om priset i köplagen och konsumenttjänstlagen.

Man bör vara medveten om att ett förbud mot att ta ut faktureringsavgift är ägnat att gynna kreditköpare framför kontantbetalande kunder. Anses en sådan favorisering av kreditköpen mindre lämplig bör det möjligen övervägas att i stället för förbud reglera rätten att ta ut faktureringsavgift på liknande sätt som har gjorts när det gäller rätten att få ersättning för inkassokostnader.

Juridiska fakultetsstyrelsens forskningsnämnd vid Lunds universitet

Det är också lämpligt att näringsidkare blir föremål för ingripande enligt marknadsföringslagen, när han försöker att kräva konsument på högre

ränta än denne är skyldig att betala eller att i fakturor o.d. utan stöd i avtalet kräva denne på allsköns extra avgifter. Prop. 1986/87:72

Riksrevisionsverket

Utredningen innehåller förslag som skall motverka att konsumenter utan stöd av avtal avkrävs en särskild faktureringsavgift i samband med att en vanlig räkning eller betalningspåminnelse skickas ut. RRV tillstyrker förslaget. RRV anser dock att en sådan ordning bör gälla generellt och att varken en konsument eller en näringsidkare skall vara skyldig att betala faktureringsavgift om inte en sådan är avtalad eller kan anses vara gängse praxis i branschen.

Länsstyrelsen i Jämtlands län

tillstyrker förslaget.

Kronofogdemyndigheten i Östersunds distrikt

framhåller att det verkligen är påkallat med den föreslagna regeln för att stävja "missbruket" med fakturaavgifter m. m.

Västernorrlands och Jämtlands Läns Handelskammare

Såvitt gäller lagstiftningstekniken vänder sig Handelskammaren mot föreskriften i 11 § att ett krav på ränta utöver vad som följer av räntelagen skall anses utgöra en sådan handling som avses i 2 § marknadsföringslagen (1985:1418). Marknadsföringslagen är tillämplig på marknadsföringsåtgärder, dvs. åtgärder som vidtas av en näringsidkare och är ägnade att främja avsättningen av hans produkter. Eftersom ett krav på ränta inte är en sådan handling, bör inte heller en hänvisning till denna lag ske. Samma förhållande gäller krav på fakturaavgift.

På anförda skäl avstyrker Handelskammaren förslaget.

Stockholms kommun, juridiska avdelningen

Räntelagsutredningen föreslår ändringar till skydd för konsumenterna. Detta ligger i linje med utvecklingen i övrigt inom konsumentområdet. Vissa av de föreslagna reglerna kan, från de synpunkter juridiska avdelningen har att beakta, tillstyrkas. Det gäller t.ex. beträffande det uttryckliga förbudet för en näringsidkare att utan avtalsstöd kräva en konsument på särskild avgift för faktura eller annan liknande avgift. Det kan ifrågasättas om det finns skäl att från regleringen undanta förhållanden där båda parter är näringsidkare.

— — —

I 11 § i förslaget till räntelag stadgas att ett krav mot en konsument på ränta som utformats enligt de regler som gäller för krav mot näringsidkare automatiskt innebär en sådan handling som avses i 2 § marknadsföringsla-

gen. Om lagförslaget genomförs i denna del kommer staden inte kunna undvika att i en stor mängd fall göra sig skyldig till lagöverträdelser. En sådan utformning av lagstiftningen kan inte accepteras.

Prop. 1986/87:72

Stockholms kommun, drätselnämnden (Kammarkontoret)

Skyldighet att erlagga särskild avgift (expeditionsavgift, aviseringsavgift, etc), för faktura/räkning eller annan betalningspåminnelse anges ibland i författning. Exempel härpå är de statliga studiestöds- och bostadsfinansieringsområdena. Utan sådant författningsstöd och utan avtal om att avgift skall erläggas saknas grund för debitering härav. Detta gäller redan i dag. Sätillvida innehåller utredningens förslag i dessa delar inget nytt. Förslagen syftar därför närmast till att tydligare än för närvarande klargöra behovet av avtal eller författningsstöd för åtgärden.

Kammarkontorets mening är att beträffande påminnelse då betalningstiden försuttits måste särskild avgift utan vidare kunna uttas. Detta bl. a. eftersom åtgärden aktualiseras först efter det att gäldenären inte gjort rätt för sig och som en följd härav åsamkat betalningsmottagaren merkostnader och kanske andra olägenheter. Någon skyldighet att framställa och skicka sådan betalningspåminnelse föreligger för övrigt inte utan åtgärden är mer att se som en extra service – till extra kostnad – till den försumlige gäldenären. Detta alltså innan egentliga, mycket dyrbarare, inkassokrav vidtar.

Att i förväg och i särskilt avtal behöva reglera denna speciella fråga samtidigt som andra av räntelagens nu dispositiva regler eventuellt görs tvingande och därför inte initierar avtal, framstår därmed inte som önskvärt ur vare sig gäldenärens eller borgenärens synpunkt.

Ifrågavarande "Ersättning utgår med skäligt belopp enligt vad regeringen närmare föreskriver" (Lag om ersättning för inkassokostnader m. m. – SFS 1981:739). Sedan den 1 juli 1984 är avgiften högst 25 kr (SFS 1984:265). En viss påtryckningseffekt har den därför. Och detta är ju meningen liksom vid "traditionella" inkassoåtgärder som ju också aktualiseras först då viss tid förflutit från det betalningstiden försuttits.

Svenska kommunförbundet

Utredningen innehåller ett förslag som skall motverka att konsumenter utan stöd av avtal avkrävs en särskild faktureringsavgift i samband med att en vanlig räkning eller betalningspåminnelse skickas ut. Tanken är att sådana rättsligt ogrundade krav enligt vad som föreslås uttryckligen fastslås i förslaget till lagtext alltid skall anses som en otillbörlig handling enligt marknadsföringslagen.

Styrelsen anser att den föreslagna ordningen är onödigt omständigt och tillkrånglad. Hänvisning till andra lagar bör undvikas i lagstiftning av förevarande slag. Icke avtalade faktureringsavgifter bör uttryckligen förklaras otillåtna.

anser att bestämmelsen bör utgå och anför att det är fråga om en marknadsrättslig reglering som inte har hemort i räntelagen.

Svenska sparbanksföreningen

har inte funnit skäl till erinran.

Svenska Försäkringsbolags Riksförbund

Den nya bestämmelsen i 11 § om särskilda fakturaavgifter m. m. är i sig bra och välmotiverad. Riksförbundet ifrågasätter dock om den har sin naturliga plats i räntelagen. En fakturaavgift är avsedd att täcka en administrativ kostnad och inte en ränteförlust. Bestämmelsen blir svår att hitta, undanstoppad i räntelagen.

Folksam

Det är välkommet med en lagreglering rörande fakturaavgifter men Folksam ställer sig frågande till om den hör hemma i räntelagen.

Sveriges Industriförbund, Svenska Handelskammarförbundet, Sveriges Grossistförbund, Sveriges Köpmannaförbund, SHIO-Familjeföretagen och Sveriges Trähusfabrikanters Riksförbund

Enligt 11 § i lagförslaget skall bl. a. ett krav från en näringsidkare mot en konsument på högre ränta än vad som följer av lagen anses utgöra en sådan handling som avses i 2 § marknadsföringslagen. För den händelse räntelagens bestämmelser trots vad som ovan anförts görs tvingande, kan det enligt vår mening i och för sig vara motiverat med en näringsrättslig sanktionsregel mot krav som står i strid med lagen. Den av utredningsmannen föreslagna konstruktionen av en sådan regel måste dock avstyrkas.

Med stöd av 2 § marknadsföringslagen kan en näringsidkare som vid "marknadsföring" av sina produkter vidtar en åtgärd "som genom att strida mot god affärssed eller på annat sätt är otillbörlig mot konsumenter eller näringsidkare" förbjudas att fortsätta därmed. Ett centralt begrepp för bestämmelsens tillämpning är givetvis "marknadsföring". Härmed avses åtgärder som är ägnade att främja avsättningen av näringsidkarens produkter (prop. 1970:57 s. 64). Detta innebär att det skall vara fråga om åtgärder som en näringsidkare vidtar före själva avtalsslutet. Åtgärder från näringsidkaren efter denna tidpunkt utgör inte marknadsföring i lagens mening. Ett krav på dröjsmålsränta torde så gott som undantagslöst ställas långt efter avtalsslutet. Det är dock självfallet inte ovanligt att storleken av eventuell dröjsmålsränta presenteras före avtalsslutet. Det är emellertid osäkert om en sådan presentation kan betecknas som ett "krav." I vart fall är en sådan presentation inte ägnad att främja avsättningen av näringsid-

karens produkter. Det kan därför konstateras att krav på dröjsmålsränta definitionsmässigt inte utgör en marknadsföringsåtgärd.

Utredningen synes i vart fall ha insett att det är tveksamt om krav på ränta kan anses utgöra marknadsföring och därför kommit till slutsatsen att det fordras uttryckligt lagstöd för att göra marknadsföringslagen tillämplig i sammanhanget. Som stöd för sitt förslag har utredningen bl.a. hänvisat till att det inom den speciella avtalsrätten finns ett antal bestämmelser där marknadsföringslagens sanktionssystem uttryckligen gjorts tillämpligt på vissa ageranden av en näringsidkare. De ageranden som här avses skiljer sig emellertid från krav på dröjsmålsränta genom att i de flesta fallen kunna sorteras in under det rättsliga begreppet marknadsföring eller i vart fall (t. ex. när det gäller viss i konsumentförsäkringslagen avsedd information) till sin natur vara starkt besläktade med marknadsföringen. Den av utredningen föreslagna konstruktionen av en näringsrättslig sanktionsregel innebär således något principiellt nytt, varigenom 2 § marknadsföringslagen görs tillämplig på en typ av åtgärd som lagen aldrig varit avsedd för. En sådan lagstiftningsteknik kan enligt vår mening inte accepteras.

11 § skall också enligt utredningens förslag vara tillämplig på krav mot konsument som avser särskild avgift för faktura eller eljest för avisering eller annan betalningspåminnelse som inte är inkassoåtgärd enligt inkassolagen såvida inte särskilt avtal träffats om att sådan avgift skall utgå. Inte heller denna typ av krav från en näringsidkare utgör någon marknadsföringsåtgärd i rättslig mening. Av samma skäl som nyss anförts vad gäller krav på dröjsmålsränta måste därför förslaget avstyrkas. Härtill kommer att vi delar experten Frankmans uppfattning att frågan om faktureringsavgifter liksom andra avgifter som kan tillkomma i första hand är ett informationsproblem. Enligt vår mening kan det för övrigt inte uteslutas att det redan idag är möjligt att utan en specialregel av föreslagen typ lösa stora delar av detta informationsproblem med 2 § marknadsföringslagen; en näringsidkares underlåtenhet att i samband med avtalslutet (dvs. vid den egentliga marknadsföringen) upplysa om tillkommande avgifter skulle nämligen i vissa fall eventuellt kunna bedömas som otillbörlig i marknadsföringslagens mening (se Svensson m.fl. Praktisk Marknadsrätt 4:e uppl. 1985 s. 136).

Organisationerna får med anledning av det sagda avstyrka genomförandet av 11 § i lagförslaget.

Sveriges Köpmannaförbund

har dessutom för egen del anført att frågan om faktureringsavgift överhuvudtaget inte hör hemma i en lagstiftning som rör ränteproblematiken.

TCO

TCO noterar med tillfredsställelse att utredningen försökt ta itu med det tilltagande ofoget att utan stöd i avtal avkräva konsumenterna en särskild fakturaavgift i samband med att en vanlig räkning eller betalningspåminnelse skickas ut.

Beträffande det förslag som utredningen lägger fram när det gäller krav på särskilt avtal mellan näringsidkare och konsument för uttagande av fakturaavgift m.m. vill vi framhålla följande. Vi har uppfattat förslaget så att förhandlingsöverenskommelser som träffas mellan bostadsföretag och hyresgästförening är att jämställa med sådant avtal som utredningen avser. Vi utgår också ifrån att om utredningens förslag också blir lag kommer det av lagens förarbeten att framgå att så är fallet.

— — —

Vi utgår ifrån att särskilt avtal inte behöver träffas med varje särskild hyresgäst om uttagande av faktureringsavgift m.m. om överenskommelse träffats härom mellan hyresvärd och hyresgästförening.

Hyresgästerna Riksförbund

Det är också positivt att en regel införs som motverkar att fakturaavgift för räkning eller betalningspåminnelse tas ut om inte särskilt avtal om detta träffats.

Motormännens riksförbund

har inget att erinra mot förslaget. Förbundet vill emellertid begagna tillfället fästa uppmärksamheten på att det måhända kan vara på sin plats med ett förtydligande av förslaget i 11 § 3 p., såtillvida det klarare skall framgå att den betalningsskyldige skall, redan då avtal om t. ex. reparation träffas, underrättas om att faktureringsavgift uttages, om kontant betalning inte sker vid avhämtandet av reparationsobjektet samt att, avtal om faktureringsavgift som träffas först när varan avhämtas, inte binder kunden.

Kooperativa förbundet (KF)

Konsumenterna måste få klart för sig att ett villkor inte är avtalat — och alltså inte bindande — bara för att säljaren tagit upp det i sin faktura. Om alla blev medvetna om att man i princip inte är skyldig att betala mer än vad som överenskommits vid köptillfället, skulle konsumenterna våga vägra betala tidigare icke avtalade avgifter och dröjsmålsräntor. Näringsidkarna skulle sannolikt också bli mera försiktiga då det gäller att påföra kunderna sådana. Att informera allmänheten om gällande rätt borde närmast vara en uppgift för Konsumentverket.

Sveriges Speditörförbund

Förslaget innehåller vidare en särbestämmelse om s.k. faktureringsavgift (11 §). Krav på sådan avgift får inte framställas "såvida inte särskilt avtal träffats om att sådan avgift skall utgå". Förbundet finner förslaget svårförståeligt. Antingen har väl avtal träffats om faktureringsavgiften eller också inte. Om avtal har träffats behöver väl dessutom inte ett "särskilt" avtal

träffas för att faktureringsavgiften skall kunna krävas. Man behöver väl inte avtala om avgiften två gånger? Däremot kan det i det enskilda fallet vara tveksamt om ett avtalsvillkor som införs först i fakturan över huvud får rättslig verkan. Men detta är något som enligt förbundet måste lösas generellt genom vanlig avtalsstolkning. Försök att lösa problematiken genom särbestämmelser av den art som nu föreslås skapar endast förvirring.

Svenska Inkassoföreningen

Räntelagsutredningen föreslår att näringidkaren inte skall få framställa krav mot en konsument som avser särskild avgift för faktura eller eljest för avisering eller annan betalningspåminnelse, som inte är inkassoåtgärd enligt inkassolagen, såvida inte särskilt avtal träffats om att sådan avgift skall utgå.

Förslaget motiveras med att regeln skall motverka det tilltagande ofoget att utan stöd i avtal avkräva konsumenten en särskild fakturaavgift i samband med att en vanlig räkning eller betalningspåminnelse skickas ut.

Föreningen avstyrker även detta förslag. Enligt föreningens mening är det nämligen sedan en lång tid tillbaka regel att borgenären uttager en särskild avgift för faktura eller eljest för avisering eller annan betalningspåminnelse. Föreningen finner det bättre att denna faktureringsavgift uttages separat än att avgiften "inbakas" i priset. Föreningen har heller inte genom sina medlemmar kunnat konstatera några avvigsidor med uttagande av särskild avgift. Det är också ytterst sällan som några konsumenter har invändningar mot denna. Det finns anledning att erinra om att det även finns andra typer av avgifter som kan tillkomma i olika sammanhang, t. ex. avgifter för transport, andra fraktkostnader, porto, avgift för rekommenderad försändelse. Det vore enligt föreningens mening alltför otympligt att i fall där skriftliga avtal ej upprättas särskilt avtala om denna typ av avgifter. Föreningen kan inte finna att det vore meningsfullt och ändamålsenligt att frångå nuvarande praxis att debitera ovannämnda avgifter. Detta gäller givetvis särskilt i de fall där konsumenten tidigare haft anledning att anlita borgenären och därför känner till att avgift uttages.

Svenska Elverksföreningen

I vår bransch förekommer i stor utsträckning s.k. påminnelseavgifter, vilka enligt utredningsförslaget skulle förbjudas för kategorin "konsumenter" såvida inte särskilt avtal om sådana träffats (t.ex. i leveransbestämmelserna).

Datainspektionen har emellertid nyligen meddelat oss att sådana avgifter redan enligt inkassolagen inte får debiterats med mindre detta uttryckligen anges i leveransavtal e. d. Detta gäller oberoende av om kunden är "konsument" eller näringsidkare.

Eftersom föreningen anser att de kostnader som föranleds av försumliga betalare också bör bäras av dessa och ej av andra kan vi inte finna det oskäligt att debitera även "konsumenter" påminnelseavgifter. Med hänsyn till Datainspektionens ståndpunkt skulle det dock bli nödvändigt att

antingen slopa alla påminnelseavgifter eller att specificera dessa i leveransbestämmelserna för alla konsumentkategorier. Ur elleverantörernas synpunkt förefaller sålunda inte bestämmelserna i § 11 om påminnelseavgifter fylla någon funktion.

En precisering av eventuell avgift för betalningspåminnelse med den noggrannhet som utredningen förutsätter (se specialmotiveringen 7.1.7 sista stycket) finner vi dessutom *orimlig* vid en masshantering som eldistributionen, särskilt med hänsyn till konsumentverkets önskemål om enhetliga leveransbestämmelser och eftersom eventuell oskälighet tillämpning kan beivras genom hänvändelse till Statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström.

Föreningen Sveriges kronofogdar

Med hänsyn till att många personer krävs på i förhand ej avtalad faktureringsavgift och i god tro betalar, är paragrafen välmotiverad.

Sydsvenska lokalavdelningen av föreningen Sveriges kronofogdar

anser bestämmelserna väl motiverade.

Konsumentvägladarnas Förening

Dessutom anser vi det vara nödvändigt att det i lag nu kan klargöras reglerna för uttagande av faktureringsavgifter. Många konsumenter har upprörts över företags beteenden i samband med krav, och konsumentvägladare har efterlyst klargörande regler på denna punkt.

Svenska Petroleum Institutet

Utredningen vänder sig mot "det tilltagande ofoget att utan stöd i avtal avkräva konsumenterna en särskild fakturaavgift i samband med att en vanlig räkning eller betalningspåminnelse skickas ut". Sådana krav anses rättsligen ogrundade och skulle enligt förslaget alltid betraktas som en otillbörlig handling enligt marknadsföringslagen. Utredningen har förutsatt att avgiften tas ut för "bestyren att skriva ut och expediera själva fakturan".

Utredningen nämner över huvud taget inte att avgiften också skall täcka ett antal andra kostnader, t. ex. för följande moment, som tillkommer, om leveranserna faktureras, jämfört med om de betalas kontant:

- Kreditundersökning
- I förekommande fall tillverkning och expediering av kontokort och personkont
- Kundregisteruppläggning
- Transaktionsbearbetning
- Reskontrabokföring
- Datorsystem på depåer och bensinstationer

De kostnader som uppstår på grund av ovanstående moment är betydande.

de. Det finns ingen saklig grund för att de kunder som önskar att leveranserna skall faktureras, icke skulle betala de kostnader som därigenom uppstår.

Prop. 1986/87:72

Marknadsdomstolen

Enligt 11 § förslaget till räntelag skall näringsrättsliga förbud kunna meddelas mot dels ogrundade krav på ränta, dels krav på fakturaavgifter o. d. Marknadsdomstolen delar utredningens uppfattning att regler av detta slag behövs. Frågan om även s. k. förseningsavgifter och andra tilläggsavgifter skall omfattas av reglerna bör övervägas.

Förslaget att anknyta denna reglering till marknadsföringslagen (MFL) är diskutabelt. Som antyds i betänkandet (s. 134) är det principiellt tveksamt att beivra förseelser mot uttryckliga lagregler i denna form. Så har dock skett tidigare och marknadsdomstolen finner inte anledning att direkt avstyrka det nu aktuella förslaget. Reglerna bör dock få en något annan utformning än som föreslagits. Enligt förslaget skall krav som anges i 11 § anses utgöra en sådan handling som avses i 2 § MFL. Denna formulering torde förutsätta att kravet skulle kunna betraktas som en handling vid marknadsföring, varmed förstås saluhållande och åtgärder med syfte att främja avsättningen av en nyttighet (prop. 1975/76:34 s. 124). Det är dock uppenbart att här inte är fråga om handlingar av denna karaktär. Utredningen hänvisar till 9 § konsumentkreditlagen och till 8 § konsumentförsäkringslagen. Den förra bestämmelsen anger att försäljning av vara på kredit utan att föreskriven kontantinsats tas ut skall anses utgöra handling som avses i 2 § MFL. Det förfarande som regleras i bestämmelsen hänförs sig till tidpunkten då varan säljs och kan därför sägas vara en form av marknadsföring. 8 § konsumentförsäkringslagen, som behandlar även underlåtenhet att lämna information som skall ges efter att avtal har träffats, har en annan konstruktion. Där föreskrivs att vid sådan underlåtenhet skall vad som föreskrivs i marknadsföringslagen om underlåtenhet att lämna information vid marknadsföring tillämpas (jfr. 7 § konsumentkreditlagen). Marknadsdomstolen förordar att den föreslagna 11 § ändras efter mönster från 8 § konsumentförsäkringslagen. Möjligen är det därvid tillräckligt att orden "anses utgöra" i lagtexten ersätts med "anses likställt med".

5 Ränta på skadestånd i anledning av brott

Riksåklagaren

Vad som är av särskilt intresse för åklagarna är naturligen förslaget om att ränta på en fordran som avser skadestånd i anledning av uppsåtligt brott skall utgå från den dag skadan uppkom. För den som begår en straffbar gärning med uppsåt att åstadkomma en skada utgör denna även ett önskat resultat. Det framstår inte minst mot denna bakgrund som rimligt att ränta skall utgå från skadedagen. Erfarenheterna från Finland, där en sådan

regel redan finns, uppges vara goda. Det är slutligen tillfredsställande med en entydig och från utredningssynpunkt oftast enkel regel.

Prop. 1986/87:72

Göteborgs tingsrätt

instämmer i utredningens förslag

Televerket

tillstyrker utredningens förslag.

Bankinspektionen

I lagförslaget föreslås ett tillägg till 4 § 2 st. räntelagen av innebörd att ränta på skadeståndsfordran som uppkommit p. g. a. uppsåtligt brott skall utgå från den dag skadan uppkom. Det har, såsom framhålls i betänkandet, ofta från bankhåll påtalats det oskäligen i att ränta på skadestånd med anledning av brott, t. ex. checkbedrägeri, normalt ej yrkas för tid innan stämning i målet delgetts gärningsmannen. Det framlagda förslaget undanröjer nu förekommande – juridiska och praktiska – hinder för en ränteberäkning redan från den dag skadan anställdes. Då det p. g. a. att en gärningsman varit okänd eller hållit sig undan, ofta kunnat gå relativt lång tid innan ränteberäkningen kommit igång, är förslaget att välkomna.

Juridiska fakultetsstyrelsens forskningsnämnd vid Lunds universitetet

stöder utredningens förslag.

Riksrevisionsverket

har inga erinringar mot förslaget.

Länsstyrelsen i Jämtlands län

tillstyrker förslaget.

Kronofogdemyndigheten i Östersunds distrikt

Räntelagen ska omfatta alla slags fordringar på förmögenhetsrättens område. När det emellertid gäller s. k. utomobligatoriskt skadestånd finns särskilda regler om förebringande av utredning m. m. Även i övrigt är frågan om ränta på skadestånd i anledning av t. ex. brott av särskild karaktär. KFM anser, att skadeståndsränta med fördel kan regleras i skadeståndslagen med naturlig anknytning till olika typer av utomobligatoriska skadestånd.

Styrelsen har ingen erinran mot förslaget att ränta på skadestånd på grund av uppsåtligt brott skall utgå från den dag då skadan uppkom. Styrelsen konstaterar dock att bestämmelsen kan bli svår att tillämpa på t.ex. skadestånd på grund av miljöbrott.

Sveriges Advokatsamfund

anser att tillägget till 4 § andra stycket avseende skada i anledning av uppsåtligt brott är motiverat.

Svenska sparbanksföreningen

I betänkandet föreslås vidare att det i räntelagen införs en uttrycklig regel av innebörd att ränta på skadestånd i anledning av uppsåtligt brott skall utgå från dagen då skadan uppkom, oberoende av om krav framställts eller utredning lagts fram. Rättsläget är idag oklart på detta område, vilket i praktiken innebär att ränta regelmässigt utdöms från dagen för delgivning av stämning.

Sparbanksföreningen är i hög grad positiv till detta förslag och tillstyrker därför lagstiftning.

Svenska Försäkringsbolags Riksförbund

Enligt 4 § skall ränta på fordran avseende skadestånd i anledning av uppsåtligt brott utgå från "den dag skadan uppkom". Detta uttryckssätt är oprecist och torde kunna ge upphov till tolkningstvister. Om därmed avses tidpunkten för den skadegörande handlingen – vilket motiven tyder på – bör detta anges direkt i lagtexten. Den föreslagna regeln synes motiverad när det gäller sak- eller ren förmögenhetsskada. I fråga om personskada med succesivt förfallande ersättningsbelopp och med invaliditetsersättning, som ofta torde komma att förfalla vid en tidpunkt som ligger avsevärt senare än den skadegörande handlingen, passar däremot regeln mindre väl. Tvärtemot vad som sägs i motiven blir det ofta även i uppsåtsfallen försäkringen i form av skadelidandens s.k. överfallsskydd eller "garanti-försäkring" som får bära bördan av att tillämpa ränteregler.

Sveriges domareförbund

tillstyrker förslaget.

Föreningen Sveriges kronofogdar

Om en person övertrasserar sitt check- eller personkonto är detta en brottslig gärning. Vid sådant förhållande utgår inte ränta förrän vederbörande har fått del av stämning i målet. Att under mellantiden åtnjuta

6 Ränta på rättegångskostnader

Hovrätten för Nedre Norrland

Utredningen har genom införande av ett nytt stycke i 18 kap. 8 § rättegångsbalken föreslagit att part även för tid före ett måls avgörande skall vara berättigad till ersättning för viss angiven ränta på utgift som parten haft i anledning av rättegången och som vid målets avgörande visar sig vara ersättningsgill rättegångskostnad. Konstruktionen med ränta på ränta innebär ett avsteg från den ordning som vanligen anses gälla. Därtill kommer att det för domstolarna i nu rådande situation med höga balanser och knappa resurser, vilka förhållanden det i varje fall inom överskådlig tid synes svårt att komma till rätta med, är av yttersta vikt att man icke utan mycket noggrann avvägning inför regler som ytterligare komplicerar handläggningen av ett mål. Den nu föreslagna ersättningsmöjligheten, som kan förväntas ge upphov till överväganden i snart sagt varje dispositivt tvistemål, synes lätt kunna leda till en "process i processen". Förslaget avstyrks därför i denna del.

Riksåklagaren

har ingen erinran.

Göteborgs tingsrätt

Tingsrätten delar utredningens uppfattning att räntan på ersättning för rättegångskostnad bör höjas. En part bör vidare tillerkännas ränta även på kostnad som parten haft i anledning av rättegången från den dag då kostnaden uppkom. Sådan ränta bör dock inte utgå på varje utgift som parten har haft utan endast på egentliga kostnader. Ränta bör således inte utgå på en utgift som en part haft för förskott till rättegångsombud. Det kommer att medföra onödiga svårigheter och bekymmer att avgöra när den kostnad som utgiften avser har uppstått och tidpunkten för ränteberäkningens början kommer dessutom att bli beroende av storleken på förskottet. Tingsrätten ifrågasätter vidare om regeln bör utformas så att ränta på ränta kommer att utgå.

Rättegångsutredningen

Vi delar utredningens uppfattning att det är lämpligt att anpassa räntesatsen vid ränta på rättegångskostnader till räntelagens nivå.

— — —

Vi delar åsikten i betänkandet att om den föreslagna skillnaden genom-

förs beträffande tillämplig räntefot bör den upprätthållas även vid fordringar på rättegångskostnadsersättning.

Vad utredningen anför angående att rättegångskostnaderna spelar en allt större roll i civilprocessen (s. 163) torde i och för sig vara riktigt. Enligt vår mening är förslaget om att ränta generellt skall utgå på utgifter under processen från betalningsdagen till och med den dag då målet avgörs emellertid inte någon lyckad metod att komma till rätta med dessa problem.

Förslaget kommer att medföra åtskilliga bekymmer för domstolarna. I många fall kommer parterna sannolikt ha svårt att exakt ange datum för sina betalningar. Framför allt innebär förslaget emellertid ett avsevärt merarbete för domstolarna vid fastställandet av den ersättningsgilla rättegångskostnaden. I stora mål är det ofta fråga om åtskilliga utbetalningar, vilka skett vid olika tidpunkter. Det kommer att ta mycket tid i anspråk för domstolarna att i kronor och ören räkna ut till vilket belopp den ersättningsgilla räntan uppgår.

Vad som föreslagits i denna del går dessutom stick i stäv mot strävandena under senare år att så mycket som möjligt schablonisera uträknanget av olika ersättningsbelopp. I avsikt att minska domstolarnas sysslande med sådana frågor har för åtskilliga fall införts taxesystem för bestämmande av ersättning. Att ersättning fastställs enligt taxa innebär att man gett avkall på kravet på millimeterrättvisa i varje enskilt ersättningsfall.

För övrigt innebär inte heller utredningens förslag att man får ett helt rättvist system. För det första har man nämligen – av praktiska skäl – föreslagit att den tillämpliga räntefoten för ränta på utgifter som utgör ersättningsgill rättegångskostnad bestäms till en fixerad procentsats – 10 procent – motsvarande en någorlunda genomsnittlig räntesats för avkastningsräntan. För det andra har man – likaså av praktiska skäl – tvingats välja en metod som innebär att det sammanlagda ersättningsgilla rättegångskostnadsbeloppet blir bestämt inklusive ränta. Detta medför – som också påpekas i betänkandet – att den eventuella dröjsmålsränta som utgår efter domens dag till en del kommer att utgöra ränta på ränta. Den vinnande parten får således en viss överkompensation.

Eftersom det inte utgår ränta på kostnader som genom rättshjälpen betalas av staten, accentueras dessutom genom det framlagda förslaget den skillnad i ersättningsskyldighet som föreligger beroende på om den vinnande parten haft rättshjälp eller ej.

Trots att vi delar utredningens åsikt att det är olyckligt att den vinnande parten i en process kan göra ränteförluster till följd av a conto-betalningar m.m., anser vi på anförda skäl inte att vad som föreslagits i denna del bör genomföras.

Vi vill däremot väcka tanken på att ge domstolarna möjlighet att i vissa fall döma ut ränta på utgifter som en part haft under processen. Vad vi syftar till är en reform som kompenserar en vinnande part för verkligt betydande ränteförluster men inte belastar domstolarna med ränteberäkning i sådana fall, där ränteförlusterna får anses vara av mindre betydelse. Man kan tänka sig olika sätt att avgränsa de fall i vilka det kan vara rimligt att döma ut sådan ränta. En tänkbar metod är att såsom förutsättning

uppställa att ränteförlusten skall uppgå till en viss procent av rättegångskostnaderna.

I detta sammanhang bör också påpekas att vi i vårt arbete bl. a. strävar efter att göra processen snabbare. Förkortade processtider innebär givetvis att problemet med ränteförluster till följd av utbetalningar under processen minskar.

— — —

Slutligen vill vi i förbigående påpeka att högsta domstolens uttalande i det på s. 156–157 i betänkandet behandlade rättsfallet NJA 1981 s. 1006 inte är oförenligt med departementschefens uttalande i prop. 1973:30. Departementschefen talar om mål enligt RB. I sådant mål skall ränta utgå även på inkassokostnader. Högsta domstolen däremot uttalar sig om mål enligt småmålslagen. Av 8 § femte stycket småmålslagen följer att ersättning för kostnader som uppkommit i ett betalningsföreläggande skall utgå enligt vad som gäller om kostnader i mål om betalningsförelägganden även när målet senare handläggs som ett småmål. Ränta skall således inte utgå på inkassokostnader i småmål, medan ränta däremot skall utgå på sådana kostnader i mål enligt RB.

Televerket

tillstyrker utredningens förslag.

Bankinspektionen

Utredningen föreslår att den ränta på rättegångskostnad som regleras i 18 kap. 8 § rättegångsbalken skall höjas från nuvarande nivå på 6 procent till den nivå som bestäms i räntelagen, dvs. diskontot med tillägg av åtta procentenheter då parterna är näringsidkare och diskontot med tillägg av två procentenheter i övriga fall.

Bankinspektionen delar uppfattningen att nuvarande räntenivå är för låg och tillstyrker att räntan kommer att utgå med den räntefot som anges i räntelagen.

Tidigare i detta yttrande har bankinspektionen avvisat förslaget att dröjsmålsräntan skall vara olika beroende av partskonstellationen i fordringsförhållandet. Godtas likväl utredningens förslag i 8 § räntelagen, blir följderna att räntan på rättegångskostnad också kommer att variera med förekommande partskonstellationer. Om t.ex. en näringsidkare är tapande part och har en privatperson som motpart, får han betala ränta med den lägre räntefoten; är däremot motparten också en näringsidkare skall ränta utgå enligt den högre räntefoten. Denna konsekvens av lagförslaget framstår för bankinspektionen som egenartad.

Utredningen föreslår vidare en helt ny regel om ränta på sådana utgifter som part ådrar sig under rättegångens förlopp och som sedermera visar sig utgöra ersättningsgill rättegångskostnad. Ersättningen för sådan kostnad skall innefatta ränta på utgivet belopp efter 10 procent om året från den dag beloppet erlades till och med den dag då målet avgörs.

Bankinspektionen motsätter sig inte förslaget i denna del, men vill likväl

betona risken för att förslaget kan komma att medföra ett större merarbete för domstolarna än vad som kanske förutsetts. Inför utsikten att räntekostnader för delbetalningar⁵ conto kan komma att bli ersatta av huvudmannens motpart, torde advokater bli mer benägna att oftare kräva sådana delbetalningar än vad som nu är fallet. I ett mål med lång handläggningstid kan det då bli många delposter som domstolen tvingas ränteberäkna. Dessutom förutsätts att domstolen skall pröva om utbetalade belopp svarat mot det arbete som faktiskt utförts vid betalningstidpunkten. Med hänsyn till nu redovisade farhågor för ökad arbetsbelastning för domstolarna kunde övervägas att begränsa bestämmelsen till andra utgifter än sådana som avser ombudsarvode.

Allmänna reklamationsnämnden

Det är riktigt att man när bestämmelserna om ränta på rättegångskostnad infördes år 1973 närmast betraktade reformen som en interimistisk lösning som skulle få utvärderas i samband med behandlingen av köplagsutredningens kommande betänkande. Att någon sådan utvärdering inte blev av torde, som utredningen förmodar, huvudsakligen bero på tillfälligheter. — ARN biträder förslaget att räntan enligt 18 kap. 8 § rättegångsbalken nu anpassas till räntelagens nivå.

Vad gäller förslaget om tillgodoräknande av ränta på utgift av rättegångskostnadskarakter som en part har haft under tiden före dom i målet kan nämnden i sak godta utredningens synsätt. Nämnden undrar dock om inte utredningens tekniska lösning är onödigt krånglig. Kan man inte nöja sig med att vid fastställande av det ersättningsgilla kostnadsbeloppet "räkna upp" i förtid betalda ersättningsgilla kostnadsposter med ett skäligt påslag för tiden fram till domen, gärna efter ca 10 %. Dvs. domstolen skulle ges mandat att tillämpa i princip samma teknik som enligt utredningens antagande (s. 203) en advokat normalt gör vid sin debitering när förskott inte har uppburits. Därigenom slipper man också ifrån de tillämpningsproblem som med utredningens lösning måste uppkomma vid prövning av fråga om när ett "rent" förskott skall bli räntebärande genom att det så att säga "arbetas av" (betänkandet s. 203 n—204 ö).

Juridiska fakultetsstyrelsens forskningsnämnd vid Lunds universitet

anser det högst motiverat att i RB 18:8, 2 st., ersätta den helt otidsenliga fasta räntesatsen om sex procent avseende rättegångskostnader med den vanliga dröjsmålsräntan.

Länsstyrelsen i Jämtlands län

tillstyrker förslaget.

Stockholms kommun, juridiska avdelningen

anser att förslaget kan tillstyrkas.

Utredningen föreslår att rättegångsbalkens regler om ränta anpassas till räntelagens regler. Styrelsen har principiellt ingen erinran mot detta under förutsättning att utredningens förslag om konsumenträntan inte genomförs. Styrelsen tillstyrker också förslaget om ett tioprocentigt räntepåslag på utgifter som part ådrar sig under rättegången och som sedan visar sig vara ersättningsgill rättegångskostnad.

Landstingsförbundet

Styrelsen tillstyrker också den föreslagna nya regeln om en fast ränta med tio procent per år på utgifter för ersättningsgilla rättegångskostnader för att undvika komplicerade beräkningar för domstolarna.

Svenska sparbanksföreningen

har inte funnit skäl till erinran.

TCO

TCO delar den uppfattningen att de nuvarande reglerna om ränta på rättegångskostnadsersättning är otidsenliga. En anpassning av rättegångsbalken till räntelagens regler om ränta är därför motiverad. Detta gäller även den föreslagna nya typen av ränta på rättegångskostnader som uppkommer under själva rättegångsförloppet. Det kan dock ifrågasättas varför just denna ränta ska vara schabloniserad till tio procent i stället för att följa diskontot. Motiveringen att domstolarna därigenom skulle slippa belastas av "ett merarbete som är oproportionerligt stort" är svår att förstå. Frågan har dock så liten ekonomisk betydelse att TCO inte föreslår någon ändring på denna punkt utan tillstyrker utredningens förslag.

Hyresgästernas Riksförbund

Utredningen har också sett över reglerna om ränta på ersättning för rättegångskostnader. I betänkandet föreslås att räntefoten för den ränta som ska utgå efter det att målet avgjorts anpassas till räntelagens regler. Förbundet tillstyrker detta förslag. I fråga om ränta på utgifter som part ådrar sig under rättegångens förlopp föreslår emellertid utredningen en fix räntefot på 10 procent. Utredningens motiv för detta är att domstolarna inte skall behöva göra komplicerade uträkningar som innebär merarbete. Förbundet anser dock att fördelen med ett enhetligt och enkelt system överväger den nackdel som ett antal extra räkneoperationer kan innebära för domstolarna. Även räntan på utgifter under rättegångens förlopp bör därför anpassas till räntelagens regler.

Förbundet tillstyrker också förslaget att ränta på rättegångskostnad skall anpassas till räntelagens nivå men vill avvisa förslaget om skilda dröjsmålsräntor, som medför ett merarbete genom att särskild utredning och diskussion kan bli nödvändig för att klarlägga vilken paragraf som skall tillämpas. Om det förhållandet att en partssuccession efter (dödsfall) skall förändra ränteberäkningen, uppkommer svårigheter att ange tillämplig räntesats i domslutet.

Skäl talar för att en part som på ett tidigt skede i ett tidskrävande mål har haft betydande rättegångskostnader får ersättning motsvarande ränta på beloppet även fram till dagen för dom. Det är emellertid också viktigt att sådan ersättning inte tillåts komplicera förfarandet genom att domstolen betungas med tidsödande detaljberäkningar. Parten torde i allmänhet inte kunna ange det exakta räntebeloppet enligt utredningens förslag som en totalsumma, eftersom han inte i förväg känner till dagen för domen i målet. Han kan då endast ange belopp och datum för utlägg, varefter domstolen skulle behöva göra beräkningen. Alternativet att domstolen anger tidsperioden och räntesatsen, varefter beräkningen sker på verkställighetsstadiet, blir inte mindre komplicerat.

I åtskilliga mål utgörs utläggen endast av ansökningsavgift och eventuellt mantalsskrivningsbevis eller registreringsbevis. I andra mål finns mängder av små utlägg vid olika tider. Att beräkna ränta på dessa utlägg för en tid av några månader kan uppenbarligen inte komma ifråga. Över huvud taget bör parten ha rätt till ersättning endast om utläggen avsett betydande belopp och tiden mellan utläggen och domen varit tämligen lång. Ersättningen bör vidare inte uträknas i detalj utan bestämmas till ett skäligt belopp, gärna med utgångspunkt i en räntesats för vilken givits vissa riktlinjer. Parten får då möjlighet att framställa ett beloppsmässigt bestämt yrkande med angivande av hur detta beräknats.

Föreningen Sveriges kronofogdar

Förslaget är välmotiverat och tillstyrks. Det kan dock övervägas om inte en beloppsgräns om förslagsvis högst ettusen kronor skall tillämpas så att rättegångskostnader upp till detta belopp alltid skall vara fria från ränta. Beräkning av ränta på mindre belopp medför kostnader som inte står i proportion till värdet av arbetsinsatsen.

Sydsvenska lokalavdelningen av föreningen Sveriges kronofogdar

Att en höjning av räntan på rättegångskostnader inte kommit tidigare understryker den konservatism som ibland kännetecknar lagstiftningsarbetet. Med samma motivering som under avsnitt 2 förordas dock en enhetlig räntesats för alla kategorier av gäldenärer.

Ikraftträdande

Datainspektionen

Om riksdagen fattar beslut om föreslagna ändringar i maj 1986 och reglerna skall träda i kraft den 1 juli 1986 blir omställningstiden en à två månader. Det är otillräckligt.

Sveriges Industriförbund, Svenska Handelskammarförbundet, Sveriges Grossistförbund, Sveriges Köpmannaförbund, SHIO-Familjeföretagen och Sveriges Trähusfabrikanters Riksförbund

De föreslagna ändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1986. Även sådana fordringar som, p. g. a. avtal eller eljest, löper med dröjsmålsränta föreslås bli föremål för de nya reglernas tillämplighet. Vi vill här framhålla följande.

En riksdagsbehandling av en eventuell proposition i anledning av betänkandet kan tidigast ske under våren 1986. Antages förslagen om en tvingande reglering och en maximering av räntefoten ges näringsidkarna, med den föreslagna ikraftträdandetidpunkten, icke rimlig tid att anpassa sina rutiner till de ändrade förhållandena. I många fall måste befintligt fordringsbestånd gås igenom och uppdelas i konsument- och övriga fordringar. Beträffande sådana fordringar som redan löper med dröjsmålsränta måste en omedelbar anpassning till de nya bestämmelserna ske. Näringsidkare med datoriserad reskontraföring måste ändra sina system. Tillgång på härför kompetent personal är begränsad och personerna ifråga engageras ofta en lång tid i förväg. Ett ikraftträdande bör enligt vår mening därför inte ske tidigare än nio månader från lagens antagande. Vi ifrågasätter vidare det principiellt riktiga i att sådan dröjsmålsränta skall omfattas som till följd av avtal redan löper.

Sveriges Trähusfabrikers Riksförbund

har härutöver för egen del anfört:

Om förslaget – mot allt förnuft – ändå skulle komma att genomföras, får det i vart fall inte göras retroaktivt och påverka avtal där annan dröjsmålsränta redan är avtalad. Inom trähusbranschen finns åtskilliga avtal som är både ett och två år gamla. En ensidig ändring av innehållet i dessa avtal skulle helt förrycka risk- och ansvarsfördelningen parterna emellan.

Svenska Elverksföreningen

I betänkandet anføres (sid 200) att det kan vara befogat – t ex med hänsyn till leveranser av elektrisk ström – med en viss omställningstid innan lagen träder i kraft. Därför föreslås att den nya räntelagen träder i kraft den 1 juli 1986.

Som förut anförts skulle konsekvenserna för eleverantörerna av den föreslagna lagen bli omfattande och synnerligen besvärliga. Den föreslagna omställningstiden är därför helt otillräcklig och ikraftträdandet måste — i vart fall för vår bransch — senareläggas i förhållande till utredningens förslag.

Föreningen Sveriges kronofogdar

I betänkandet föreslås att dröjsmålsränta för bl a konsumentkrediter sänks redan vid lagens ikraftträdande. Av betänkandet framgår inte hur KFM påverkas. Om med förslaget avses att redan utdömda och vid ikraftträdandet utdömda räntor skall sättas ned från den dag då lagen träder i kraft, innebär detta ett stort merarbete för KFM. För det första måste vid det föreslagna ikraftträdandet den 1 juli 1986 alla hos KFM anhängiga enskilda mål undergå en prövning huruvida de avser ett privatpersons-/konsumentförhållande och om så är fallet omregistreras i REX beträffande ändrad ränteberäkning från nämnda dag. Dessutom måste KFM under en övergångstid för varje anhängiggjort enskilt mål göra en prövning beträffande löpande räntor som dömts ut före ikraftträdandet. Övergångstiden blir i princip lika lång som gällande preskriptionstid för konsumentkrediter. Även i denna del är det nödvändigt att undvika resurskrävande konsekvenser av förslaget för KFM. En begränsning av lagens retroaktiva verkan på verkställighetsstadiet måste därför tas med i övergångsbestämmelserna.

Lokalavdelningen för Mellersta Sverige av föreningen Sveriges kronofogdar

I betänkandet föreslås att dröjsmålsräntan för konsumentkrediter sänks redan vid lagens ikraftträdande. Inte heller här står det klart hur de exekutiva myndigheterna påverkas. Om med förslaget avses att även redan utdömda ränteanspråk skall sättas ned från lagens ikraftträdandedag innebär detta ett stort merarbete för de exekutiva myndigheterna. För det första måste alla anhängiga enskilda mål per 1986-07-01 undergå en prövning huruvida de avser ett konsumentförhållande och om så är fallet omregistreras i REX beträffande ändrad ränteberäkning från nämnda dag. För det andra måste kronofogdemyndigheterna under en övergångstid för varje anhängiggjort enskilt mål göra samma prövning beträffande ränteanspråk som dömts ut före ikraftträdandet. Övergångstiden blir i princip densamma som gällande preskriptionstid för konsumentkrediter. Även i denna del är det nödvändigt att undvika resurskrävande konsekvenser av förslaget för kronofogdemyndigheterna. En begränsning av lagens retroaktiva verkan på verkställighetsstadiet måste därför tas med i övergångsbestämmelserna.

Svenska Kreditmannaföreningen

Förslaget innebär att lagändringarna skall träda i kraft 86-07-01 (med den motiveringen att "viss omställningstid" kan behövas; detta sett ur perspektivet att frågan kan väntas komma upp i riksdagen i maj-juni 1986).

Om förslaget genomförs — oavsett om det blir 86-07-01 eller vid senare tillfälle, måste över en natt:

Prop. 1986/87:72

1. Samtliga kreditkunder få statusmarkering (privatperson eller ej).

2. Dröjningsränteberekningsprogrammet omställas. En stor del av näringslivets reskontror är datoriserade och lagförslaget innebär att man måste göra om programmen, vilket medför kostnader till miljardbelopp och också avsevärda svårigheter. Bristen på tillgång på kompetent data-personal är påfallande. Att få arbetet utfört till en viss dag möter problem. En orimlig tanke är att företagen skall börja förbereda dessa ingrepp i sina system innan riksdagen antagit lagen. En omställningstid efter beslutet behövs på 8-12 månader.

3. Samtliga pågående betalningsdröjsmål hos privat personer, oavsett om ärendet ligger kvar i den egna reskontran eller är föremål för inkasso, omedelbart anpassas till de nya reglerna.

Elektriska Hushållsapparat Leverantörer

Beträffande den föreslagna ikraftträdandetiden måste vi med skärpa framhålla att om förslaget trots allt skulle genomföras, detta kräver en avsevärd förberedelse tid för att kunna företa omfattande dataprogramomläggningar, utformning av blanketter, utbildning av personal m m. Ikraftträdandet bör ske tidigast ett år efter riksdagsbeslutet. Med hänsyn till de stora kostnader som är förenade med en omläggning, kan förberedelsearbetet nämligen inte påbörjas förrän riksdagen fattat sitt beslut.

8 Lagtekniska frågor

Hovrätten för Nedre Norrland

De nya särskilda bestämmelserna i 8-11 §§ har försetts med inledande rubrik. För ökad tydlighet och konsekvens bör därför också lagens första sju paragrafer föregås av en motsvarande rubrik, t ex "Allmänna bestämmelser".

De i förslaget använda begreppen privatperson, konsument och näringsidkare bör åtminstone i motiven till en kommande lagstiftning närmare preciseras. Särskilt gäller detta begreppet privatperson. Konsument och näringsidkare finns ju i tidigare lagstiftning, t ex konsumentköplagen och brottsbalken 16:9.

I förslagens 9 § anges, förutom andra villkor för lagrummets tillämpning, att gäldenären haft "skälig anledning att tills vidare hålla inne betalningen". Detta rekvisit synes ha civilrättslig betydelse vida utöver räntelagen och det är därför angeläget att innebörden får en utförligare redovisning.

Rättegångsutredningen

Av förslaget till 18 kap. 8 § tredje stycket RB sammanställt med förslaget till 18 kap. 14 § RB framgår inte klart om avsikten är att domstolarna —

liksom hittills – skall i domslutet skriva ut att ränta skall utgå på rättegångskostnaderna. Förslaget kan tolkas så att ränta utgår även om det inte står i domslutet. Enligt vår mening bör det av lagtexten framgå att domstolen uttryckligen skall döma ut räntan.

Sveriges Advokatsamfund

1 §

I andra stycket första meningen sägs att lagen "gäller i den mån ej annat är ... föreskrivet". Förslaget motsvarar ordagrant 1 § andra meningen i den nuvarande räntelagen. Samma formulering finns i bl a 1 § preskriptionslagen (1981:130) och 4 § förslaget till ny köplag (NU 1984:5).

Samfundet vill här sätta i fråga om ifrågavarande formulering – ehuru inte ovanlig – är lämplig. De föreskrifter som kan åsidosätta räntelagen måste kvalificeras, och enligt samfundets uppfattning kan det inte bli fråga om annat än föreskrifter i lag. Den föreslagna regleringen kan tolkas som ett mandat för regeringen eller kanske ett ämbetsverk att utfärda föreskrifter. Detta kan inte ha varit avsikten med stadgandet. Samfundet vill därför föreslå den skrivningen att lagen sägs gälla i den mån annat ej är *föreskrivet i lag*.

8 §

Om en differentierad dröjsmålsränta införs har samfundet inte någon invändning mot den föreslagna avgränsningen, dvs. att hög dröjsmålsränta utgår endast när gäldenären är näringsidkare (beträffande det fallet att borgenären är privatperson, se dock A.3 ovan avsnitt 2). Inte heller har samfundet någon principiell invändning mot begreppet privatperson som kontradiktorisk motsats till näringsidkare, dock att tillägget "i egenskap av konsument eller eljest" synes överflödigt. Emellertid är det enligt samfundets mening lämpligt att om möjligt undvika att ett och samma begrepp får olika betydelse i olika sammanhang. Det bör därför genom motivuttalande klargöras att ordet "näringsidkare" anses ha samma innebörd i den föreslagna lagen som i t ex 1 § marknadsföringslagen (1976:1418), och att den som inte är näringsidkare är privatperson. Härigenom kan undvikas vissa tolkningssvårigheter som annars skulle uppstå, t.ex. huruvida en privatpersons dödsbo är att anse som en privatperson.

Folksam

Den lagtekniska konstruktionen att genom 6 § och 8 § ange räntans höjd i olika situationer är svåröverskådlig och svårläst. Lämpligt vore att i 6 § hänvisa till 8 §.

Vad gäller lagstiftningens utformning vill förbundet ifrågasätta om avfattningen av 8 § verkligen kan anses ge uttryck för att personen i fråga skall vara gäldenär eller borgenär i egenskap av privatperson.

Erinringar kan också riktas mot tekniken att från olika lagar hänvisa till 6 och 8 §§ i räntelagen, när avsikten varit att även 9 § – men till synes inte andra paragrafer – skall tillämpas.

Föreningen Sveriges kronofogdar

Som tidigare (avsnitt 2) har anförts, kan paragraferna lämpligen skrivas ihop till en, så att diskontotillägget blir lägre i näringsidkar/konsumentförhållandena och att reglerna blir tvingande till förmån för konsumenten.

Kronofogdemyndigheten i Östersunds distrikt

Se avsnitt 2.

9 Övrigt (bl a betalningsfrister)

Konsumentverket

Utredningen har också behandlat frågan om tidpunkten för betalning av faktura. I denna del har inte något lagförslag framlagts, men utredningen utgår från att de tvingande regler som föreslås kommer att medföra att kortare betalningsfrister än en månad kommer att försvinna. Dessutom utgår utredningen från att eventuella kvarstående klausuler av denna typ kan stävas genom ingripande från KO.

Konsumentverket delar inte uppfattningen att betalningsfrister kortare än en månad kan väntas försvinna om utredningens förslag genomförs. Tvärtom är det möjligt att den tvingande regleringen kommer att medföra att många företag kommer att tillämpa kortare betalfrister än tidigare. Möjligheten för KO att ingripa mot ett sådant villkor med stöd av avtalsvillkorslagen förefaller osäker.

Kronofogdemyndigheten i Östersunds distrikt

Gäldenärs rätt att destinera betalning

En viktig fråga som inte närmare berörts i betänkandet, är den om gäldenärens rätt att bestämma vilken av flera skulder han vill betala – och vilken av flera delposter inom samma skuldförhållande han först vill delbetala. Här är fråga om tolkning och nutida tillämpning av 9 kap. 5 § handelsbalken, vari uttalas – såvitt här är i fråga – att räntan först ska erläggas. Naturligtvis kan parterna avtala en annan ordning. KFM vill för sin del hävda, att en gäldenär kanske alltid bör tilläggas rätten att först betala på kapitalskulden för att minska ränteutgifterna. Detta bör gälla åtminstone i

konsumentförhållanden (och när gäldenären eljest är gäldenär i egenskap av "privatperson"). Under alla förhållanden vill KFM se en uttrycklig regel i räntelagen med lösning av problemet.

Frågan om gäldenärens rätt att destinerar betalningar har utretts i en särskild uppsats av professor Torgny Håstad. Numera är denna med vissa ändringar intagen i Juridiska Föreningens i Finland "Festskrift till 250-årsminnet av 1734 års lag".

Statens restavgifter m. m.

Inom skattelagstiftningen finns en mängd olika typer av avgifter. Försök lär väl pågå att rensa denna avgiftsflora. När det gäller restavgift, motsvarande dröjsmålsränta på "civila" fordringar, bör denna justeras i samband med att en ny räntelag träder i kraft. Restavgiften, f. n. en fast avgift om 6%, innebär i flertalet fall av restföringar att staten ligger under dröjsmålsräntan. Det är viktigt att inte en lägre restavgift finns som kan påverka gäldenärerna att lägga upp en "skattekredit". Staten har ju inte någon möjlighet att reagera, innan skattegäldenären själv beviljat sig "lånet". Skatteindrivningsutredningen (SIU) har i ett tidigare betänkande tagit upp restavgiftsfrågan. Med den teknik som nu finns för hantering av skatteindrivningen kan man utan svårigheter bygga upp ett system med dröjsmålsränta även för restförda skatter. Denna ränta bör – om förslaget till räntelag går igenom – genomgående vara diskontot med tillägg av högst fyra procent.

Man bör inte komplicera beräkningen genom att försöka differentiera restavgift-ränta med hänsyn till skattegäldenärens egenskap (näringsidkare eller privatperson). Det väsentliga är att det för den skattskyldige framstår så att han inte kan göra några "vinster" genom att underlåta att betala skatten i tid. En avhållande faktor bör också vara, att ränta-restavgiften inte heller i framtiden bör vara avdragsgill.

Stockholms kommun, juridiska avdelningen

Särskilt om dröjsmålsränta vid omreglering av tomträtts avgäld för småhus

Nyssnämnda problem med jämkning av dröjsmålsräntan kan bli särskilt aktuell vid avgäldsreglering av tomträtter för småhus.

För närvarande är uppmot 2 000 avgäldsmål för småhus i Stockholm anhängiga vid fastighetsdomstolen i Stockholm. Så gott som samtliga av dessa är vilandeförklarade i avvaktan på vägledande avgöranden i några så kallade pilotmål. Tvisterna är mycket likartade i samtliga mål. Pilotmålen är cirka tio till antalet. Processerna medför att avgäldshöjningarna i samtliga fall kommer att erläggas flera år efter den tidpunkt som de rätteligen skulle ha erlagts. Det medför stora ekonomiska konsekvenser för staden. Processerna är sådana att så gott som samtliga tomträttshavare kan hävda att oklarhet förelegat om rättsläget. Möjligheter att få dröjsmålsräntan jämkad enligt 9 § utredningens förslag synes således finnas. Själva tar

tomträttsHAVarna små ekonomiska risker i processen då utrednings- och rättegångskostnaderna delas upp på samtliga berörda tomträttsHavare och därigenom blir närmast försumbara. Stadens rättegångskostnader i vart och ett av de vilandeförklarade målen blir vidare små då rättsfrågorna avgörs i andra mål. Då tomträtts HAVarna i dessa mål således tar små, närmast försumbara, ekonomiska risker i sina processer torde det vara lockande för en tomträttsHavare att vägra att acceptera en yrkad avgäld i avvaktan på avgörande av pilotmål för att sedan yrka och söka jämkning av dröjsmålsräntan och därigenom få en billig kredit.

I det fall förslaget i sin nuvarande form skulle bli föremål för lagstiftning måste enligt juridiska avdelningens uppfattning en särskild reglering ske av skyldigheten att betala dröjsmålsränta i här aktuella fall. Därvid bör man kunna utgå från den reglering som föreslås gälla i hyresförhållanden enligt jordabalken 12 kap. 55 a §, femte stycket, som innebär att ränta på hyreshöjning skall utgå enligt 5 § räntelagen för tid innan beslutet om hyreshöjningen vunnit laga kraft och enligt 6 § eller 8 § för tiden därefter. Denna reglering är tvingande och tar över räntelagens bestämmelser. Motsvarande överväganden som legat till grund för räntebestämmelsen i hyresförhållanden bör gälla även i dessa tomträttsförhållanden. Tilläggas kan att då tomträttsavgälden är avdragsgill vid inkomstbeskattningen en liknande reglering för tomträtter som för bostadslägenheter skulle innebära mindre ekonomiskt ingrepp än i hyresförhållanden. En sådan reglering minskar ovannämnda risk för onödigt processande och parterna har större möjlighet att i förväg bedömma de risker en process innebär.

Sveriges Advokatsamfund

Skadestånd vid sidan av dröjsmålsränta

I praktiken fungerar dröjsmålsräntan som ett normerat skadestånd, främst beroende på att borgenären ofta har svårt att styrka skada överstigande skälig avkastning på kapitalet. Härtill kommer att dröjsmålsräntan innebär en viss merkompensation som s.a.s. täcker in de flesta fall av mindre omfattande skada. Emellertid kan många gånger för borgenären besvärande situationer komma att uppstå. Risken härför ökar också om man inför den ovan föreslagna möjligheten för gäldenären att deponera skuldbeloppet.

I 7 § andra stycket lagen (1936:81) om skuldebrev finns en bestämmelse om att gäldenären i visst fall har att erlagga skadestånd utöver ränta. Frågan i vilken utsträckning gäldenären också i andra fall vid sidan av skyldighet att betala räntan kan åläggas att utge ersättning för skada är inte helt klar (jfr bl a SOU 1974:28 s. 102 f och 140 ff samt Prop 1975:102 s. 27 ff). Förmodligen föreligger skadeståndsskyldighet, åtminstone vid inomobligatoriska rättsförhållanden. Samfundet anser dock att spørsmålet för tjänar att beaktas.

En situation som här bör föranleda särskild uppmärksamhet är gränsdragningen mellan ränta och skadestånd. Antag t.ex. att borgenären har en dyrbar finansiering för en köpt vara, varefter varan förstörs och han

erhåller anspråk på ersättning härför, t. ex. mot en försäkringsgivare. I ett sådant fall kan borgenärens ränteskuld för finansiering komma att avsevärt överstiga den räntekompensation han erhåller från försäkringsgivaren. Att han skall behöva finna sig i att drabbas av en betungande räntedifferens utan praktisk möjlighet att påskynda eller på annat sätt påverka en utdragen skadereglering synes inte tillfredsställande. Möjligen kan han då kompenseras skadeståndsvägen, med detta är f. n. inte helt klart.

Mot bakgrund av det anförda förordar samfundet att frågan om gäldenärens skyldighet att utge ersättning för borgenärens skada p. g. a. gäldenärens betalningsdröjsmål tas upp till prövning parallellt med den fortsatta behandlingen av den föreslagna jämningsklausulen. Enligt samfundets mening finns det nämligen ett visst samband mellan frågan om lindring av gäldenärens betalningsansvar i vissa fall och skärpning i andra.

Ränta på ränta

Enligt gällande rätt utgår inte ränta på ränta. Emellertid är den uppfattningen inte ovanlig att ränta skulle utgå på sådan upplupen ränta för vilken borgenären begärt betalt. Denna mening måste med hänsyn till bestämmelsen i 4 § första stycket räntelagen ha visst fog för sig. En annan förekommande uppfattning är att ränta årsvis skulle läggas till kapitalet, varefter skulle utgå ränta på den sålunda kapitaliserade räntan.

Att missuppfattningar av rättsläget förekommer är enligt samfundet ett tillräckligt skäl för att frågan skall regleras i lag. Vidare vill samfundet sätta ifråga om nuvarande ordning – att ränta inte utgår på ränta – är lämplig. Enligt samfundets mening skulle det vara en bättre ordning att bygga på tanken bakom 4 § första stycket räntelagen sålunda att ränta började löpa på upplupen ränta i och med att borgenär framställde krav på betalning av ränta. Härmed torde man minska risken att gäldenären väl betalar kapitalbeloppet men underlåter att betala upplupen ränta eftersom ränta inte utgår därpå, något som förekommer relativt ofta i näringslivet. Vidare aktiveras borgenären att upplysa gäldenären om kravet, något som bör verka för en snabbare skuldavveckling.

För att ett krav på ränta skulle bli räntebärande bör dock möjligen uppställas vissa betingelser, t. ex. att borgenären skall redovisa beräkningen för räntan. Vidare bör kanske gälla att räntan skall avse viss minsta period, t. ex. tre månader, innan borgenärens krav på betalning av ränta leder till rätt till ränta på jämväl den krävda räntan.

Vad beträffar 4 § tredje stycket bör möjligen det fallet att tvisten är underkastad skiljeförfarande också regleras.

Svenska Försäkringsbolags Riksförbund

10 § har enligt riksförbundet mening fått en för vid omfattning. Paragrafen har fått karaktär av generalklausul. Den kommer med föreslagen utformning att omfatta även 11 § och dess bestämmelse om fakturaavgifter m. m.

Friskrivning med stöd av 10 § andra meningen skulle enligt motiven inte vara förenlig med förbehåll om förseningsavgift enligt 24 § konsumentför-

säkringslagen, eftersom det vore ett kringgående av kravet på ömsesidighet. Det är enligt riksförbundets uppfattning inte lämpligt att på detta vis sammankoppla två olika begrepp som räntor och avgifter. Enligt 24 § konsumentförsäkringslagen får försäkringsbolag ta ut förseningsavgift om premie inte betalas i rätt tid. Avsikten med avgiften är i första hand att motverka dröjsmål med premiebetalningen.

I andra hand skall den medverka till att täcka de extra kostnader för bolaget – i form av uppsägning och andra administrativa åtgärder – som ett dröjsmål medför.

Anledningen till avtal om att låga räntebelopp inte utbetalas är att utredning om vad som är skälig ränta är orimligt arbetskrävande i förhållande till beloppens storlek. 10 § första meningen borde i stället kunna lyda t.ex.: "Avtalsvillkor mellan en konsument och en näringsidkare om att betala högre ränta än som anges i denna lag" etc. För övrigt anser riksförbundet att hundrakronorsgränsen redan nu är för låg och snabbt kommer att bli än mer otillräcklig.

Riksförbundet har ingen förståelse för det krav på ömsesidighet som föreslås genom 10 § andra meningen. I många avtal, t.ex. försäkringsavtal, är parternas förpliktelser av mycket olika natur och det gagnar inte någons intressen att eftersträva total ömsesidighet när det gäller prestationer av mindre vikt. För försäkringsbolagens del skulle förslaget innebära att man i fortsättningen måste komplettera alla försäkringsvillkor med att försäkringstagaren ej är skyldig att betala ränta vid försenad premiebetalning, för att man skall kunna friskriva sig från skyldigheten att utge smärre räntebelopp, understigande 100 kr. Detta förefaller onödigt eftersom försäkringsbolagen i praktiken aldrig tar ut dröjsmålsränta vid försenad premiebetalning, vilket utredningen också konstaterat på sidan 197 överst.

Sveriges Industriförbund, Svenska Handelskammarförbundet, Sveriges Grossistförbund, Sveriges Köpmannaförbund, SHIO-Familjeföretagen och Sveriges Trähusfabrikanter Riksförbund

2 §

Beaktas bör att den nordiska köplagsarbetsgruppen i betänkandet "Nordiska köplagar" (NU 1984:5) föreslår att säljaren vid hävning av avtalet skall betala avkastningsränta *oavsett vilken part* som begått kontraktsbrott medan förevarande bestämmelse endast reglerar fallet att avtal hävts till följd av *betalningsmottagarens* kontraktsbrott. Det bör tillses att överensstämmelse mellan köplag och räntelag uppnås emedan i köplagen hänvisas till räntelagen såvitt avser räntefot m.m.

10 § jämförd med 4 §

En följd av att räntelagen, genom den föreslagna 10 §, föreslås bli tvingande i konsumentförhållanden är att konsumenten tillförsäkras en dröjsmålsräntefri frist om trettio dagar. Härtill uttalas i motiven (s. 191 f) att avtalsvillkor om en kortare betalfrist än den räntefria fristen kan förväntas bli

utmönstrade eftersom de i räntehänseende saknar rättslig verkan och att, i den mån så ej sker, frivilligt, saken kan påtalas av KO. Vidare sägs att det närmast torde framstå som vilseledande att ange en kortare frist för betalning emedan något "rättsligt beaktansvärt" skäl härför inte torde finnas.

För det första kan ej uteslutas att beaktansvärdaskäl för en kortare betalfrist kan finnas. För det andra synes det oss oacceptabelt att genom motivuttalanden och i ett stadgande som rör tidpunkten för beräkningen av dröjsmålsränta reglera betalningstiden. Vill lagstiftaren ändra på tillåtligheten av avtal om viss betalningstid bör så ske uttryckligen.

Kooperativa förbundet (KF)

KF vill också föreslå att Konsumentverket ges i uppdrag att hos allmänheten sprida kunskap om innebörden av gällande rätt rörande betalningstider, dröjsmålsränta, faktureringsavgifter och övriga betalningsvillkor.

Motorbranschens Riksförbund

Såsom ovan framhållits framstår det som främmande för verkstäderna att formellt avtala med kunden om en bestämd förfallodag för en verkstadsfaktura. Möjligen förekommer det hos en del verkstäder anslag i kundmottagningen som anger de närmare villkoren för betalning av fakturor, t. ex. betalning senast 10 dagar efter fakturadatum. Ett sådant anslag torde kunna utgöra grund för ett underförstått avtal mellan parterna om bestämd förfallodag. Det vore emellertid av stort praktiskt intresse att få denna fråga närmare belyst i regeringens proposition till räntelagen.

Sveriges Speditörförbund

I förslagets 2 §, andra stycket, föreskrivs att s.k. avkastningsränta endast skall utgå "då avtal hävs till följd av betalningsmottagarens kontraktsbrott eller på liknande grund". Om man ser skyldigheten att betala avkastningsränta som en påföljd på grund av kontraktsbrott är givetvis en sådan konstruktion helt riktig. Om man däremot uppfattar avkastningsräntan – till skillnad från dröjsmålsräntan – som en skyldighet att redovisa den avkastning som man på sätt och vis har åtnjutit utan rättsgrund är det knappast riktigt att begränsa skyldigheten att utge avkastningsränta på det sätt som föreslås även om detta stämmer överens med 2 § i nuvarande räntelag. Förbundet anser att man i samband med förslaget till ny räntelag bör ta upp problemet till förnyat övervägande. Om skyldigheten att utge avkastningsränta görs oberoende av betalningsmottagarens kontraktsbrott riskerar man visserligen att det belopp som skall utgå blir högre än den avkastning som pengarna faktiskt gett och i så fall kan det onekligen medföra otillfredsställande resultat om den part som är berättigad att återfå pengarna så att säga skulle tjäna på sitt eget kontraktsbrott. I så fall tillfogar han genom sitt kontraktsbrott motparten ytterligare en förlust. Om man utvidgar tillämpningsområdet för stadgandet kan det därför bli nödvändigt att tillfoga en särskild bestämmelse som föreskriver att avkast-

ningsränta inte skall utgå i annan mån av den berättigades förhållanden och omständigheterna i övrigt.

Prop. 1986/87:72

Sveriges domareförbund

Utredningen har – uppenbarligen som en ersättning för möjligheten att ta ut förhöjd dröjsmålsränta i konsumentförhållanden – nämnt möjligheten att ta ut en särskild avgift vid betalningsförsummelse. Utredningen har uppenbarligen inte ansett en sådan avgift strida mot den tvingande regleringen om den bestäms utan hänsyn till beloppets storlek och försummelsens längd. Förbundet ställer sig tveksamt till denna slutsats och även frågande till varför utredningen i så fall ansett behov inte föreligga av tvingande regler beträffande sådana avgifter.

Föreningen Sveriges kronofogdar

Föreningen ifrågasätter också – även om detta enligt direktiven inte har ingått i utredningens uppdrag – om inte också tvingande regler bör övervägas, så att avtalsfriheten mellan dem som yrkesmässigt lämnar krediter och privatpersoner i egenskap av konsumenter i någon mån begränsas. Härigenom bör någon form av räntetak för den effektiva, löpande räntan avseende konsumentkrediter övervägas. Föreningen ifrågasätter om nuvarande regler om jämkning av oskäligen avtalsvillkor i 36 § avtalslagen och om ocker i brottsbalken är tillräckliga ur konsumentsynpunkt.

Kronofogdemyndigheternas (KFM) erfarenhet av verkställigheten beträffande utsökningsmål är den, att exekutionstitlarna till övervägande del består av lagsökningsutslag och slutbevis i mål om betalningsförelägganden. Jämfört med de ”straffavgifter” i form av inkassokostnader, rättegångskostnader och utsökningsavgifter, allt om cirka 700 kronor per utsökningsmål, ter sig dröjsmålsräntan liten i mål med mindre kapitalbelopp. Räntan kan ändå vad gäller betalningsföreläggandena vara materiellt felaktig. Eftersom tingsrätterna ex officio inte har att pröva en ansökan om betalningsföreläggande i sak annat än vad gäller kostnadsyrkandet, så kan lätt ett yrkande om ränta utöver räntelagens regler eller om en inte avtalad faktureringsavgift leda till att exegibelt slutbevis utfärdas även i dessa delar, om gäldenären inte har bestritt yrkandet. Föreningens erfarenhet är den, att det är ytterst sällsynt att gäldenärer bestrider ansökningar om betalningsföreläggande vad gäller dröjsmålsräntor och faktureringsavgifter. Praktiskt taget aldrig inges till KFM för verkställighet s. k. jämkade slutbevis där gäldenären har bestritt ränteyrkandet. Föreningen delar därför den uppfattning, som experten G A Westman uttrycker på s. 224 i sitt särskilda yttrande, så att tingsrätterna åläggs att ex officio pröva yrkanden om ränta och faktureringsavgift i målen om betalningsföreläggande på samma rätt som nu sker i lagsökningsmålen och i återtagningsmålen hos KFM. Skulle det visa sig att svårigheterna är för stora för tingsrätterna att ex officio efterforska alla bakomliggande rättsförhållanden som grundar ett ränteyrkande, bör i vart fall uppenbart ogrundade yrkanden kunna avvisas

Svenska Petroleum Institutet

Utredningen föreslår att det inte längre skall gå att avtala om kortare betalningsfrister än en månad i vad gäller dröjsmålsräntedebitering och uttalar vidare, att de särskilda, mycket kortare frister, som f.n. ibland förekommer, kan antas komma att försvinna.

I utredningen förbises ett antal mycket viktiga punkter, bl. a:

a) Utskickning av fakturor är kopplad till den faktureringsfrekvens som tillämpas. För t. ex. bensin och diesel sker fakturering en gång per månad och omfattar då alla leveranser under den gångna månaden. Det förflyter sålunda en avsevärd tid från leveranstidpunkterna till faktureringstidpunkten. Liknande förhållanden gäller givetvis i andra branscher med kontinuerliga leveranser och periodfakturerings.

b) Med hänsyn till ovanstående ter sig en förlängning av betalningsfristen till 30 dagar som helt omotiverad. F.n. tillämpas för drivmedel vanligen 15 dagars kredit från faktureringsdatum, vilket har visat sig fungera bra för kunderna.

c) En förlängning av betalningsvillkoren till 30 dagar skulle medföra väsentligt ökad kapitalbindning i kundfordringar. Kostnaderna härför skulle komma att resultera i prishöjningar.

d) Förslaget till regler som medför en förlängning av kundkrediterna går stick i stäv mot de strävanden, som man från finansdepartementets sida givit uttryck för, dels genom vissa överenskommelser med resp. branscher om begränsning av krediter till hushållen, dels genom lagstiftning under år 1985 i samma syfte.

Marknadsdomstolen

I specialmotiveringen till den föreslagna räntelagens 10 § berör utredningen frågan om en skulds förfallodag och uttalar (s. 192) att det närmast framstår som vilseledande och därmed oskäligt att ange en särskild kortare frist för betalning än den månadsfrist som skall löpa innan ränta börjar utgå. Förekomsten av sådana klausuler bör därför enligt utredningen kunna stävjas genom ingripande från KO:s sida. Dessa uttalanden är knappast hållbara. Allmänt måste det ses som en svaghet i betänkandet att frågan om betalningstid inte klarläggs mera. Frågan om tidpunkten för betalning av fakturor (samt rätten att ta ut faktureringsavgift) behandlades 1983 av lagutskottet (LU 1983/84:6) i anledning av en motion. Efter en genomgång av rättsläget hemställde utskottet att motionen och utskottets betänkande i denna del skulle överlämnas till konsumentköpsutredningen för att beaktas under utredningens arbete. Eftersom konsumentköpsutredningen under våren 1984 höll på att slutföra sitt arbete överlämnades frågan i stället till räntelagsutredningen. Under senare år har förslag till ny konsumentköplag, konsumenttjänstlag och ny köplag lagts fram. Dessa förslag – av vilka konsumenttjänstförslaget lett till lagstiftning – innehåller likartade be-

stämmelser om betalningsfrister, nämligen att betalning skall ske vid anfordran om inte annat är avtalat. I princip är köparen (konsumenten) skyldig att betala omedelbart vid anfordran (se prop. 1984/85:110 s. 310). Detta är dessutom en hävdvunnen princip inom svensk köprätt. Det torde därför inte vara möjligt att – vilket utredningen med hänvisning till KO tycks mena – förklara ett villkor om kortare betalningsfrist än en månad som oskäligt enligt avtalsvillkorslagarna. Frågan om förfallodag bör således övervägas ytterligare. Möjligen kan man därvid komma fram till att en betalningsfrist om en månad skall gälla om inte annat har avtalats, men detta måste då noggrant övervägas med beaktande av rättsföljderna av att fordringen förfaller till betalning, t.ex. beträffande kvittningsmöjlighet, konkursgrund och möjlighet till ansökan om betalningsföreläggande. Med hänsyn till förfallodagens betydelse i dessa sammanhang torde inte, som utredningen anför, bestämmelsen i lagförslaget 4 § medföra att villkor om kortare betalningsfrist än en månad blir utmönstrade.

Svenska Kreditmannaföreningen

Angående betalningsfrist se avsnitt 2.

Elektriska Hushållsapparat Leverantörer

I lagförslaget har man förbisett att göra en entydig precisering av betalningsdag.

	sid.
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	2
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 11 december 1986	5
1 Inledning	5
2 Allmän motivering	5
2.1 Allmänna utgångspunkter	5
2.2 Tvingande regler i konsumentförhållanden m. m.	7
2.3 Jämkning av dröjsmålsräntan	8
2.4 Ränta på skadestånd vid uppsåtligt brott	10
2.5 Ogrundade krav på dröjsmålsränta, faktureringsavgift m. m. .	11
2.6 Ränta på ersättning för rättegångskostnad	12
2.7 Avtalslagens ockerparagraf	14
2.8 Ikraftträdande	16
2.9 Kostnader	16
3 Upprättade lagförslag	16
4 Specialmotivering	17
4.1 Förslaget till lag om ändring i räntelagen (1975: 635)	17
4.2 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken	20
4.3 Förslaget till lag om ändring i avtalslagen	20
4.4 Förslaget till lag om ändring i vattenlagen (1983: 291)	21
5 Hemställan	21
6 Beslut	21
Utdrag ur lagrådets protokoll	22
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 8 januari 1987 ..	23
 Bilaga 1 Sammanfattning av räntelagsutredningens betänkande	24
Bilaga 2 Utredningens lagförslag	28
Bilaga 3 Sammanställning av remissyttrandena	46